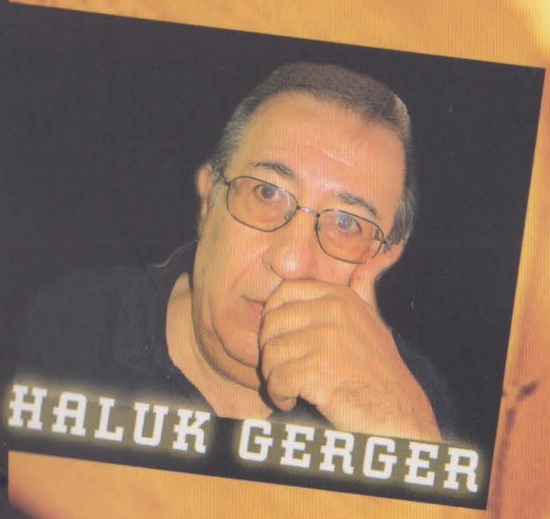
SIK SORULAN SORULAR HALUK GERGER

SIK SORULAN SORULAR

Söyleşiler

Söyleşiler

Ceylan Yayınları

CEYLAN YAYINLARI

SIK SORULAN SORULAR

HALUK GERGER

SIK SORULAN SORULAR
Haluk Gerger

Araştırma-İnceleme: 46
© Ceylan Yayınları: 180
Birinci Baskı: Ekim 2007
ISBN: 978-975-6304-64-8

Editör:
Necati Abay

Kapak tasarımı:
Ceylan Yayınları

Kapak düzeni:
Işıl Altınmakas

Teknik düzenleme:
Derya Demircioğlu

Baskı-Cilt:
Can Matbaacılık, Davutpaşa Cad.
İpek İş Hanı Kat 3/7 Topkapı-İstanbul
Telefon/faks: (0212) 613 10 77 - 613 15 47

© **Ceylan Basım Yayın Tanıtım**: Hocapaşa Mah.
Kargılı Sk. No. 1 Celal Orman İş Hanı Kat 2/24 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 519 70 93 - **Faks:** (0212) 514 68 77
e-mail: info@ceylanyayinlari.com
web: www.ceylanyayinlari.com

SIK SORULAN SORULAR

HALUK GERGER

CEYLAN YAYINLARI

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap, son çeyreğine girdiğimiz 2000'li yıllardaki tartışma gündeminin ana başlıklarını içeriyor. Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni'nden Ortadoğu çatışmalarına uzanan söyleşi konuları, özellikle "sol"daki tartışma noktalarını, ilgi alanlarını, kaygıları ve perspektifleri anlatıyor. Bu bakımdan, söyleşilerde sorulan sorular, yanıtlar kadar önemli.

Kitabı, Ceylan Yayınları'nın editörü Necati Abay ve Selçuk Gerger'le birlikte düzenledik. Tabi Rennan'ın titizlikle ve sabırla oluşturduğu arşivi olmasaydı bu kitap hazırlanamazdı. Söyleşilerin bir bölümünü kısaltarak yayımlıyoruz. Sık sorulan sorulara verilen yanıtlardaki kaçınılmaz tekrarları bu yolla en aza indirmeye çalıştık. Çoğu yazılı, bir bölümü de sözlü yapılmış söyleşilerin yayımlanmış biçimlerine dokunmadık, sadece basit değişikliklerle yetindik, yazım ve dizgi hatalarıyla belirgin ifade bozukluklarını düzelttik.

Elbette, bu kitabı, esas olarak, soruları soran yazar ve gazetecilerle söyleşileri yayımlayan yayın organlarına borçluyuz. Gündeme taşıdıkları sorunları kitaplaştırarak kamuoyuna sunmayı, her şeyden önce, dönemin gündeminin belgeleştirilmesi, tartışmaların yeniden hatırlatılması olarak düşündük. Yanıtların ise öncelikle, yıllar içinde, olası iç çelişkileriyle birlikte, bugün de güncelliklerini koruyan pek çok konuda görüşlerimin bir seçkisi olarak ele alınması gerekir. Elbette, umulur ki, okura somut bilgilerle desteklenmiş bir analiz ve perspektif kaynağı da olabilsin söyleşiler.

Kitabın kapak düzenini kısa bir süre içinde ve başka acil çalışmaları arasında Işıl Altınmakas yaptı. Yine, yoğun işleri arasında Semiha Şahin ve Derya Demircioğlu mizanpaj konusunda yardımlarını esirgemediler. Düzeltileri Fuat Uygur, Çiçek Otlu, Hacer Elçin yaptı. Hepsine ve kitabın basımını gerçekleştiren Can Matbaası çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Haluk Gerger
30 Eylül 2007

12 Eylül sonrasında örgütlü aydın kimliğine karşı edebiyatçılar,

sanatçılar arasında bir reddediş, bir tepki, bir tavır gelişti. Oysa 12 Eylül öncesinde Türkiye'nin en önemli aydınları örgütlüydü. Bu örgütten kaçış tavrını neye, nereye bağlıyorsunuz; askeri darbe, yalnız başına, yeterince açıklayıcı olabiliyor mu?

Örgütlenme

Sorunun kaynağını, Türkiye'de ve dünyada, örgütlü aydınlarla örgütler arasında yaşanmış sorunlarda, bunun bıraktığı tortularda aramak gerekir ilk önce. Farklı bir anlam taşıyan Troçkist kopuşmayı bir yana bırakırsak, çözülme herhalde, en azından Avrupa ve ABD'de, önce Sovyetler'deki 1938 mahkemeleriyle, hemen ardından Almanya-Sovyetler Birliği (Hitler-Molotov) antlaşmasıyla ve nihayet Soğuk Savaş'ın boğucu-militarist atmosferinde gerçekleşti. Son darbeyi de 20. Kongre vurdu. "İde-

---

(*) *Hacı Orman'ın, bir kitap çalışması kapsamında Haluk Gerger'le Nisan 2005'te yaptığı bu söyleşi, ilk kez burada yayımlanıyor. Bu izni verdiği için Hacı Orman dostumuza teşekkür ediyoruz. -Ed.*

alist" aydınlar bu durak noktalarının herbirinde yaralandılar, perspektiflerini yitirdiler, koptular. Tabi burada bütün bu süreçlerin analizini yapacak durumda değiliz ama kökenleri buralarda aramak gerekir diye düşünüyorum. Burada unutmamak gerekir ki, 1930'lara kadar olan dönemde, komünist olan komünist partiye girerdi ve artık oradan ayrılmak, istifa etmek yoktu. Partiden ancak ihraç edinilebilinirdi.

Türkiye'ye gelince; İkinci Dünya Savaşı sonrasından başlarsak, illegal TKP içindeki aydın varlığının, çok ağır cezai yaptırımlara karşın, hiç de küçümsenemeyecek ölçüde olduğunu görebiliyoruz. Ama, Soğuk Savaş'ın çetin koşullarında ve belki de bir ölçüde 20. Kongre sonrasında bu varlığın önemli ölçüde sönümlendiğini görüyoruz. Üstelik bu geri çekilme yaygın ve militan bir TKP düşmanlığıyla illegal yapılardan özel olarak uzak durmak biçiminde gelişti. Bundan sonra Türkiye'de, bir dönem önemli istisnalar olmakla birlikte, aydın örgütlülüğü legal yapılarda yoğunlaştı ve hem ideolojik, hem örgütsel çerçeveyi de Türkiye İşçi Partisi çizdi, yani referans o oldu.

Her defasında Kemalizmle bağlantılı (Lenin-Mustafa Kemal 'dostluğu' en önemli meşruiyet kaynağıydı) ve esas olarak demokrasi ile ekonomik kalkınma eksenli, seçkinci, özünde devrimci olmayan, kesinlikle düzen içi, modernleşmeci, aynı zamanda tutucu-bürokratik bir "solcu aydın" kümesi ortaya çıktı sonunda. Bir de üniversitelerde akademik Marksistler kuşağı belirdi. Bunlar da, bütün radikal söylemlerine karşın (ya da tam da onunla bağlantılı olarak) özünde devrimci olmayan, hem Marksizmin bilimsel araçlarından yararlanan, hem üniversitedeki havanın etkisiyle buradan akademik kariyer çıkartan, hem de (27 Mayıs sonrasında) ülkede gelişen toplumsal muhalefetten etkilenen "tatlı su" sosyalistleriydiler. O dönemdeki "planlı ekonomi"nin, ithal ikameci politikaların, yani gümrük duvarlarıyla korunmuş yerli sermayedarların ürettiği beyaz eşyanın müşterisi olacak geniş çalışan yığınların, işçi ve emekçilerin sendikalar ve toplu sözleşmeler yoluyla belirli bir alım gücüne ulaşması stra-

tejisinin ortaya çıkardığı sosyo-politik çerçeve bu tür aydınların da varlığını gerektiriyordu. Emekçiler sermayedarların ekonomik müşterisi olurken, "solcu" aydın ve sendikacıların da politik tabanını oluşturdular. Solcu öğrencilerse, parti ve sendikalara danışmanlık yapan, gazete ve dergilerde yazılar yazan akademik Marksistlerin müşterileri oldular.

Unutmamak gerekir ki, resmi ideolojinin teorik olarak yeniden üretilmesinin ve onun pratikte devlet bürokrasisi içindeki temel uygulayıcılarının yetiştirme merkezi olan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin, aynı zamanda, ülkenin "en solcu" akademik odağı olması tesadüf değil, zamanın kapitalizminin ana yönelimlerine uygun düşmesiydi.

Daha sonralardaysa, bir yandan onları da ezen enflasyon ve yoklukların itmesiyle, öte yandan da gelişen toplumsal muhalefetin önlerine açtığını sandıkları iktidar ufkunun sarhoşluğuyla radikalleşmenin doruğuna çıkanlar oldu aralarında. Nihayet, en radikalleri 12 Mart'ta, gerisi de 12 Eylül'de hidayete vardılar. Bu arada, radikal (ve devrimci) örgütlerde de bir "aydın düşmanlığı" gelişti...

12 Eylül, önce, estirdiği terörle "solcu" aydınları sindirdi; kimisini cezalandırdı, çoğunu kendine getirtti, aslına dönmelerine yardımcı oldu. Bu onun doğrudan etkisiydi. Dolaylı etkisi ise, burjuvazinin o dönemdeki muazzam servet transferi sonucu, palazlanmasıyla ortaya çıktı ve Turgut Özal eliyle yürütüldü. Bu "ara dönem"de devlet sopayı temsil ederken palazlanan burjuvazi de dağıttığı nimetlerle havucu gösteriyordu "solcu" aydınlara. Dünyadan esen liberalizm rüzgarlarının da etkisiyle "solcu" aydınların önemli bir bölümü "sol"dan bütünüyle koptu ve ait oldukları yere döndüler, liberalizmde karar kıldılar. Geride kalanlarsa, "Kürt Savaşı"nın etkisiyle devlete, Kemalizme sığındılar, hatta onun en bağnaz, keskin savunucuları oldular. Her ikisi arasındaki ortak bağ ise, yine "sol", "solculuk" oldu; kendi aralarında "sol liberaller" ve "sol Kemalistler" olarak bölündüler, "sol"u kimselere bırakmamaya özen gösterdiler. Ama aslında bu ittihat-

çılarla Prens Sabahattin'in ademi-merkeziyetçi Hürriyetperver liberalizmi (Cumhuriyet döneminde CHP-Serbest Fırka-DP-AP-ANAP) arasındaki "devleti kurtarma" kayıkçı kavgasının modern zamanlardaki tezahüründen başka bir şey değildir bu durum. Kafa emekçilerinin, egemenlik sisteminin, şöyle ya da böyle yeniden üretimine koşulmaları hep hükmünü icra etmektedir... Bakın; daha geçenlerde aralarında benim de, sizin de bulunduğumuz bir grup insan ülkedeki çatışmalardan devleti sorumlu tutan, işlenen cinayetler nedeniyle devleti protesto eden bir bildiri yayımladılar. Cumhuriyet ve Radikal gazeteleri parası ödenmesi koşuluyla da olsa bu bildiriyi bir gazete ilanı olarak yayımlamayı reddettiler. İnsanların parasıyla olsun devleti suçlayan düşüncelerinin ifadesi önünde birlikte set çektiler. Alın size iki sahte kutup ve bakın nerede nasıl buluşuyorlar.

Türkiye'de "solcu" aydınların önemli bölümü, devletin yüceltilmesi ve güçlendirilmesi, buna bağlı olarak seçkinlerin yükselmesi, toplumun belirli bir "sosyal adalet" ve "refah toplumu" ilkeleriyle düzenlenmesi, sonuçta da düzenin sağlam güvencelere bağlanarak kökleşmesini "sosyalizm" olarak yutturdular. Bunlar daha sonraları nasyonal sosyalizme evrildiler. Devletçiliğe ve bürokrasiye karşı konumlanan yerli/yabancı sermayenin "özgürlükçü solcu"larıysa, Blair ya da Clinton'dan çok önce "üçüncü yol"un sol-libaralizmini; "genç Marks", "Stalinist bozunma", "Sovyet bürokratizmi", "Leninist parti merkeziyetçiliği" gibi argümanlar eşliğinde gerçek sosyalizm olarak pazarladılar. Ama bunlar açısından da en küçük bir "toplumsal tehlike" ya da "ayak takımının kıpırdanması" durumunda ilk başvuracağı korucu güç Devlet idi kuşkusuz. İyi anımsıyorum, beş-on yıl önceki bir belediye temizlik işçilerinin İstanbul grevinde pislik ve kokudan rahatsız olan bu liberal cici bey ve hanımlar neredeyse sıkıyönetim ilanı talep edecek kadar öfkelenmişlerdi.

Tabi aydınların örgütsüzlüğü vakıasını sadece bunlarla izah edemeyiz. Yukarıda söylediklerimi aşan şeyler de var. Birincisi; kabul etmek gerekir ki, Türkiye'de bir hegemonik parti yok.

Bence bu en temel neden. İkinci olarak; Türkiye'de sosyalist çevrelerin ve örgütlerin genel yapısal özellikleri içinde, aydınların legal yapılarda kendilerine düşen (ve illegal yapılarda da farklı olmayacak) işlevlerini örgütsüz olarak yerine büyük oranda getirdiklerine ilişkin inançları da rol oynamaktadır bu durumda. Farklı yapılar arasındaki, çok da ideolojik nedenlere bağlanamayacak, parçalanmaların ve üstelik yıkıcı ilişkilerin de olumsuz etkilerini unutmamak gerekir. Aydınların, örgütsel tercihlerinin kendilerini öteki çevrelerle düşmanca ilişkilere zorlayacağına ve dışarıya karşı mücadelede kullanılacak enerjinin böyle israf edileceğine ve darlaşılacağına ilişkin kaygıları da reel bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, doğası gereği var olması gereken iki olgunun çatışması da bir gerçektir; aydın özerkliği ile örgüt disiplini bağdaşması zor ögeler olarak durmaktadır sosyalist solun belleğinde.

Aydınların bir bölümünde "örgüt yaratıcılığı sınırlar, sanatçı, yalnız ve bağımsız olmalıdır" inancı ve düşüncesi çok güçlü. Çeşitli dönemlerde devrimci örgüt ve partilerde yaşanan olumsuz örnekler de bu inancı ve düşünceyi pekiştirdi. Dünyanın pek çok ülkesinin kültür hazinesini oluşturan önemli aydınlara baktığımızda ise, bu savın tartışmalı olduğunu görüyoruz. Örneğin Türkiye'de sinema alanında Yılmaz Güney, edebiyat alanında Nazım Hikmet, müzik alanında Ruhi Su gibi örnekler sanatın ve edebiyatın zirvesinde bulunan kişilerin genellikle örgütlü sosyalist aydınlar olduğunu gösteriyor. Yine günümüz romancılarından Yaşar Kemal, Vedat Türkali gibi aydınların da örgütlü bir geçmişten geldikleri ve dünya görüşlerinde, sanat kuramlarında köklü değişiklikler yapmadan bugün de üretkenliklerini sürdürdükleri biliniyor. Bu belirgin örneklere rağmen söz konusu inancın devam etmesi, güçlü ve güven verici bir örgütün olmayışıyla mı açıklanabilir; yoksa daha çok aydınlarımızın kaçışı olarak mı değerlendirmek gerekir bu durumu?

Tam aksine. Bir defa, dar anlamda işi dışında hayatla ilişkilenmeyen, bilginin bütünlüğünden uzak, kendi özel yaşamı içinde boğulmuş, tarih bilincinden yoksun, insanlık serüveninden bihaber bir kafa emekçisi, alanında ne denli uzman olursa olsun, bir atom fizikçisi, beyin cerrahı, mühendis, mimar, avukat, profesör, aslında aydın kategorisi içinde düşünülemez bile. Kendini aşan, kaygıları olmayan, kamusal alanla, hayatla, insanlıkla derdi bulunmayan bir bireyin, bırakın aydınlığı, kendi tek renkli dünyası içindeki insanlığı bile tartışmalıdır. Yani, bir profesör cahil, bir ev kadını, işçi ya da işportacı pekala aydın olabilir ki, bunun örneklerine yaşamda rastlıyoruz.

Eski Yunan'da özel yaşamına boğulmuş bencil bireylere, "kendi özeli" ('idion')nden hareketle "idiot" denirdi. "İdiot" İngilizcede "aptal, salak, beyinsiz" demek. "Ot gibi yaşayan" "idiot," "ot" olur gerçekten.

Buna karşılık, özel yaşamın sığlığında "otlaşmamış" bir birey, özellikle de mücadelenin, büyük dostluk serüvenlerinin sıcağında sadece insanlığını duyumsamakla kalmaz, yaratıcılığını da, hayat alanını da, perspektiflerini de genişletir, geliştirir. Paul Nizan'ın dediği gibi, "hiçbir büyük yapıt yoktur ki, aynı zamanda, bu dünyanın da bir eleştirisi olmasın." Yaratıcılıkla devrim denen büyük altüst oluş ve ona giden yoldaki müthiş deneyimler, tarih yapımı ve yeni bir hayat inşasında, yani yaradılışta yazgı dostlarıyla birlikte bulunmanın ayrıcalığını ancak örgütlü dava insanları tadabilir. İnsanlıkla, onun yaşam serüveniyle, kuşaklar boyu süzülüp gelmiş moral üretimiyle, geleceğe akan umutlarıyla ve güncel acılarıyla, kaygılarıyla, zaaflarıyla haşır neşir olmadan, o büyük süreçle kavga etmeden, içinde rol almadan yaşamanın bir anlamı olabilir mi? Bunun dışında sanat ve yaratıcılık geliştirilebilir mi? Nihayet hayat denen olanaktan doyasıya keyif almak mümkün olabilir mi?

Sözünü ettiğiniz "kör inanç"ın kaynağı herhalde iki'li. Birincisi, hegemonik bir örgütün olmaması, ikincisi ise, dediğiniz gibi, "kaçış bahanesi", "züğürt tesellisi." Parti, Sınıf'ın partisi, ya-

ni yaratanın ve insanlığın bütün birikimlerinin, maddi/manevi her alandaki kazanımlarının gerçek hamisi ve geleceğinin de güvencesi Emek'in partisi, bütün yaratıcılığın en temel okuludur, ortamıdır, koruyucusudur. Verdiğiniz ve çoğaltabileceğimiz nice örnekler bu söylediklerimin kanıtıdır.

Soğuk Savaş döneminde dünya genelinde bir aydın hareketinden söz edilebilir. Özellikle nükleer silahlanma karşıtı ve barış talepli güçlü çıkışlar, arayışlar vardı. Binlerin katıldığı, desteklediği kongreler, konferanslar yapıldı o dönemde. Günümüzde de barış talebi yakıcı olmasına karşın, dünyada ve bölgemizde bir aydın hareketinden söz edilemiyor. Bunun nedeni Sovyet Bloku'nun çökmüş olması mıdır; yoksa başka nedenler de var mıdır?

Bence bir toplumsal kategori olarak "geleneksel aydın"lar artık zamanını doldurdu. Son temsilcileri Soğuk Savaş sonrasında ve Sovyetler Birliği'nin çökmesinden, Yeni Dünya Düzeni ile küreselleşmenin, yani finans kapitalin yapısal zaferinden sonra maddi temellerini de yitirdiler. Biliyorsun, bu kategori, burjuvazi henüz ilerici görünümlü bir sınıfken gelişimine katkıda bulunarak sahip çıktığı insanlık değerlerinin yaratıcı kuyumcuları olarak tarih sahnesine çıktılar. Sonraları, burjuvazinin bu değerlere artık iyice düşmanlaştığı bir dönemde, içinden geldikleri sınıfa ihanet ederek bu değerlerin tek güvencesi proletarya saflarında yer aldılar, komünist partilere üye oldular, hayatın yılmaz savunucularına dönüştüler. Bir yüzyıldır bütün insani gelişmenin, vicdanın, kültür ve uygarlık değerlerinin, özgürlük ve adalet düşüncesinin koruyucusu olan Sınıf Hareketi'nde yer alabildikleri ölçüde bu aydınlar işlevlerini yerine getirebildiler. Modern zamanların (ya da belki postmodern zamanların) ticari sığlığında, buharlaşan her şeyin yeniden kaskatı metalaşması döneminde bireyin, insanın, toplumun paranın değersizliğinde öğütüldüğü günümüzde ve elbette sosyalizmin, Sınıf'ın bunalımı çerçevesinde bastıkları dünya göçtü ve onlar da bu anaforda yi-

tip gittiler. Geride kalanlar, "dinazor" tabir edilen soyu tükenmişlerin soylu temsilcileri olarak maziyi anımsatıyorlar sadece. Bu yok olan "toplumsal kategori"den geride tek tek kalanların bir bölümü "aydın" niteliklerini sürdürebilmek için kaçınılmaz olarak bugün etkin Sınıf Hareketi olmasa da devrimci ideoloji ve praksisle ilintili bir konuma intikal etmek durumunda kalmışlardır. Ötekilerse, ya Batı'daki gibi kuruyup gidecekler ya da Türkiye'de olduğu gibi lime lime çürüyeceklerdir.

Artık burjuvaziden aydın çıkması da söz konusu değildir. Şirketten elbette aydın çıkmaz. Soğuk Savaş'ta ABD ve Batı "aydın" ihtiyacı duyunca eski solculara başvurdu, kültür alanında onları tetikçi olarak kullandı. Türkiye'de de son otuz yıldır çapulcu burjuvazi adına ideolojik propaganda savaşını döneklerin sürdürüyor olması rastlantı değil elbette.

Bir ara öyle bir dönem söz konusuydu ki, sermaye sınıfının (genel olarak mülk sahibi sınıfların) evrensel düzlemde "değerler hegemonyası"nı sürdürmesi büyük zora girmişti ve bir biçimde insanlık saflarında, demokrasi cephesinde ya da kültürden yana yer alanlar, bir kavram kargaşası çerçevesinde, genel bir "sol" tanımıyla sınıflandırılmışlardı. Bugünse, "değersizlik hegemonyası"yla finans kapitalizminin kurduğu üstünlük anaforuna "sol"da tanımlananları da içine almış durum berraklık kazanmıştır.

Bu çok kötu olmayabilir. Demek istediğim şu: Artık yeni bir aydın kategorisine ihtiyaç var. Geleneksel aydınları, kapitalizm ve burjuvazi kendi içinden oluşturmuştu; şimdi, yeni ve tek ilerici/devrimci sınıf kendi içinden çıkarmalı organik aydınlarını. Bu süreç, belki de, onun örgütlenmeleri ve çekim alanı içinde kalan küçük burjuva kesimlerden neşet edecek önce nesnel koşulların elverişliliği nedeniyle ama zaman içinde mutlaka kaynaklarını Sınıf'ta bulmak zorunda kalacak. Belki o ünlü örgüt-aydın sorunsalı da doğal ölümüne böyle kavuşacak...

Türkiye'de aydın hareketi bakımından dikkat çeken üç çıkış var. Biri, '50'lerde Kore savaşına karşı; diğeri, '80'lerde Aydınlar Dilekçesi; öteki de '90'larda bombalanan Özgür Ülke'nin toplu sokak satışı... Bunların dışında tek tek aydınların, örneğin İsmail Beşikçi'nin, Haluk Gerger'in, Ragıp Zarakolu'nun, son yıllarda Vedat Türkali'nin ve zaman zaman Yaşar Kemal'in önemli çıkışları, çalışmaları olduysa da tutarlılık ve süreklilik içeren bir aydın hareketinden söz edemiyoruz. İstanbul'da toplanan NATO Zirvesi sırasında BEKSAV'ın örgütlemek istediği konjonktürel hareket de sağlandı denilemez. Aydınlar toplumsal, siyasal mücadeleye daha çok 'destekçi', 'katılımcı' pozisyonlarıyla ilgi gösteriyorlar. Türk aydınındaki bu eylemsizliği, edilgenliği nasıl açıklamak gerekir?

Bir ara aydınların kendilerini "var" eden "ilericilik gösterisi" yapabilecekleri iki alan kalmıştı. Bunlardan biri, Filistin, Güney Amerika ya da Güney Afrika gibi yerlerdeki mazlum halkların direnişlerini en keskin söylemlerle desteklemekti. Kürt Savaşı, ellerinden bu olanağı almakla kalmadı, onların sahte duruşlarının ardındaki devlet ve düzen yanlılığını bütün çıplaklığıyla gözler önüne serdi. Geride kala kala "laiklik" kaldı ama bu alanda da devletin dayatıcı varlığı onların "ilericliği"ni gölgeleyerek açmazlarını derinleştirdi. Şimdi artık seferber olup "toplumsal işlev" yerine getirme alanları çok sınırlı kaldı. Onun için şimdi de "imza fahişeliği"ni meslek edinmiş, bildiri üstüne bildiri üreten kariyeristler türedi. Bu aydın, artık bundan ilerisine gidemez.

Ama şunu da unutmamak gerekir; yukarıda sözünü ettiğim yeni aydın kuşağının öncüleri yavaş yavaş hayata müdahil oluyorlar. Onların sesi şimdilik çok duyulmuyor, karizmatik ya da ünlü aydın, flaş isim kategorisine henüz giremiyorlar ama derneklerde, inisiyatiflerde, girişimlerde topluca düzenin temel varsayımlarına meydan okuyorlar. Genelkurmay'ı gerektiğinde onlar protesto ediyor, yargısız infazlara karşı seslerini onlar yükseltiyor; savaşa, hukuksuzluğa, özelleştirmelere, her türden emek

ve halk düşmanı saldırganlığa onlar karşı çıkıyorlar, üstelik seslerini sadece pahalı gazete ilanlarında değil, özgürleştirilebilen internet alanlarında ve en çok da sokaklarda, meydanlarda duyurmaya çalışıyorlar. Ama Sınıf Hareketi ve ondan önce de onun ideolojisiyle bağlarını daha net kurmadan belirleyici olmaları zor olacak. Sopa ile havuç arasında sıkışmış aydın sadece örgütten uzak durmuyor, mücadeleden, direnişten kaçıyor, mesele bu.

Türkiye'nin en önemli aydın örgütlenmelerinin ve hareketlerinin tümünün içinde yer aldınız. Barış Derneği, Aydınlar Dilekçesi, BİLAR... Kürt sorunu karşısında Türk şovenizminin kışkırtıldığı koşullarda da yurtsever hareketin yanında oldunuz. Bu süreçlerde pek çok aydınla birlikte çalıştınız. Aydınlarla ilgili edindiğiniz temel izlenimler nelerdir; bu hareketlerin ve örgütlenmelerin değişen koşulların özelliklerine uygun olarak yenilenememesinde, uzun soluklu olamamasında esasen nesnel siyasal, toplumsal koşulların mı, yoksa aydınların doğasıyla ilgili özellikler mi belirleyici olmuştur?

Her iki unsur da etkilerini gösteriyor. Bugün Sınıf Hareketi yükselsin, pek çok aydının yeniden saflara akın edeceğini göreceğiz. Bu doğal, doğasının kaçınılmaz özelliği. Bir de her zaman egemen dünyada dikiş tutturamamış "kafa emekçisi" var. Bunların düzene bu konumlanışlarından, tatminsizliklerinden, gerçekleştirilememiş hırslarından kaynaklanan bir "sınıf kini" var. Bunların en kumarbaz olanları, yani ihtirasları yeteneklerini en fazla aşanları, bütün müflis hızlı kumarbazlar gibi "sürpriz"e oynuyorlar çünkü; tutarsa onun getirisi daha fazla olur diye düşünüyorlar. Ne yazık ki, her yerde Sınıf Hareketi'nin çeperinde böyleleri var olmuş. Bu kariyer tüccarı ikbal avcıları sosyalizmle egemen sınıf içinde yer tutmayı hesaplıyorlar. Onların "sosyalizmi"nde onlara "egemen" yerler var çünkü. Bu arada da, "sol" içinde, egemenler dünyasında asla edinemeyecekleri yerler edinmekle yetiniyorlar, sömürüyorlar her şeyi; bu arada

"aydın" etiketlerini, hatta uğradıkları haksızlıkları metaya çevirebiliyorlar. Böylelerini çok tanıdım. Bunlar genellikle en keskinler arasında çıkıyor. Özellikle Türkiye sol pazarında "keskinlik" çok geçerli bir meta alınıp satılan. Ve dolayısıyla da tüccarları çok. Ben kendi payıma ne zaman bir keskin "solcu", özellikle de "delip geçen, vurdu mu deviren" keskin aydın gördüm mü çok dikkatli olmak gerektiğine inanırım. Bu yaşıma geldim daha "keskin" olup da, bırakın sosyalistliği, adam gibi adam olan tek aydın tanımadım. Sınıf adına ortaya çıkan her hareket-te, hatta Sınıf adına kurulan her düzende bunlar en büyük tehlike. Onun için işçi sınıfının kurtuluşu gerçekten kendi eseri olmalı. Devrimciler ve işçiler, dışardan gelen aydınlara elbette düşmanca davranmamalı, hatta onlara torpil de geçmeli, gerekiyorsa şan, şöhret ve maddi olanakları esirgememeli ama çok da dikkatli davranmalı. Aslında bana sorarsanız, yapılacak en iyi şeyin, aydın düşmanlığına düşmeden, geleneksel aydınlardan kopmak olduğunu düşünüyorum.

Aydınların ve sanatçıların çeşitli örgütleri var. Türkiye Yazarlar Sendikası var. Sinema ve müzik sanatçılarının çok sayıda meslek örgütleri, kurumları var. PEN var. Eskiden YAZKO, BİLAR gibi farklı örgütlenmeler de vardı. Aydın ve sanatçıların örgütlenme düzeyini, deneyimini, bugünün koşullarında nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bunların büyük bölümünün kapalı, işlevsiz, hayattan kopuk kast sistemlerinin parçası olduğunu düşünüyorum. Çoğuyla ilgili olarak doğrusu ayrıntılı bilgi sahibi de değilim.

BİLAR, sizin önemsediğiniz bir modeldi. Türkiye'nin başlıca aydın birikimini de içinde barındırmayı başarmıştı. Ancak uzun soluklu olamadı. BİLAR, nasıl bir deneyimdi; neden yürüyemedi?

BİLAR, özel koşulların ürünüydü. Amaç, üniversiteden kovulmuş hocalara alan açmak, YÖK sisteminde ele alınamayan

konuları işlemek, böylece üniversite öğrencilerine hizmet etmek ve en fazla da sistem dışına itilmiş potansiyeli toplumun (işçilerin, ev kadınlarının, okul dışı gençlerin) hizmetine sunmaktı. Ayrıca, hiç kuşkusuz, bir meydan okuma niteliği de vardı, bizatihi varoluşuyla. Düşlerin en çılgın anlarındaysa, burada işçi ya da halk üniversitelerinin nüvesini gördüğüm olurdu doğrusu. O koşullar ortadan kalkınca, hocalar YÖK'e biat edip üniversitelerine dönüp sistemin yeniden üretimine girişince, çoğu da Kürt Savaşında devletten yana tavır alınca altındaki halı çekilmiş oldu. İstanbul'da iyi niyetlerle direnmeye çalışan arkadaşlar oldu ama maddi zeminini yitirmişti bir kere, olmadı ve yok oldu. O sıralarda 12 Eylül'den sonra paralarına el konan ve bankalarda da yüksek faizlerle hesapları şişen sendikalar paraları ne yapacaklarını bilmiyor, abuk sabuk yerlere harcıyor, görkemli binalar inşa ediyorlardı ama devlet uzantısı "solcu" sendika uzmanları ve danışmanları sayesinde böyle deneyimlere düşmanca bakıyorlardı, "eğitim"i sendikalara hapsedip devlet denetiminde tutmak istiyorlardı.

Genel

Entelektüel, aydın, ideolog, filozof, öğretim üyesi, yazar gibi çoğunlukla birbirine karıştırılan kavramlar içerisinde aydını başlıbaşına tanımlamak için hangi ayırt edici özellikleri öne çıkartırsınız?

Esas olarak iki nokta öne çıkarılmalı. Birincisi, aydının muhalif kimliği. Bu, genellikle, bir öznel tercih, kamuoyunun ya da ilericilerin aydından beklediği bir tavır olarak görülüyor. Oysa, bunun nesnel temelleri var. Sınıflı toplumlarda, egemenlerin (ki, sosyalizm hariç her zaman azınlıktırlar ve sömürücüdürler, dolayısıyla da baskı uygulamak durumundadırlar) kendi ayrıcalıklı konumlarının neden ve sonuçlarıyla sistemlerinin tatsız gerçeklerinin üzerinin örtülmesinde elbette hayati çıkarları söz konusudur. Ayrıca, onların çıkar ve ihtiyaçlarına göre oluşturulmuş, onların dünya görüşleri ve hayat tarzından uyarlanmış "değerler"in

bütün toplumca benimsenmesi gereklidir ve bu da bir manipülasyon gerektirir. Yani, sonuçta, öz görüntüde gizlenir, bir başka ifadeyle gerçeğin üzeri örtülür. Görüntünün ardındaki özü, gerçeği arama, ifade etme ve yayma, dolayısıyla, çoğu zaman egemenlerin çıkarlarıyla çelişir ve onlardan tepki görür. Biliyoruz ki, dünyanın kendi ekseni etrafında dönüyor olması gibi "masum" bir gerçekliğin ifadesi bile, zamanında, egemenlerin çıkarlarıyla örtüşmediği için ölümle cezalandırılabilmişti. Görüntünün ardındaki özü aramaya ve bulguları da yaymaya kalkışmak, kişiyi kaçınılmaz olarak kurulu düzenle, egemenlerle, egemenlik sistemiyle karşı karşıya getirir, çünkü nihayet üzeri örtülmek istenen gerçek açığa çıkarılmıştır ve daha da önemlisi kendilerinden saklananlara sunulmuştur. Bu, doğası gereği, kavramayla birlikte değişim taleplerinin ve dinamiklerinin de tahrik edilmesi demektir. Demek ki, nesnel sonuçları itibarıyla, bu tür bir uğraşın, bilimsel etkinliğin, kafa emeğinin doğası gereği muhalif bir konumlanış içinde bulunma özelliği vardır.

Egemenlerin (hatta zaman zaman onların hayat tarzını içselleştirmiş toplumun) tepkisini çekme ve gereğinde cezalandırılmayı, işsiz kalmayı, tecrit edilmeyi göze alarak meşakkatli bir yaşam biçimini seçmek, iğneyle kuyu kazarak her türlü engele karşın görüntünün ardındaki özü arama ve bulgularını yayma iradesini sergilemek, kişiyi kaçınılmaz olarak, egemenlik sistemiyle karşı karşıya konumlandırdığına göre, artık burada bilinçli bir muhalif tavrı da oluşması gerçekleşir. Bu durum, o kişinin bilinçli öngörülmüş tercihi olmayabilir ama uğraşının hakkını veriyorsa böylesi bir sonuç onun tercihlerinden, beklentilerinden bağımsız olarak ortaya çıkar.

İkinci ve buna bağlı olarak, aydının emek yanlısı olması gerekir. Örneğin, kapitalizmde, işçinin sermayedar tarafından sömürüldüğünü, kârın ve değerin oluşumunu inceleyerek kanıtlarsanız, yani görüntüdeki "yapılan iş (üretim) karşılığı verilen ücret" yanılsamasının ardındaki sömürü özünü bulursanız ve daha da önemlisi bunu o sömürülenlere iletmeye kalkışırsanız, kuşku-

suz, egemenlerin tepkisini çekersiniz. Nesnel olarak da sistem karşıtı bir konumda bulursunuz kendinizi. Artık bulgularınız doğrultusunda davranırsanız, yine nesnel olarak, Emekten yana bir tavır içine girmiş olursunuz.

Bugün Marksist toplum bilim araçlarıyla dünyayı araştıran, kavrayan birinin işçi sınıfının bilimini yaptığını varsayabiliriz kolaylıkla. Bilimin sınıfı olur mu derseniz, elbette olur. Burjuvazinin (kapitalizmin) doğuşunda ve gelişiminde doğa bilimlerinin, onların gelişimine bağlı keşif ve buluşların ne denli stratejik rol oynadığını biliyoruz. Kapitalizmin dinamikleri, rekabet, maliyetleri düşürme ve kârın maksimizasyonu ihtiyaçları ve daha pek çok faktör kapitalistleri teknolojik ve teknik gelişmelere muhtaç kılmakta, bilimin üretime uygulanmasını zorunlu yapmaktadır. Yani, bugün de müsbet ilimler hâlâ burjuvazinin bilimi olarak görülebilir. Buradaki gelişmeler, işçilere, emekçilere, giderek, büyük insanlığa yeni sömürü teknikleri, işsizlik, geliştirilmiş denetim mekanizmaları ve hatta ölüm kusan savaş araç ve gereçleri olarak geri dönmekte. Buradan elbette "makine kırıcılığı" çıkmaz ama nesnel işleyiş şimdilik budur. Ancak sosyalizmde doğa bilimleri bütünüyle insanlığın hizmetine sunulabilir.

Buna karşılık, toplumun, sistemin, düzenlerin işleyiş mekanizmalarını, içsel dinamiklerini işleyen sosyal bilimler, en azından potansiyel olarak, emeğin ve insanlığın lehine gelişme eğilimini barındırmıştır çünkü yığınları belli bir kalıp içinde tutan dinamikler onun ilgi ve araştırma alanına girmektedir. Bu alanlarda, bilimsel uğraşın kolaylıkla kaçınılamaz yöntemi ve yönelimi olan görüntünün ardındaki özü arama uğraşı, egemenlik sistemi açısından dinamitle oynamak gibi tehlikelidir, risklidir. Hele hayatın yasalarını çözen ve onların saklanan gizlerini insanlığın bilgisine sunan Marksist toplum bilimin ortaya çıkmasıyla, yani artık doğrudan işçi sınıfının biliminin oluşmasıyla sosyal bilimlerin bu niteliği devrimci bir karakter kazanmıştır. İşçileri, emeği sömüren, ezen, giderek yabancılaşma zulmüne tâbi kılan gerçekler açığa çıkarıldıkça, hayat gerçekten kavrandıkça ve

onun değiştirilmesi için gerekli araçlar da belirginleşince, bu bilgilerle mücehhez bir kafa emekçisinin tercihi belli olmalıdır: O, ya gerçeklerin ve dolayısıyla da emeğin saflarında yer tutacak, kendi bilgi ve bulguları yönünde hareket edecek ve gerçekten aydın olacak ya da, gerçeğe ihanet edecek, yalan ve çarpıtmanın yanında yer alacak, her şeyden önce kendi uğraş ve kavrayışına ters düşecek ve tabi aydın olma vasfını terkedecektir. Bu noktada, Emek'ten yana tavır alınmadan aydın olmak elbette mümkün değildir, eşyanın tabiatına aykırıdır. Yani işçi sınıfının özlem ve çıkarlarına hizmet eden ve tabi burjuvaziye karşı konumlanmış, bir disiplinler kategorisi (sosyal bilimler) oluşmuş olur. Tabi onun bilim emekçileri de.

Tekellerin el üstü tuttuğu aydınlardan Enis Batur'un Türkiye'nin en büyük yayıncılık tekeli tarafından kovulmuş olmasını, aydın-sermaye ilişkileri açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu söylediğiniz somut durumdan haberim yok ama aydın-sermaye ilişkisi hakkında bazı şeyleri söyleyebilirim. Sermaye, biliyorsunuz, kâr ürettiği zaman sermaye olur. Demek ki, sermayenin yasası, daha da ötesi, varlık nedeni budur; kâr olmadan sermaye olmaz. Hayat enerjisi, doğası gereği, kâr maksimizasyonuna uyarlanmış bu organizmanın, aynı zamanda, bir sosyal ilişkiler ağı olduğunu da düşünmeliyiz. Bu durumda, Marks'ın da bir yerde söylediği gibi, üretim aracı olma açısından, kapitalist için, "traktör ile öğretmen arasında bir fark" yoktur. Tabi öğretmenin yerine başka meslekten insanları da koyabilirisiniz. Aynı zamanda bir metalar toplamını da ifade eden sermaye ya kâr edecek ya da aynı anlama gelmek üzere "sosyal ilişki" ağını yeniden üretecek ilişkiler kuracak. Genellikle, ikinci işlev için, kafa emekçilerini kullanır sermaye ve kafa emekçisinin rolü özünde ötekilerden ayrılmaz ve her şeyin metalaştığı bir ağ içinde o da yerini alır. Bu sistemde, gerektiğinde metanın kendisi, gerekirse üretim araçları, gerekirse de bizzat kapitalistin kendisi ("kapitalistin ka-

pitalisti mülksüzleştirmesi") fiilen imha edilebilir... Ücretli kölelerin ise lafı bile edilmez... Ücretli köle, sadece spesifik metalar üretmez, aynı zamanda sermaye de, yani, emeğine el koyacak yeni "ilişkiler" de üretir. Aydınlar kendilerini paralayacaklarına, o eşitsiz ilişkileri parçalasalar daha iyi olur bence...

Aydınlar arasında tartışma, fikir eleştirisi, aydınların ünlü kalem kavgaları, ideolojik mücadele artık ya yok ya da yok denecek kadar az. Eleştiriciliğin, fikir mücadelesinin bu derecede zayıf olmasını neye bağlıyorsunuz; aydınlar için ideolojilerin sonu mu?

Hayır, aksine. "İdeolojilerin sonu" tezi en büyük ideolojik saldırı. Burada artık bu en saf haliyle bağnaz ideolojik tutumla tartışılacak bir şey yok demektir, söz bitmiştir ve totaliter bir hiçliktir dayatılmaya çalışılan. Aslında, Marksizmle düşünsel planda tartışamayan burjuvazinin ideologları, bir imha saldırısı olarak, ideolojisizlik savına sığınmışlardır. Bunu söyleyenle ne tartışacaksın. Onunla artık hayat tartışıyor ve onu her gün yalanlıyor. Aslında aynaya baktığında yanılgısının suretini görüyor, ideolojiyi ete kemiğe bürünmüş halde seyrediyor. İkinci bir neden de, belki, fikir üretimini hedef almayan, bir düşünsel hedef gütmeyen saldırgan, yalana, iftiraya, kişiselliğe dayalı bir tartışma terbiyesinin (ya da daha doğrusu terbiyesizliğin) egemen olması ve bunun dürüst insanları kaçırması. Unutmayın, basına sızan devlet raporlarında da önerildiği gibi, egemenler, denetleyemedikleri aydınlara yönelik "itibarsızlaştırma" kampanyaları düzenliyorlar halka, devrimcilere karşı artık süreklileşmiş, kurumsallaşmış psikolojik operasyonlarında. Tabi çoğu zaman da "aynı kamp"tan görünenlere bu roller veriliyor. Devrimci aydınlar da bu tür psikolojik harekatlara tartışmacı olarak katılmamaya özen gösteriyorlar tabi. Ayrıca, fikir tartışması, hayatın içinde ve sözü olanlarca gerçekleştirilebilecek bir şey. Hayat kaçkınlarının sığındıkları ve bir ot gibi yaşadıkları "özelleri"nde ancak "geyik muhabbeti" olabilir ki, onda büyük bir artışın olduğu or-

tada. Tabi aydın kategorisinin sönümlenmeye başladığı bir ortamda aydınlar arası fikir platformları da oluşamıyor, yerine kısır ve yıkıcı saldırganlıklar ortaya çıkıyor.

Kurucu aydın kuşağı sayılmazsa, Cumhuriyet'in ilk aydın kuşağını köy enstitülerinin yarattığı söylenebilir. Sonra '60'ların ortasında, özellikle '68'in kabarışında ikinci aydın kuşağını görüyoruz. Bu saptamalara katılıyorsanız eğer, söz konusu iki aydın kuşağını karşılaştırmalı olarak nasıl değerlendirirsiniz?

İkincisinin devlet karşısında daha özerk, kent kökenli, korporatist eğilimleri reddeden özellikler taşıdığını düşünüyorum. Birincilerde tutuculuk bir ruşeym olarak hep vardı, oysa sonrakiler devrimciydiler. Birinciler, yapılmış bir "devrim"i savunmak ve belki de derinleştirmek istiyorlardı ve içlerinden "devrim bürokratları" çıkması planlanıyordu ama ikinciler, kendi devrimlerini yapmaya kalkacak kadar uçarıydılar, özgür ve bağımsızdılar. Birinciler halkçı ve fakat tepeden inmeci, seçkinci, devletçi, modernleşmeci idiler, ötekiler bütün zincirleri kırmaya soyunan özgürlük şövalyeleriydiler. Birinciler taşralı ve milliyetçi, ikinciler dünyalıydılar.

TKP'nin örgütlediği ve şekillendirdiği aydın bölüğü TKP'nin tasfiye olmasının ardından zaman içerisinde esasen Kemalizmde konakladı. TİP'in örgütlediği aydın bölüğü ise, TİP'in tasfiye olmasıyla birlikte süreç içerisinde esasen neoliberalizme eklemlendi. Bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?

Türkiye insanı daha önce de sözünü ettiğim iki büyük fırtınanın etkisinde un ufak oldu. Dışardan (Küreselleşme) gelen liberalizmle içerden (Kürt Savaşı) kaynaklanan Kemalist şoven/militarist rüzgarlar, kabeleri yıkılanları anaforuna daha kolay aldı. İnsanların güvendikleri dağlar yıkılınca onların altında kaldığının bir göstergesi verdiğin örnekler. Tabi bu aynı zamanda "de-

folu sosyalizm" anlayışının, işçi sınıfına yabancı unsurların bürokratik seçkinciliğinin bir sonucu. Ben, liberal politikalar karşısında, "biz de zaten farklı bir şey istemiyorduk ki, neden bize bunca zulmedildi" diyen TKP'liler gördüm. Sosyalizmi, demokratikleşme ve kalkınma olarak alırsanız ya da bir büyük güce dayanarak iktidar heveslerinin aracı yaparsanız, sonunda başka ufuksuzluklarda yiter gidersiniz ve gençlik günlerinize yanarken o düşüncelere düşmanlaşırsınız. Kariyer hesaplarının sizi nerelere nasıl savurduğuna şaşar kalırsınız...

İyi bir örneği Kıbrıs'tan verebiliriz. Bugün iktidarda olan kadrolar, akıl almaz ölçüde Sovyetçiydiler zamanında. Bugünkü "Başbakan"ın TKP eski genel sekreterlerinden İsmail Bilen'i nasıl tutkuyla savunduğunu anımsıyorum ve bugünkü durumuna hiç de şaşırmıyorum doğrusu. Bugün bir başka büyük güce, liberalizme ve AB'ye, ABD'ye sığınıyorlar, bükemedikleri eli öpüyorlar. Bu arada bu anlayışın sığındığı güce ilişkin nasıl bir "kişilik" yarattığını da görüyoruz. O zamanlarda da Sovyet bürokratları karşısında bu denli ezik ve hizmete amade idiler demek ki.

Şimdi bütün bu tipler herhalde anlıyorlar ki, devrimcilik yaman bir uğraştır ve hayatın her anında yeniden üretilmesini gerekli kılar, buna uygun karakter sağlamlığı dayatır. Çürükleri ise, çürümeye bırakır...

Türk aydınının genellikle Kemalizmle kopuşamamış olmasını nasıl açıklamalıyız? Aziz Nesin, Sabahattin Ali, Ruhi Su, Rıfat Ilgaz, Abidin Dino gibi kendini doğrudan sosyalist kimliğiyle tanımlamış aydınların bile Kemalizmin sınırlarını aşamadığını, özellikle 'Kürt Sorunu' konusunda zayıf bir noktada durduklarını görüyoruz. Neden aşamadılar sizce bu sınırı?

Belki soruyu şöyle sunmalı: (Saydığın somut kişiliklerden bağımsız olarak) Kemalistler neden kendilerini sosyalist, hatta Marksist, komünist olarak tanımlama ihtiyacı duydular? Tabi bu eski kuşakları çok tanımıyorum ama şöyle diyebilirim belki;

sosyalizme evrildiklerinde "cihan inkilabı"nın neredeyse eli kulağındaydı. Bu gerçekleşmeyip üstelik çok uzaklara ertelendiği görülünce ve galiba 20. Kongre'nin meşruiyetine de sığınarak "bağnazlıklarından sıyrıldılar." Aslında o zaman Kemalizme rücu ettiler ama hem "sosyalizm" etiketi peşlerini bırakmadı, hem olgunlaşmamış burjuvazi ve devleti bu dönüşümlerini anlamadı, hem de DP'ye karşı '50'lerin ortalarındaki "ilerici" İnönü muhalefeti ve sonra da '60'lardaki yükselen sol hareket onlara yeni kariyer/toplumsal ağırlık imkanlarının tükenmediğini gösterdi ve dolayısıyla "sol"da kaldılar. "Sol" ayrıca modernliğin, ilericiliğin, entelektüel üstünlüğün etiketi de oldu toplum içindeki "değerler hegemonyası"nın dağılımı değişince. Yani herkes kendi toplumsal tabanına uygun davranmaya başladı bir bakıma. Yeni yükselen güce abilik yapacak olanlar elbette "sosyalistlik"leri tescilli olanlardı. "Solculuk" bir kere onların makus talihi olmuştu. Onun için çoğu Mustafa Kemal'i solcu, devrimci yaparak ikilemlerine, psikolojik sıkıntılarına çare yapmaya çalıştılar. Dünyada Marksçı, Leninci, Maocu, Troçkici sosyalist var ama "Kemalist sosyalistler"den olusan hilkat garibeleri de bizde var! Ben, sadece Mustafa Kemal'e değil İnönü'ye de hayran olan çok eski kuşak "sosyalist", "Kemalist Marksist" biliyorum. Bazıları için herhalde "sosyalistlik" bir racondu, bir imaj meselesiydi, bir farklılık, hatta üstünlük duygusunun dışavurumuydu, liberal-ilericiliğin, hümanist demokratlığın adıydı.

Aslında Kemalizmden kopamamak düzenden, onun devletinden kopamamak demek. Pek çoğu için onları düzene bağlayan temel bağ Kemalizm çünkü. Kutsal Devlet'e milliyetçi bağlanış özünde faşizan bir eğilimdir. "Ulusal Sol" ile Nasyonal Sosyalizm arasındaki semantik benzerlik hemen geçiştirilmemeli.

Bir şeyi kesinlikle söyleyebilirim ki, onların "solculuk"larının sahteliğinin, içi boşluğunun kanıtıdır bu: Sözkonusu aydınlar için Sınıf asla bir referans değildi (zaman zaman retorik hariç), hiç olmadı, çoğu kez akıllarından bile geçmedi işin bu yanı.

Burada "sol"un da hatası vardı. Sol'da, özellikle de TKP ge-

leneğinde göze kestirilen her liberalin, her demokratın, her ilericinin "Sosyalistliği," hatta, örneğin "TKP'liliği" fısıldanırdı ve çervereye yayılırdı. Sonunda iki taraf da taşıyamayacakları yükler üstlenirler, ilk zorlukta da o yükleri üstlerinden atınca da çok zor duruma düşerlerdi. Bir profesörün zamanında "Oh be, iyi ki şu Özal geldi de, liberal demokrat olduğumuzu rahatlıkla söyleyebilir olduk" dediğini anımsıyorum. Yani aydınların "müşteri"si olan okuyan-yazan kesim de aydın olmanın gereği olarak "sol"culuğu dayatıyordı insanlara, "Sol"un dinamik unsurlarının sağlamış oldukları "değerler hegemonyası" aydınlar üzerinde de hükmünü icra ediyordu.

Kürt Sorunu ise, tam bir turnusol kağıdı işlevi gördü. Bir biçimde "sosyalist"likle idare edenler birden bir yaman sınavla karşı karşıya kaldılar ve yaldızlar dökülmeye başladı. Pek çoğunun APO'ya, PKK'ye irrasyonel nefretinin altında bu oyunun bozulmasına duydukları tepki yatıyordu bana göre. Dünyanın her yerinde silahlı mücadeleleri destekleyenlerin, birden "terörizm"e karşı tavır almaları tesadüf değildi elbette. Bir maske düşmüştü sadece; onlar aslında uzaktaki mücadelelerle de folklorik/romantik bir ilişki dışında rabıtalanmamışlardı, onlar hayatlarında hiç "ayakların gerçekten baş olabileceği"ne inanmamışlardı ve asla böyle bir şey de istememişlerdi. En iyileri, o lanetlileri kurtarmaya sıcak bakmıştı ve onları yöneterek, onlara acıyarak, hayatın kimi nimetlerinden gerçekçi biçimde yararlanmalarını sağlayarak kurtuluşun gerçekleşeceğini düşünüyorlardı. Uygarlık, kültür ve yönetim ayak takımına bırakılamayacak kadar önemli olduğundan sosyalizmleri o noktada kemikleşiyor, onların haddini bilmeyenlerine yönelik bir nefret kamasına dönüşebiliyordu.

Bir örnek vereyim; biliyorsunuz, birkaç yıl önce kaybettiğimiz değerli Profesör Mina Urgan, kendisini açık ve net bir biçimde "komünist" ilan ettiği bir kitap yayımladı "Dinazorun Anıları" diye. Prof. Urgan, dehşetli bir Atatürk hayranıydı ve bu kitabında bir aydın olarak çağına tanıklık ediyordu. Atatürkçü

bir "Marksist" olarak söz konusu anılarda Pepsi'den Schweppes'e uzun bir yaşamın içindeki her şey vardı da, örneğin, Profesör Urgan'ın ülkesini ve dünyayı 15 yıldır sarsmakta olan "Kürt Savaşı"na ilişkin tahlilleri, tanıklıkları yoktu! Kitap yayınlandığında Urgan'ı iyi tanıyan Metin Toker, "Mina sen komünist değil, hümanistsin" diye yazmıştı da Mina Urgan'ın "hayır hümanist değil komünistim" yanıtı Cumhuriyet gazetesinin arka sayfasına manşet olmuştu. Görüyorsunuz, "bozacının şahidi şıracı." Kitap büyük ilgi gördü ve 100'ün üzerinde baskı yaptı ki, dünyada bile az görülen bir şey bu. "Komünist"in anılarını basan bir banka, finans kapitalin en gerici tefecilerinden biri, kamuoyuna pazarlayan yine finans kapitalin tetikçisi medya. Demek ki, "böyle komüniste can kurban" demişler, olanakları seferber etmişler. Mina Urgan kuşkusuz iyi niyetli, çok değerli bir insandı ama tabi komünist değildi, Kemalizmini hümanizmayla harmanlayabilmiş az sayıda geleneksel aydınlardan biriydi. İş, Kürt Sorunu'na gelince de akan sular duruyordu, "çağına tanıklık", "sosyalistlik" falan kalmıyordu.

Sungur Savran'ın bu durumu özetleyen eşsiz bir tespiti var. Sungur, "Marksizmin dilini çalanlar" ama aslında başka ideolojilerin peşindekilerden, özellikle de ulusalcı sol-Kemalistlerden sözediyor. Gerçekten de doğru bir teşhis ve kafaların karışmasına neden olan bir psikolojik şekillenme...

Osmanlı aydını ile Cumhuriyet aydını arasında benzerlikler ve farklılıklar bakımından nasıl bir ilişki görüyorsunuz? Bu ilişkide, süreklilik mi, kopuş mu ağır basar?

"Devleti, kutsal, sınıflar üstü Devleti kurtarma" güdüsündeki ortaklık bence öteki tüm benzerlik ve farklılıkları anlamsız kılan, aşan bir özdeşlik kuruyor aralarında. Buradan çıkması kaçınılmaz bütün gericiliklere malul her iki kesim de. Şimdikilerin bir ayırt edici noktası var ama. Bunlar, bir kişilik parçalanması içinde şizofrenik varoluş durumunda yaşıyorlar. Düşünün adam "sol"da görünüyor, kariyerini orada yapma durumunda kalmış

bir biçimde ama özünde başka bir dünyaya özlem duyuyor, ona göre yaşıyor, hissediyor, düşünüyor. Ya da bir bilimciyi, gazeteciyi düşünün, gerçeği aramak, yaymak için yetişmiş, hayatını bu noktadan kazanıyor, işi bu, bu nedenle toplumasal/mesleksel titrler almış ama pratikte gerçeğin üstünü örtmek, onu çarpıtmak, saptırmak, giderek de, yalanla ikame etme sürecinin bir parçası olmuş. Bu elbette hastalıklı bir varoluş halidir ve çoğunda bunun arazları görülür. Bu virüs eskiden bu denli yaygın değilmiş galiba.

Andre Malraux 1935'de Uluslararası Yazarlar Kurultayı'nda Henri Barbusse'ün konuşturulmaması gerektiğini, çünkü yapıtlarının sanat değeri taşımadığını söyler. Sartre, eserlerinin bazı bölümlerini Camus'un anlayamayacağını ileri sürer. Brecht'in Lucaks hakkında ağır değerlendirmeleri var bildiğiniz gibi. Yani edebiyat, sanat, felsefe, bilim tarihinde kimilerinin abartıldığı, kimilerinin hakkının yenildiği yolundaki tartışmalar hep olagelmiştir. Böyle çatışmalar, tartışmalar vardır ünlü yazarlar arasında. Siz kimin değerinin abartıldığını düşünmüşsünüzdür dünya ya da Türk entelektüel hayatında? Sağlığını faşist bir saldırıda yitiren Server Tanilli, Sakıp Sabancı'nın arkasından yazdığı bir yazıda Sabancı'nın, Koç'un sanatseverliğini övüyordu. Nasıl yorumluyorsunuz bu övücülüğü?

Doğu toplumları özellikle, onun içinde yer alan dışlanmış, ezilmiş kesimlerse bilhassa, keskin söylemlere olağanüstü değer biçiyor, abartılı tepkiler veriyor. Bu kültürel ortam ve toplumsal ruhi şekillenme şarlatanların ortaya çıkması için ideal koşulları yaratıyor. Duruma uygun davranma üstadı dalavericiler, kuşkusuz son derece güçlü sınıf içgüdüleriyle bu durumu sezinleyen egemenlik sisteminin de katkılarıyla, buradan kariyer inşa ediyorlar, kâr maksimizasyonuna girişiyorlar. Bunlar gerçekten de kapitalist girişimciler gibiler, talep olan mal ve hizmetleri arz ediyorlar ve bu alışverişten nemalanıyorlar.

"Nabza göre şerbet verme" geleneğiyle de birleşince şarlatanlık giderek bir mesleğe dönüşüyor ve bugün bu meslek erbabını, akbabalar gibi "Sol kamuoyu" üzerine çöreklenmiş olarak görmek mümkün. Mümkün ama bunun tespiti bazen çok zor, çoğu kez ise, olanaksız. Bunlar ancak kendi kendilerini ele verdikleri zaman mesele anlaşılıyor ve fakat tabi iş işten geçmiş oluyor. Size isim vermek istemiyorum çünkü yaşamımda böyleleriyle o kadar çok karşılaştım ki, kapsayıcı bir liste oluşturmak imkansız. Düş kırıklıklarım artık o noktaya geldi ki, yeni insan tanıyıp sevmekten korkar oldum...

Server Tanilli'nin belkemiğindeki faşist kurşunu bizlerin yüreğimizdeki bir mermi yarasıydı hep. Onun bir zamanlar hem Özgür Gündem'de (ya da onun ardılı olanlarda), hem Cumhuriyet'te aynı zamanda yazma becerisine o zamanlar hayretle karşılardım; dolayısıyla Sabancı ile ilgili olarak yazdıklarına da şaşırmam gerekirdi ama demek ki artık epeyi alışmış olmalıyım, bu kez sadece içim acıdı, o da yüreğimde sözünü ettiğim yaradan, başka bir şeyden değil... Artık bu gibi durumlarda, "ben biliyordum," "ben çok söyledim ama...", "söylesem kim dinlerdi ki..." türünden yakınmalardan da bıktım.

Kim söylemişti hatırlamıyorum, "günümüzde herkese hiç olmazsa 15 dakikalık şöhret yolu açık artık" diye bir şey okumuştum bir yerlerde. Bu iyi, belki hiç olmazsa şarlatanların en yeteneklileri egemenlik sisteminin iletişim sistemine yönelirler de bizi (mazlumları, ezilenleri) rahat bırakırlar. Tabi kurtuluş yok, bizim payımıza da en yeteneksizler düşer bu durumda ama belki onların da hiç olmazsa zararı az olur.

Yalçın Küçük bir demecinde Mehmet Ağar ile Devlet Bahçeli'yi devlete yeterince sahip çıkmamakla, Genelkurmay'ı ise devletin geleneklerini sürdürmemekle eleştirdi. Bir başka demecinde de "Adamı olacağım bir Genelkurmay arıyorum, bunun için çalışıyorum." dedi. Ve aynı demecinde "Biz orducuyuz. Biz bizim türümüzde olmayan solu ahmak

buluruz." diye ekledi. Kendini devrimci olarak gören ve yazan bir aydının iktidar çevreleriyle kurduğu bu düşünsel, ruhsal ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sözünü ettiğiniz personel zararı çok olanlardan. Yeteneklerinden değil, gece gündüz bu işlerle akıl almaz bir enerji ve ihtirasla uğraşmasından. Bu soruyu, her şeylerin çok öncelerde açığa çıkmasına karşın, "solculuk/devrimcilik" adına bu personelle işbirliği içinde olanlara sormalıyız hepimiz. Şu nedenle; onların bir bölümü hâlâ bizim mahalledeler...

"Devlet umuru," bir başka ifadeyle iktidar (güç) arayışı yıkıcı bir bencilliğin muhteris ruh yapısının özelliği olduğu kadar, devrimciliğe en aykırı hali temsil eder. Bu devletçi ve sınıflarüstü aydın solculuğunu iyi bildiğinden ve Kürt Sorununda aydın desteğini devlete kanalizasyon aktarmasını gerçekleştirmek amacıyla, 12 Eylül sonrasındaki ilk başbakanlığında Süleyman Demirel bir kongrede aynen, "Şimdi ülkenin entelektüellerine seslenmek istiyorum. Size ben kefilim ve devlet güvencesi veriyorum, istediğiniz ideolojiyi savunabilirsiniz." demişti. Yasak olanın "komünizm" olduğu belli, dolayısıyla bu solcu aydınlara bir çağrıydı. Ama, siyasetin ve burjuva çıkarlarının bu deneyimli üstadının bir basit koşulu vardı: "Milli birlik ve beraberlikten ödün vermeyeceksiniz." O, böylece, bir taşla iki kuş vurmayı hedefliyordu. "Milli birlik ve beraberlik"le bir yandan köhnemiş "sınıfsız, kaynaşmış toplum" ideolojisinin yeniden üretilmesine zemin hazırlıyor, büyük düşmanı Marksizmi beyninden vuruyor, bir yandan da devrimci sosyalizmden böylece kopanları bir de Kürt Sorunu bağlamında insanlıktan da çıkarmayı hedefliyordu. Sonraları, "devlet güvencesinde komünistlik yapmak" lüksüne kapılanan o kadar çok "komünist" gördük ki...

Devlet Şûrası (Danıştay) kararıyla üniversite profesörlüğüne atanan Küçük'ün daha fazlasını isteme hakkı doğuyor bu durumda. Bu tiplere taban oluşturan dinamiklerin hâlâ var olması. Günümüz sosyal formasyonunu anlamak bakımından önemli bu.

Mehmet Şevket Eygi'nin Yahudi Türkler yahut Sebataycılar kitabındaki ümmetçi antisemitizm, son zamanlarda Yalçın Küçük ve Soner Yalçın'ın kitaplarıyla nasyonal bir antisemitizm olarak yeniden türedi. Bu yazarlar, bir yandan da antisemitist olmadıklarını söylüyorlar; "Dönmeler kimliklerini açıklasınlar, gizli sürdürmesinler, bu bize yeter" diyorlar. Bu tür yazıları, kitapları itibar düşürmeye dönük spekülasyon olarak değerlendirenler ise, "Bütün sanatçılar, tüccarlar, sanayiciler, gazeteciler, yazarlar, doktorlar, avukatlar çıkıp etnik ya da dini orjinlerini mi açıklasınlar? Aynı şeyi örneğin Alevilerden, Çerkezlerden, Hristiyanlardan, ateistlerden de mi bekleyeceğiz, bu yaklaşım düpedüz ırkçılıktır, Nazi döneminin kötü bir kopyasıdır" diyorlar. Siz ne düşünüyorsunuz? Yahudilerin önemli bir kesiminin gerçekten de Türkiye aleyhine uluslararası bir örgütlenme içinde olduğuna inanıyor musunuz; yoksa bu yaklaşımın sahiplerini Nazi döneminin aydınlarıyla ilişkilendiren eleştiriyi mi doğru buluyorsunuz?

Hiç kuşkusuz bu iğrenç bir Nazi taktiğidir. Irklarla, etnik ya da kültürel aidiyetlerle sorunları açıklama mantığı, "öteki"lerden sorumlular ve kurbanlar üretmek, böyle iç ve dış düşmanlar yaratmak, krizdeki sistemlerin bunalımlı bireyler aracılığıyla iç çelişki ve çatışkılarını gerçek nedenlerinden koparmanın, çözümlerin de gerçek kanallarına akıtılmasını önlemenin bayatlamış, insanlık vicdanında mahkum edilmiş faşist taktikleridir.

1985'te Hürgün'de Aziz Nesin için "toplumumuzda korkuya tutsak olmamış aydınlardan biri" diye yazdınız. Cuntanın egemenlik yıllarıydı. Arkasından Kürt Hareketi, '89-90' olayları gibi başka önemli gelişmeler de yaşandı. Bütün bu süreçlerde, sizin, ifadelerinizle, "korkudan tiksinmenin onu yenmenin en gerekli yollarından biri olduğunu" gösteren ve yaşayan başka hangi aydınlar oldu geleneksel damar içerisinde?

İsmail Beşikçi bu konuda hepimizin onurunu kurtarıyor. Ayrıca, şimdiki konumunu bilemiyorum ama zamanında Eşber Yağmurdereli, Işık Yurtçu kuşaklara örnek olacak tavırlar aldılar. Bu bağlamda Sungur Savran da zikredilmeli elbette. Sayıları yazılamayacak kadar çok ve farklı bir kategoriden Kürt aydınları var elbette. Ayşe Zarakolu bir başka unutulmaz isim. İHD çevresinden insanlar çıktı hepimizin yüzakı olarak. Başkaları da vardır mutlaka. Tabi biz "geleneksel aydın" kategorisine öznel tercihle soktuklarımızı konuşuyoruz, yoksa Türkiye devrimci hareketinden aydın ve aydınlık pek çok kahraman direndi zor günlerde.

Ahmed Arif'in, Yılmaz Güney'in, Nazım Hikmet'in oğulları hakkında ağır eleştiriler, hatta suçlamalar yapıldı. Bu eleştiriler, onların babalarının ağırlığını taşıyıp taşıyamamalarından çok, babaları üzerinden insanlığa mal olmuş bazı değerleri yanlış tasarruf ettikleri yönünde. Sizce kabalık ve haksızlık mıdır, yoksa gerçek payı içeriyor mu bu değerlendirme?

Saydıklarınızdan sadece Nazım Hikmet'in oğlunun durumunu az çok biliyorum. Elbette kimse çocuklardan böylesi özel ebeveynlerin miraslarını özellikle politik-ideolojik tutumlarıyla birebir örtüşen konumlar alarak taşımalarını bekleyemez. Hatta eleştirel tavırları dahi hoş görülebilir, onların bağımsız kişiliklerine saygının bir uzantısı olarak. Ama onların insanlığa malolmuş değerlerini (ürünlerini) bütünüyle özel birikimin bir aracı olarak görmeleri ve bu uğurda da tefeciliğe peşkeş çekmeleri kabul edilemez. Kendi kişiliklerine saygı talep edenlerin herhalde bunu haketmek gibi bir yükümlülükleri olmalı ve bunu da öncelikle ve özellikle kendi ebeveynlerinin anılarına karşı göstermelidirler. Sonra da o değerlerin savunucularına, yaşatıcılarına saygılı davranmalıdırlar. Benim bildiğim örnekte, bir ağırlık taşıyamama türünden psikolojik arazdan ziyade, sorumsuz, bencil birikim ve tüketim ağında yitmiş bir kişilik var gibi.

Sizce günümüzde aydının bağımsız kimliğinin koşulu nedir?

Yürek ve bilinç. Ve bunlarla gelen onur ve irade. Tabi "ahlak" boyutu asla gözardı edilmemeli, temeli de o.

Türkiye'de tekelci sermayenin özellikle '90'lardan bugüne belirginleşen yönlerinden biri, banka ve holding olanaklarına bağlanmış bir şekilde medya, eğitim, sanat, edebiyat, spor, yayıncılık gibi alanlarda sektörleşerek kültürü oluşturan kurumları bir ticari yatırım ve ideolojik üretim alanına dönüştürmesi olarak dikkat çekiyor. Bu çerçevede birçok yazar ve sanatçının sermayeye bağlandığını görüyoruz. Tekellerin sanat ve edebiyat alanına egemen oluşu, entelektüel ve sanatsal üretimi nasıl, ne yönde etkiliyor?

Aydınların bağımsız fikir üretme gücü, yaratıcılığı, üretkenliği tekelleşme ile birlikte ortadan kalkıyor mu; yoksa kimi liberal yazarların ileri sürdüğü gibi bu entelektüel özgürlüğün sınırlarını genişleten bir gelişme midir?

Bir örnek yeter herhalde. Bugünlerde tepkilerden dolayı değiştirilmesi söz konusu olan yaygın bir uygulama bu. Büyük ilaç tekelleriyle anlaşmalı olarak ve onların sağladığı fonlarla, insan hayatıyla doğrudan ilgili olarak, belirli ilaçlar üzerine araştırma yapan bilim adamları önce bir sözleşme imzalıyorlar. Bütün bu sözleşmelerde, "araştırma bulgularının araştırmacı tarafından kamuya duyurulamayacağı, ancak isterse bunların şirket tarafından açıklanabileceği" kesin hükme bağlanıyor. Yani, bir bilim adamı, herhangi bir ilacın ölümcül olduğuna ilişkin kanıtlara varsa bile bunları açıklayamıyor ve şirket de isterse bu hayati bilgiyi kamudan gizleyebiliyor ve o ilaç hastalara para karşılığında satılabiliyor! İşte size bilim, bilim özgürlüğü, aydın kimliği, kapitalizm-bilim-aydın ilişkisi, işte size insanlık...

Sanat ve kültür alanındaki yaklaşım herhalde bundan farklı olamaz.

Liberaller ayrıca başka bir konuda da yanılıyorlar. Sermaye

sisteminin emrindekilerin "özgürlüğü" her zaman vardı, bugün de var elbette. Sermaye büyüdükçe, dünyayı daha fazla talan edip geliştikçe emrindekilere sağladığı olanakları da arttırıyor. Yani, artan "özgürlük" değil, hizmetin maddi/manevi karşılığı. O "özgürlüğe" gelince, bunun zincirli bir hürriyet olduğu açık. Para karşılığında yapılan bir hizmetin akdinde doğal olarak karşılıklı çıkarların bağdaştırılması yatar; yani para, imkan, vb. karşılıksız verilmez kapitalist karakterli ilişkilerde. Sanatsal üretim ve üretici de, sermayenin kâr maksimizasyonuna (hemen her zaman dolaylı) çalışmak durumundadır. Kimi etkin, seçkin kişiler, çoğu kez sanat-bilim-kültür üretiminde ama bazen el emeğine ilişkin olarak da "özerklik" kazanabilir, görece "rahat" olabilirler. Ama bu ilişkinin genel karakterini, özünün temel niteliğini değiştirmez. Kendisi için yararlı (kârlı) ama insan için zehirli ilacın açıklanmasını bilim adamına yasaklayan şirket, kendisi için zararlı, toplum için yararlı sanat eserini neden yasaklamasın? O bilim adamına çok daha muhtaçken bunu dayatabiliyor da, cürmü kadar bile ateş yakamayacak "maaşlı sanatçı"ya neden katlansın? Bağımsız sanatçıyı cezalandıran bir sistem, kendi hizmetlisine daha kıyıcı olamaz mı ve üstelik bu daha da kolay değil midir?

Yarım kilo kabak ve bir kilo patlıcanla kitabın aynı filede mideye indirilmek üzere pazara sunulduğu bir ticaret ilişkisinde, ancak bu görgüsüzlük cenderesinde yaralanan ruhların, zehirlenen dimağların, acımasız manipülasyonların, heder edilen yeteneklerin romanı yazılırsa bir sanat yapıtı çıkar ortaya belki...

Kişisel

Soğuk Savaş döneminde nükleer silahlanma, Afganistan ve Irak işgalleri başladığında ise ABD emperyalizmine yönelik üretimler yaptınız. Bu durum, sizin aydın birikiminizi, entelektüel kimliğinizi somut, güncel olaylar ışığında dünya ve Türkiye gündeminin temel konularına yoğunlaştırdığınızı gösteriyor. Şimdi hangi konular üstüne çalışmaktasınız?

Ben bilim için bilim yapmıyorum. Bilimsel uğraşlarımda temel bir ölçütüm var. O da, bu dünyanın lanetlilerinin kurtuluşuna, dünyanın değiştirilmesine hizmet edecek bir anlama, kavrama sürecine hizmet etmek. Şu sırada ABD'nin Ortadoğu'ya Soğuk Savaş'tan başlayarak günümüze uzanan saldırganlığını konu alan bir kitap üzerinde çalışıyorum. Kitabın planı şöyle: Amerikan emperyalizminin Ortadoğu'ya saldırısının ilk evresi, Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde başladı ve yığınlarla sosyalistlerin desteğini arkalarına alan antikomünist milliyetçi küçük burjuva kadroların önderliğindeki direnişle karşılandı. Sonra güçlerin yenişemedikleri bir statüko oluştu ve saldırının ikinci evresinde ulusalcı kuvvetlerin bir emperyalist kuşatma altında çürütülmeleri hedeflendi, bunda da başarıya ulaşıldı. Üçüncü evrede, çürüyen antikomünist ulusalcıların bir bölümünün sisteme entegrasyonu gündeme geldi ve bu örneğin Mısır'da Nasır'dan Sedat'a, ondan da Mübarek'e geçişle gerçekleştirildi. Uyum gösteremeyen ulusalcı diktatörlüklere karşıysa silahlı saldırı Irak'la başlatıldı. Bu saldırı büyük bir toplumsal direnişle karşılaşınca da, zorun yanı sıra rıza üretme mekanizmalarını da harekete geçirmeyi hedefleyen Büyük Ortadoğu Projesi gündeme geldi. Kitapta, emperyalizme karşı "milli demokratik devrim" deneyleri ve ulusalcı antikomünizmin yenilgisi, teslimiyeti inceleniyor.

Akademiden gelen bir aydınsınız. Üniversiteden atıldıktan sonra açtığınız davayı kazandığınız halde, fakülteye dönmeyi tercih etmediniz. Neden? O süreçte ve sonrasında öğretim üyelerinin tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Atıldıktan sonra dava açmadım ve üniversiteye dönmeyi hiç düşünmedim. O zaman YÖK'leştirilmiş üniversitelerde bilim yapılamazdı. Aradan geçen zamanda ise, üniversiteler giderek devletin ajan kurumlaşmasına ve gericiliğin, şovenizm ve militarizmin ana kaynaklarından başlıcasına dönüştürüldüler. Şimdilerde devlet üniversiteleri, resmi ideolojinin beyinlere çimento gibi atıldığı ve kapitalizmin ayak işlerini yapacakların yetiştiril-

diği kurumlar haline getirildi büyük oranda. Özeller ise liberalizmin, küreselleşmenin rüzgarlarında biçimlendirilmiş alt-yönetici kadroları devşirmeye uyarlandılar. Yani, Türkiye'de eğitim, sınıf tahakkümünün en acımasızca ve cüretli bir açıklıklıkla uygulandığı bir özel alana-araca dönüştü.

Türk burjuva siyasetinin demirbaşlarından Ecevit ve Demirel'le zaman zaman aynı ortamlarda bulundunuz. Bunların birinde Süleyman Demirel, size "Sen benim antitezimsin, ben seni arıyorum, işte buldum" demiş. Bize bu olayın ayrıntısını anlatır mısınız? Ecevit'le de böyle çarpıcı ve ilginç anektodlarınız var mı?

Galiba 1991 yılında DYP Genel Merkezi'nde bir açık oturuma Demirel'in danışmanlarından Mehmet Dülger aracılığıyla konuşmacı olarak davet edilmiştim. Konu Körfez Sorunuydu. Oturumu Profesör Haluk Ülman yönetiyordu ve benden başka konuşmacı olarak Coşkun Kırca'yı ve General Süreyya Yüksel'i anımsıyorum, herhalde başka bir iki kişi daha vardı ama şimdi anımsayamıyorum. Biz yüksek bir platformda kurulmuş masa etrafındaydık ve ilk oturum sona erdiğinde ben platformdan inmek için ileri uçtaki merdivenlere doğru yürürken salonun en önünde oturan Süleyman Demirel ileri hamle yaptı ve bana elini uzattı. Ben elimi sıkacak diye aşağı eğilip elimi uzattım, o da kolunu kaldırıp elimi yakaladı ve bırakmadı. Doğrusu çok komik bir manzaraydı çünkü ben aşağı eğilmiş bir durumdayım, o da elini yukarı doğru kaldırmış ve biz elele yampiri bir biçimde merdivene doğru yürüyoruz. Neyse, elimi bırakmadan benim merdivenden inmemi de sağladı ve biz yine elele salonu geçmeye başladık. Galiba Hilton Oteliydi ve konuşmacılar için yukarı katlardan birinde oda açılmış, gidip orada bir şeyler yiyip içecek sonra da ikinci tur için salona inecektik. Biz elele yürürken kimse de yanımıza yaklaşamıyor ve biz kalabalık içinde salonu kateliyorduk. Birden salonun ortasında durdu ve elimi yine bırakmadan bana "Ben seni arıyorum" deyiverdi Demirel. Ben tabi

şaşkınlıkla ona bakarken şöyle devam etti: "Bak Gerger, ben tezim, sen antitez. Sentez için ben antitezimi, seni arıyorum. Seni bulayım ki, sentezimi oluşturayım." Sonra tekrar elele yürümeye başladık. Asansöre bindik, yine elele ve odaya gittik.

Sonra 1994'te ben hapse girdim. O sırada Demirel de Cumhurbaşkanı. Bir gün Mustafa Ekmekçi ziyaretime geldi. O da o sırada Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin Genel Başkanı. Sohbet arasında Çankaya'ya Cumhurbaşkanı Demirel'i ziyarete gideceklerini söyleyince, "Abi O'na benden bir mesaj iletir misin" dedim. Ekmekçi "tabi" deyince, açık oturumdaki olayı anlattım ve "O'na de ki, antitezini arıyorsan o Haymana Cezaevi'nde. Haberi olsun diyor." Ben olayı unuttum ama Ekmekçi o ziyarette gerçekten benim mesajı iletmiş ve sonra bana Demirel'in yanıtını getirdi cezaevine. Demirel, Ekmekçi'ye demiş ki, "Haluk Gerger'e söyle O şimdi Hazreti Yusuf'un tahtındadır. Ayrıca, Gerger'e de ki, onu oraya gönderenler beni de Hamzakoy'a göndermişlerdi." İşte görüyorsunuz, burjuva siyasetçilerle başa çıkmak mümkün değil!

Ecevit'le ilgili olarak da belki şu önemli: Ecevit, 12 Eylül'den ABD'yi sorumlu tutuyor ve Amerikalılara kızıyordu. Ben onun çıkardığı Arayış Dergisi'nde yazarken bir gün aynen "Allah CIA'dan razı olsun bize iade-i itibar kazandırdı" demişti. Anımsıyorsunuzdur, Ecevit, 1978-79 başbakanlığı sırasında çok yıpranmış ve ara seçimlerde hezimete uğrayarak koltuğunu bırakmak zorunda kalmıştı. İşte buna atıfta bulunarak 12 Eylül darbesini düzenleyerek CIA'nın o yıpranmışlığına son verme fırsatı yarattığını söylemek istiyordu; öyle ya, O şimdi bir demokrasi mücahidiydi Cunta'ya karşı. Sonra hapse girdi, yurtdışına çıkması da mümkün değildi bir süre. Sonra pasaport alıp da darbeden sonra ilk kez yurtdışına (galiba İsveç'e) gittiğinde aralarında Brandt, Palme gibi önemli isimlerin de bulunduğu Avrupa sosyal demokrasisinin liderlerinden büyük yakınlık görmüştü. Dönüşte bana dedi ki, "Bana her türlü desteği sağlayacaklarına dair söz verdiler ama Amerika ile ilişkilerine dikkat et, o konu-

da sana yardımcı olamayız, onlarla iyi geçin dediler." Bu önemli bir sinyaldi ve sonraki davranışları da açıkça gösterdi ki, Ecevit de sinyali iyi kavramış ve gereğini yapmaya başlamıştı. Zaten kısa süre sonra da Sıkıyönetim, Arayış'ı kapatınca rahatladı ve yeniden yayımlamadı, ondan kurtuldu, oradaki kimi görece radikal yazılarla anlaşılan O da kendi sinyallerini göndermişti ve artık buna ihtiyacı kalmamıştı.

Kısa bir süre sonra, Reagan'ın kurduğu ve hemen karanlık ilişkileri açığa çıkan bir "Demokrasi Vakfı" gibi adı olan kuruluşa dünyada ilk destek veren politikacılardan oldu Ecevit ve hatırlıyorum dönemin Ankara Büyükelçisi Hupe, Amerikan Dışişleri Bakanı Schultz adına kendisini ziyaret etti ve teşekkürlerini iletti. Galiba Ecevit'in iştiyakından Amerikalılar bile şaşırmışlardı. Sosyal demokrasi de böyle işliyor işte memleketin.

Vizeniz olmasına karşın, ABD tarafından havalanından alıkonmanız üzerine ABD'yi dava ettiniz. Bu süreç nasıl şekillendi, dava şimdi hangi aşamada?

ABD'ye eşimle özel bir ziyaret için gittik, yeğenim orada çalışıyordu onu göremeye gitmiştik ve elçilikten alınmış 10 yıl süreli vizelerimiz vardı. New York Havalanı'na vardığımızda benim pasaportumu kontrol eden görevli "bir sorun görünüyor ekranda" dedi ve bir başka görevliyi çağırdı. Daha sonra da bizi çeşitli odalara açılan bir büyük salona aldılar. Orada bir iki telefon görüşmesinden sonra silahlı görevliler vizemin Amerikan Dışişleri Bakanlığınca iptal edildiğini, ülkeye giremeyeceğimi, geldiğim uçakla geri gönderileceğimi söylediler. Karımın bir sorunu olmadığını da belirttiler. Bu arada geldiğimiz uçak şirketinin görevlisini çağırdılar, onunla birlikte eşim bilet ve bagaj işlerini halletmek üzere gittiler. Bu arada bana sınırdışının nedenleri konusunda bilgileri olmadığını söylediler. Daha sonra, bir görevli bazı sorular sormak istediklerini söyledi, ben de "Hiçbir soruya yanıt vermeyeceğimi" beyan ettim. Ardından silahlı bir görevli parmak izimin alınması için beni bir odaya götürdü, parmak iz-

lerim alındı, sonra da yine başka bir odada resimlerim çekildi. Sonra bana bir belge getirdiler imzalamam için ve "imzalamazsan geceyi hücrede geçirir yarın yine geri gönderilirsin" dediler. Bu, kendi arzumla ülkeye girmekten vazgeçtiğimi beyan eden bir metindi. Tabi bu durumda zorlandım çünkü eşimle irtibat kurmam da yasaklanmıştı ve büyük olasılıkla ben hücerdeyken o da uçakta tek başına bana ne olduğunu anlamadan geri dönüyor olacaktı. Sözkonusu belgeyi ancak el yazımla yazacağım bir metni de iliştirmek koşuluyla imzalayacağımı bildirdim ve el yazımla bana verdikleri bir kağıda belgeyi "hücreye atılma tehdidi" altında imzalamak zorunda kaldığımı örtük biçimde yazdım ve belgeyi de imzaladım. Daha sonra iki silahlı görevli eşliğinde uçağa götürüldüm, uçağın içinde pasaportum geri verildi ve eşimle de ancak uçakta tekrar buluşabildik.

Dönüşte dava açtım. Yol masraflarımı maddi tazminat davası açarak talep ettim, ayrıca, bir dolarlık da manevi tazminat talep ettik. Aslında manevi tazminatı, muhatabımıza göre bir cent olarak düşünmüştük ama mahkeme kaleminde hesap kolaylığı açısından bir dolara çevrilmiş.

Davanın ilginç tarafı, ABD'nin savunmasıydı. Savunmaya göre, şayet ben geri dönmeyi istemeseymişim, "maruf bir kişi" olarak büyük olasılıkla o gece bir otelde misafir edilecek ve sonra da ülkeye giriş izni verilecekmiş! Eh, koskoca ABD'ye bu yalanı da söylettim ya, bu yeter. Üstelik mahkeme, maddi tazminat talebini reddetti ama bir dolarlık manevi tazminata da hükmetti, yani Amerika'yı mahkum etti. Şimdi sıra Yargıtay'da. Onaylanırsa, o bir doları söke söke alacağım ABD'den. İnsanların aşağılanmayı reddedecek ve haklarını en olumsuz koşullarda dahi arayacaklarının, iradelerin kırılamayacağını anlattık herhalde Amerikan idaresine. Karar bozulursa da, onu Türk hukuk tarihine emanet etmiş oluruz, nihai hükmü gelecek kuşaklar verir. Önemli olan, tek başına bir bireyin de hakkını arama iradesinin kırılamayacağını göstermek; netice hiç önemli değil ve zaten o anlamda bir beklentimiz de söz konusu değildi.

Medya

Demokrat ilerici kimliği olduğunu düşündüğünüz Aydınlık, Gündem gibi gazetelerde düzenli olarak yazdınız. Gündem gazetesinde yöneticilik de yaptınız. Ancak bugün hiçbir günlük gazetede yazmıyorsunuz. Bugün solda konumlanmış Gündem, Evrensel, Birgün gazeteleri var. Ayrıca sizin okumadığınızı bildiğimiz Cumhuriyet ve bir tekelin yayımladığı Radikal de kendini solda gösteriyor. Bu gazetelerin durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizin yararlı, etkili, işlevli olacağını düşündüğünüz bir günlük gazetenin temel özellikleri nelerdir?

Bence Cumhuriyet Kemalizmi, militarizmi, şovenizmi, bürokrasinin bir bölümünü; Birgün ve Radikal de sol liberalizmi temsil ediyorlar, dolayısıyla dediğiniz gibi "sol"da sadece görüntü veriyorlar. Görüntünün ardındaki öz elbette sosyalizmin karşıtı. Düzenin iki ihtiyacı hep varolagelmiştir. Bunlardan biri, kafaları karıştırmak, dinamik kesimlerde sol düşüncesini ve bilinçleri bulanıklaştırmak, zehirlemek; ikincisiyse, bir alanda boşluk bırakmamak ve onu doldurarak hem fikri hem de maddi anlamda kâr maksimizasyonunu gerçekleştirmek.

Haber ve bilgi edinme hakkı, öteki bütün insan haklarının temelini oluşturur çünkü bu haktan yararlanmaksızın öteki hakların etkin kullanımı söz konusu olamaz. Haber ve bilgiden yoksun olanların düşünce, düşünceyi ifade ya da örgütlenme özgürlüklerini kullanabilmesi beklenebilir mi? Tabi sömürülen ve dolayısıyla da düzenin binbir türlü aracıyla bilincinden vurulan, yalanlarla beslenen, kandırılan, ideolojik saldırıların her çeşidine kurban edilen emekçi yığınlar açısından bu hakkın elde edilmesi hayati önem taşıyor. Yığınların tek dostu devrimci sosyalistler açısından da insanlara ulaşmanın bu temel aracının önemi tartışılamaz elbette. Benim hayalimdeki günlük gazete (ki, çağımızda günlük gazetenin hâlâ stratejik rol oynadığını düşünüyorum) önce gerçekleri yazacak. Gerçekler gerçekten devrimcidir ve onların yazılması temel meseledir. Bugün burjuva gazeteleri-

nin yazı işlerinin çöp kutularından derlenecek haberler tek başlarına bir gazeteyi dünyanın en dürüst yayın organı yapar, çünkü gerçekler oradadır. Buna ek olarak, elbette, emekçiler bu gazetede kendilerini bulabilmelidirler. Üçüncüsü, orada gerçekten "bin çiçek açmalı"dır, özgür bir tartışma platformu, düşünce dinamosu oluşturulabilmelidir. Ve elbette işin özdinamikleri gereği çok geniş bir özerkliğe sahip olmalıdır yayın kadrosu, hem finansörleri, hem ardındaki öteki destekleri, hem de okurları karşısında.

Sosyalist basını izliyor musunuz? Bu alandaki gazetecilik, dergicilik çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

İzlemeye çalışıyorum. Tabi bir ihtiyacın karşılandığını söylemek mümkün. Ama sonuçta büyük bir emek ve maddi kaynak savurganlığı da söz konusu. Ayrıca, yukarıda sözünü ettiğim gerçek ihtiyacı karşılamaları da söz konusu değil. Bazen görülen aşırı slogancılığın ve abartının da artık ters sonuçlar yarattığına inanıyorum. Buna karşılık oldukça dinamik yayınlar da yok değil. Örneğin, şimdi artık çıkmayan Ekmek ve Adalet Dergisi, kendi cephesinden ideolojik müdahaleyi çok iyi yapıyordu. Acaba, özel ihtiyaçları karşılamaya yönelik yayınların yanı sıra, güçlerin birleştirilmesiyle bir "cephe" yayını çıkartılamaz mı? Tabi bu başka stratejik sorunların aşılmasını gerektirir öncelikle ve herhalde çok uzun bir hikayedir.

Türk egemen basını Noam Chomsky gibi aydınlara hak ettiği ilgiyi gösterirken, örneğin İsmail Beşikçi gibi aydınları yok sayıyor. Türk medyasının yönetici tabakasında bulunanların Türk milliyetçiliğinin birer şaşmaz temsilcisi olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Milliyetçilik, aynı zamanda, bir büyük sermaye ailesinin parçası olmak, uluslararası sermaye düzeninin ulus-devletlerden oluşan hiyerarşik merdivenindeki bir basamakta yer almak demektir. Türkiye gibi ülkeler açısından bu basamağın epey altlar-

da olması kaçınılmazdır ve milliyetçilik bunun (tabi gizlenmiş biçimde) ön kabulüne dayanır. Ayrıca unutmayın, sermayenin vatanı ya da milliyeti yoktur. Bu doğası gereği hiyerarşik ilişkide üstünlere mensup olanların ayrıcalığı da vardır, aşağıdakilerin komplekslerinden dolayı. Ayrıca, herkesin güncel (aktüel) düşmanı kendinedir. Chomsky ABD'de güncel düşmandır, Beşikçi Türkiye'de. Türk medyasının görevi kendi düşmanıyla uğraşmaktır. Güncel Türkiye'den kopuk yabancının pek o kadar da riski yoktur, o anlamda rakip görülmez ve zaten yarın çekip gidecektir. Dolayısıyla bu maliyeti düşük, imaj getirisi yüksek bir medya mühendisliğidir. Üçüncüsü, yine de bir sınır vardır tabi; o sınırı devrimci sosyalizm çizgisi çeker ve o evrensel düşmandır, hiçbir yerde platform bulamaması esastır.

Sanat ve Edebiyat

Edebiyat, sanat ürünleri üzerinde aydınların, edebiyatçıların çok az tartıştığını, eleştirel yaklaşımların yetersiz olduğunu görüyoruz. Bu eleştirisizlik ortamında edebiyatın, sanatın gidişatı sizce nereye?

İnsanın, insanlığın öldüğü, yozluğun ve paranın bu denli hakimiyet kurduğu, nefes alma borularının tıkandığı, geleneksel aydının fiilien yok olma sürecine girdiği ama yenisinin henüz ortaya çıkamadığı, en önemlisi de bütün değerlerin ve bu arada sanat ve kültür alanındaki birikimlerin 100 yıllık koruyucusu, geliştiricisi Sınıf Hareketi'nin böylesine dibe vurduğu bir ortamda gidişat çürümedir. Sıçramalı bir değişim olmaksızın sermayenin bu çürüten ölü toprağı altında hayat belirtisi bu olgular oluşamaz.

Türk siyasetçileri arasında şiir yazanlar, resim yapanlar var. Örneğin Bülent Ecevit'in,Vural Savaş'ın, Yekta Güngör Özden'in şiir kitapları yayımlandı. Kenan Evren'in resim yaptığı biliniyor. Yine itirafçı Şemdin Sakık'ın resimle ilgilendiği basına yansıyor. Enver Paşa da resim yapmış. Bu şi-

irleri okuma, resimleri görme fırsatınız oldu mu? Politik arenada gericiliğin ve faşizmin simgesi olmuş bu kişilerin söz konusu çalışmalarını estetik açıdan nasıl yorumluyorsunuz?

Sözünü ettiğiniz "yapıtlar"ı görme, okuma şansım olmadı. Bir tek Ecevit'in "Pülümürlü Kadın"ını bir yerlerde okuduğumu anımsıyorum. Biliyorsunuz, Hitler de suluboya kartpostallar yaparmış ve parasız kaldığında yemekten keser, klasik müzik konserlerine gidermiş. Yani, insanlıktan en çıkmış olan bu kişide bile insani kırıntılar varmış. Ben tabi bir estetik değerlendirme yapacak durumda değilim. Bu "fenomen"in nasıl yorumlanabileceğini de doğrusu bilmiyorum. Yine de şunu söylemek isterim: Tanıdığım "sanatçılar" oldu, özellikle de "sol"da. Bazılarının kalemlerinden, fırçalarından kan damlıyordu. Zamanla gördüm ki, yansıttıklarıyla kendi kişilikleri arasında hiç benzerlik yok. Eserleriyle örneğin namus uğruna gözyaşı dökenlerin ve döktürenlerin düpedüz namussuz; emeğe ağıt yakanların emek düşmanı; ahlak timsali gibi duranların ahlaksız olduğunu gözlerimle gördüm, yaşadım. Dolayısıyla, bazı insanların çift kişilikli olduğu anlaşılıyor. Eskiden insanın hiç inanmadığı konularda inandırıcı ve duygusal yazamayacağına inanırdım. Sonra bu "sanatçılar"ın şahsında gördüm ki, bazen insanlar hiç inanmadıkları konularda inananlardan daha duygu yüklü, daha inandırıcı, daha içtenlikli görünen şeyler yazabiliyor, söyleyebiliyor, çizebiliyor. Allah'a hiç inanmadan gözyaşları ve huşu içinde kendini paralarcasına ve dinleyenlerin yüreklerini yakacak saflıkta, mesela Kuran okumak mümkün müdür diye sorarsanız, "sol"daki kendi deneyimlerinden bunun pekala mümkün olduğunu çekinmeden söyleyebilirim. Ama bunu izah edemem. İnsanların bu kadar kolaylıkla ve yaygın biçimde kandırılmaları, onların saflığından, gerilik ya da cehaletinden değil her zaman; kandırıcılar müthiş usta mesleklerinde. Bu siyasette, nutuk atmada, ticarette, mal sokuşturmada olur da, duyguları içeren, hassasiyetlerden kaynaklanan sanat alanında olanaksız diye düşünürdüm eskiden ama şimdi en yeteneklilerin buradan çıkabileceğini düşünüyorum.

İstanbul'da MKM, BEKSAV, İdil Kültür Merkezi, Tohum Kültür Merkezi, Yüz Çiçek Açsın Kültür Merkezi, Nazım Hikmet Kültür Merkezi gibi ilerici, devrimci kurumlar var. Bunların kimilerinde sinema, edebiyat, felsefe, müzik, tiyatro, sosyoloji, politika, tarih atölyeleri çalıştırılıyor; konferanslar, sempozyumlar, konserler gerçekleştiriliyor; filmler gösterilip oyunlar sergileniyor. Bir değerlendirme yapabilecek kadar veri ulaşıyor mu size? İzleyebildiğiniz kadarıyla buralarda üretken bir sanat edebiyat ortamı var mı ve ilerisi için ne ifade edebilir?

Muazzam bir saldırı karşısındayız. Üstelik ellerindeki olanaklar da çok fazla. İnsanları çürütme anaforunda öğütmek için evrensel bir bilinçli devasa kampanya var. Bu durumda, direnme, daha doğrusu korunma adacıklarının şu anda "kalite"sine bakacak durumda değiliz. Bu adacıkların varlığı, varlıklarını sürdürebilmeleri yeterli mucize şimdilik. Bakın, hayatımda bir kez bir türkü bara gittim ve bunların müthiş yaygın olduğu söylendi bana. Bir "sosyalist aydın" olarak bu konuda çok ukalâlık yapabilirim ama bilerek öldürülmek istenen, daha da kötüsü Lailalara kurban verileceklerin ya da uyuşturucuda, beyaz kadın ticaretinde, yani kapitalizmin pis işlerinin tetikçiliğinde yok edileceklerin veya yozluk çemberlerinde insanlıktan çıkarılacakların hiç olmazsa bu depremden korunmalarında bir rol üstleniyorlarsa, benim hiçbir itirazım olamaz; aksine üretken, yaratıcı, geliştirici özellikler kazanmalarına bakarım. Tabi sözünü ettiğiniz kurumları ayrıca ayırıyor ve çok önemsiyorum. Yaratıcı estetiğin, bütün olumsuz koşullara karşın ruşeym halindeki oluşumunu, halkların kültür birikiminin yeniden üretiminin mütavazı örneklerini, sanat terbiye, disiplin ve sevgisinin, kültür değerlerine özenin, insani hassasiyetlerin ve mesajların, gerçeğin sanat araçlarıyla ifade ve iletilmesi uğraşına verilen önemi görüyor ve emin olun ki, bundan kıvanç duyuyorum. Elbette daha alınacak çok yol var ama, en azından irade, duyarlılık, yetenek mevcut. Nasıl olmasın ki, insanlığın bütün birikimi bizim ve bizim geliş-

tirici katkılarımıza açık. Bu zenginlik onlarda olabilir mi?

Buralardan, işçi ve emekçilerin büyük kurumları, halk üniversiteleri, sanat ve kültür sarayları, tiyatroları, sinemaları, orkestraları, ressamları, şairleri çıkacak, ondan hiç kuşkum yok. "Modern zamanlar"ın çürütücü ölü toprağı, insanlıktan çıkarıcı kakafonisi, deli çok renkliliği, görgüsüz ve yoz eğlence iştihası ve düpedüz estetik yoksunu, itici, kaba, içeriksiz, bayağı "sanat ve kültür ortamı"ndan insanlığın rönesansı da böyle doğacak; estetik gelişme, sanatsal yetkinlik, düzey, entelektüel gelişkinlik, kültürel incelik doğal rotasına, insani kaynaklarına dönecek.

Türkiye coğrafyasında yaşayan değişik ulusal toplulukların etnik kimlikli kültürel, sanatsal üretimleri son zamanlarda artıyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bundan büyük heyecan ve sevinç duyuyorum. Bu coğrafya, halkların hapisanesinden de öte, halkların mezarlığına çevrilmek istendi ama kardelenler betonu yarıp günyüzüne çıkıyorlar, yaşam zenginliğimize yeniden kavuşmamızın yakın olduğunu müjdeliyorlar. İzlemeye çalışıyorum biraz da olsa ve hiç bilmediğim hüzünleri, mutlulukları, olayları, deneyimleri öğreniyorum, hiç tatmadığım çeşnilerle, hiç duyumsamadığım duyarlılıklarla, hiç tanık olmadığım renk cümbüşleriyle başım dönüyor doğrusu.

Türk edebiyatında, müziğinde, sinemasında, tiyatrosunda beğendiğiniz, izlediğiniz ne tür çalışmalar ve ürünler var?

Üniversitelerin, medyanın, siyasal partilerin, sendikaların, aydınların, emekçi yığınların önemli bölümünün militarist kalıba uyarlanmış oldukları, şiddete tapınan, devletin zor aygıtlarını kutsayan saldırgan bir sosyal hezeyan uçurumuna uygun adım koşan bir toplumsal çerçevede yaşıyoruz hepimiz. Pek çokları gibi, beni de, bu ülkenin okumuşunun cahilliği, zenginin görgüsüzlüğü, sanatçısının öykünmeciliği, bilimcisinin kopyacılığı, halkının geniş kesimlerinin şovenizmi gerçekten boğuyor ve iti-

yor açıkçası. Bazen kendimi tecritteki bir sığınınacı gibi duyumsamıyor değilim. Böye olunca da, Türk edebiyatını, sanatını, tiyatrosunu, müzik ve sinemasını yeterince izleyemiyorum. Beni boğan ortamın kültürel, sanatsal, sosyal yaşamından oldukça uzakta yaşıyorum. Ne yapalım bizim cennetimiz, cehennemimiz burası.

Kendime bir özel alan ve zaman ayıracak imkanlarım da zaten pek olmuyor. Bir neden de bu. Ayrıca, bizim kuşağın bir zor beğenme lüksümüz var ve bundan sıyrılmak kolay değil, iyi de değil tabi. Bakın geçenlerde yitirdiğimiz Selahattin Hilav, Virgül Dergisi'ndeki bir söyleşisinde, Kemal Tahir'in, bir romanını yazarken, incelemek için bugünlerde benim de tekrar okumakta olduğum Mısırlı Marksist Anwar Abdül Malik'in "Mısır: Askeri Toplum" kitabını Paris'ten getirttiğini söylemişti. "Güven" romanı için Vedat Türkali'nin TKP arşivlerinde araştırmalar yaptığını, kimi Rusça metinleri çevirtip incelediğini biliyoruz. Operadan gelme Ruhi Su'nun titizliğinin, eğitiminin müziğine nasıl yansıdığını da. Abidin Dino ilk resmini sattığında abisi ona çıkışmış, "Senin bu yaptığın fahişelik gibi bir şey" demiş. Ayrıca, İhmalyan'ın tablosu asılı evimin duvarında; bir toplum bilimsel yapıt gibi, gelişkin birikimin örneği Tahsin Saraç sadece şiir yazmıyordu, O bir dilbilimciydi aynı zamanda, Türkçe-Fransızca sözlüğünün kalitesi malum. Biz ayrıca dünyaya da açık, gıdamızı evrensellikten almış bir kuşağız da. Dolayısıyla öyle kolay da beğenemiyoruz. Neyse ama, yine de haksızlık yapmak istemem. Bu konuda seçici olabilecek, yargıda bulunabilecek ölçüde yetkin olmadığımı da hemen belirteyim. Bu durumda bir liste vermeye kalkmam uygunsuz olur, haddimi de çok aşmak istemem. Yeterince izlememek nihayet benim sorunum ama bu kültürel yıkım ortamında elden fazla şey gelmiyor.

Eskiden kültür emperyalizmi denilirdi. Bugün özellikle televizyonun durumu değerlendirilirken popüler kültür ya da kitle kültürü kavramları kullanılıyor daha çok. Yozlaşma

ve çürüme çok daha belirgin olmasına karşın, o açıklayıcı ve yargılayıcı kavram niye tedavülden kalktı sizce? Ve Kültür emperyalizmi endüstrisi, Türkiye'nin düşün hayatını nasıl etkiliyor?

Popüler kültür ürünlerinin çok önemli bir bölümü emperyalist merkezlerden kopyalama, aşırma ve ithal değil mi? Popüler kültür ürünleri dediğimiz şey, esas olarak, emperyalist merkezler kaynaklı ve bilinçli olarak pompalanmakta. Amerikalılar "bizim asıl dayanağımız, yumuşak gücümüz olmalı, askeri gücümüz değil" derken tam da bu popüler kültürü oluşturma, etkileme, doğrudan ya da dolaylı üretme imkanlarını kastediyorlar ve Hollywood filmlerini, televizyon dizilerini, popüler müziklerini örnek olarak veriyorlar. Elin oğlu gerçeği hiç saklamıyor ki, müdanası yok. Gizleme işini yerel komisyoncuları yapıyor. Bu, beynelmilel sermayenin bir global toplumsal mühendislik uygulaması. Tabi kitleye girince ondan kendi rengini de alıyor ve böylece yerelleşiyor asıl özünü yitirmeden. Mesela Türkiye'de "heavy metal" konserine gidenler ellerinde Türk bayraklarıyla marşlar eşliğinde yürüyorlar. Bu da bizim katkımız oluyor işte. Bir konserde de Amerikalı şarkıcı karşısında bir şey anlamadan tepinen "modern gençler"e "maymunlar, moronlar" filan diye hakaretler yağdırıp onları alaya almış kafa bulmuştu. Şimdi gel de kız adama. Kültürün evrensel katlinin adını "evrensel kültür" koydular, böylece de emperyalzimin "yumuşak gücü"nü meşrulaştırmaya, daha da etkin kılmaya koyuldular kozmopolit çürümenin ajanları. Milyonlar da televizyonlarda gördüklerini taklit edip eğlendiğini sanmakta. Oradaki gençlerin kendi kültürlerinin bir parçası olan pop müzik konserlerindeki ritüellerini (mesela elele tutuşarak sağa sola sallanma) burada bizimkiler türkü dinlerken de taklit ediyorlar, bu denli yapaylığın adı da eğlence oluyor.

Postmodernizm diye yeni bir sanatsal, edebi akımdan söz edenler var. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bu saçmalığın ne olduğunu tam kavramış değilim doğrusu. Bu nihilizm, "ideolojilerin sonu" düşüncesi ve bilimdışılık pek yeni gibi de gelmiyor bana. Üstelik her alanın kendine göre bir "postmodernizm"i var bildiğim kadarıyla. Hiçleştirilmiş olanların hiçliğe boyun eğmesi, onu kabullenmesi ve gününü gün etmeye doğru hiçleşmesi gibi geliyor bu akım bana. Bir tür global ama Batı boşvermişçiliği. Bunlar boş şeyler, ucuz modalar, ideolojisizleştirme saldırısı bir yanlarıyla da. Üzerinde durmaya değer görmüyorum doğrusu. Gelir geçer.

Sosyalist gerçekçiliğin artık anlamlı olmadığını, buradaki ısrar ve inadın edebiyatı, sanatı olumsuz etkileyeceğini öne süren görüş için neler söylemek istersiniz?

Sanat, gerçeği aramanın ve ifade etmenin üç temel yönteminden biri. Bu sürecin sistematik yöntemi bilim, estetik alanını da sanat oluşturuyor. Belki güncel gerçekliğin vulger yayılması da medya aracılığıyla oluyor. Böyle olunca, sanatı "bilgi"den, bilgi aktarımı ya da yansıtmasından soyutlayamayız. Tabi bununla sınırlayamayız da. Hayatın çelişki ve çatışkıları, aynı zamanda, onun ilerleyişini, yönünü de gösteren bir topoğrafyasının çıkartılması anlamına geliyor, sanatın böyle bir yanı da var. Böylece, insanı, toplumla ilişkisi ve hayatın genel (sosyal) ilerleyişi içinde ele alınca, onu "bir alamete binmiş, bir kıyamete giden" çaresiz figür olmaktan çıkarıyor, bilgiyle bilinci harmanlıyor. Hayatın deviniminde insani praksisi belirliyor. Bütün bunlar, bana, sınırlı bilgilerim ışığında, toplumcu gerçekçi sanat anlayışının vazgeçilemez önemde olduğunu gösteriyor.

Tabi bu düşüncem, Aragon'un sözünü ettiği "solcu korsanlık"a karşı olmamı da dışlamıyor. Aksine, "resmi ideoloji"nin propagandasına dönüştürülmüş, "olumlu tip"lerin gerçeküstülüğüne savrulmuş bir devlet sanatçılığını kastetmiyorum ve yaratıcılığın, sanatsal gelişmenin önünü tıkayanın da bu çarpık anlayış olduğuna inanıyorum. Ama bu sosyalist gerçekçiliğin bozulmuş halidir, aslı değil.

Tekellerin sanat, edebiyat, kültür ortamına el atmalarını, özellikle müzeler, galeriler, kültür merkezleri üzerinden etkinlik alanlarını genişletmelerini, müzik ve sinema sanatçılarını yörüngelerinde toplamalarını, onların sanat ve edebiyat sevgisiyle mi açıklamalıyız? Sözgelimi geçenlerde Ahmet Hamdi'nin bir tablosunu bir sermayedar 5 trilyon liraya satın aldı. Sermayenin bu sanat aşkını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Egemenlerin düşünce üretiminde de egemenliklerini kurmaları otomatik olarak gerçekleşmiyor. Egemenlik ilişkileri, o konumları ve imkanları işlerini kolaylaştırıyor, altyapıyı hazırlıyor ama bir bilinçli, sistematik çabayı da gerekli kılıyor. Hem üretmeyeceksin, hem küçük bir azınlık olacaksın, hem de büyük ve üreten çoğunluğu baskı altında tutup sömüreceksin, bir de rıza üreteceksin, senin ihtiyaç ve çıkarlarına, hayat tarzına göre uyarlanmış kuralları, normları, "değerler"i, kültürü, davranış kalıplarını herkesin ortak malıymış gibi pazarlayıp satacaksın. Bunlar kolay işler değil. İşte sanat ve kültür alanlarına bundan dolayı "el atıyor"lar. Paranın sevgisidir, kârın maksimizasyonunun düşünsel/kültürel/ideolojik sosyal ortamının yaratılması çabasıdır, yaşamın her alanına egemen olma ihtiyacıdır esas olarak bu "el atma"nın ardında yatan nedenler. Bazıları haksızlık yaptığımı düşünebilirler ama özde yatan budur. Ne var ki, zaman içinde, eğitim olanaklarına sahip, boş zamanı olan, çalışmak zorunda olmayan insanlar, hem kendilerini yetiştirmiş, hem ince zevkler edinmiş, hem de hoşça vakit geçirmek, dünyanın öteki zevklerinden de yararlanmak istemiş olabilirler elbette. Ayrıca, toplumda sadece para peşinde koşan kazmalar, görgüsüz hanzolar olarak görünmek de istemeyebilirler. Böylece de sanat ve kültür alanına "el atar"lar. En azından Batı'nın gelişmiş burjuvazisinin bir bölümü, kendi aristokrasisiyle de yarış içinde, böyle yapmıştır. Onları sonra "Yaldızlı Çağ"ın sonradan görme Amerikalı para babaları, hırsız baronları taklit etmiştir. Sonra kuşaklar da değişiyor, mahdumlar, gelinler, damatlar, gençler geliyor. İşleri

güçleri yok ya, onlar da "el atıveriyor"lar, hayatı tablolardan, kitaplardan öğrenmek için ve bazılarında maya tutuyor, bir tarz çıkabiliyor ortaya. Bunların hepsi bütün gün yan gelip yatacak, resimli mecmualara göz gezdirip iç çamaşır defilesinde uyuyacak değil ya, arada "el atacak" yeni şeyler bulmak gerek...

Bu durumda, bizimkilerin neyi eksik ki deyip bu soruyu geçmek en iyisi...

Hapishaneler

Aydınların, bilhassa ilerici ve devrimci aydınların hapishanelerle tanışıklığı fazlasıyla var. Hapis yatmış, işkence görmüş, sürgün yaşamış, yargısız infaza uğramış aydınların çok olduğu ülkelerden biri Türkiye. Siz de hapis yattınız. Hapishane, aydınla devletin ilişkisini nasıl etkiliyor; iktidarla mesafeyi açma, daha bağımsız bir kimlik oluşturma rolü oynuyor mu? Hapishane, aydının devletle bir sınavı mıdır?

Bir defa şunu söylemek lazım: Benim hapisliğim Türkiye koşullarında sayılmaz bile. Ben topu topu iki yıl, onu da iki taksitte yattım ve koşullarım da pek çoklarınkiyle kıyasalanamayacak ölçüde rahattı. İnsanın değil iki yıl, iki gün bile özgürlüğünden yoksun kalması iyi bir şey değil elbette ama abartılmamalı da. Hapisane kuşkusuz insanın hem kendisiyle, hem devletle, hem de çevresiyle bir hesaplaşması olabiliyor. Bir terbiye edici yanı da var, özgürleştirici tarafı da. Biliyor da, köreltebiliyor da. Bir kez orayı görünce, hatta daha mapusluğun korkusuyla pes eden de var, dışarda tutsak yaşamaktansa içerde özgür olmayı yeğleyen de. Mapusluğu metaya, kâr kapısına çevireni de gördüm, içerinin zorluklarında bütün kötülüklerden arınabilenini de. Bu ülkede insanlar zindanlarda çürütülürken, gündüz çıkıp gece yatmacasına birkaç ay ceza alanın anı kitaplar yazdığına da tanık olduk. Yattığı bilinmeyen de var, yatması olay olan ve böyle yatınca kendini bilmeyi yitiren de. Dışarda ot gibi yaşayıp da içeri girmekten dehşetli ürken de var, görkemli yaşamın doruklarından gidip mapusu ev belleyen dingin yatanlar da var. Yitirecek-

lerini düşünüp daha baştan pes eden de mevcut bu topraklarda, yitirdiklerini değil kazandıklarını hesaplayıp gönenenler de. Daha içerdeyken devleti temsil edenlere kapıkulu olanları da gördük, devletin en güçlü olduğu orada onunla kapışmayı sürdüreni de. Zor zanaattır şairin dediği gibi mapusluk ama adam gibi yatan yiğitlerin memleketidir de burası. Şairin öğüdünü tutup da dayanıp: "rüsva etmeyenler"in icabında özgürlük kalesidir hapishaneler.

Aydınların F tipi hapishaneler karşısındaki tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? 1996 Ölüm Orucu eylemi sırasında arabulucu heyette yer alanlar, F Tipi uygulanmaya başladığında, önemli ölçüde sessiz kaldılar. Bu aydınların tavırlarında bir tutarlılık, süreklilik sergilediğini düşünüyor musunuz?

Araya girip de sonra Devlet daha kaşlarını çatınca geri çekilip ona yol açmak affedilmez bir ayıptır tabi. Burada iki sorun var. Tutsaklar ve yakınları, doğal olarak, bir biçimde devletle, düzenle diyalogları olabileceklere başvuruyorlar ilk başta. Bu doğru, çünkü arabulucunun iki tarafça da kabul edilmesi gerekir elbette. Ama bizde devletle, düzenle bir biçimde bağı olan da o bağa ram olmaya hazır oluyor nedense. Böyle olunca da çoğu kez öte yana kayan kaypaklık yapıyor. İşin kendisi için halkla ilişkiler ve elini taşın altına sokma görüntüsü bölümünde pek aktif. İşler zorlaşınca, yani kendisine asıl iş düşünce de tasını tarağını toplayıp kayıplara karışabiliyor. Oysa, artık kendisi bir kalkan olma konumunda ama nerede o ahlak, o duyarlılık, o sorumluluk. İkincisi, nicellik seferber edilemeyince, niteliğe muhtaç kalınıyor ve toplumda tanınana, sözü geçer sanılana gidiliyor. Onda da nitelik yok aslında ama ne yaparsın işte, kör olsun umarsızlık.

Bu tür mücadelelerde ideal olan, niceliği yakalamak, yani yığınları harekete geçirebilmek. Aslında bana sorarsan o zaman aydınları hiç bulaştırmamak gerek çünkü mızmızlanırlar, kitleye fren olurlar, kapris yaparlar, o enerjiden ilk onlar korkar, mıy

mıy engel oluştururlar. Aslında en "solcu"ları bile tutsakları anlamakta zorlanıyorlar, böyle "emperyalizm, sınıf, sömürü, ölümü göze alabilmek" gibi kavramları modası geçmiş gerilikler olarak görüyorlar bilinçaltlarında ama yiğitlikten de tümden vazgeçmiş görünmemek için ilk başta geçici boy gösteriyorlar. Ben aslında "solcu"lara değil, doğrudan, örneğin Orhan Pamuk gibi geleneksel aydın sorumluluğunu hâlâ yaşatmak isteyen, liberal olmanın ölçülerine uymaya özen gösteren, temiz, hâlâ "küçük burjuva ahlak" ölçütlerini vicdanlarında taşıyan aydınları yeğlerim ama bu ülkede onlar da o kadar az ki, ister istemez "kulağı kesik" nerelerde ne çemberler çevirmiş "solcu" demagoglara mahkum olabiliyoruz. Bu süreç içinde, gerçekten duyarlı aydınlar da elbette çırpınıp durdular ama "bu işler sokakta hallolur" deyip köşe bucak kuytularda fetva veren sorumsuzlar da oldu, halkla ilişkiler evresini tamamlayıp geri çekilenler de. Sonuçta ama, bu ağır yük en korumasızların üstüne yıkıldı kaldı, işler tutsakların kendilerine ve ailelerine, yoldaşlarına bırakıldı büyük ölçüde.

Din

Aydınların ve genel olarak solun dine ve dindarlara yaklaşımını nasıl görüyorsunuz?

Din konusunda gerçeği yakalamış olmak insanlar üzerinde bir manevi üstünlük kurma aracı değil, hele tahakküm nedeni hiç değil. Pek çok aydında böyle bir yaklaşım var, bu kınanmalı. Sol'da ise Marks'ın ünlü "Din kitlelerin afyonudur" sözü eksik, dolayısıyla da yanlış anlaşılmış, biraz Batı laisizminin çıkış dönemindeki ham haliyle harmanlanarak yorumlanmıştır. Oysa Marks, dinin, bu hoyrat dünyada insanların teselli aramak durumunda oldukları bir sığınak olarak nesnel işleviyle kavranması gerektiğini anlatmıştır bana göre. Ayrıca adaletsizliğe karşı bir çığlık olarak tanımladığı dini, aynı zamanda, "gerçek bir protesto" olarak da görmüştür Marks. Bir Endonezyalı Marksist, Tan Malaka, 1922 yılında Komünist Enternasyonal'in 4. Kongre-

si'nde yaptığı konuşmada, Müslüman bir köylünün kendilerinin öteki dünyaya inanmadıklarını farkettiğinde şöyle söylediğini aktarıyor: "Bu dünyada her şeyimi yitirdim, tek bir dikili ağacım bile yok. Şimdi siz komünistler cennetide mi elimden almak istiyorsunuz?" Dinin bu tarafını anlayışla, saygıyla kavramak zorundayız. Ama dinci gericiliğin nasıl bir şiddetli antikomünizmi içerdiğini yine Endonezya'daki büyük solcu katliamında da görebiliriz. Ayrıca, kitlelerin boyunduruktan kurtulmaları önündeki en önemli zihni engellerden birinin dinsel fanatizm ve manipülasyon olduğunu da gözden ırak tutamayız. Bugün emperyalist saldırı karşısındaki İslami karakterli direnişi gözden ırak tutamayacağımız gibi, Türkiye'deki laik kisveli saldırı kadar İslami sermaye-emperyalizm ortak saldırısını da dikkate almalıyız. İslam'da Güney Amerika'dakine benzer bir "kurtuluş teolojisi" oluşabilir mi bilmiyorum ama sıradan emekçilerin dini hassasiyetleriyle nasıl bir diyalog oluşturabiliriz konusunun ciddiyetle ele alınması gerekir. Tabi popülist bir yaklaşımı da reddetmeliyiz.

Ben İran'daki Humeyni Devrimi'ne, antimilitarist (Şah'a karşı) ve antiemperyalist kaygılarla olumlu yaklaşmıştım. Şii düşüncesindeki "devletin (dünyevi otoritenin) illegal sayılması" ilkesi de iyimserliğimi arttırmıştı. İran'da, Türkiye'nin aksine, demokratik anayasa hareketlerinde laiklerin değil de ulemanın oynamış olduğu önder rol de iyimser bakışımı desteklemekteydi. Sonuç ne oldu hep beraber gördük. Bu felaketin rastlantı olmadığını artık anladık. İranlı sosyalistlerin bir bölümü için belki artık çok geç ama bizim için değil.

28 Şubat sürecinde toplumun laik-antilaik kutuplaşmasında ve kutuplaştırılmasında aydınların pozisyonunu nasıl gözlediniz?

Her iki tarafta da şovenizm ve militarizm organik unsurlar. Kemalizmle Türk-İslam Sentezi arasında bu bakımdan fark görmüyorum. 28 Şubat sürecinde ve genel türban sorununda Kema-

lizm saldırıda ve pek çok masum insan mağdur oluyor, demokratik süreçler berhava ediliyor. Benim gönlüm mazlumdan, mağdur edilenden yana. O'nun yüreğinin bana kapalı olduğunu biliyorum. Benim mağduriyetimin onu asla ilgilendirmediğini de. Günü geldiğinde onun da beni mağduriyetlerin en kıyıcısına layık göreceğinin de ayırdındayım. Ama benim ondan "moral" farkım da bu olmalı zaten. Bir zamanlar Aczimendilerin liderini kameralar önünde çıplak teşhir etmişlerdi. Ona kalsa benim gibilere belki beterini reva görür ama ben ona yapılanlar karşısında müthiş rencide olmuş, isyan etmiş ve bir şeyler yapamamanın büyük acısını çekmiştim. O gün sosyalistlerin büyük protestolar yapması gerekirdi. Bu, bence, bir küçük burjuva aydın hassasiyeti değil ama sosyalist solda genel kabul gören bir tavır da değil.

Aydın denilince hep sol mu gelmelidir akla? Örneğin islami kesimde bulunan yazarlar, sanatçılar arasında da yok mudur aydın?

Ben ölçütlerimi koydum ortaya. O kesimlerde aydın olur mu bilemem ama hiç olmazsa aydınca davranan şövalyeler neden olmasın? Hitler'in dönemin Almanya'sına ilişkin neredeyse bütün itirazlarını benimseyen, antibolşevizmini paylaşan, Almanya'nın emperyalist paylaşımdaki hakkı olan yeri almasından yana olan kimi gericiler arasında daha sonra Sovyetler'e yapılan saldırıda savaş esiri komünistlerin infaz edilmelerini, Yahudilere yapılan mezalimi "Alman halkının onuruyla oynanması" kabul eden ve Hitler'e karşı, feci biçimde işkenceler altında katledilme riski taşıyan suikast planını desteklemeyi bu türden "moral" gerekçelere de dayandıran insanlar çıktı. Bunlardan zengin bir muhafazakar Hıristiyan biri, Ewald Von Kleist-Schmenzin, suikast girişiminde bulunmak için kendisinden izin almaya gelen genç subay oğluna, bunun reddedemeyeceği bir görev olduğunu söyler. Genç subay, canlı bomba olacağını ve Hitlerle birlikte kendisinin de parçalanacağını hatırlatır. Bunun üzerine baba pencereye doğru gider ve bir süre suskun kaldıktan sonra şöy-

le der: "Bunu yapmalısın. Böyle bir anda tereddüt gösteren biri, bütün hayatı boyunca bir daha kendisiyle barışık yaşayamaz (bu hayatta kendi kendiyle birlik olamaz)." Bir İstihbarat Subayı olarak görev yaparken gördüğü insanlık dışı NAZİ zulmüne tepki olarak muhalefet saflarında yer alıp Hitler'in öldürülmesi planlarına katılan Hans Oster ise, 1945 Nisan'ında asılmadan önce oğluna yazdığı mektupta hep "dürüst bir insan" olmaya gayret ettiğini belirterek şöyle bitiriyordu yazısını: "Tanrının gazabından korkarız hepimiz." Bu örnekler aydın ahlakının nerelerde boy göstereceğinin önceden kolaylıkla tahmin edilemeyeceğini gösteriyor ve insan onurundan umut kesilmemesi gerektiğini öğretiyor.

Allah rızası için de, karşılık beklemeksizin ve hatta zarar görme pahasına, mazlumla dayanışma içinde olunulmaz mı; haksızlığa, adaletsizliğe, insanlık vicdanını yaralayan uygulamalara karşı çıkılamaz mı? İdeolojiler ve çıkarlar vicdanları gerçekten bütünüyle kör edebiliyor mu acaba? Doğrusu insanlık namına tersine inanmak istiyorum.

Ama bu arada İsmet Özel'le Dilipak'ın örneğin Sivas olayı karşısında nasıl tavır aldıklarını da merak ediyorum. Özel'in Sırp bombardımanından falan söz ettiğini anımsıyorum. Dilipak'ı da anımsayanlar vardır herhalde.

İsmet Özel, Cem Karaca gibi kendini önce 'sosyalist' olarak tanımlayan, ancak daha sonra 'dindar' olduklarını ilan eden sanatçılar, edebiyatçılar oldu. Siz aydınlar arasındaki sonra bu tür ideolojik geçişleri, köklü kopuşları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aklım almıyor ama insanlık halidir diye geçmekten başka çare de yok. Bir de günümüzde insanoğlu büyük baskılar altında bunaltılıyor ve herkes kolayca göğüs geremiyor, ben bunu da anlayışla karşılayabiliyorum. Samimiyse ya da insani bir pes etmemeden kaynaklanıyorsa, bu geçişe gerçekten "insanlık hali" demek gerek.

Ama sorudaki örneklerden bağımsız olarak şu da söylenmeli: Sözünü ettiğimiz geçiş ya da kopuş farklı tercihlerin sonucu ve karşı kampa militan intikalse, onun da evrensel adı var zaten: "Döneklik." O da bir insanlık halidir kuşkusuz ama geçiştirilecek değil, peşi bırakılmayacak bir haldir "Dönekler"inse söyleyecek tek şeyleri vardır; "Bizler de bir zamanlar onurluyduk." Bir teselli kaynağı mıdır bilemem ama bu doğrudur, "dönek" olmak için öncesinde sosyalist olmuş olmak gerekir. Biliyorsunuz bir de geçmişlerinde onurlu bir duruş, devrimcilik, sosyalistlik filan olmayan ama ikide bir "ben bir döneğim" diyenler de var. Bunlar hiç sahip olmadıkları onur için kendilerine bir "onurlu geçmiş" uyduran sahtekarlardır elbette.

Abdurrahman Dilipak, NATO'nun İstanbul Zirvesi sırasında BEKSAV'ın Dolmabahçe'de gerçekleştirdiği bir eylem sırasında söz alarak, "Denizler burada ABD askerlerini denize dökerken biz yoktuk, bunun için üzgünüm, şimdi özür dilemek için buradayım" demişti. Siz de bir gün kendisine politik islamın yıllar boyu komünizme karşı kışkırtılmış olduğunu, ancak şimdi sosyalizmin olmadığı bir dünyada müslümanların üstüne bombaların nasıl yağdığını işte gördüklerini söylemişsiniz. ABD'nin Irak işgaliyle birlikte devrimci örgütlenmeler ile islami örgütlenmelerin zaman zaman kimi platformlarda buluştuklarını gösteren örnekler oldu. Böyle bir buluşmayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye gibi ülkelerde "milli demokratik devrim"in bir ittifaklar manzumesi olduğu gerçeği kadar bir "önderlik meselesi" olduğu meselesi de var. Benim bildiğim, önderliğin işçi sınıfı ile müttefiklerinde (onların gerçek politik temsilcileri) olmadığı bütün deneyler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu gözetildiği ölçüde, politik ittifaklar neden olmasın ki?.. Tabi önderlik koşullarının olmadığı ortamlarda da bir araya gelmeler olabilir, ortak platformlar oluşturulabilir, örgütsel/ideolojik bağımsızlıktan asla ödün vermeden, kuyruğa takılmadan, eleştiri hakkını hep sak-

lı tutarak, öz savunmayı asla elden bırakmadan, her şeyi antiemperyalizme bağlamadan, toplumsal kurtuluş formülünü geri plana itmeden...

Türk medyasına baktığımızda aydın olgusunu irdelemek açısından iki odak görüyoruz. Cumhuriyet ile Hürriyet gazetesi... Cumhuriyet'in nasyonal aydın tipinin okulu, Hürriyet'in ise devşirilerek teknokratlaştırılmış aydın tipinin yatağı olarak değerlendirebilir miyiz? Medya ile aydın ilişkisini, tartışılan bu konu bağlamında, siz nasıl görüyorsunuz?

Önce Cumhuriyet'le ilgili bir gözlem yapayım. Cumhuriyet'ten ayrılanlara bir bak, eski genel yayın yönetmeninden yazı işleri müdürüne, Ankara temsilcisinden pek çok yazarına, bugün hepsi kozmopolit liberalizmi temsil ediyorlar. Demek ki, "solcu"yken bu gazete liberal aydın yetiştirme yurduymuş. Ötekilerin de "ulusalcı şovenizm"de karar kıldığını unutmamak gerek.

Burjuvazi 12 Eylül öncesinde yaşadığı ağır bunalım dönemlerinden dersler çıkarttı. Bunların başında, "değerler hegemonyası"nı yeniden kurmak zorunda olduğuydu. İkincisi, kendisinin çok yönlü birikimsizliği nedeniyle başkalarının emeğine el koyma geleneğinden de yararlanarak ihtiyacı olduğu ideologları sol'dan devşirmesi gerektiğini gördü. Ayrıca, halkın haber ve bilgi edinme hakkının kaynaklarının kurutulması gerektiğini, medyada tekelleşmenin stratejik yararlarını kavradı. Sonraları "Kürt Sorunu"nda "sol" desteğin önemini kavradı. "Sol" aydınlar üzerinden gerçekleştireceği operasyon için de artık yeterli kaynakları vardı. Vurduğu nimetlerin bir bölümünü yeni devşirmelerle paylaşmayı kabullendi, yeni istihdam ettiği propagandist gazeletecilere özellikle yeni aracı televizyonlarda astronomik meblağlar ödemeye başladı. Böylece aydını da "bam teli"nden vurdu. Onlara ihtiyaç duydukları iki şeyi sağladı, hem paraya boğdu, hem popüler prestij (sanal saygınlık diyelim) ihsan etti. Kemalist kanattakilere de, en çok bayıldıkları şeyi, devlet aydını sayılma ödülünü bahşetti.

Bu elbette kolay bir süreç değildi bu kişilikler açısından. Sermaye, çok burunlarını sürttü, eskinin intikamını feci aldı, binbir kere pişman ettirdi, sonra da ruhları tutsaklaştırdı. Bunları başka yerde kullanılmaz, işe yaramaz paçavralara çevirdi ve kişilik mutasyonuyla kooptasyon sürecine aldı. Aslında insanlık dramları yaşandı ve sonunda tencere kapağını bulmuş oldu. Yeni devşirmeler de kıstırıldıkları insanlık dramının hırçınlığıyla önce büyük bir nefretle saldırdılar kültüre, sola, halka, insanlıklarından çıkarıldıkları ölçüde insanlığa düşman kesildiler, kendi karanlıklarında kutup yıldızlarına karşı öfkelerini bileyip durdular. Zamanla da kötü yazgılarına boyun eğmeye başladılar ve kendi incinmişlikleri ve umarsızlıklarından silkinip çareyi son ar peçesini de yırtıp atmada gördüler, yani arsızlaştılar.

Emperyalizm, Küreselleşme, AB

Küreselleşme olgusunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Küreselleşmeyi, esas olarak, Lenin'in emperyalizm broşüründe tespit ettiği eğilimin olgunlaşması, yani, bir başka ifadeyle, emperyalizmin en yüksek aşaması olarak görüyorum. İnsan ihtiyaçları için mal ve hizmet üretmenin sorumluluklarından da kopmuş bir spekülatif sermayenin, trilyonlarca doların, her gün yeryüzünü dolaşıp vurgun yaptığı ve ardında viraneler bıraktığı bir cahiliye ve global Lale Devri yaşıyoruz. Herkese aş, iş, barınak, makul eğitim ve sağlık hizmetlerinin verilmesinin mümkün olduğu günümüzde, milyarlarca insan açlık, hastalık, felaket koşullarında sefaletle pençeleşiyor. Dünya nüfusunun dörtte üçü, yani 4 milyar insan ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetini alamıyor. 1.5 milyar civarında insan günde 1, 3 milyar da 2 dolardan azla yetinmek zorunda. Sermaye dünya çapında fır dönerken Emek yerel sınırlarda hapsedilmiş durumda ve bunun da üçte biri ya istihdam edilemiyor ya da eksik istihdamdan muzdarip yaşamaya çabalıyor. Gelişen teknoloji karşısında niteliksizleşme, işin değersizleşmesi, iş kazaları, ölümcül materyallerle çalışma zorunluluğu öteki olumsuz gelişmeler. Yoksulluktan, savaşlardan, has-

talıktan kaynaklanan nedenlerle göç etmek zorunda kalanlar, göçmen işçiler ayrı felaketlerle karşılaşıyorlar; kimileri yollarda ölüyor, insan tacirlerinin elinde perişan oluyorlar, sınırlarda vahşi hayvanlar gibi avlanıyorlar, ırkçılıkla, "potansiyel terörist" muamelesiyle, düşük ücretler ve kötü çalışma koşullarında gurbet ellerde tüketiliyorlar. Birkaç zengin bireyin ya da tek tek şirketlerin varlıkları, gelirleri, ciroları milyarlarca insanın yaşadığı düzinelerce ülkenin yıllık gelirinden, milli hasılasından, kat kat fazla. Yeryüzünde milyarlar açısından açlık, işsizlik, hastalık, doğal felaketler ve savaşlar karşısında tam çaresizlik kol geziyor. Buna karşılık, zenginlikten, varlıktan söz ederken sadece tek tek bireyler ya da şirketleri anıyoruz. Tarihin hiçbir döneminde bu kadar az elde bu kadar zenginlik toplanmamış ve bu kadar keskin gelir adaletsizliği yaşanmamıştı.

Uluslararasılaşmanın ve mobilitesinin doruğundaki beynelmilel sermayenin bu devinimin politik sonuçları da kendi dinamiklerinden ortaya çıkıyor. Hareketliliğini ve vurkaç sömürüsünü gerçekleştirebilmek için emperyalist sermaye sınırları, egemenlikleri, bağımsızlıkları yerle bir ediyor, deregülasyon denen önlemlerle gümrükleri, yerel hukuku, merkez bankalarını, maliye bakanlıklarını, bürokrasiyi, hükümetleri ya bütünüyle devre dışı bırakıp işlevsizleştiriyor ya da sadece kendi halklarına dönük baskı araçlarına dönüştürüyor. Bütün kurallar ve denetim mekanizmaları yıkılınca da, bu kez, doğaları gereği istikrarsız olan finans piyasaları, spekülasyon alanları iyice çıldırıyorlar. Piyasaların entegrasyonu, yani küreselleşme, aynı zamanda, istikrarsızlığın da küreselleşmesi anlamına geliyor. Bu durumda da, eskiden metropolleri hiç etkilemeyen marjinal piyasalardaki hareketlilik, örneğin Meksika, Türkiye ya da Singapur'daki bir kriz New York'u, Londra'yı, Zürih'i de vurabiliyor. Bu durumda, denetim mekanizmalarını ve kuralları yıkan sermaye bu kez emperyalist devletler eliyle yeniden kurallar dayatmak durumunda kalıyor. Bu da emperyalist müdahaleyi ve şiddeti kaçınılmaz kılıyor elbette. Buna bir de değneksiz köyde kalmanın çıl-

günlığını yaşayan emperyalizmin talan edeceği olgunlaşmış mavi gezegenin karşısındaki gözü dönmüş amoklaşmayı ekleyin ve içinde yaşadığımız felaketin boyutlarını düşünün.

Emperyalist ideologların '90'ların başında 'tarihin sonu'nu ilan etmelerinin hemen ardından başta kapitalizmin metropol ülkeleri olmak üzere, tüm dünyada anti küresel bir kitle hareketi patlak verdi. Devam eden bu hareket, yeni bir aydın kuşağının toprağı olabilir mi? Bu enternasyonal kitle hareketiyle aydınların ilişkisi ne olabilir, ne olmalıdır? '90'lı yıllar boyunca emperyalizmin entelektüel terör merkezlerinde üretilen küreselleşme teorilerinin Türk aydınları üzerinde de yanılsamalar yarattığı biliniyor. Ancak 2000'li yıllar, bu teorilerin ve bizzat küreselleşme olgusunun sorgulandığı, yargılandığı gelişmelere sahne oldu. Ortadoğu'nun işgali somutluğunda Türkiye'deki aydınların emperyalizm karşısındaki konumu için neler düşünüyorsunuz?

"Tarihin Sonu" tezi, '50'li yılların sonlarında ileri sürülen "ideolojilerin sonu" tezleriyle paralellik gösteriyor. O zamanlar, "Daniel Bell" gibi dönekler ve onların yuvalandığı CIA'nın "Encounter" gibi yayın organları, "işte Stalin öldü", "işçiler proletarya kavramı içine sıkıştırılmayı reddediyorlar", "Batı'nın refah devleti herkesi kucaklıyor", "insanlar liberal demokrasiyi talep ediyorlar", "başkaldırı dönemi sona erdi" gibi hezeyanları sayıklıyorlardı ve bunu evrensel bir ideolojik saldırıya dönüştürmüşlerdi. Bunun karşısında da geri çekilme, kaçış, proletaryadan, devrimden umudu kesme, düzen içi değişim için başka araçlar arama gibi akımlar ortaya çıkmıştı. Ama ne oldu? Devrimci dalga tam da emperyalist metropollerde ortaya çıktı, önce Paris'te '68 ateşi yakıldı, ardından '70'lerde savaş karşıtı ve özgürlük hareketleri ABD'yi sarmaladı.

Bugün de, liberal kapitalizmin nihai zaferini ilan eden ve bu karakteriyle de aslında bin yıllık zafer düşleriyle totaliter ve militarist öz taşıyan "tarihin sonu" tezini ilk terkeden de isim baba-

sı Fukuyama'nın kendisi oldu. Hegel'den çıkıp Marks'ı ve sınıf mücadelesini reddetmeye kalkışan "diyalektik trajedi" sonunda soytarılığa dönüştü. Bu teze hâlâ inananlar arasında Türkiye'nin birikimsiz ideologları belki de çoğunluğu oluşturuyorlar ve herhalde katıldıkları uluslararası toplantılarda çok komik durumlara düşüyorlar. Türk "liberal aydın"ı hâlâ emperyalizmin, tarihin, sınıflar mücadelesinin sona erdiğine inanan bir rüyada horul horul uyuyor.

Buna karşılık, devletçi, şoven-militarist olanları da "antiemperyalizm" kisvesi altında başka bir oyunu oynuyorlar. Elbette, devletler ve bürokrasiler yukarıda sözünü ettiğim deregülasyon dayatmalarından rahatsızlar çünkü pek çok ayrıcalıklarını, imkan ve güç alanlarını yitiriyorlar. Pek çok yerde yana yakıla "bıraktık maliyemize, gümrüklerimize, vergilerimize karışamamayı, bu gücümüzden nemalanma olanaklarımızın kısılmasını, artık kendi vatandaşımıza ağız tadıyla işkence bile yapamıyoruz" diye ağlaşıyorlar. Bunun küreselleşme karşıtlığını beslediği, kışkırttığı doğru ama herhelde antiemperyalizm olarak nitelendirilemez. Emperyalist efendilerin yeni birikim modelinin hukuki, politik sonuçlarından hoşnutsuzluk söz konusu. Ayrıca bir kültürel/ideolojik itiraz da var bağımlı ülkelerin bu tür seçkinlerinden. Doğası gereği devletçi, şoven-militarist, faşist, faşizan, tutucu ideolojiler küreselleşmenin işbirlikçi liberal kozmopolitizmine uyum gösteremiyorlar, tebalarını bunun etkilerinden korumak istiyorlar. Ama herhalde bu da antiemperyalist bir tepki olarak tanımlanamaz. Türkiye'deki karşı çıkış ya da itiraz da böyle özünde ama antiemperyalist bir söylem ve maskeyle yürütülüyor. Sonra da, örneğin DSP-MHP koalisyonu IMF'nin talep ettiği yasaları çıkartmak, ABD ve AB ile uyum için Türkiye tarihinde en çok çaba gösteren hükümetlerden biri oluyor. Tabi bu arada, Kürtlere karşı imha saldırısına izin vermeyen ABD'ye bir tepki de söz konusu ama burada da esas olan antiemperyalizm değil, Kürt düşmanlığı. Bugün ABD Kürtlere karşı saldırganlıklarını yürürlüğe koymalarına izin versin ve hele bir de yardım et-

sin, görürsünüz, bunlar dünyanın en Amerikancı kesimi kesilir, Amerika'dan daha fazla Amerikancı olurlar.

"İslamcı"ların iktidarı ise kendisini, en üst düzey yöneticilerinin ağzından ellerine geçen her vesilede, hatta zaman zaman komik kaçan yersiz işgüzarlıkla açıkça "Ortadoğu başta olmak üzere Amerika'nın bütün stratejik hedef ve değerlerini paylaşıyoruz" diyor.

"Solcu liberaller"in dillerine pelesenk olan söylem ise, olur olmaz her bağlamda "günümüz şiddetin, zorun miadını doldurduğu bir dönemi ifade etmektedir" gibi bir anlamsızlıktır ve tam da emperyalizmin "terör edebiyatı"na denk düşmektedir.

AB, Türkiye'de aydınları bölen, saflaştıran bir konu oldu. Vedat Türkali, bir demecinde "rahatlıkla AB'ye karşıyım diyemiyorum" demişti. Siz diyebiliyor musunuz; AB konusundaki düşünceniz ve tavrınız nedir?

Çok açıklık ve rahatlıkla söyleyebiliyorum; evet AB'ye karşıyım.

Birincisi; Türkiye halklarının Avrupalı olmadığını biliyorum. Burada bir değer yargısı yok, bir tespit var. Japonların Avrupalı olmadığı; Bengladeş'in Afrikalı, Mısır'ın Güney Amerikalı; İrlanda'nın Ortadoğulu olmaması gibi doğal, basit, net bir tespit bu. Bu kimliklerin hiçbiri ötekine üstün ya da ondan aşağı değil elbette. Batı yaşam tarzının, kültürünün, hatta bir bölüm sosyal normlarının yaygınlaşması kapitalizmin etkisi sonucu ortaya çıkıyor. Dolayısıyla Avrupai giyinmek örneğin insanı Avrupalı yapmıyor tabi, sadece kentleşmeyi, kapitalizme eklemlenmiş olmayı falan gösteriyor. Geçenlerde bir televizyon programında bir kadın profesör masadaki üç kadın konuşmacıyı göstererek "Bakın biz üçümüz de sarışınız, AB neden bizi istemesin ki" deyiverdi! Saçların bir olasılık oksijenle açılmış olduğunu bir yana bırakalım, "sarı saçla" Avrupalılığın ne ilgisi olabilir ki? Bunun için ancak profesör olmak gerekir herhalde.

İkinci olarak; ben, AB gibi zenginlik adacıklarına kapağı atıp

bu eşitsiz sistemde paçayı kurtarmaya bakmayı değil, farklı bir dünya projesine inanıyorum. Bir yerlerden para vurup zengin azınlık saflarına intikal edip yan yatarak emrinde uşak çalıştırmayı düşleyenleri ne kadar itici buluyorsam, AB'ci toplumsal ruhi şekillenmeyi de beğenmiyorum

Üçüncü olarak; AB'nin ve bizim egemenlerin "ucuz asker deposu Türkiye" projesinin her açıdan yıkım getirebileceğini görebiliyorum.

Dördüncü olarak; Kopenhag kriterlerinin dayattığı yeniden yapılanma programındaki özelleştirmeye, taşeronlaştırmaya, mezarda emekliliğe, uluslararası tahkime, ve benzeri "önlem"lere karşıyım. IMF'ye karşıyım ama AB'den yanayım demek mümkün değildir çünkü AB, IMF programını, üstelik daha derinleştirilmiş, yaygınlaştırılmış, kapsamı genişletilmiş biçimde ve daha dayatmacı olarak savunmaktadır.

Beşinci olarak; bu ilişkinin "eşitsiz değişim"e dayanan yapısal durumun, yani, güçlüyle güçsüz; borç verenle alan; sanayileşmişle sanayileşmesini tamamlayamamış; ileri teknoloji kullananla ara ya da standart teknoloji kullanan arasındaki ilişkideki "serbest ticaret" ve liberal bağların zengini daha zengin yoksulu daha yoksul yapacağını, güçlünün gücüne güç, zayıfa ek zaaflar getireceğini, sömürüyü derinleştireceğini tarihsel örneklerinden biliyorum.

Sonuçta, AB'nin bize biçtiği militer rollerin de, ilişkilerin eşitsiz nesnel yapısal özelliklerinin de, hem kalkınma, hem demokratikleşme hayallerini boşa düşürebileceğini, hatta bu alanlarda tersi sonuçlar doğurabileceğini düşünüyorum. Demokrasinin tarihsel kökenlerinden ve maddi zemininden kopuk bir boşluk içinde ele alınması, yapısal dinamiklerinden soyutlanması durumunda ancak dışardan getirilebileceğine inanılabilinir ve tabi bu büyük bir yanılgı olur. Kalkınma da böyledir; iç ve dış sistemik etkenlerin yıkıcılığını göremeden dışardan zenginlik ithal edilebileceğine inanlar, aslında, azınlık için ithal edilen her birim zenginlik karşılığında dışardan çoğunluğa mis-

liyle yoksulluk ihraç edildiğini de anlayamıyorlar, ya da anlamak istemiyorlar.

Avrupa Birliği'ne entegrasyonun, ona, onların deyimiyle bir çıpayla, yani çok yönlü bağımlılık zincirleriyle bağlanmanın, geleceğin, en fazla da ilerde otantik dönüşüm imkanlarının ipotek altına alınması demek olacaktır. Gelecekten, toplumsal dönüşüm ve devrim perspektifinden umudu kesmeyenler elbette bunları ipotek altına koymayı reddederler.

Tabi ben, devletçi şoven-militarist güçlerin hayat projelerini paylaşmıyorum. İçine kapanık, otarşik, yabancı düşmanı bir toplumdan da yana değilim. Aksine, Avrupa'nın ileri güçleriyle daha çok dayanışmaya, ortak mücadeleye, yoğun işbirliğine dayalı eşitlikçi, dostane ilişkilerin geliştirilmesinden yanayım. Avrupa'nın sadece şirketlerden, hükümetlerden, ordulardan oluşmadığını biliyorum, öteki güçlerle bağların güçlendirilmesini istiyorum.

Son yıllarda entelektüel üretim ve tartışma alanlarında öne çıkan konulardan biri Batı-merkezcilik... Bu tartışmanın yayılmasında Edward Said'in yazıları da etkili oldu. Siz ne düşünüyorsunuz Avrupa merkezcilik konusunda?

Batı'nın egemen odaklarının ve egemen ideolojisinin, önemli kesimlerde görülen liberal hümanizmi de reddetmeden, düşünce ikliminin, psikolojik koşullanmasının, ruhi şekillenmesinin mazlum insanlığı "ikinci sınıf" görme eğilimde olduğuna inanıyorum. En gerici unsurlar ise bizi "böcek" gibi görüyor. "Pis, paradan ve şiddetten başka bir şeyden anlamayan, sınırlı da olsa uygarlaştırılması gereken ölümlüler"iz bizler onların gözünde. 12 Eylül sonrasında Türkiye'ye geldiklerinde Arthur Miller'le Harold Pinter Ankara'da Amerikan Büyükelçiliği'nde bir yemeğe çağrıldılar. Sonra bana anlattıklarına göre, yemekte Türkiye'deki işkenceyi eleştirdiklerinde Amerikan Büyükelçisi, "Siz Batılı olarak bu olaylara bakıp tepki gösteriyorsunuz ama Türkler şiddete alışkın ve yatkındırlar, bu anlattıklarınız onlar açısın-

dan önemli değildir" demiş.

Aslında giderek katlanılması gereken "fazlalıklar" durumuna geliyoruz. Emperyalist merkezlerdeki "sermaye fazlası," aynı zamanda, "insan fazlası" da yaratıyor ve ilk elde gözden çıkarılacak olanlar da bizleriz elbette. Bir örnek yeter. Washington Post gazetesi Körfez Savaşı'nın sonuçlarını şöyle duyurdu okurlarına:

Amerikan kayıpları
55 ölü
155 yaralı
30 kayıp
9 esir

Irak'ın kayıpları
2,085 tank
962 zırhlı araç
1,005 top
103 Uçak

Ölen yüzbinden fazla "böcek" kayıplar listesine alınmamış tabi...Yaşasaydılar şimdi onlara köle demokrasisi getirilmiş olunacaktı. Acaba ölenler mi şanslı, yaşayanlar mı? Seçim sizin; ölüm mü, kölelik mi?

ABD ve AB ülkelerinde aydın hareketlerinin bittiği, büyük toplumsal düşüncelerin artık gelişme olanağının kalmadığı, hatta aydınlanma dalgasının Doğu'ya kaydığı yönündeki görüşlere katılıyor musunuz; siz ABD ve Avrupa ülkelerinde aydın hareketini nasıl görüyorsunuz?

Direniş Doğu'da, savaşım Doğu'da, yeni bir yaşam inşa arzusu ve iradesi Doğu'da. Bunlar bizatihi aydınlık, pırıl pırıl aydınlık, güneş aydınlığı ve sıcaklığı elbette. Ama özel ve teknik anlamıyla "aydınlanma" dalgası için daha çok çaba gerek. Batı insanından da umudumu tümden kesmiş değilim. Savaş karşıtı en önemli hareketliliğin başta ABD, Batı Avrupa'da ortaya

çıktığını unutmamak gerek. Küreselleşme karşıtlığı da öyle. İnsanlık kolay öldürülemiyor, emperyalist tahakküm merkezlerinde bile.

Kürt Sorunu

Son yirmi yıl Kürt Hareketi'nin bölge ve dünya gündemine çıktığı bir dönemdi. Kürt sorununun bir aydın sınavı rolü oynadığı söylenebilir. Türk aydınının bu konu karşısındaki tutumu sizce nedir?

İstisnalar dışında Türk aydınının bu konudaki tavrı utanç verici olmuştur. Hepsinin; sağdakinin de, soldakinin de. Şovenizmin nasıl ruhlara işlemiş, "kutsal devlet" anlayışının nasıl içselleşttirilmiş, bütün eşitlikçi, özgürlükçü, liberal, demokratik söylemlerinin ne kadar içtenliksiz olduğu; mazluma, haksızlığa, adaletsizliğe ne denli duyarsızlaşıldığı; korkaklığın, gerçek düşmanlığının, bencilliğin oralarda nasıl kol gezdiği hep ortaya çıktı bu süreçte. Korkunç şeyler yaşandı, feci kişilik ve insanlık örnekeleri verildi, iğrenç tavırlar alındı.

Devlet saldırılarının en yoğun olduğu dönemde HADEP'e üye olmuştunuz. Başvurunuzda "Son kışkırtmalara karşı Kürt halkıyla içten dayanışmanın bir ifadesi olarak HADEP üyeliğimi gerçek ve kalıcı hale getirmek" istediğinizi söylemiştiniz. HADEP'in devamı olan DEHAP'ın ve Leyla Zanaların örgütlemek için çalıştığı yeni oluşumun çizgisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben daha önce "Özgürlük ve Barış Bloku"nda bağımsız sosyalist aday olarak HADEP listesinden gösterilmiştim ve bunun için de formalite gereği HADEP üyeliği formu doldurmuştum. İşte "kalıcalaştırıyorum" kavramı ilerde sen zaten üyeydin denmemesi içindi. Sanırım o zaman yine bir saldırı karşısında kalmıştı HADEP, Genel Başkan'ı Murat Bozlak tutuklanmış mıydı tam anımsamıyorum, böyle simgesel bir destek tavrı alınması gerektiğini düşünmüştüm. Bugün de doğru bir tavır aldığıma

inanıyorum. Yeni oluşumla bu türden bir "dayanışma ilişkisi" içinde değilim. Tabi onların da temel haklarını savunuyorum, özgürce siyaset yapma haklarını destekliyorum ama onların konumlarının değiştiği ölçüde benim onlara ilişkin konumum da farklılaştı. Koşullar da artık çok farklı, onların konumları, yönelimleri de öyle. Benden böyle bir "dayanışma"yı isteyeceklerini de sanmam. Demokratik taleplerini destekliyorum ama onların dayandığı çevreler de farklılaştı zaten. O zamanlar düzen dışıydılar, bugün en azından onlar düzene entegre olmak istiyorlar, benim dayanışmama ihtiyaçları yok bu yönelimlerinin gerçekleşebilmesi için. Liberaller daha uygun partner onlara artık. Biz devrimcilerin gölge etmememizi yeğlerler diye düşünüyorum.

Kürt hareketinin geliştiği yıllar boyunca İsmail Beşikçi, Haluk Gerger, Ragıp Zarakolu, Yaşar Kemal, Vedat Türkali, Varlık Özmenek gibi onlarca aydının demokratik, devrimci çıkışına tanık olduk. Kürt coğrafyasında ise Musa Anter, Şiwan Perwer gibi Kürt aydın ve sanatçıları önemli bir rol oynadılar. Ancak Kürt Hareketi'nin kendi aydınlarını yaratmada genel olarak başarılı olamadığını görüyoruz. Siz nasıl değerlendiriyorsunuz bu durumu?

Bu görüşe pek katılmıyorum. İşler ciddileşince, pek çok aydının pek çok yerde yaptığı gibi, geleneksel Kürt aydınlarının önemli bölümü geride durmayı yeğlediler. Bir bölümü saf bile değiştirdi. Benim gibileri "terör dostu" olarak önce kimi Kürt geleneksel aydını suçladı. Ama bu süreç içinde "Kürt Aydınlanması" müthiş bir yeni kategori yarattı: "Kürt halk aydınları."

Bu sadece Kürt halkına değil, bizlere, hatta insanlığa pek çok açıdan örnek olacak düşünsel, eylemsel, ahlaksal kahramanlıklar yarattılar. Çok da büyük özverilere katlandılar, yargısız infazlara, kaybedilmelere, faili meçhul cinayetlere, işkencelere, tecride direndiler...Bütün umudum bu bunalım dönemlerinde kardelen misali yine güneşe ışıklarını yansıtmaları, gün ışığını ısıtmalarıdır.

İmralı sonrası Kürt hareketi yeni tarzıyla, tezleriyle farklı bir eksene oturdu. Bu yeni dönem hakkında ne düşünüyorsunuz?

Çerçeve "Demokratik Cumhuriyet" olarak çizildiği için oradan başlamalı. Ben "Demokratik Cumhuriyet"i, milli eşitliğe dayalı gönüllü beraberlik olarak anlıyorum. Burada, varsa şayet, benden ayrı düşünenlere düşer farklılığı açıklamak. Anladığım anlamıyla "Demokratik Cumhuriyet" tercihine itiraz etmem söz konusu olamaz elbette. İkinci olarak, yöntem değişikliğine de itirazım yok. Mücadele, koşullara göre, yöntemlerini bulur. Barışçıl mücadele ilkesel olarak karşı çıkılacak bir yöntem değildir tabi. Ben özel olarak buna karşı çıkmıyorum, hatta bu koşullarda doğru tercih olduğunu da düşünüyorum. Bugünkü tavrın, ideolojik gerekçe ve konumlanışına, teorik belirleme ve çıkış noktalarına ve tarih tezlerine (Türkiye, Mustafa Kemal, Kürt isyanları, vb.) katılmıyorum. Bu işte "sosyalizm" ikinci plandadır benim açımdan çünkü "ulusal" karakterli hareketlerin "sınıfsal" genişliğini anlayışla karşılama eğilimindeyim. Ama, Kürtlerden daha Kürt yanlısı olmak gibi bir çiğliğe, kendini beğenmişliğe, sömürge aydını tavrına düşmemeye gayret ederek, yine de, "Kürt hakları ve yurtseverliği"nin daha fazla gözetilmesinin iyi olacağını düşünüyorum. Kürt halkının haklı, meşru, demokratik taleplerinin ve bunun gerektirdiği mücadelenin ideolojik temelinin yıpratılmamasına özen gösterilmeli. Kürt haklarının sadece kültürel boyuta indirgenmemesi gerektiğini de düşünüyorum. Bunun dışında, elbette, uzlaşmalar, geri çekilmeler, hatta ricat olabilir, halkların kardeşliği ve esenliği, güvenliği adına özverilerde bulunmak ihtiyacı doğabilir, eski yöntemler tümüyle değiştirilebilir, programlar yenilenebilir. Biz her durumda "Kürtler nöbete" diyen "devrim müfettişleri" değiliz ve Kürtlerin kendi yollarını tespitlerine ideolojik dayatmalar uğruna karşı çıkmayız. Tabi dostça, yapıcı eleştiri hakkımızdan, kendi politik-ideolojik durumumuzdan da ödün vermeyiz, karşılıklı saygıyla tartışırız çünkü biz hesapsız dostuyuz Kürt halkının. Anlayan anlar,

anlamayanlarla, anlamak istemeyenlerle de işimiz olmaz.

Bugün Kürt politik arenasının aktörlerinin büyük ve etkili bölümleri Marksist-Leninist mecradan kopmuşlardır; demokratik sosyalizmden üçüncü yola uzanan bir terminolojiyle aslında sol-liberal bir çizgiye geçmişlerdir. Tabi tarihsel haklılıkları ve Türkiye düzeninin karakteristiği dolayısıyla tarihsel-ilerici ve devrimci-demokratik bir muhtevaya sahiptirler büyük çoğunluğu. Yine hemen hepsi anlaşılır nedenlerle Avrupa Birlikçidirler, düzenle uzlaşma, hatta entegrasyonla birlikte bu dış dinamiğin de etkisiyle varolan yapı üzerinden bir demokratikleşmenin gelişebileceğini ummaktadırlar. Biz devrimci sosyalistlerin bu stratejik farklılıkları bilerek Kürtlerin temel haklarını ikirciksiz savunması ve dayanışma ile işbirliğini gerçekçi temeller üzerine kurması zorunludur.

Kürt siyasetinin ana damarları, düzen içinde Kürtlerin kimi haklarının elde edilmesini savunuyorlar. Bunlar Kürt halkının meşru haklarıdır ve biz onların bütün bu taleplerini ikircikisiz destekleriz. Ayrıca, bunların gerçekleşmesi Türkiye koşullarında "devrim" anlamına gelir, büyük, olumlu, "devrimci" dönüşüm demek olur, sosyal alanda, kültür ve ideoloji alanında, siyasette, hukukta yapısal radikal değişim, dönüşümü ifade eder. Bu bakımlardan da çok olumlu olur, bizim desteğimizi hak keder. Biz, düzenle bütünleşmede ise onlarla birlikte elbette olamayız. Sosyalizm ve devrim konularında artık yollarımız ayrılmıştır çoğuyla, burada da net olmak gerekir. Dayanışma yapılacak yerde ortak mücadeleye evet deriz tabi. Pek çok meselede asıl rol, görev bize düşer, devrimci sosyalistler olarak, hele ezilen ulus mensupları bakımından, o sorumlulukları da yerine getirmeliyiz kuşkusuz. Sosyalizm ve devrim yolundaysa, muhatabımız Kürt işçiler, emekçiler, yoksullarıdır, onların devrimci sosyalist örgütleri, hareketleridir tabi.

Kürt Hareketi, stratejik dönüşümünde kendisini zamanında destekleyen çok az sayıdaki aydınla yollarını ya ayırdı ya da ilişkilerini olabilecek en alt düzeye indirdi. Buna karşılık, bu dönü-

şümünün etkileriyle çok daha fazla sayıda ve çok daha etkili aydınla ilişki geliştirebildi, ortak platformlar oluşturabildi. Bu açıdan aslında aydınlarla olan ilişkilerinde HADEP çizgisi politik yönelimin oldukça başarılı olduğunu söylemek mümkün ve bu tabi sevindirici bir gelişme.

Kürt aydınlarında 'Batıcılık' düşüncesi ve yöneliminin Türk aydınlarından bile daha baskın olduğu görülüyor. İsmail Hakkı Baban, İttihad ve Terakki'nin; Şerif Paşa, Osmanlı liberalizminin; Ahmet Naim Baban, ümmetçi liberalizmin önde gelenleri olarak bilinir. Bunlara Abdullah Cevdet gibi Ziya Gökalp'i etkilemiş Kürt kökenli bir aydını da ekleyebiliriz. Günümüzde Leyla Zana, Hatip Dicle, Orhan Doğan, Selim Sadak gibi Kürt siyasetinin önemli temsilcileri olarak bilinen 'diplomatik kanat'ı da dahil edebiliriz. Hatırlayacaksınız, PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan, Suriye'yi terk etmek zorunda kaldığında, ilkin Batı ülkelerine gitmeyi düşündüğünü, kır ile Avrupa arasında kararını bu yönde verdiğini yazdı; bu kararının ağır sonuçlarını da başlı başına değerlendirdi. Kürt aydınında ve politikacısında baskın olan bu 'batıcılık' damarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu sorunuza tam yanıt verecek verilere sahip değilim ama şöyle bir spekülasyon yapabilirim: Ortadoğu rejimlerinin kıyıcılığı, aydınlarının duyarsızlığı, halklarının dostluk eksikliği ve devrimcilerin de etkisizliği onları dışarıya bakmaya, hiç olmazsa, asgari kimlik tanınması ve hoşgörünün dış dinamiğin etkileriyle gerçekleştirilebileceği düşüncesi etkili olmuş olabilir üzerlerinde. Ayrıca unutmamak gerekir ki, bölge koşullarında belirli imkanlara (tahsil olanağı, Avrupa'ya gitmek gibi) üst sınıflardan gelenler kavuşabiliyorlardı ve onların ufukları da nihayet burjuva demokratik devrimle sınırlı oluyordu. Bir de şu nokta var galiba: Afrikalı devrimci Amilcar Kabral, işçi sınıfının gelişmediği bölgelerde devrimlerin önderliğinin kaçınılmaz olarak küçük

burjuva önderliklerince üstlendildiğini, dolayısıyla pek çok şeyin onların "sınıfsal intiharı" gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğine bağlı olduğunu söylüyordu, bu yabana atılacak bir görüş değil tabi. İçine kıstırıldıkları faşizan cenderede mazlumların politik temsilcileri emperyalist kurt kapanlarından kolayca kurtulamıyorlar; pek çok nesnel, öznel nedenlerden dolayı tuzağa düşebiliyorlar. Bunda emperyalizmin "kuzu kılığındaki kurt" rolündeki ustalığı da rol oynuyor, mazlum halklardaki "temiz saflık" da. Örneğin, Öcalan'ın Avrupa macerasında milyonlarca Kürt "Batıcılık"tan değil ama "insancıl saflık"larından aldatıldılar. Bir de unutmamak gerekir ki, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan pek çok devrimci de, anlaşılabilir nedenlerden dolayı Batı'da politik sığınmacılığı seçmek zorunda kalıyorlar. İşin bu yanını tam anlayışla karşılıyorum. Liberal-burjuva demokratik ufuk ve düzen tercihi elbette ayrı bir Batı tercihi getiriyor, bu farklı ve her somut olayda, kişi ya da hareket temelinde değerlendirilmeli.

Bugün Zanaların Türkiye'den istediği talepleri Güney Kürdistanlılar, 1958'deki gelişmelerle Irak'tan almışlardı. Abdülkerim Kasım döneminde yeni anayasa oluşturulmuştu ve Kürtler Araplarla birlikte ülkenin sahibi olarak niteleniyordu. Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin faaliyetleri engellenmiyordu. Tersine SSCB'den giden Barzani, Abdülkerim tarafından büyük törenlerle karşılanıyordu. Rejim değişmişti çünkü. Oysa Irak'ta şimdi her şey yine toz duman... Kürdistan'ın bağımsızlığının güvencesi nedir; anayasalar, rejimler değişse bile, sistemin kendisini koruduğu koşullarda Kürt ulusunun özgürlüğü süreklilik kazanabilir mi? Bu örnek, sorunun temel çözüm yolunun birleşik sosyalist devrimin yaratacağı iktidar olduğunu mu gösteriyor?

Sorunuzun özü, milli meselenin kapitalizm koşullarında çözülüp çözülemeyeceği konusundaysa, buna, istisna olmak kaydıyla, "mümkündür" diyebilirim. Örnekler var. Çekoslovakya

halkları kapitalizm koşullarında kendi çözümlerini buldular. Kanada'da Quebec'in bağımsızlığı konusunda halk oylaması yapılabiliyor. İspanya'da, hiç olmazsa, Katalanya'da bağımsızlık yanlısı parti seçimlere katılıp parlamentoda temsil edilebiliyor. Ayrıca, İsviçre gibi örneklerden de sözedilebilir bu bağlamda. Belçika'da Valonlarla Flamanların ayrılması, yani ülkenin bölünmesi açıkça tartışılıyor. Tabi şu ekleme mutlaka yapılmalı: Bütün bu örnekleri, Sınıf Hareketi'nden, işçi ve emekçi mücadelelerinden ve Bolşevik Devrimi'nden koparınak, onlardan bağımsız ele almak münıkün değildir. Yoksa, kapitalizmin ve hele emperyalizmin milli husumete dayandığını, halkların kıyımına, etnik çatışmalara zemin hazırladığı biliniyor.

Buna karşılık, emperyalizme bağımlı, demokrasisi sahte, geri, kıyıcı, militarist ülkelerde durum daha da farklı görülüyor. Herbiriyle ilgili genel bir yasa dile getiremem ama her yerde "sosyalist devrim"in bu soruna kalıcı çözüm getireceği kuşkusuz doğrudur ama hayat da sosyalist devrimi beklemiyor. Bu durumda, her ülkenin kendi koşullarına göre çözüme bakılması gerekir. Şayet gündemde olan "demokratik devrim"se de, "milli demokratik devrim"se de, "burjuva devrimi"yse de, yani hangi aşamayı hangi kavramla tanımlıyorsanız, bize benzer yerlerde, ancak, işçi sınıfı ve müttefikelerinin önderliğinde gerçek ve kalıcı temeller üzerinde devrim kazanımları elde edilebilir ve milli mesele de çözülür. Aksi halde, Arap ülkelerinin bir bölümünde, örneğin Nasır'ın Mısır'ında, ya da benzer biçimde bir zamanlar Irak ya da Suriye'de olduğu gibi, yine küçük burjuva radikalizminin ve subayların önderliğinde emperyalizme karşı çıkılabilir, hatta bağımsızlık elde edilebilir. Ne var ki, antikomünist küçük burjuva ulusalcılığının devlet kapitalizminde "demokrasi" olmaz, farklı kültürel ve etnik yapıların özgürlüğü içtenlikle ve milli eşitlik temelinde kabullenilmez, gönüllülüğün, ayrılma hakkının lafı bile olmaz, bağımsızlık bile sağlam güvence ve temellerine kavuşturulamaz. Ne olur sonunda? Nasır'dan Sedat'a ve ondan da Mübarek'e geçiş rastlantı olmayacak dinamiklerle

gerçekleşir. Irak ve Suriye'de olduğu gibi kıyıcı diktatörlükler, polis devletleri kurulur. Devlet kapitalizminin yetiştirtiği burjuvazi sonunda halkları da boğar, emeği de. Bugün Türkiye'de sömürücü sınıflar ya da ulusalcı küçük burjuvazi önderliğinde, halkların hakkını verecek bir "devrim" düşünülebilinir mi?

Musa Anter Ziverbey işkencelerinde sağ gözünü ve sağ kulağını yitirdi. Oysa Ziverbey Köşkü'nün aydınlarla ilişkisi, bu köşkte sıkıyönetim komutanlığına akrostiş tekniğiyle ifade veren İlhan Selçuk'ta simgeleşti. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Faşizmde biliyorsunuz Devlet babadır ve babalar "hem sever, hem döver..." Bu evlatlarına ilişkin olarak böyledir ve evlatlar da bunu iyi bilir.. Düşmanların ise kutsal devlet gözünü de kör eder, kulağını da keser, gerekirse boynunu da vurur.

Sosyalizm

SSCB ve Doğu Bloku'nun dağılması, aydınlar üzerinde yıkıcı bir etkide bulundu. Büyük bir aydın kırımı ve kırılması yaşandı. Sosyalizmin artık kapatılmış bir parantez olduğunu düşünenler oldu '90'lar boyunca. Gelinen aşamada sosyalizm hakkında siz ne düşünüyorsunuz?

Kapitalizmin içsel çelişkilerinin kendi açısından ölümcüllüğü, sınıflı sosyal formasyonların tarihselliği ve benzeri bilimsel tezler, elbette son tahlilde bir insani/toplumsal praksisi var sayar. Nükleer Çağ'da ya da kapitalist kıyıcılığın doğayı tahribe yöneldiği barbarlık koşullarının yarattığı "yok oluş" ya da insani tükeniş olasılıklarını da unutmamak gerekir elbette. Bütün bunlara karşılık, insanlığın geleceğinin sosyalizmde, giderek, sınıfsız toplumda, komünizmde yattığına inanıyorum. Sovyetler Birliği'nde, Doğu Avrupa, Çin ya da Arnavutluk'ta ortaya çıkan her yetersizliğin, olumsuzluğun, yıkılışa giden her yolun temel nedeninin sosyalizm değil, tam aksine, sosyalizmden ayrılma dinamiklerinden kaynaklandığını düşünüyorum. Sosyalizm, sosya-

lizmden sapıldığı için yıkıldı sözün kısası. Buradan sosyalizme güven çıkar. İşçi Sınıfı, ilk "iktidar"ında 70 günü, sonrasında, en azından lafzında, 70 yılı devirdi. İşçi sınıfı yönetemeye yönetemeye yönetmesini öğrenecek elbette.

Sizce yaşanan sosyalizmin eksikleri, yanlışları nelerdi?

Henüz bu konuda teşhisler tam konulmuş değil. Bu konuda ancak kolektif akılı seferber ederek doyurucu yanıtları bulabiliriz. Tabi kolektif akıl da ortak iş yapmaktan, birlikte mücadeleden geçer, yani ortak pratikle oluşturabilir. Evet, devrimci teori olmadan devrimci pratik olmaz ama devrimci pratik olmaksızın da devrimci teorik yenilenme mümkün olmaz. Şimdi dünya çapında yapılması gereken bu.

Yine de sınırlı bilgilerim ve sezgilerimle bazı şeyler söyleyeyim. Yaşanmış sosyalizmde etkin katılım eksikti. Sosyalizm bir toplumsal mühendislik konusu ya da alanı değil; bir özgürlük projesi; insanların, emekçilerin kendilerini yönetmesi, hayatı bizzat katılarak düzenlemesi. Bu eksiklik, bürokratik öncünün iradesi ve müdahalesiyle elbette giderilemedi, aksine derinleştirildi. Bürokrasi bir başka açıdan daha devreye girdi. İnsanların karnının doyması, olabildiğince maddi ihtiyaçlarının karşılanması, gelecek kaygılarının giderilmesi yeter sanıldı, hami bürokrasinin insan karakteri üzerine koyduğu bu teşhisten kaynaklanan uygulama, manevi insanın inkarı geri tepti. Toplumun tepesine çöreklenen bürokrasi her şeyi her zaman her yerde olduğu gibi, doğasına uygun olarak çürüttü. Zamanla kendi diktasını kurdu ve sosyalist legaliteyi, hukuku, hem parti içinde, hem toplumda ağır biçimde ihlal etmeye başladı. Emperyalist kuşatma ve sabotajları, hayatın her alanını kapsayan saldırganlıkları da hayatın normal tanzimini imkansızlaştırdı, güvenlik kültü ve onun aygıtını yarattı. Giderek, oluşan kuşku ve güvensizlik ortamı iç düşman arayışını, güvenlik bürokrasisinin yıkıcı hakimiyetinin ağırlaşmasını getirdi. Soğuk Savaş'ın başında Amerikalı diplomat Kennan, Sovyetler Birliği kuşatılır, tecrit içinde dün-

yayla normal ilişilerini kurmaktan alıkonursa ve içine kapanmaya, paranoyaya tutsak edilirse, ardından da toplumdan kopartılan Parti'nin gücü zayıflatılırsa, içerdeki "çürüme tohumları"nın harekete gececeğini, Sovyetler'in bir anda "toplumların en güçlüsünden en zavallısı konumuna düşeceği"ni öngörmüştü; öyle de oldu. Yani, emperyalist kuşatma kendi başına yıkıcı, bozucu etkilerde bulundu doğrudan, bir de bürokrasiyi güçlendirerek, iç düşmanlar yaratarak, kuşkuyu besleyerek, demokrasiyi böylece engelleyerek, sosyalist legalitenin ihlaline, özgürlüklerin askıya alınmasına bahaneler yaratarak da dolaylı olarak katkıda bulundu yıkıma. Toplumlar sürekli kriz koşullarında, normalin dışında bir hayata alıştırılamıyorlar uzun süre ve sonunda ya geri çekiliyorlar ya doğrudan karşıya geçiyorlar, her iki durumda da sosyalizm temellerini yitiriyor. Böyle bir durumda, sosyalizm kendini yeniden üretmenin imkanlarını, değerler hegemonyasını sürdürmenin, ideolojik araçlarının hayatiyetini, inandırıcılığını, hatta güvenilirliğini yitirdi. Bize dayatılan, zorunluluktan kullanılan sosyalizme yabancı araçlar, amaca, düzenin organik unsurlarına dönüştü. Çatışma, uzun sürüp de kurumsallaşınca, taraflar birbirlerine benzerler. Sosyalizm de kurumsallaşan Soğuk Savaş'ta düşmanına benzedi. Sosyalizmin kurulmasının, yürütülmesinin bizzat işçi sınıfının kendi eseri olmasının gerekliliği böylece bir kez daha ortaya çıktı ama çok şeylerin kaybedilmesi pahasına...

Bu arada bütün bu deneyden çok önemli bir şey daha öğrendik: Kapitalizm, biliyorsunuz, feodalizmin içinden, dinamiklerinden doğdu, o sosyal formasyonda tohumları atıldı, o düzende filizlendi. Oysa, sosyalizmin kapitalizm içinde filizlenmesinin mümkün olmadığı, ancak ondan devrimsel bir kopuşla kurulabileceğini, inşa edilebileceğini biliyoruz. Kapitalizmin, sosyalizm içinde ölmediğini, hatta yeniden filizlenip çiçek açabildiğini gördük, yaşadık. Bu bakımdan, Mao'nun, Parti'yi işaret ederek "burjuvazi burada" demesinin önemini, geri dönüşe ilişkin teorik çabalarını geliştirmek gerekir diye düşünüyorum.

Sizce yaşanan sosyalizmin dünya halklarına, insanlığa, aydınlara kazanımları neler oldu?

Çok şey sayılabilir tabi. Sömürgeciliğin tasfiyesinden emeğin sermaye karşısındaki kazanımlarına, faşizmin yenilgiye uğratılmasından dünya savaşlarının önlenmesine, işçilerin yönetici olabileceğinin kanıtlanmasından devrimin gerçekleşebileceğine, hayatın dönüştürülebileceğine, kapitalizm dışında bir yaşam projesinin mümkün olabileceğine kadar büyük kazanımlar elde edildi insanlığın yolunu, ufkunu açan. Yine de inkarcı olmadan kazanımlar üzerinde fazla durmaktansa, özeleştiriye önem verilmeli, hataların ve çıkarılacak derslerin üzerinde yoğunlaşılmalı derim.

Aydınlar arasında Stalin'in devrime ve sosyalizme büyük zararlar verdiğini, düşünce özgürlüğünü bastırdığını, aydınlar ve sanatçılar üzerinde devlet terörü uyguladığını, parti ve devlet yönetiminde devasa bir bürokrasinin oluşmasına önayak olduğunu düşünenler, yazanlar, söyleyenler var. Bu yöndeki değerlendirmeler, özellikle ABD ve Avrupa kültür endüstrisi tarafından da çok çeşitli biçimlerde üretildi, dağıtıldı; sayısız filmler, romanlar, oyunlar, tezler dünyanın her tarafına ulaştırıldı. Ancak Brejnev, Kruşçev dönemleri, söz konusu değerlendirmelerin içeriği açısından çok daha fazla ve çok daha kuvvetli veriler içermesine karşın; Brejnev ile Kruşçev'in Stalin kadar eleştirilmemesi, hatta bunların böyle bir tartışmanın adeta dışında tutulması dikkat çekiyor. Stalin'i devrim ve sosyalizm tarihinin temel önemdeki bir önderi olarak değerlendiren örgüt, parti ve aydınlar, bu durumu Stalin şahsında örgütlenip yürütülmüş çok kapsamlı bir psikolojik savaş operasyonunun yansımaları ve etkileri olarak değerlendirmekteler. Bu düşüncelerini pekiştirmek için de soğuk savaş boyunca Stalin dönemini karalayan sanat ve edebiyat ürünlerinin emperyalist merkezlerce teşvik edilmesini, mali bakımdan desteklenmesini örnek olarak

gösteriyorlar. Bu konuda sizin düşünceniz nedir? Sizce Stalin'i ve dönemini eleştiren aydınlar, onyıllar boyunca çok çeşitli biçimlerde sürdürülen bu psikolojik savaştan etkilenmediler mi?

Önce şunu söylemeliyim: Stalin'e ilişkin Lenin'in ve Mao'nun eleştirilerini doğru, hatta az buluyorum. Dürüst olmak için şunu da eklemeliyim: O dönemde Sovyet Partisi'nin üyesi olsaydım, en temel konularda, örneğin, tek ülkede sosyalizm tartışmalarında, sanayileşme hamlesinde, kolektivizasyonda Stalin programı lehinde oy kullanırdım büyük olasılıkla. Ama, örneğin, "38 Duruşmaları"nı da onaylamazdım. Büyük ihanetlerin ortaya çıkmayacağı düşüncesinden değil ama "itiraflar"a dayalı hukuk kararlarına güvensizlikten. Lenin'in, "tesadüf olmasa da Kamenev ve Zinoviev'in geçmişteki tutumlarının aleyhlerine kullanılmaması gerektiği"ne dair vasiyetinin anlamına çok değer verdiğimden. Yagoda gibi (ki sonradan onların arasından da ihanetten infaz edilenler oldu) savcılara sosyalist legaliteyi emanet edemediğimden dolayı...

Lenin'in önerisine rağmen Stalin'i Genel Sekreterlik görevinden almayanlar ve daha da önemlisi vasiyeti üyelere açıklamayanların en etkilileri sonradan "ihanet" damgasıyla infaz edildiler. Bu bile karşımızda bir büyük "iktidar kavgası" olduğunu gösteriyor, tasfiyelerin niteliğini anlatıyor. Bütün bu kargaşada gerçekten "ihanetler"de yok muydu? Olmadığını, olamayacağını, bunun politik pozisyonlardan kaynaklanan nesnel kaynaklarının bulunmadığını söylemek de doğru olmaz. Kişisel ihanet yerine politik konumlanışların devrime sadakatsizlik anlamına gelebileceğini kabul edebilirim ama bunlarla mücadelenin yöntemi de bu teşhisle beraber değişebilir.

Tarihsel materyalizmin yöntemine sadık kalırsak, büyük altüst oluşları, yine büyük tarihsel eğilim ve devinimlerle, kolektiflerin hareketi, sınıflar mücadelesi, nesnel ve öznel ekonomik, sosyal dalgalar ve akımlarla izah etmeliyiz. Bu açıdan Stalin'e, tek bir kişiye indirgenmiş çözümlemeler yetersiz kalmakta bana

göre. Bir anlayış, bir yaklaşım olarak ele alınabilinir kuşkusuz ama o kadar. Çağdaşlarına bakarsak daha iyi anlaşılır demek istediğim. Hitler'i nasıl sadece bir meczup olarak ele alıp Faşizmi inceleyemezsek; Mustafa Kemal'i zeki bir asker olarak ele alıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve yapılanmasını; Roosevelt'in kişiliğinde ABD'nin hem Büyük Buhran'dan çıkışını, hem İkinci Dünya Savaşı'na girip kazanmasını ve dünya kapitalizminin liderliğine geçmesini; sadece Churchill'in kişilik özelliklerine bakarak İngiliz İmparatorluğu'nun o dönen serüvenini, hatta muhazafakar düşünce ve partiyi izah edemezsek; Çin'i Mao'ya indirgeyemezsek, salt Stalin analiziyle yetinirsek de kısır kalmaya mahkum oluruz. Stalin hariç, ötekileri hiçbir tarihçi neredeyse biricik izah aracı olarak kabul etmiyor, böylesi bir kaba indirgemecilik bir yana sadece ana belirleyici faktör olarak bile ele almıyor. Bir de, bunlar, herbiri kendi koşulları içinde bir sistemik ürün ya da simge olarak görülmezken "kurgulanmış Stalin fenomeni" doğrudan sosyalizmle özdeşleştiriliyor. Bu da sözünü ettiğiniz türden bir psikolojik operasyon ve propaganda malzemesi imalatı iddiasına gerçeklik kazandırıyor. "Şeytan taşlama" bir bilimsel yöntem değil kuşkusuz; olsa olsa, ideolojik saldırı ya da psikolojik operasyon olabilir. Ama, "Şeytan Stalin" kavramı üzerinden tarih yazılamayacağı gibi, O'nu bütün kişisel zaaflardan arınmış bir "devrimci aziz" olarak idealleştiren ideolojik savunmanın da bilimsel olduğunu söyleyemem.

Bu arada, parti genel sekreterlerinin, Merkez Komite üyelerinin hastalıklarının teşhisinden tedavisine, çekilen filmlerin, yazılan şiirlerin denetiminden savaş planları yapıp muharebeler yönetmesine, ders kitaplarının yazımından müfredatın oluşturulmasına, her konuda sorumlu ve yetkili sayılmasını makul bulmuyorum. Tabi bunu sadece Stalin'e de maletmiyorum; aynen, asla kabul edilemeyecek "kişi kültü"ne ilişkin sorumluluğu da sadece ona yüklemediğim gibi. Sonuçta sosyalist legalitenin ve Parti hukukunun bütün Genel Sekreterlerden daha önemli olduğuna inanıyorum.

O dönemdeki psikolojik savaşta emperyalizmin etki alanına girip karşı saflara geçen aydınların büyük bölümü, ölümcül bir saldırganlık karşısında sosyalizmin almak zorunda kaldığı tavırların somutlaştırdığı sınıf savaşımının en acımasız, en vahşi, en kabalaşmış haline dayanamadılar. Birincisi, romantik sosyalistliği, bir entelektüel uğraş olarak devrimciliği aşan bir gerçeklik vardı ve onlar buna hazır değillerdi. İkincisi, kılıçlar böylesine çekilince, ayak takımı onlara kendi özümsemiş oldukları uygarlık karşısında barbarlığı temsil eden güruh olarak göründüler. Artık sosyalizm, onların uygarlığında bir üst aşama, bir kültürel incelme, entelektüel yetkinleşme olarak değil, ayakların gerçekten baş olma kararlılığının keskin mücadele aracı ve hedefi olmuştu ve onlar bu kadarına hazır değillerdi. Bu, biraz da, aristokrasinin, hatta Devrim'in kimi güçlerinin, Fransa'daki "donsuzlar" karşısında duydukları korku, tepki, kuşku karışımı duygulara benziyordu. Bir kere zarlar nihai olarak atılınca, ülkelerini, hayat tarzlarını, uygarlıklarını koruma derdine düştüler ve birden sosyalizme karşı acımasız bir kinle düşman oldular. Bir şeytan simgeye ihtiyaçları vardı elbette ve Stalin bu anlamda tutunacak bir dal, bir incir yaprağı oldu. Bütün Stalin eleştirisini buna indirgeyemem elbette ama Soğuk Savaş'ta CIA tarafından antikomünist tetikçiliğe soyundurulanlar böyleydi.

Son yıllarda Meksika'da Marcos, Venezuella'da Chavez, Brezilya'da Lula önderliğinde dünya gündemine giren ve kimi çevrelerde sosyalist olarak değerlendirilen hareketler, arayışlar dikkat çekiyor. Bunları 'dünya solu'nun yeniden şekillendiği örnekler olarak değerlendirenler var. Siz ne düşünüyorsunuz?

Hayır, bu görüşlere katılmıyorum. Lula'yı hedefini şaşırmış ve zaten şaşırmaya mahkum bir deney olarak değerlendiriyorum. Geçenlerde Dersim'de benim de konuşmacı olduğum bir paneldeki konuşmacılarından biri yenilenmiş sosyalizmi neredeyse IMF ile anlaşabilen bir iktidar modeli olarak tanımlıyor-

du. Lula, bu kendini yitirmiş IMF solculuğunun bir örneği herhalde. Benim böyle sosyalistliğe aklım basmaz. Marcos'u da sadece sempatiyle karşılıyorum ama ondan da bir sosyalist devrimci imal etme eğiliminde değilim. Doğrudan işçi sınıfı ve müttefiklerinin örgütsel önderliğinde gelişmeyen "milli devrim" deneyimlerin sonuçlarının genellikle hüsranla bittiğini düşünüyorum. Bu açıdan Chavez'i bekleyip görmek lazım. Tabi onun yanıbaşında bir Kastro örneği var ki, bu, umut verici. Ayrıca antiemperyalist duruşunu elbette destekliyorum ama bir "sosyalist devrim modeli" değil. Hele evrensel bir geçerlilik hiç atfedilemez. Petrol geliriyle yeni deney lüksüne sahip pek fazla ülke yok zaten. Ben solcu değil, sosyalistim. Bunları müttefik "sol güçler" olarak değerlendirebiliriz elbette ve kuşkusuz Türkiye'de gördüğümüz Kemalist ve liberal "sol"lardan olumlu farklılıklar gösteriyorlar. "Solculuk" dünyada böyle modellerle gelişiyorsa, bu devrimci sosyalistler için iyidir tabi. Ama "devrimci sosyalizm"in yeni modelleri, yöntemleri filan olarak görülemezler.

Türkiye'de devrimci, sosyalist, komünist sıfatıyla kurulmuş ve faaliyet yürüten çok sayıda parti ve örgüt bulunuyor. Bunların bir bölümü yasal düzlemde çalışmalarını yürütürken, bazıları da illegal temelde örgütlenmiş durumda. Siz bu parti ve örgütleri nasıl değerlendiriyorsunuz; yasal örgüt ve partilerin devrim ve sosyalizm mücadelesinde tuttuğu yer nedir; illegal parti ve örgütlerin tuttuğu yer nedir?

"Düzen dışılık" perspektifinden bakarak ve eski TKP'den başlayarak diyebilirim ki, bizdeki yasal partiler "kötü yola düşmüş iyi aile çocukları"yla "doğru yola intikal etmek isteyen kötü yoldaki"lerin örgütlenmeleri gibi olagelmişler sanki. "Kötü yol"a, yani "düzen dışı" olmaya, devrimciliğe soyunan "iyi aile çocukları"nın önemli bölümü sonunda "doğru yolu" buluyor, zaten "kötü yol"dan gelip de "doğru yol"u arayanların da neredeyse tamamı sonunda kapağı oraya atabiliyor. Tabi makbul olan,

devrimci bir açık/yasal parti. Ben, burjuvazinin devrimcilere yasal yolları, alanı kapatmasının bir hikmeti olduğunu düşünüyorum, görüyorum. Bizde, yasal örgütlenmenin doğası gereği reformist olacağı varsayımı çok yaygın. Buna katılmıyorum. Her örgütlenme modeli kendi zaaf ve risklerini taşır elbette ve örneğin yasal örgütlenmede doğası gereği parlamentarizm eğilimini besleyen unsurlar bulunur ama buradan mutlak yargılara ulaşılamaz. Devrimci sosyalizmin tarihinde de bu yok. Örneğin, Lenin'in dünya devriminin öncüsü olarak gördüğü Alman Partisi yasal bir partiydi. İkinci Savaş'tan sonra yasal alana geçen Fransız ve İtalyan partilerini, üstelik fiili Amerikan işgali altında faaliyet gösterirlerken, Stalin'in 'reformist, revizyonist, parlamentarist' ilan ettiğini, eleştirdiğini, küçümsediğini duymadım. Burjuvazi, yasal alanı boşuna kapatmaya çalışmıyor, devrimcileri boşuna illegaliteye itmiyor.

Türkiye'deki devrimci örgütlenmelerin çok ilginç, çarpıcı özellikleri var. Bu örgütlerin müthiş deneyimleri ve teorik birikimi var. Tarihsel bellek ve deneyimlerinin parçalı, bölünmüş, parçalanmış olması da bir vakıa. Türkiye devrimci hareketinde feodal kökenlerden beslenme kendi sorunlarını buralara taşıyor elbette. Direngenlik, irade, inanç gücü, mücadele azmi konularında yeryüzünde pek az hareket onlarla boy ölçüşebilir. Bölünmüşlüğü, teorisizmi, sınıftan kopukluğu ve bunun getirdiği iç çatışmaları, arada nükseden dogmatizmi, yine arada kendini belli eden kimi çocukluk zaaflarıyla bana hep Can Yücel'in şiirini hatırlatıyorlar: "...O şarabi çocuklar, onlardan gayrı benim kimim var?.."

Marjinal konumuna karşın, örgütlenme becerisi, süreklilik yetisi müthiş. Militan aktivizmi beni en çok şaşırtan yönlerinden. Geçenlerde bir yerde bunu anlatırken deprem örneğini verdim, "Bir doğal afette, depremde, ya da olayda, daha devlet oraya ulaşamazken şu ya da bu devrimci sol'un militanları kuşlama yapıyor, bildiri dağıtıyor" dedim. O sıralar Konya'da bir apartman çökmüş çok sayıda insan ölmüş, yaralanmıştı, bir ör-

gütlü arkadaş lafa girdi ve beni doğruladı: "Biz kısa bir süre sonra daha kurtarma ekipleri gelmeden orada bildiri dağıttık" dedi. Irak Savaşı öncesinde ve sırasında Türkiye devrimcileri büyük kitleleri harekete geçiremedi ama aylarca ülkenin dörtbir yanında her gün, her saat pullamalar, kuşlamalar yaptılar, küçük çaplı düzinelerle gösteri düzenlendi. Bu tam da "her yerde hazır ve nazır" denen türden bir eylemlilik gücü. Bütün bunların enerjisi, insan gücü, maddi zemini, örgütlülüğü dünyaya örnek olacak cinsten, beni hayran bırakan bir özellik. Yaşattıkları kurumlarıyla, basınıyla, değerleri, inatçı, direngen varlığıyla binbir türlü sorunla, dörtbir yandaki puşt zulaları ve hain pusularda geleceği örüyorlar...

Hocam, YDD hakkında çok yazıldı, çok konuşuldu; daha da çok

konuşulacağa benziyor. Çünkü "düzen" dedikleri aslında hiç de oturmuş bir dengeyi ve bu anlamda bir düzeni anlatmıyor. YDD esas olarak sosyalizmin çöküşü ile gündeme geldi ve pratik olarak da Körfez savaşı ile ilk ve en önemli uygulaması yaşandı. Bu tarihden yola çıkarsak bu düzen henüz on yaşını ancak doldurdu. O nedenle YDD'nin özellikleri de bir bakıma zaman aktıkça belirginleşiyor.

Hocam, isterseniz YDD'nin özelliklerini önceki dünya düzenlerine bir göz attıktan sonra derinleştirelim. Bugünden bakarsak "soğuk savaş" öncesi dünya düzeni ve "soğuk savaşla" ortaya çıkan düzenlerin ayırıcı özellikleri nelerdi?

Çağdaş uluslararası sistem, yani ana aktörleri/birimleri ulus-devletler olan ve belki de "çelişkili bir bütün" olarak niteleyebileceğimiz; ilişki süreçleri kapitalizmin öteki sosyal formasyonlarla eklemlenmesi, giderek yerleşmesi/yayılmasıyla belirlenen; sermayenin uluslararasılaşmasıyla uyum/işbirliği-çelişki/çatışma düzlemlerinde gidip gelen; yeryüzü tek pazara dönüştükçe sömürü/direniş/eşitsiz gelişme diyalektiğiyle biçimlenen yapı, Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları'nın o zamana dek görülmemiş vahşetinin yatağında 17. Yüzyılın ortalarında belirginleşip "gelişti." Artık Yaşlı Kıta'da çoğulcu devlet yapısı ortaya çıktı. Bu çoğulculuk/farklılık içinde birimler, yani devlet-

ler "egemen"diler, yani hukuk üstüydüler. Bir başka ifadeyle, onların üzerinde bir üstün irade, bir merkezi otorite mevcut değildi. Devlet'in bu hukuk üstü, en yüksek iradesinin mutlak bir iç otorite tarafından temsil edilmesi ve kullanılmasından daha da önemlisi, oluşmaya başlayan uluslararası düzende merkezi otoritenin bulunmamasıydı. Devletler Hukuku da böylesi bir ortamda ortaya çıkıyordu ve onun da ayırt edici özelliğini bu yapı belirliyordu; hukuki yaptırımların dayandırılacağı bir merkezi otorite, onun kolluk kuvvetlerinin mevcudiyeti söz konusu değildi. Zarar gören, kendi başının çaresine bakacak, hasmını gücüyle ya caydıracak ya da zararını misilleme yoluyla ondan kendisi tazmin edecekti. Hukuk üstü egemenlerin dünyasında kaba kuvvet son karar vericiydi.

Böylesi bir çerçevede ortaya çıkan "çatışma ve işbirliği"nin denetim altında tutulma biçimi ise, uluslararası düzenlerin yapısını belirledi...

Kapitalizm/burjuvazi ikilisiyle ilintilendirebileceğimiz, biri teknolojik/ekonomik, öteki siyasal/hukuksal iki "devrim," bu yapının "dışsal" çerçevesini oluşturdu. Birinci devrim, Sanayi Devrimi, esas olarak yeryüzünün tek pazara dönüşmesi ve sermayenin uluslararasılaşmasının önündeki engelleri yıkıcı bir dizi etki yarattı. Buna karşılık ikinci devrim, Fransız Devrimi, aksine, yeni sınırlar, engeller yaratıcı bir etki yaptı. Bu etki, milliyetçilik düşüncesinin yarattığı zihni engellerden, silahlı güçlerce korunan ulusal pazarın sınırları, gümrük duvarları gibi maddi olgularla pekiştirdi bölünmüşlüğü. Bu iki devrimin yarattığı bu çelişkiye, bir temel belirleyici girdi olarak, ulus devlete ölümüne sadakat ve topyekun savaş gerçeği eşlik etti. Milyonların gönüllü olarak ulusal devlet için yaşamlarını feda edecek bir ideolojik/ruhi şekilleniş içine sokulabilmeleri, yığınsal milli orduların ortaya çıkışı ve savaşların artık sivil halkın yaşamını da doğrudan kökten etkileyebilecek biçimde cephe ile gerisi arasındaki farkı ortadan kaldırması, uluslararası ilişkilerin ayırt edici özelliklerini oluşturdu.

Bu arada yavaş yavaş önce Avrupa sonra da yeryüzünün büyük bölümleri, insanlık, pazarın, daha doğrusu kapitalist pazarın egemenliği altına giriyordu. Böyle bir süreç başlamıştı. Kapitalist pazar farklı bir yapı taşır. Bunun mutlaka üstünde durmalıyız. Ondan önce de elbette pazar vardı. Nüfusun çok küçük, varlıklı kesimine hitap eden, onun lüks tüketim ihtiyacını karşılamaya yönelik, üçe alıp beşe satan tüccarlar eliyle işleyen bir pazardı bu. Toplumun büyük bölümü ve bu arada üretici köylüler bu pazara tâbi değildiler, temel ihtiyaçları için ona bağımlı değildiler çünkü zaten üretim aracından, topraktan kopmamışlardı. Oysa, kapitalist pazara, tüketiciler bütün ihtiyaçları için bağımlıdırlar, üreticiler, yani işçiler, üretim araçlarından kopmuş olduklarından, yaşamlarını idame ettirebilmek için emeklerini orada pazarlamak mecburiyetindedirler ve nihayet kapitalist de, hem işgücünü oradan temin etmek, hammaddelerini burada satın almak, hem de "ürettiği" metayı burada satmak, kârını burada gerçekleştirmek durumundadır. Tüketiciler de tüm ihtiyaçlarını karşılamak açısından yine pazara bağımlıdırlar. Bu, insanoğlu ve toplumlar, sınıflar açısından farklı bir bağımlılık türüdür ve tarihte ilk kez ortaya kapitalist pazarla çıkmıştır. Artık insan emeği dahil her şeyin alınıp satıldığı bir çerçevedir egemen olan. Bu pazarın bir ikinci özelliği ise, yani bütün yaşamı belirleme özelliği dışındaki bir başka özelliği, dayattığı rekabettir. Bu pazarda kapitalist öldürücü rekabet içinde varolma mücadelesi verir. Maliyetleri düşürmek, kârın maksimizasyonunu sağlamak ve rakiplerini alt etmek zorundadır. Bunun için de, üretim güçlerini ve bu arada tekniği geliştirmek bir zorunluluktur. Bunun kapitalistlerin yanı sıra, işçiler, yani üreticiler, ki onlar aynı zamanda tüketici kitledir de, üzerinde yarattığı baskılar hayatın bir başka temel belirleyeni olarak çok boyutlu biçimlerde karşımıza çıkar. Kapitalist pazarın ayırt edici ve kesin belirleyici etki ve dayatmalarını anlamaksızın artık yaşamı kavramak olanaksızdır...

Ticaret kapitalizminin merkantilizminde, esas olarak altın stokuna dayalı bir zenginliğin devlet gücünü tanımladığı bir or-

tamdaki rekabet, yeryüzü ölçeğinde "keşfedilen" halkların, kültürlerin, uygarlıkların toptan yokedilişini ve buna eşlik eden acımasız bir servet transferini beraberinde getirdi. Kolomb'un vahşetiyle şekillenmeye başladı "uluslararası" ilişkilerin seyri ve yapısı. Kapitalizmin özünde bulunan genişleme güdüsü, dünya çapında, "ulusal pazar"ın silahlı gücü, dünya pazarının yeni vurucu gücü olarak ortaya çıkıyordu. Her şeyin, metalaştığı, yani değişim için sunulduğu kapitalizmin pazarı insanlık üzerindeki egemenliğini kurmaktaydı. Bu pazara işçiler, emeklerini pazarlayıp yaşamlarını idame ettirebilmek için mahkumdular. Artık tüketiciler, neredeyse bütün ihtiyaçlarını pazarda karşılayabilecek duruma indirgenmişlerdi. Kapitalist bile pazara bağımlıydı çünkü işgücünü orada satın alıyor, ürettiklerini orada satarak kârını gerçekleştirebiliyordu. İnsan yaşamı, bütün veçheleriyle, pazarın dayatması sonucu burjuvazinin üretim araçlarını, tekniğini, ilişkilerini ve dolayısıyla da toplumsal ilişki süreç ve yapılarını sürekli olarak dönüştürme güdüsüyle yarattığı anaforda yeniden yapılandırılıyordu.

Dünyanın merkezi Avrupa'da Napolyon Savaşları'nın sonunda tutucu otoritelerin zaferi ile gericilik uluslararası nitelik kazandı. Kutsal Bağlaşma'nın yarattığı bu.

"Avrupa Uyumu," devrimcilerin, radikalllerin, özgürlük, eşitlik gibi taleplerin kanla boğulduğu bir yeni uluslararası düzeni ifade etti. Gerici rejimler, akrabalık bağlarıyla serpiştirilmiş hanedanlar tarafından yönetiliyor, Viyana Kongresi'ne damgasını vuran bir diplomasi pratiği ile aralarındaki ilişkileri yürütüyor, dünyayı da sömürgeleştirerek vahşice sömürüyorlardı. Gerici monarşilerin cenderesi içinde kurumsallaşmış sömürü ve şiddetti dünya düzenini şekillendiren.

Üzerinde güneş batmayan Britanya İmparatorluğu, bir tür, "güç dengeleyicisi"ydi. Birbirlerinin güçlerini dengeleyen hasım ittifaklar karşısında İngiltere, dengenin bozulmasını, ağırlığını gerekli yana kaydırarak önleyen, böylece de düzenin istikrarını sağlayan hegemonik konumundaydı. Ayrıcalıklı konumu-

nu esas olarak deniz yollarının kendi egemenliği altında "açık" tutulmasına ve paylaştıkları yeryüzünü talan edenler arasındaki düzenli ilişkilerin sürdürülmesine dayandıran baş emperyalist güçtü İngiltere. Bu tek kutuplu bir dünya değildi. İngiltere, oynak bir statükoyu koruyordu. Dünyayı kendi yaşam biçiminin kalıbına dökmeye soyunan bir mutlak hakim değil, eşit sömürücüler arasında birinci ve dengeleyici olmaya soyunan bir gevşek dengeleyici, denetleyiciydi...

Ne var ki, emperyalistlerarası hasmane rekabetin son ölçütü olan şiddetin devreye girmesiyle, bu düzen, Birinci Paylaşım Savaşı'yla yıkıldı. Bugün tarihçilerin "İki Savaş Arası Dönem" diye adlandırdıkları vuzuha kavuşmamış, dengeleri yerine oturmamış dönemin ardından İkinci Dünya Savaşı ile beynelmilel sermayenin emperyalist devletleri kozlarını bir kez daha alışageldikleri biçimde, yani şiddet yoluyla paylaştılar.

Bu tarihsel süreçte, yeni yeni kurulan uluslararası örgütlere ek olarak, iki yeni aktör çıktı sahneye. Kapitalist bunalım ve emperyalistlerarası rekabetin yarattığı faşizm ile devrimci işçinin anavatanı Sovyetler Birliği.

Avrupa'da sol, emek adına elde etmiş bulunduğu sivil, sosyal, politik, ekonomik, hukuki hakları korumanın derdine düşüp, giderek, statükocu bir harekete dönüşürken, bir başka ifadeyle, bir zamanlar burjuvaziye karşı kan dökerek gerçekleştirdiği reformlarla ufkunu sınırlayıp reformistleşir ve ana kaynağı devrimci Marksizmi de bu yolda revizyona uğratırken, Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler, yeni bir insan, yeni bir yaşam perspektifiyle, sınıfsız topluma evrilmek üzere, kapitalizmi yıkıp sosyalizmin inşası projesini sundular Sınıf Hareketi'ne. Bu Dünya Devrimi çağrısıydı ve sadece İşçi Sınıfı'na değil, sömürgelerin mazlum halklarına da dönük bir davetti.

Bu arada asla unutulmaması gereken temel olgu ise, 20. Yüzyılın başından itibaren ortaya çıkan ve varlığını yaşamın her alanında duyumsatan Sınıf Hareketi'ydi. Büyük fabrikalarda ve ağır sanayide yoğunlaşmış, kentler ve çevresinde bütün ağırlı-

ğıyla fizik gücünü gösteren, yığınsal sendika ve komünist partilerde örgütlenmiş, Marksizm ile mücehhez bir görkemli Hareket'ti bu. Dostunun ve düşmanının üzerinde etkisi tam, yaşamın seyrini belirleyen, uygarlığın ve kültürün, moral değerlerin ölçütlerini belirleyen, geleceği kurmaya tek aday olan Sınıf Hareketi'nin iktidar sorunsalı etrafında düğümleniyordu aslında yaşam. Dolayısıyla bu kısa parantezde belirttiğim Sınıf Hareketi ve rolü belirleyici bir etmen olarak 20. Yüzyılın tüm çözümlemelerinde mutlaka yerini almalı. 20. Yüzyılın sefil sonu, onun görkemli ve parlak başlangıcıyla, özünde devrimci, dönüştürücü seyrini asla gölgelememeli...

İki Savaş sonrasında, Nazizm'in "bin yıllık projesi," başını Sovyetler Birliği ile bütün Avrupa ülkelerindeki komünist partizanların çektiği müthiş insani direniş ve ABD'nin belirleyicisi olduğu "demokrasi cephesi"nin savaş makinesi karşısında yenilgiye uğratıldı. Bolşeviklerin "Cihan İnkılabı" ise, ne yazık ki, gerçekleşemedi, sosyalist inşa yapıları Doğu Avrupa'da bir altsistem olarak uluslararası politikada yerini aldı.

İkinci Dünya Savaşı bittiğinde, kapitalizmin anayurdu yaşlı kıta Avrupa galip ve mağluplarıyla büyük bir yıkım içindeydi. Kapitalizm, savaş ve faşizmin canlı anılarıyla kitleler nezdindeki bütün inandırıcılığını yitirmişti. Her ülkede komünist partizanların faşizme karşı yiğit direnişinin anıları ve muzaffer Kızıl Ordu'nun Sovyet halkının müthiş özverileriyle başlamış özgürlük yürüyüşü yeni bir başlangıca işaret ediyordu. Savaş ve faşizm suçlusu burjuvazi panik içindeyken neredeyse tüm Avrupa ülkelerinde komünistler, prestijlerinin doruğunda, koalisyon ortağı olarak iktidardaydılar. Avrupa'nın sömürgelerinde ise, emperyalizmin çözülüşü ve mazlum halkların kurtuluşu artık kaçınılmaz görünmekteydi.

Buna karşılık, okyanusun öte yanında da savaş zengini yeni bir güç, Amerika Birleşik Devletleri, uluslararası egemenliği için dizginlenemez bir iştah ile beynelmilel sermayenin hamiliğine, kapitalist dünyanın tartışılmaz liderliğine hazırlanıyordu.

Dünya hızla iki "devrimci" gücün karşıtlığı çerçevesinde örgütlenmeye doğru sürükleniyordu. Kuşkusuz ABD'nin "devrimciliği" farklıydı; O, Büyük Britanya gibi hegemonların aksine, sadece ayrıcalıklı konumunu sürdürmekle yetinecek bir güç değildi. Statükoyu, yani kapitalizmde elde kalanı korumak acil göreviydi ama O, ayrıca, tanrısal bir gücü oynayacaktı. Tanrının insanlığa indirdiği bir deneyim olarak gördüğü "Amerikan yaşam biçimi"ni bütün halklara dayatacak ve yeryüzünü, tanrının insanı kendi "gül cemalinden yaratması" gibi, ilahi göreviyle kendi yaşam biçiminden yeniden yapılandıracaktı. Mutlak silah atom bombasıyla mutlak yıkıcılığa, muazzam zenginliğiyle savaş yıkıntıları üzerinde mutlak imar gücüne sahip görünüyordu. Tek eksiği, bir mutlak düşmandı. Onu da Sovyetler Birliği'nin tüzel kişiliğinde komünizmde bulmuştu...

Soğuk Savaş, iki büyük gücün kanatları altında karşı karşıya konumlanan silahlanmış ideolojik kampların yaşamın her alanını ve tüm araçlarını kapsayan bir biçimde savaşın kıyısında sürdürdükleri bir gergin ilişkiyi ifade etmekteydi. Bu iki kutuplu yapıda tarafların kazanacakları bütün bir dünya söz konusuydu ve yeryüzünün öteki bölgeleri başlıca mücadele alanıydı. Nükleer kutupların çatışmasında insanlık, bildiğimiz anlamıyla yaşam ve mavi gezegenimiz çaresiz kurban ya da rehine olarak konumlanmıştı.

Soğuk Savaş ilişkilerini ve yapısını, ABD'de Truman yönetimi başlattı. Paul Sweezy'nin dediği gibi temelde her şeyin altında yatan, "kapitalizmin, kendi kendine ayakta durabilen ve kapitalist dünya düzeninin içinde sokulup eritilmeye direnebilen alternatif bir sosyal sisteme karşı duyduğu temel düşmanlıktı... Amerika açısından, Sovyetler Birliği'ne yaptığından dolayı değil, varolduğu için düşmandı."

Bu büyük saldırıda ABD'nin Avrupa'daki eski düzen yandaşı kapitalist müttefikleri de Avrupa'nın bölünmesinde baş rolü oynadılar. Batı Avrupa'da Komünist Partileri hükümet koalisyonlarından attılar; Doğu'da ise oynanan kumar ters tepti, ko-

münist partiler, esas olarak Kızıl Ordu'nun himayesinde iktidarı tek başlarına ellerine aldılar; Almanya'yı bilinçli bir biçimde böldüler. Sonuçta hem Doğu'da, hem Batı'da "demokratik" seçimler sonunda her ülkede hangi ordu vardıysa, Amerikan ya da Sovyet, onun yeğlediği hükümetler sandıktan çıktılar!.. ABD'nin kapitalizmi korumak, bütün kapıları yeniden beynelmilel sermayeye açmak, Sovyetler'i yıkmak, Pax Amerikana'yı yeryüzüne dayatmak saldırganlığı ile ortaya çıkan, sadece uluslararası düzlemde yürütülüyor gibi görünen ve fakat yerel uzantılarla ülke içlerindeki mücadeleyle de kesişen bu karşılıklı hasmane konumlanış, sonuçta, her yerde, her alan ve boyutta çözülme, çarpıtma, çürüme yarattı. Ekonomiler militarizasyonun yıkımına uğratıldı, teorik tartışma kısırlaştı, ideolojik mücadele saptırıldı, siyaset rayından çıktı, demokratik katılım, kendi yazgısını belirleme, paylaşım sorunsalı, özgürlükler ve haklar, hatta sınıflar mücadelesinin kendisi bozunmaya uğratıldı, ulusal bağımsızlık sermaye militarizmine ve işbirlikçiliğe yenik düştü, sosyal yaşam ve kültürel gelişme Soğuk Savaşçı ilahlara kurban verildi, teknoloji ve bilim de soğuk savaş saldırganlığının araçlarına indirgendiler... Sorunların çarpıtılmasına, çözümsüzleştirilmesine, uluslararası planda en güzel örneği Kore Savaşı oluşturdu ve sık tekrarlanan kötü bir örnek oldu. Savaş sonrasının ilk savaşı öncesinde Kore'nin ulusal ve sınıfsal nitelikli iki sorunu vardı. Şayet o dönemde Kore halkının kendi yazgısını belirleme hakkına saygı gösterilerek çözüm onun özgür iradesine bırakılsaydı, ulusal açıdan sorun iki Kore'nin birleşmesiyle, sınıfsal açıdan da demokratik devrimin kazanımlarıyla kesinlikle çözülecekti. Kore'de halkın büyük çoğunluğunun onayı ve katılımıyla milli demokratik nitelikli bir devrimin gerçekleştirileceği kesindi. Kore halkı hem tek ülkede ulusal bağımsızlığına kavuşacak, hem de sömürüden, baskıdan, eşitsizliğin, sosyal geriliğin pençesinden kurtulacaktı. Oysa, Amerikan müdahalesiyle hem ülke ikiye bölündü, ulusal sorun derinleşti, hem Güney'de bütün ekonomik/politik/sosyal hastalıklar artarak sürdü, hem de Ku-

zey'in yapısı bozunmaya uğradı çatışma, şüphecilik, kuşatılmışlık ortamında.

ABD, elindeki para ve silah gücüyle Sovyetler'i önce "kuşatma" (containment) sonra da "püskürtme" (roll-back) ve Doğu Avrupa'yı "kurtarma" stratejisini uygulamaya koydu, dünya çapında; NATO gibi askeri paktlarıyla, propaganda makinesiyle, Holywood filmleriyle, gangster iktidarlarıyla, bankalarıyla muazzam bir saldırı kampı oluşturdu. Plan, yalnızlaştırılmış, kuşatılarak can damarları kesilmiş ve yaşam alanı kendisine dar edilmiş Sovyetler Birliği'nin "çürümesi"ydi. Bu arada insanlık da "Amerikan rüyası" ile çürütülecekti...

Soğuk Savaş tüm tarafların, hatta dışında kalanların ilişki ve bünyelerini, kurumlarını, yapılarını, perspektiflerini bozucu etkiler gösterdi. ABD içindeki antikomünist histeri, giderek, müttefiklerinde yarattığı ulusal güvenlik kültü ile yıkıcı diktatörlüklerin, militarist darbelerin, düşünce yaşamının zehirlenmesini, demokratik kurumların çarpıklaşmasını getirdi. ABD'nin saldırılarının hedefi olan hasımları da, ya güvenlik kaygılarıyla iç yapılarında kuşku, şiddet, baskı, disiplin gibi boğucu etkileri altında kaldılar ya da rekabet içinde düşmanlarına benzediler. Her koşulda doğal gelişim seyrini gösteremediler, Soğuk Savaş ortamının ezici baskıları altında kalıp ciddi bozunma ve çürümelere uğradılar... Artık Çin, K. Kore, K. Vietnam gibi bağlaşıklarla güçlenmiş ve fakat esas olarak savunmadaki Doğu Bloku'nda ise bu kuşatılmışlığın, dehşet dengesinin sırat köprüsündeki kurumsallaşmış çatışmanın her bakımdan öğütücü, aşındırıcı, düşmana benzetici etkileri ortaya çıkmaktaydı. Üçüncü Dünya'da ise, bu çatışmanın girdabından kurtulmaya çalışanlar, kapağı bir tarafa atarak bu işten avanta yemeye bakanlar, iki blok arasında gidip gelerek şantaj politikası uygulayanlar, kendi içlerinde ve aralarında bir başka hengame yaratmışlardı.

Soğuk Savaş'ın kurumsallaşmasıyla ve aradaki göreli yumuşama dönemlerinde ise, kapitalizm "altın çağı"nı yaşadı. Kuşkusuz, bugünden bakınca, tekelci devlet kapitalizminin, gerek si-

lahlanmanın ve irili ufaklı savaşların, beyaz eşya ve otomotiv sanayiindeki gelişmelerin, tekniğin ve bilimin üretime uygulanmasındaki başarıların, yığınsal tüketim toplumunun ortaya çıkışı gibi olguların canlandırıcı etkileriyle, gerek içerde dayatılan iç disiplin ve bilinç çarpıtmasıyla, gerekse rekabet zorunluluğuyla yaratmak zorunda kaldığı "sosyal refah devleti"yle ve karşı tarafta, yani hem kendi emekçileri arasında, hem de "Doğu Bloku" içinde yaratmakta başarılı olduğu uyuşma/aşınma/çarpılma/bozunma ile son tahlilde kazançlı çıktığı düşünülebilir... Sovyetler Birliği'nin çürüyerek ortadan kalkması, herhalde kazandığı zaferlerin sadece son bir simgesel taçlanması olarak görülebilir...

Nükleer Dehşet Dengesi, iki blok arasındaki nihai nükleer hesaplaşmayı önlerken ve dolayısıyla da nükleer çatışmaya dönüşme eğilimi gösterebilecek konvansiyonel savaşlar üzerinde de bir fren etkisi yapmaktaydı. Elbette bu dünya bir barış dünyası değildi; sıcak savaşları önleyecek Dehşet Dengesi de geçerliydi... İşte Soğuk Savaş kavramı tam da bu durumu ifade etmekteydi. Bu kavram, uluslararası ilişkiler sürecini tanımlarken, "iki kutuplu dünya" da düzenin yapısını ifade etmekteydi...

Şayet Kristof Kolomb talancılığı, merkantilizm, sömürgecilik/emperyalizm gibi sermayenin uluslararasılaşma sürecinin perspektifinden değerlendirirsek dünya düzenlerini, Birinci ve İkinci Savaşlar sonrasında, Sovyetler Birliği'nden Doğu Avrupa'ya, Çin'den "kapitalist olmayan yol"un yolcusu Üçüncü Dünya'ya, yeryüzünün geniş bir bölümünde kapıların beynelmilel sermayeye kapandığını (ya da onun açısından aynı anlama gelmek üzere) kontrollü açık tutulduğunu görüyoruz. Soğuk Savaş ve iki kutuplu dünya düzeni, açık kapı politikasıyla ona direnenler arasındaki bir savaşmanın sonucu olarak da görülebilir. Ne var ki, bu noktada, Sovyet ya da Çin perspektifinden bir "devrim sorunsalı"nın varlığı (ya da yokluğu) da elbette ayrıca tartışılmalı...

YDD'ye gelirsek Hocam... Emperyalist merkezler arası ilişkiler açısından bugünün özellikleri ile 1. Dünya Savaşı öncesi dönemin önemli benzerlikleri olduğu görünüyor. Dünya belli büyük güç merkezleri tarafından yeniden paylaşılıyor. Elbette bu paylaşım bugün daha çok ekonomik alanda yaşanıyor. Bu paylaşıma Balkanlar'da, Kafkaslar'da, Ortadoğu'da, Afrika'da yaşandığı gibi halkların birbirine kırdırılması ve bölgesel savaşlar eşlik ediyor. Fakat olayın derinliklerine biraz inilince benzerliklerden çok benzemeyen yanların ağır bastığı görülüyor. En önemli farklı yan, bugün dünyada etkin bir işçi sınıfı hareketinin olmamasıdır. Oysa 1. Dünya Savaşı öncesi belli kesintilerle de olsa yarım yüzyılı kapsayan bilinçli bir işçi hareketi vardır. Öte yandan, o günlerde ulusların şekillenme süreci henüz canlılığını koruyordu. Ortaya çıkan pek çok ulus devletin yaşı oldukça gençti. Kapitalizmle birlikte yaşanan uluslaşmanın tarihsel olarak canlı yaşandığı bir süreçti. Aynı zamanda, emperyalizmin doğuşu da çok daha yeniydi. Lenin bu süreci 19. Yüzyılın ortalarından başlatır. Dolayısıyla güneşin altındaki yerini alan emperyalist güçler dünyayı paylaşmanın bedelinin ne olacağına dair bir deney ve öngörüye sahip olmadan yağmaya giriştiler. İngiliz egemenliği zayıflamaya başlayınca paylaşımın hızı ve kapsam alanı iyice büyüdü.

Oysa bugüne bakınca yine emperyalist merkezler vardır. Fakat emperyalizmin, içine iki dünya savaşının da sığdığı, en az yüzelli yıllık bir deneyi vardır. Dünyayı pervasızca paylaşmanın bedellerinin neler olabileceği yaşanmış, bilinçlere yerleşmiştir. Olayların basitçe tekrarını beklemek herhalde yanılgı olur. Ancak dünya hangi yollardan paylaşılacaktır? Hangi yollardan yürünecektir? Bunlar bugünün teori bir yana pratik politikasının cevap bekleyen sorularıdır.

Evet, Sınıf Hareketi'nin bilinç ve belleğinin parçalandığı, buna karşılık emperyalizmin, beynelmilel sermayenin deneyim birikimini muhafaza ettiği bir ilginç dönemi yaşıyoruz.

Burada birinci mesele, bana göre, sermaye mantığının, ya da belki daha doğrusu kapitalizmin işleyiş yasa ve mekanizmalarının, bilgi ve tecrübe birikimiyle çelişen, onu hiçe sayan doğasıdır. Bu iki biçimde işliyor. Tabi hayatta kalmak en temel içgüdüdür. Bu sermaye için, kapitalist için, şirketler için de böyledir. Kapitalist pazar, yaşam kavgasını, hayatta kalmak, devam etmek, rakiplerce yutulmamak ya da iflas edip sahneden çekilmemek anlamında, şirkete her an bütün acımsızlığıyla dayatmaktadır. Üstelik bunun garantisi, sigortası da pek yoktur çünkü zemin, üretici güçler açısından, teknik ve bilimin üretime uyarlanması bakımından, finans mekanizmalarının kaypak istikrarı bakımından, siyasal ve sosyal bilinmezlikler bakımından oldukça kaygandır. Şimdilerde Swissair gibi bir büyük devin ne hallere düştüğü konuşuluyor. Bir zamanlar "Amerikan rüyası"nın, insanları o rüyanın kalbine götürmenin çelik kanatlı simgesi Pan American'ı hatırlar mısın? Şimdi o imparatorluk simgesi PanAm yok! Bir ara hisselerinin önemli bölümü galiba İran Şahı'na satılmıştı, sonra iflas etti gitti. Arkasında Belçika olan Sabena da artık yok! Konkordato ilan etti. Elbette bu sadece havayollarına özgü bir süreç değil, kapitalizme içkin. İkincisi, kârın maksimizasyonu güdüsü, ki tabi bunlar birbirleriyle organik olarak bağlıdırlar, sermayeyi yeryüzünü yok oluşa götürecek bir doğa yıkıcılığıyla bile malul kılabiliyor, yani bir yandan da en temel güdü olan yaşamı sürdürmeyi bile gölgede bırakabiliyor. Çelişki ve dramı görüyorsun. Hayatta kalabilmek için verilen sürekli uğraşın sonunda hayatın kendisini yok etmeye yönelik bir barbarlığa dönüşmesi...

Tabi bu emperyalist kapitalizmin beyninin bütünüyle dağıldığını, deneyimlerini hiç kullanamadığını göstermiyor.

Farklı, çelişkili gerçeklerin bir arada bulunduğu, geçerliliklerini koruyarak, kendi hükümlerini icra yönünde etkiler yaparak birlikte bulundukları bir dönem bu. Bir yandan o sözünü ettiğim nesnel öldürücü rekabet var. Bunun ne zaman ve nasıl hasmane bir rekabete, çelişki ve çatışmaya dönüşeceğini kestirmek her

zaman kolay değil. Nihai ölçütün zor olduğu gerçeği de unutulmamalı. Rekabetin "gizli eli" sorunun kaynağı. Dolayısıyla çözüm başka yerde aranmalı. Kâr maksimizasyonu ve hayatta kalma güdüsünün uygar ölçütleri yoktur, onu kargaşa, endişe, antagonist çelişkiler ve amansız çatışmalar oluşturur, besler; şiddet, nihai karar verici, tayin edicidir, ondan başka tahkim heyeti olamaz çünkü yaşam ve ölümün kararını belirleyecek ölçüt ve otorite olamaz, tanrısal, işlerin doğası dışı belirleyici gerekir. Bu, herkesin kendi çıplak gücüdür...

Buna karşılık, sermaye için bölüşülecek, yağmalanacak koskoca bir "bolluk dünyası" varken, krizler bir ölçüde denetim altında tutulur ya da kurumsallaşıp hayatın bir parçasına dönüştürülürken, tehditler en aza indirilmişken, üstelik nükleer silahlar gibi büyük savaşları intihara dönüştürerek anlamsızlaştıran olgular ortadayken, "sömürü ve talanı ortaklaşa düzenlemek" ihtiyacı gerçekleşebilir olmuyor mu?

Kautsky, böylesi bir dönemde, dünyaya antimarksist bir yöntem seçip "uyum penceresi"nden bakarak, pek çokları gibi, uzun süreli bir işbirliği ve barış dönemi öngörmüştü. Ultra ya da süper emperyalizmdi bu. Buna karşılık, o dönemde çok küçük bir azınlığın sözcüsü olarak Lenin, hayata Marksist bilimin öngördüğü gibi "çelişkiler perspektifi"nden bakarak, paylaşım savaşlarının kabusunu haber vermişti. Bu burada bitmiyor elbette. İki görüş, İşçi Sınıfı ve partileri açısından aynı zamanda iki ayrı mücadele yolu anlamına geliyordu. Barış ve işbirliği çağı bekleyen uyum teorisi demokratik-reformist bir çerçeve çiziyordu. İstikrarsızlık, çelişki ve paylaşım savaşları öngören Marksist analiz ise, emperyalist savaşı devrimci iç savaşa dönüştürmeyi salık veriyordu.

Demek ki, emperyalist ilişkilerin seyriyle ilgili konuşmak, aynı zamanda, ister istemez, bir devrim ve siyaset yöntemi oluşturmak anlamına da geliyor.

Üç çelişki açıkça karşımıza çıkıyor. Bunların nasıl tezahür edeceğini, hangi boyutlarda seyredeceği ayrı bir konu. Önce çelişkiler:

Birincisi, malum. Sömürü ve baskı, ki bu ikisi aynı madalyonun iki ayrı yüzüdürler, sonuçta mutlaka birlikte varolurlar, kaçınılmaz olarak, bulundukları yerde kendilerine karşı çıkışların tohumlarını da ekerler. Bu evrensel ifade edilişiyle "ezenle ezilen arasındaki" çelişkidir, çatışmadır. Bugün uzun tarihinde insanoğlu ilk kez, bütün hemcinslerini besleyecek, barındıracak, temel ihtiyaçları karşılanabilecek bir düzeyde yaşatabilecek duruma gelmiştir. Bu müthiş bir gelişmedir. Bu, milyarlarca insanın beslenmeden temiz suya, en basit sağlık hizmetlerinden başını sokacak bir barınağa, en temel ihtiyaçlardan yoksun yaşadığı gerçeğiyle birleşince sözünü etttiğimiz çelişki açısından daha da çarpıcı hale geliyor. Bu sadece öznel bir çelişki/çatışma algılaması değildir elbette; nesnelliğidir dünyayı sarsacak olan.

İkinci olarak, ezilenlerin kendi içlerinde ve aralarında, esas olarak da, ezilimişliklerinden kaynaklanan çelişki ve çatışmaları, yerkürenin büyük bölümünde artarak, patlayarak, derinleşerek sürmektedir. Kapitalizmin kendisi istikrarsızdır ama pazarda ve dışsal çevresinde bir tür istikrar da gerektirir. Sermaye de istikrara muhtaçtır, dolanımı istikrarla doğrudan orantılıdır. Aksi, krizidir. Kriz, çelişki ve çatışmaların yaygınlaşması, derinleşmesi, yoğunlaşması ve merkezi etkileme anlamında merkezileşmesidir.

Üçüncü olarak, emperyalistler arasındaki çelişkilerden söz etmek gerekir. Burada bunların kendilerini icra edişlerini değil, varlıklarını tartışıyoruz. Kuşkusuz, belli merkezler arasında uzun vadeli ve her an keskinleşebilecek çelişkilerin varlığı kesindir. Bu noktada sadece ekonomi ve rekabet değil, tarih, coğrafya, kültür gibi ulusal kolektiviteleri biçimlendirip yönlendiren unusurlar da devreye girebiliyor elbette ve tablo karmaşıklaşıyor. Birleşmiş Avrupa, Almanya, Japonya, ABD, Rusya, Çin, Arap dünyası, İslam periferisi, Pasifik, Asya... Bu tabloya çelişkilerin perspektifinden, istikrarsızlık ve kriz olasılıklarından, kapitalist/emperyalist rekabetin acımasızlıklarından, pazarın dayatmalarından, sınıflar mücadelesinden ve ozon tabakasının de-

liklerinden bakarsanız ürkütücü bir tabloyla karşılaşabilirsiniz.

Şimdi buralardan, hemen, bir Üçüncü Dünya Paylaşım Savaşı sonucuna ulaşmayız kuşkusuz. Ama buna gerek de yoktur. Çelişkileri, saflaşmalar, çatışmalar penceresinin söyleyebileceği şeylerin çok olduğu açıktır... Biz, Japonya'yı bombalayalım diyen Amerikalı siyasetçileri, Japonya sonunda Sovyetler Birliği ile ittifak kurup Amerika ile savaşabilir diyen Japon bilimcilerini, Alman tehlikesine karşı en iyi çare Avrupa'da konumlanmış Amerikan askerlerdir diyen Batılıları biliyoruz. Sermayenin uluslararasılaşması, ulusal/merkezi kontrolü ortadan kaldırmıyor, şirketlerin güçlenmesi, emperyalist sermayenin devlet bazındaki örgütlenme ihtiyacına karşı daha geçerli bir model sunamıyor ve bugünün emperyalist ortaklık dünyasında silahlanma yarışı, militarizasyon, güçlerin tahkimi ortadan kalkmıyor...

Deregülasyon ve onun yarattığı finansal bütünlük en küçük bir müdahalenin bile anında yaygın yaşamsal sonuçlar doğurmasını da beraberinde getiriyor ve istikrar gerçekten her anlamda pamuk ipliğine bağlı olabiliyorsa, acaba alttan alta işbirliği/dayanışma ihtiyacı kadar kuşku/güvensizlik de ortaya çıkmıyor mu? Karşılıklı bağımlılık aynı zamanda hasımların birbirlerinin kaprislerine, ataklarına, hamlelerine ve oyunlarına bağımlı olmak anlamına da gelmiyor mu? Rakiplerin birbirlerine bu denli bağımlı olması karşılıklı şüpheleri de besler çünkü tarafların birbirine zarar verme, ya da başka ifadeyle rakipten zarar görme, istidatlarını da arttırır dolayısıyla da iki ucu keskin bıçak gibi işler.

Kapitalist pazarın sınır tanımazlığından, oysa kapitalizmin siyasi yapısının ulus sınırlarını inşa ettiğinden biraz önce söz ettiniz. Kapitalizm bu yapısal iç gerilimini sürekli yaşıyor. İlk emperyalist paylaşım döneminde egemen eğilim olan uluslaşma sürecinin bugün tarihsel olarak başka bir basamağında olduğumuz kesin. Ulusun ve devletin, Sosyalizmin öngördüğü biçimde değil de küreselleşme yoluyla "aşıl-

makta" olduğu iddiaları oldukça yaygın... Elbette genellikle bu iddiaların sahipleri sosyalisler değil, emperyalist merkezlerdeki "düşünce üretim" kurumlarıdır. Böyle bir süreç yaşanıyor mu? Gerçekten ulus ve devletin erozyona uğradığı bir dönemden mi geçiyoruz? O zaman "düzen" nasıl hakim kılınacaktır? Bir büyük gücün oldukça kesin egemenliğinin olmadığı veya bu egemenliğin zayıfladığı dönemlerde sömürü ve yağma üzerine kurulu düzenler arasında savaşlar, moda deyimi ile "kaos" öne çıkmaktadır. En yoğun sömürü düzeni kapitalizm koşullarında devletlerin erimesinden ne ölçüde söz edilebilir? Dünya devleti ortada olmadığına göre, hatta tek ABD egemenliğinin bile artık eskisi ölçüsünde kesin olmadığı günümüzde "düzen" nasıl sağlanacaktır? Uluslararası tekellerin artan gücü gerçekten böyle bir süreç yaratabilir mi?

Ulus-devlet'in aşındığı doğru. Ne demektir bu? Her şeyden önce "sınır" ve burada hakimiyet demektir devlet. Elbette bazı kritik alanlarda sınırlar deliniyor, devletin kontrol gücü zayıflıyor. Devlet, ayrıca, güvenlik demektir. Sadece nükleer silahları bile düşünsek, onlara göre inanılır bir savunma mümkün olmadığına göre, bu geleneksel alanda da devletin aşındığını söyleyebiliriz. Devlet, egemendir, yani üstünde bir başka otorite tanımaz, bu anlamda bir merkezi otorite söz konusu değildir ama sadece uluslararası örgütlere ya da AB gibi oluşumlara devredilen egemenlik hakları bile bu alanda da önemli aşınmalar yaşandığını gösteriyor. Bütün bunlara başka olgular da ekleyebiliriz kuşkusuz. Örneğin, bugün devletlerden zengin ve dolayısıyla güçlü şirketler var ve onlar uluslararası ilişkiler ve hukukun özneleri olarak devletlerle karşı karşıya bile gelebiliyorlar, kimi klasik devlet işlevlerini bu alanlarda yerine getirebiliyorlar, üstelik bunu devletlere rağmen ve onlara karşı da yapabiliyorlar. Ne var ki, gerek temel sadakat odağı olarak, gerek şiddet tekeliyle kesin otorite olarak ve gerekse de sermayenin, özellikle de emperyalist/uluslararası sermayenin temel örgütlü biçimi olmayı sürdür-

düğünden ulus-devlet realitesi de stratejik odak olma özelliğini koruyor. Ayrıca, emeklilik, eğitim, sağlık hizmetleri gibi öyle kamusal görevler söz konusudur ki, kapitalizm de bunları yerine getirmekte devlet dışında bir organizasyon yaratamıyor. Bunca yoğun sömürünün de bir baskı aygıtına ihtiyacı yok mudur? Bunun en iyi örgütlenmiş biçimi hâlâ ulus-devlet olarak duruyor karşımızda...

Tabi devletin aşılması, bu biçimde ve bu çerçeve içinde aşılması, kimilerinin iddia ettiği gibi ilerici özlellikler de taşımıyor. Her devlet, örneğin, belli yasa, kural ve normlarla bir anlam taşır, bir başka ifadeyle her devlet aynı zamanda bir hukuk düzenini, kendi yasal altyapısını da içerir. Bu, bunları sürekli ve sistematik olarak ihlal eden devletler için de geçerli bir tespittir. Zaten "ihlal" olabilmesi için referans kuralların varlığı gereklidir. Oysa, şirketin tek bir yasası vardır: Kâr, daha fazla kâr, hissedarlara daha fazla gelir. Hissedarlar dedim, onlar şirketin yurttaşlarıdır; oysa, devlet gerçek vatandaşlardan oluşur, onları ezse de, onlara baskı da uygulasa, nihayet onlarla anlam kazanır. Demek ki, iki temel kavram "yurttaş" ve "hukuk" şirket realitesinde söz konusu olamaz, en kötü devletin ise varlık nedenidir.

Şunu söyleyebiliriz: Günümüz emperyalist yapılanmasında ve kapitalizm içi ilişkilerde görece zayıf kapitalist devletlerin "egemenlik"leri sistem için bir yüktür ve dolayısıyla da devletlerin gücüne göre bu "hak" aşındırılmakta, zayıflatılmakta, sınırlandırılmakta, inkar edilmekte ve yer yer de parçalanmakta, işlevsizleştirilmekte, hatta ortadan kaldırılmakta. Bu böyle ama bazı hegemon konumdaki devletlerin gücü ve egemenlik hakları da o ölçüde artmakta, mutlaklaşmakta, onları hukuk dışı eşkiyalar haline getirmekte. Bugünün saldırgan Amerika Birleşik Devletleri böyle değil midir?

Kesinlikle...

Bugün, kimi aidiyet ve sadakat odaklarının ortadan kalktığı ya da güçlerini yitirdikleri bir dönemde, kaçınılmaz olarak, de-

ğerler dünyasında sarsıntılar ve politik/sosyal alanlarda da yeni arayışların hakimiyet çatışmaları ortaya çıkıyor. Toplumlar bir de ekonomik güvenliklerini, giderek geleceklerini yitirdikçe kaos iyice belirginleşiyor. Düzenin efendisi ABD ise, bir yandan hegemonyanın ölçütleri olan kritik alanlarda, ekonomide, üretimde, yer yer teknolojide, kültürde, geri kaldıkça ana belirleyen ölçüt olarak askeri gücü ikame etmek istiyor. Bunun için de uluslararası ilişkilerin militarizasyonunu dayatıyor. Bunu ise, kendisinin mutlak güvenliği, dolayısıyla da geri kalan herkesin mutlak güvensizliği ve dünyanın büyük bölümünün de mutlak köleliği koşullarında yapmak istiyor. Topraklarında tek kurşun patlamaksızın, tek bir askerinin kaybının kabul edilemez bir bedel sayıldığı bir anlayışla, istediği kenti istediği süre bombalama hakkını ve gücünü buluyor kendinde. Üstelik bunu akıl almaz haksızlıkların, eşitsizliklerin, yoksulluk, yoksunluk ve geriliklerin sürmesi uğruna yapıyor. Bugün dört, sadece dört kişi kırksekiz ülkeden daha varlıklı. Bugün Toyota'nın yıllık satışları, Portekiz ve Polonya gibi iki orta büyüklükteki devletin yıllık gayrısafi milli üretimlerinden daha geniş. General Motors'un varlığı, dünyanın 150-160 ülkesinden daha büyük. Unilever, Yeni Zelanda'dan daha büyük bir mali tabloya sahip ama sadece Türkiye'de işgücünün üçte birini tasfiye ediyor. Yani, akıl almaz bir zenginlik, daha çok istihdam da yaratamıyor emekçiler açısından. Bu nasıl bir dünyadır, belki tanımını yapamayız, adını koyamayız ama istikrarlı, barışçıl, uyumlu olamayacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.

YDD'yi anlamak için onun altyapısına bakmamız gerekiyor esas olarak. Küreselleşme ile YDD aynı madalyonun iki ayrı yüzü olarak karşımıza çıkıyorlar. YDD, finans kapitalizminin ve emperyalizmin üretimden kopuk, spekülatif ve yıkıcı bu yeni evresinin siyasi/hukuki üstyapısı olarak beliriyor. Ama şu noktada YDD'nin ya da onun efendilerinin stratejik hedeflerinden söz edebiliriz.

Küreselleşme, sermayenin yeryüzünün her yerine nüfuz ede-

bilmesi sürecini anlatıyorsa, işte YDD de bu penetrasyonu sağlamak için dünyanın dörtbir yanında gerekli politik/hukuki/sosyal olanakların sağlanmasını, bunun için de beynelmilel sermayenin ana aygıtı olan emperyalist devletlerin, ABD öncülüğünde dünyanın her yerine askerisi de dahil olmak üzere, müdahale edebileceği bir düzeni anlatıyor.

Küreselleşmenin değerlerinin, yani özelleştirmenin refah, serbest ticaretin zenginlik, pazarın rasyonalite getireceği inancının, yoksul ülkelerin politik hareket ve önderliklerinin terörist sayılmasının, liberal kapitalizmin insanın doğasını ve dolayısıyla da bin yıllık geleceğini temsil ettiğinin kabulüne dayanan bir ideolojik altyapısı var. Sözünü ettiğim "müdahale hukuku"nun oluşması süreci var. Ve nihayet bu müdahale ve penetrasyonun kurumlarının yaratılması var. YDD kurma süreci esas olarak bu.

Bunlar üzerinde tek tek etraflıca durmak gerekiyor.

Her düzenin olduğu gibi, YDD'nin de bir değerler yapısı, bir ortak çıkar bilinci yaratma çabası, yani bir ideolojik sistematiği var. Bu yanılsamanın insanlığın önemli bir bölümünü tutsak alabilmesi için kuşkusuz her şeyden önce insanların sistematik olarak ahmaklaştırılması, "Amerikan rüyası" ile uyuşturulması gerekiyor. Temel insani değerlerin parçalanması, toplumsal normların ve kültür değerlerinin yozlaştırılması, ahmaklaşma ve sürüleşmenin birey olmanın yerine ikame edilmesi, hepsi bu ideolojik saldırının bir parçası. Hatta özelleştirme bile, bir ve önemli yanıyla ideolojik bir saldırıdır, milyarlarca emekçide bilinç çarpılmasının yaratılmasının bir aracıdır. Kuşkusuz dünyanın her yerinde medya, özellikle de görsel medya, bu saldırının asıl tetikçisi, asıl terör aygıtı konumundadır.

Daha derinden ise, YDD'nin ideolojik saldırısını en iyi "tarihin sonu" tezinde görebiliriz. Ne deniyor? Tarih, yalnız yaşaması söz konusu olmayan insanoğlunun birlikte nasıl yaşayacağını belirleyen sosyo-ekonomik örgütlenme projeleri arasındaki mücadeleden ibarettir. Liberal kapitalizm, rakip bütün projeleri, en son olarak da Marksist projeyi, nihai yenilgiye uğratmıştır. Böy-

lece de insanlık doğasına en uygun düzeni bulmuştur. Artık rakip kalmadığına ve dolayısıyla da alternatif projeler arasındaki mücadele bittiğine göre tarih de sona ermiştir. Tabi buradan ulaşılacak örtük sonuç da bellidir: Bundan sonraki arayışlar, daha iyi bir dünya, daha anlamlı bir yaşam yaratma arzuları ve eylemleri arkaiktir, gericidir, lüzumsuzdur, tarihin çöplüğünden alınmadır ve insan doğasını dinamitleyen yıkıcılıktır, tanımı gereği terördür. Totaliter ve doğasında militarist bir ideolojik yaklaşım tabi ama refah, demokrasi, barış gibi ambalajlarla beyinlere zerkediliyor zehir...

Demin düzenin kurallarından ve bu bağlamda da "müdahale hukuku"ndan sözettim. Uluslararası hukukun temel kaynağı gelenekler, görenekler. Onun için bir adı da teamül hukuku diye geçer literatürde. Yani, uluslararası alanda, bir davranış yinelene yinelene, ötekilerce benimsene benimsene, giderek, her birimin kabul ettiği, uyguladığı, davranışlarda beklediği, yeğlediği, bazen de kodifiye edilen bir kurala dönüşür. Uluslararası hukuk kuralları da işte böyle bir zaman süreci içinde oluşur. Sözünü ettiğim "müdahale kuralı" da böyle bir süreç geçiriyor. Bugün insanlık giderek herhangi bir yerdeki herhangi bir soruna ABD'nin müdahalesini olağan bulmaya, hatta yer yer gereksinmeye, talep etmeye başladı bile. Amerikan müdahalelerine sıcak bakmayanların bile, kendileri açısından önemli bir yer ve konuda, kendi tarafları güç durumdayken, yollarda ABD ve Batı'nın çifte standardını protesto eden, yani onların müdahale etmemesini kınayan ve onları "insanlık namına" müdahaleye çağıran yürüyüşler yaptığını gözlemliyoruz. Bilinçler böyle çarpıtılıyor, insanlar böyle çaresizleştirilip ahmaklaştırılıyorlar ve egemenlerin hukukun kuralları da böylece sinsi sinsi hayat buluyor, ete kemiğe bürünüyor, görenek ve gelenekleri saptırılıp yeniden yaratıyor...

Şimdilik YDD bu yeni kurallarını bir yandan çeşitli yol ve yöntemlerle oluştururken, bir yandan da onlara işlerlik kazandıracak kurumları yaratmaya çalışıyorlar. Bu kurumlar yaratılana kadar da, Birleşmiş Milletler gibi eski kurumları, varlık neden-

lerini, hukuklarını çiğneyerek kullanıyorlar. Yeni kurumların yaratılması elbette kolay değil, kurallar gibi uzun zaman alabiliyorlar. Bugün için Batı esas olarak NATO'yu ve ABD'nin *ad hoc* oluşturduğu koalisyonları, ittifakları kullanıyor.

Bu arada iki de stratejik politik hedeften söz etmek gerek. Bunlardan biri sınıfsal, ötekiyse daha genel olarak ulusal içerik taşıyorlar. Doğrudan sınıfsal olan şu: Ne zaman başlatabiliriz bilmem ama, tarihin seyri, daha genelde ezilenle ezen, daha özelde de emek ile sermaye arasındaki mücadelede ezilenin, emeğin, geri dönüşlerle bezenen bir süreç içinde, sürekli yeni mevziler, yeni haklar, yeni olanaklar kazanmasıyla gelişiyor. Tarihsel eğilim böyle seyrediyor ve tabi büyük, kanlı, kahramanca mücadeleler sonucunda oluyor bu. Kerhen egemenlerden, burjuvaziden elde ediliyor irili ufaklı bütün siyasal, hukuki, sosyal, ekonomik haklar. Dediğim gibi, bu, mutlak kazanımlar, nihai zaferler ve doğrusal bir çizgi göstermiyor, Bolşevik Devrimi gibi mutlak zaferler, faşizmin yükselmesi gibi stratejik geri çekilmeler, yenilgiler arasında gidip gelen, mevzii ama tarihsel süreç içinde sıçramalı sıçramasız süreklilik arzeden, zigzaglı ama yükselen bir eğri gösteren bir trend söz konusu. İşte YDD efendilerinin bir temel amacı, önce, bu tarihsel eğilimi durdurmak, sonra da geri çevirmek. Bu, sanayileşmiş ülkeler de dahil olmak üzere dünyanın pek çok yerinde başarıldı ve tabi çabaları hâlâ devam ediyor. Emek, hemen her yerde, sadece kimi temel kazanımlarını yitirmekle kalmadı, çark sermaye lehine işlemeye de başladı.

İkinci olaraksa, sömürgeciliğin tasfiyesi, ulusal kurtuluş savaşlarının başarıya ulaşmasıyla mazlum ulus devletlerinin ortaya çıkması, kapitalist olmayan yolu seçen üçüncü dünya ülkelerinin doğuşu, Doğu Avrupa'dan Çin'e, Küba'ya, Vietnam'a sosyalist inşa rejimlerinin zafer kazanmasının yarattığı bir süreç var. Bu sürecin sermaye açısından stratejik bir sonucu elbette beynelmilel sermayenin uluslararasılaşması ve hareketliliğiyle ilgili. Sermayeye kapıların kapatılması ya da daha doğru bir ifadeyle ardına kadar değil de kontrollü olarak açılıp kapanması bu

sonuç. Bu genel olarak sermayenin, özel olarak da ABD'nin "açık kapı politikası" ile elbette temelden çelişen düşmanca bir gelişme. İşte YDD bu süreci de önce durdurmak, sonra da egemenlikleri aşındırarak, yıkarak, ülkeleri bağımlılaştırarak kapıları yeniden ardına kadar ve kontrolsüz açmayı hedefliyor, bunu da büyük oranda başarıyor...

Temelde bugün de emperyalizmin yönetme sistemi fiziki şiddet, bastırma ve ideolojik saldırı ile bilinçleri karartma, ahmaklaştırma, beyin ve vicdanları tutsak alma, bireyi toplumun, insan doğası dışı bir bireyciliği toplumsal dayanışma ve paylaşma güdülerinin karşısına koyma biçimlerinde gerçekleşiyor. Klasik böl ve yönet entrikaları, imar (para) ve yıkım (silah) gücünün şantajını dayatma, teknik üstünlük ve eşitsiz mübadeleye dayalı yapıyı koruma, klasik yöntemler olarak beliriyor...

Bugün özellikle savaş teknolojisindeki gelişmeler emperyalist saldırganlığa büyük olanaklar sağlıyor. *Global Positioning System* ile, yani uzaydan yönlendirilen ve "akıllı bombalar" diye de adlandırılan *Precision Guided Weapons*, aynı zamanda, insansız saldırıları da mümkün kılıyor ve emperyalizmi kendi halkının itirazlarından bir ölçüde koruyor. İradelerin mücadelesi olan ve bir tarafın hasmın iradesini kırarak zafer kazandığı savaş olgusundaki bu gelişmeler halkların iradesinin en üst düzeyde test edilmesini getiriyor ve dolayısıyla da antiemperyalist yönetimler, halklar, devletler önüne yeni meydan okumalar koyuyor. Uzayın da silahlandığı böylesi bir dönemde emperyalist teröre karşı savunma yeni boyutlar kazanmak zorunda...

Hocam, son söylediklerinizle aslında YDD'nin sanırım iki önemli yönüne gelmiş olduk; onun maddi alt yapısı ve bunun üzerine adeta giydirilen ideolojik saldırı silahları... YDD deyince benim aklıma daha çok dünyaya kapitalist merkezlerin vermek istediği siyasal düzen geliyor. "Küreselleşme" kavramı ise bu düzenin ekonomik-maddi alt yapısını çağrıştırıyor. İstersenız önce YDD'nin maddi alt yapısı olarak kü-

reselleşmenin neleri kapsadığından başlayalım.

Küreselleşmenin motiflerine baktığımızda özelleştirme ve sermaye hareketlerine tam bir özgürlük tanınması en öne çıkıyor. '60'lı yıllarda millileştirmeler ve devletleştirmeler oldukça itibarlıydı. Şimdi lanetleniyor. Günümüzün büyülü sözcüğü, sadece maddi bir alt yapı kavramı olarak değil, biraz önce vurguladığınız gibi ideolojik saldırı aracı olarak da "özelleştirme"dir. Dünya nasıl bu noktaya geldi? Sadece söylendiği gibi devlet işletmelerinin çok kötü yönetilmesinden mi?

Sermaye hareketlerine özgürlük çağrısı da "sıcak para" denen bir hayalet yarattı. Aslında sanırım tersi doğru. Kapitalist merkezlerdeki yoğun sermaye birikimi, hazır sosyalizmin de olmadığı bir dünyada spekülasyon özgürlüğünün tadını çıkartmak istiyor olmalı. Küreselleşme ile mallar ve sermayenin dolaşımına tam bir özgürlük istenirken, insanın (emeğin) dolaşımına da tam tersine engel üstüne engel inşa ediliyor.

YDD'nin ekonomik alt yapısı olan neoliberalizmin özellikle dünya halkları için ne anlama geldiğini biraz daha açsak.

Evet şimdi küreselleşmeyi, senin dediğin gibi YDD'nin ekonomik-maddi altyapısını tartışabiliriz.

Kapitalizm 1970'li yıllardan beri bir kriz yaşıyor dünya ölçeğinde. Bu yıllar emperyalizmin yeni bir saldırı için hazırlık yaptığı bir dönemi de ifade ediyor. 1980'li yıllar önce "yeniden yapılandırma", "yapısal düzenleme" adı verilen programın borçlu ülkelerde uygulamaya konulmasıyla başladı. Gelişmiş ülkelere muazzam bir kaynak transferiyle birlikte borçlu yoksul ülkeler tam bir yıkıma uğratıldılar. Metropol ükelerdeyse, Thatcher ve Reagan'ın monetarist politikaları benzer bir ekonomik/politik/sosyal yıkım gerçekleştirdi. Şili'de Friedmancı Chicago Okulu ekonomistlerinin Pinochet şiddeti ile yaptıkları hemen her yerde yerel koşullara göre yinelendi. Bu arada, kapitalizmin fazla üretim (ve tabi yetersiz tüketim) ve sermaye fazlası prob-

lematiğinin yarattığı kâr hadlerindeki azalma krizi derinleştiriyordu. Sermaye fazlasının üretime kaydırılamamasının yarattığı bunalım yeni bir birikim modeliyle aşılabilirdi. Finans sermayesinin, üretim sermayesine ve dolayısıyla da reel ekonomiye akamayan kısmı, ki bu büyük meblağlara ulaşmıştı, sadece finansal işlemlerle, borsa ve döviz spekülasyonlarıyla, imaj, patent satma, bilgi pazarlama, kara para, tahvil, bono, faiz gibi rant gelirleriyle kâr maksimizasyonuna yöneldi. Bugün iki, üç belki dört ya da beş trilyon dolar bilgisayarlar aracılığıya 24 saatte dünyayı dolaşıyor ve üretimden kopuk olarak, sanal ve finansal işlemlerle kâr ediyor, büyüyor, büyüyor ve fakat insanlar için mal ve hizmet üretmiyor, global piyasadaki hacmin sadece çok küçük, yüzde 10-15'lik bir bölüm fiziki mal ve hizmetlerden, gerisi mali işlemlerden oluşuyor. Biliyorsun buna eskiden Weber'in adlandırdığı gibi "gazino kapitalizmi" belki daha iyi bir Türkçe tercümeyle "kumarhane kapitalizmi" deniyor. Paradan, sanal işlemlerden, üretimden değil de spekülasyondan, faizden, kara paradan, imajdan para kazanılıyor, kâr ediliyor. Eskiden üretim sermayesine bağlı, yani reel ekonomiye kaynak sağlayan, gücünü sermaye içi karar almadaki ve denetimdeki üstünlüğünden alan finans sermayesi bugün kendi başına sadece kendi büyümesini gerçekleştirerek devinen ve büyüyen bir kar topuna ya da daha doğrusu büyük çığlara dönüşen devasa kar topuna benziyor. Dev tekeller, holdingler bile artık asıl gelirlerini ana üretim faaliyetlerinden değil, rantlardan elde eder hale geliyorlar. Bu kuşkusuz çarpık, hastalıklı bir yeni birikim modelini ve ekonomik yapıyı ifade ediyor kapitalizm açısından bile, çünkü insanlar için mal ve hizmet üreten bir sermayeden sözetmiyoruz artık.

Bu ucube ve yıkıcı çarkın dönebilmesi için de kuşkusuz finansal deregülasyon gerekiyordu, bütün ulusal sınırların ve denetimlerin yıkılması, yeryüzünü dolaşan sermayeye tam özgürlük, vur-kaç ve spekülasyon serbestisi gerekiyordu. Tabi bunun ideolojisi, siyasal, hukuki mekanizmaları da ve elbette militer dayanakları da...

Karşımızda serseri, hatta terörist bir para var, sıcak para diye de adlandırılan, her gün yeryüzünün dörtbir yanında trilyonları bazen dakikalar ya da saatler içinde vurup kaçan, önünde kovaladığı yeni talan alanları ve arkasında da viraneler bırakan bir kasırga bu. Mal ve hizmet üretiminden, reel ekonomiden kopuk bu kâr realizasyonu ve maksimizasyonu mekanizması, tümüyle spekülasyonun kaprislerine terkedilmiş ve rant pazarına dönüştürülmüş finansal pazarda ikili etki yapıyor. Birincisi, istikrarsızlığı yaşam biçimine dönüştürüyor ve ikinci olarak da bir yerel krizin derhal küresel sarsıntılar yaratarak dünya çapında daha büyük depremlere dönüşmesini getiren bir tür entegrasyon (olumsuzluklarda karşılıklı bağımlılık yaratan) ortaya çıkarıyor. Bu da öte yandan merkezleştirmeyi getiriyor. Bugün Singapur, Meksika ya da Arjantin ve Türkiye gibi aslında marjinal bir yerellikte ortaya çıkan bir bunalımın sistemin beyni ABD'yi ve Wall Street'i de vurma olasılığı, Amerika'yı kontrolsüz tüm global finansal ağı siyaseten denetlemeye mecbur ediyor, bu da başka ekonomik/siyasal çelişkiler/istikrarsızlıklar/çatışmalar yaratıyor elbette.

Bu Lenin'in anlattığı emperyalizmin olgunlaşmış, yüksek bir aşamasını ifade ediyor bence. Ve bu arada da, üretici güçleri geliştirerek, daha fazla, daha kaliteli, daha ucuz mal ve hizmet üreterek sosyal formasyona kan taşıyan bildiğimiz klasik rekabet anlamını yitiriyor çünkü üretici güçlerin gelişmesi, bilim ve teknolojinin doğrudan üretime uygulanmasının sistem açısından yarattığı olanaklar, devasa sermaye fazlası üretimden, reel ekonomiden koptukça ve sadece kendi büyümesi ile malül hele geldikçe, sisteme taze kana dönüşemiyor. Bu sosyal formasyonun üretici güçleri geliştirebilmesi artık onun yaşaması için, bekası için yeterli olamıyor çünkü oradaki gelişme sisteme hayatiyet kazandıramıyor. Muazzam zenginlik ortasında, milyarlar korkunç bir yoksulluk ve yoksunluk içinde çürüyorlar. Giderek, dünyada "insan fazlası" ortaya çıkıyor. Refah devletinin çöküşüyle de bu "insan fazlası" (ki hem emperyalist metropoller için-

de, hem de mazlum insanlık içinde ortaya çıkıyor) şimdilik bir tür global apartheid rejimi ile kontrol altında tutulmaya çalışılıyor ama bundan kurtulmanın daha şiddetle örülmüş yolları da günün birinde gündeme gelecek gibi görünüyor. İşler o hale geldi ki koca kıtalar "fazlalık" oluyor. Ünlü Amerikalı iktisatçı Lester Throw Türkçe'ye de çevrilen "Head to Head" adlı kitabında "Afrika'yı ücretsiz verseler almayın" diyebiliyor! Bu iki fazla "sermaye fazlası" ve "insan fazlası" arasındaki çelişki ilerde insanlığın gündemini belirleyecek. Bu aşamasında emperyalist kapitalist sosyal formasyonu, üretici güçlerin gelişmesinde ayakbağı olan ya da aynı anlama gelmek üzere onun gelişmesini kendi hayatiyetine aktaramayan tüm sosyal formasyonlar gibi ölüme mahkum oluyor. Bütün yeryüzünün ve insanlığın her aşamadaki katkılarıyla tam anlamıyla toplumsallaşan üretim, kapitalizmin üretim ilişkileriyle çelişiyor, küreselleşmiş emperyalizm bu çelişkiyi artık sürdürülemez ölçülerde derinleştiriyor...

Bugün ABD'nin elinde tuttuğu spekülasyon ve rant özgürlüğü meşalesi, talan ve yağma hakkı, geçmişin refah ve paylaşım hakkı, demokrasi, insan hakları gibi emperyalizmin ideolojik ajitasyon kavramları karşısında büyük dezavantajlar taşıyor insanların bilincini çarpıtma hedefi açısından. Bugün kapitalizm yeryüzünü gerçekten tek pazara dönüştürmüş durumda ve burada da rakipsiz, yani tek başına, çıplak; insanoğlunun tarihte ilk kez herkesi doyurabilecek düzeye geldiği bir evrede, finans kapitalizminin doruğunda ve emperyalizmin bu aşamasında...

Biraz önce çok güzel vurguladığınız gibi "sermaye ve insan fazlasının olduğu" dünyamızda, bu gerçekleri perdelemenin en önemli aracı yaratılan ideolojik illüzyonlar olmalı... Hocam isterseniz bu noktada YDD'nin ideolojik çerçevesini ve onun yarattığı illüzyonları değerlendirelim. Bilindiği gibi emperyalist merkezler uzun süredir dillerine "insan hakları" ve "demokrasi"yi doladılar. İnsanlığı en azından iki kez topyekün yıkımın eşiğine getiren, pek çok geri ülkede ve

elbette bizde de askeri darbeleri örgütleyenler şimdi demokrasi havarisi kesildiler. "İnsan hakları ihlalleri" gerekçe edilerek bir ülkeye müdaheleyi meşrulaştırmaya çalışıyorlar. Bunun Balkanlarda provasını yaptılar. Dünyadaki yıkımlardan sorumlu emperyalist merkezler açıkça dünya hakları ile alay mı ediyorlar? Yoksa bu ideolojik propagandanın bir zemini ve hatta bazı gerçek yanları var mı?

Bilindiği gibi bugüne dek yaşanan her emperyalist paylaşım dalgası aynı zamanda kendine ideolojik bir zemin de yaratmıştır. İngiltere'nin başını çektiği ilk büyük emperyalist paylaşım yıllarında onların parolaları "vahşi toplumlara uygarlık götürmek"di. Bir yanda sömürge valileri öbür yanda koltuğunun altında incili ile misyonerler "tanrısız vahşileri uygarlaştırdı." Emperyalizmin bu sözde uygarlaştırma oyununa halklar ulusal kurtuluş savaşları ve devrimlerle cevap verdiler. Ardından ABD'nin başını çektiği yeni sömürgecilik yıllarının parolası, Sovyetler'e karşı "hür dünya"nın korunması ve geri ülkelerin "yardımlarla kalkındırılması" oldu. Bu söylenenlerin büyük yalanlar olduğu özellikle '60'lar sonrası dünyada yeterince yaşandı. Şimdi emperyalizm, hazır sosyalizm "tehdidi" de yokken, yeni paylaşım sürecinde kendine inanılması zor bir ideolojik zemin yaratmaktadır: İnsan hakları ve demokrasi! Bu ideolojik çerçevenin nasıl ortaya çıktığını, aslında nelerin amaçlandığını ve böylesine büyük yalanların nasıl olup da dünyada karşılık bulabildiğini biraz irdelesek hocam... Tabi tam bu noktada Türkiye'deki aktüel sorunlara da girebiliriz. Avrupa'dan gelecek bir demokrasi dalgası bekleniyor. YDD'den Türkiye'nin payına neler düşebilir? YDD'nin ideolojik zeminini irdelerken Türkiye'ye de bir göz atabiliriz sanırım.

Kapitalizm, doğası gereği, eşitsizliklerle örülmüş, eşitsizliğe dayanan bir sistem demek ve dinamizmini, yaşamsal kaynaklarını eşitsizliğin sürgit devamında buluyor. Buna karşılık, burjuva demokrasisi eşit oya dayanan bir politik eşitliği öngörüyor.

Böylece de altyapıyla üstyapı arasında bir çelişki, bir uyumsuzluk ortaya çıkıyor. Sermayenin bu uyumsuzluğu gidermekteki en büyük silahı ideolojik manipülasyon olarak karşımıza çıkıyor. Bu ideolojik saldırının ana yöntemi kitleleri, emekçileri depolitizasyon ile safdışı bırakmak oluyor. Bu, ikinci yönteme de kapı açıyor, olanak sağlıyor, böylece bilinç çarpıtması ve uyuşturma/ahmaklaştırma gündeme sokulabiliyor. İnsan hakları ve demokrasi söylemi işte bilinç çarpıtma yönteminin araçları. Emekçilerin söke söke aldıkları haklar ve onların olgunlaştırdığı demokrasi burjuvazinin birer lütfu gibi sunuluyor örneğin. Tabi bu propagandist söylem sistemi ve egemenleri bir ölçüde bağlıyor da. Bu bağlamda bazı konulara dikkat edilmesi gündeme geliyor. Mao bunu emperyalizmin çelişkilerinden biri olarak tanımlıyordu ki doğrudur. Ayrıca, demokrasi ve hukuk devletini finanse edebilecek güce sahip az sayıdaki metropolin, alternatif arayışların burjuva demokrasisini aşacak başarıyı gösterememelerini, görece güçsüz kapitalist rejimlerin kaçınılmaz kıyıcılıklarını, "kapitalist olmayan yol"u deneyen yapıların bu konulardaki zaaflarını ve nihayet biçime özü kaybettirebilmekteki yeteneklerini, yani bilinçleri çarpıtıp beyinleri uyuşturabilmelerini kullanarak ciddi bir ideolojik atılım yapabildikleri de ortada. Metropollerin şanslı bireylerinin kullanabildiği, oralardaki çoğunluğun kullanabileceklerinin de çeşitli mekanizmalarla anlamsızlaştırıldığı kimi bireysel hakları öne çıkararak, insanlığın büyük bölümünün asla sahip olamadığı temel insan haklarını, toplumsal, ekonomik, politik özgürlükleri gizleyebilen, giderek büyük insanlık için kullanılamaz hale getiren bu egemenlik sisteminin gücü de herhalde bu yeteneğinde yatıyor.

Sözünü ettiğin eski sömürgecilerin "Beyaz Adamın Misyonu" aldatmacası bugün de değişik kılıklarda yürüyor. "Uygarlığın sembolü beyaz adam" bugün de "demokrasinin havarisi ve refahın taşıyıcısı" konumunda. Oysa sömürgeci "beyaz adam" uygarlığın yıkıcısıydı, bunu Amerika kıtasında da Afrika'da da en vahşi biçimlerde gösterdi. Bugünkü ise, yeryüzünün büyük

bölümünde demokrasiyi katlediyor, en temel insan haklarını ihlal ediyor, refahı kendi tekelinde hapsederek insanlıktan esirgiyor. Ne var ki, propaganda ve etkileri devam ediyor. Yeryüzünün en büyük ve acımasız savaş makinesine sahip, sivil kentlere atom bombası atmış, yeryüzünün dörtbir yanında füzeleriyle, tanklarıyla, jetleriyle ölüm kusmuş, sabotaj ve kitle kırımlarını, darbeleri örgütlemiş, her türlü terörü cesaretlendirmiş ya da doğrudan uygulamış ABD, barış ve insanlık adına konuşabiliyor. Bugün ABD hâlâ "Amerikan deneyiminin insanlığa tanrı tarafından indirilmiş bir armağan" olduğunu vazeden bir ideolojiyle hareket edebiliyor, kendisinin "aşikar yazgısı"nın insanlığı kendi ideallerinden yeniden yaratmak olduğunu dayatabiliyor. ABD'nin kurucularına dayanan, Monroe Doktrini ile uluslararası politikaya uyarlanan, Soğuk Savaş başlangıcında Truman Doktrini ile pekiştirilen bu misyoner saldırganlık bugün de emperyalist saldırı ve terörün itici ideolojik/kültürel unsurlarını oluşturuyor...

Bilinç çarpıtma ve bozunması yaratmak, ideolojik saldırı ve antipropaganda her egemenlik düzeni ve saldırısının olmazsa olmaz parçalarını oluşturur kuşkusuz. İşte emperyalizmin ideolojik saldırısı da bir yönüyle böyle tezahür ediyor ve bu burjuvazinin yerel ideolojik konumuyla da örtüşüyor...

Türkiye'ye gelince, bu konuda hemen temel bir tespit yapmalı, bir gerçeği net bir biçimde belirlemeliyiz. 1945'den bu yana, genel olarak Batı ve özel olarak da ABD, Türkiye'de demokrasinin gelişmesiyle kendi stratejik çıkarları arasında temel bir karşıtlık olduğuna inanmışlardır, bu nedenle de, göstermelik, biçimsel, çarpık, gerçeğinin özüne ve çağdaş içeriğine aykırı hilkat garibesi "Türk demokrasisi"ni bile zaman zaman askıya almak için darbeler düzenlemişlerdir. "Türk Demokrasisi"nin bütün kontra güçleri, işkence timleri, polisi, jandarması Amerikalılarca eğitilmişler, finanse edilmişlerdir. Demokrasi ve insan haklarına saygının içerdeki bütün dinamiklerinin yine Batı'nın ve ABD'nin komutasında berhava edildiğini de biliyoruz. Yalnız

Türkiye'de mi? Unutmayalım, faşist Portekiz ve İspanya, insan hakları ve demokrasinin koruyucusu Batı İttifakı'nın, NATO'nun üyesiydiler. Bir başka NATO üyesi Yunanistan'ın Papadopulos Cuntası doğrudan ABD'nin eseriydi. Mussaddık ve Allende gibi demokratik hükümet önderlerini ABD devirdi. Darbe kışkırtıcılığı, sabotajlar, otoriter rejimlerin oluşturulup desteklenmesi, suikastler, toplu cinayetler, irili ufaklı çatışma ve savaşlar, gizli yıkıcı operasyonlar, bütün bunlar Soğuk Savaş'ta ABD ve Batı politikalarını özetleyen kavramlar olarak karşımıza çıkıyor. Bugün de, demokrasi ve insan haklarına saygı dinamikleri ile çelişen, onların altyapısını aşındıran, temellerini dinamitleyen, taşıyıcılarını tutsaklaştıran, düşmanlarını da güçlendiren bütün politikaların AB ve ABD tarafından dayatıldığı yanlış mı? Türkiye militarizmini olağanüstü güçlendirip demokrasiyi kalbinden vuran askeri/stratejik rolleri/misyonları dayatan ve bunun için de militarist kurumları genişleten, kültürünü yaygınlaştıran kimlerdir? Özelleştirmeden yeniden yapılandırma saldırısına, deregülasyondan liberalizasyona, mezarda emeklilikten sendikasızlaştırmaya, uluslararası tahkimden kamu harcamalarının kısıtlanmasına, eğitim ve sağlık haklının ortadan kaldırılmasına. Bütün IMF/Dünya Bankası saldırısının sadece ekonomik değil, sosyal, politik, hukuki, ahlaki tahribatının sorumlusu kimdir? Demokrasinin dışardan, emperyalist merkezlerden bekleniyor olması bile müthiş bir tahribatı, yıkımı göstermiyor mu?

Türkiye'de emperyalizm rejime, düzene içkindir, içselleşmiş bir olgudur, dolayısıyla da bu ülkede demokrasi mücadelesi de emperyalizme karşı mücadeleden soyutlanamaz elbette...

Hocam, son olarak "tehlikeli" bir konuya girmek istiyorum, emperyalizm teorilerine... Aslında konuşmamızın başlarında Kautsky'nin görüşlerinden söz ederken konuya değindiniz. Ancak biraz daha açmakda yarar var. Özellikle Kautsky ve Lenin'in emperyalizm teorilerine göz atmadan geçmek YDD'nin teorik zeminini eksik bırakmak olur diye

düşünüyorum. Kautsky'nin "emperyalist güçlerin uzlaşarak dünyayı barışçıl bir ortamda geliştireceği" yolundaki "süper emperyalizm" tezini hemen ardından gelen I. ve II. emperyalist paylaşım savaşları yalanladı. Ancak günümüz dünyasına baktığımızda sanki bir "geç kalmış doğrulanma" gibi benzer görüşler tekrarlanıyor; kimi görüntüler de sanki bu tezi doğruluyor. Topyekün savaş olasılığının çok sınırlanması; kapitalist merkezlerin daha önce sözünü ettiğimiz "insan hakları ve demokrasi" savunuculuğu ve ABD'nin şefliğinde uzlaşarak dünyayı barışçıl bir biçimde paylaşarak "geliştirme" eğilimleri sanki Kautsky'nin tezlerine yeni bir canlılık kazandırmıştır. Bu tezlere ne diyorsunuz Hocam.

Öte yandan, Lenin'in "emperyalist paylaşımların askeri, sermaye ve teknik gücüne dayandığı için barışçıl olmasının mümkün olmadığı" tezi savaşlarla doğrulandı. Ancak emperyalizmin "kapitalizmin son aşaması olması" ve "üretici güçlerin gelişmesini engellediği", bu anlamda "çürüyen kapitalizm" olduğu tezleri sanki olaylarca tam doğrulanmamıştır. Son yarım yüzyıldır üretici güçler gelişmiş, üstelik oldukça hızlı ve kapsamlı gelişmiştir. Elbette bu gelişmenin yanında spekülasyonun artmasıyla bir çürümenin de yaşandığını gözlemliyoruz. Vurguladığınız gibi "kumarhane kapitalizmi" yaygınlaşıyor. Ancak bu tarz bir çürümenin kapitalist üretim biçiminin sonuna ne ölçüde işaret ettiği oldukça tartışmalı bir konudur. Borsalar çökebilir, bir anlamda belki bir süre kumarhaneler kapatılabilir, ancak sistemin üretici güçleri geliştirme gücü bu yolla tıkanacakmış gibi görünmüyor. Emperyalizm ve üretici güçlerin gelişmesi sorununa günümüz dünyasından nasıl bakabiliriz? Küreselleşme, emperyalizm tarihinde yeni bir basamağa işaret ediyor mu? YDD ve küreselleşme üretici güçlerin gelişimi ve insanlığın geleceği açısından hangi "gelişim" ve "çürümelere" yol açabilir?

Emperyalizmin çözümlenmesinde karşımıza bu bağlamda

iki ayrı yöntem çıkıyor. Kautsky, gelişmelere uyum penceresinden baktı ve elbette önündeki dünyanın kimi gerçeklerini gördü, kimilerini ise göremedi. Bu onun açısından yöntemsel bir sorundu. Lenin ise, işin bu yöntemsel boyutu üzerinde durdu, Kautsky'i eleştirdi ve hayata Marksist analizin penceresinden, uyum değil de çelişki perspektifinden baktı, sermayenin devinim yasalarının seyrini gördü, sonunda da doğrulandı. Lenin iki temel çelişkiyi saptamıştı; emperyalistler arası çelişkiler ve emperyalizmle mazlum sömürge halkları arasındaki çelişkiler. Bunu saptadıktan sonra da bu çelişkilerin devrimci tarzda çözümüne yöneltti çözümleme ve pratik çalışmalarını. İki paylaşım savaşı birinci çelişkinin patlak vermesiydi. Ulusal kurtuluş savaşları ise, ikinci çelişkinin sonucu olarak ortaya çıktı. Burada önemli olan, tespitlerin aynı olması değil kuşkusuz. Bizim vurgulamamız gereken yöntemdir. Marksist yöntem, hayata çelişkiler penceresinden bakar ve sermayenin yasallıkları üzerinde kurulur, sonra da devrimci praksis ile bütünleştirilir. Bugün de yapılması gereken bu teorik yetkinlik ve pratik yaratıcılığı göstermektir...

Üretici güçlerin gelişmesine ilişkin olarak ise, kısaca şunlara işaret edebiliriz. Bizim için önemli olan dünyanın değişmesidir. Bu noktada, "üretici güçlerini geliştirmek potansiyelini taşıyan ve bunu hayata geçiren bir sosyal formasyon yıkılmaz. Ancak üretici güçlerin gelişmesine engel olduğu zaman ölüm zamanı da gelmiştir" önermesi önemlidir ve soruna bu açıdan bakmalıyız. Bu noktada başta kapitalist pazar ile ilgili olarak söylediklerimizi anımsamalıyız. Komünist Manifesto, "burjuvazi üretim araçlarını ve dolayısıyla da üretim ilişkilerini ve onunla da bütün toplumsal ilişkileri sürekli olarak dönüştürmeden varolamaz" der. Böylece daha fazla pazar ihtiyacı, daha fazla üretim, daha fazla ticaret, daha fazla sanayi...hem burjuvaziyi hep kovalar, hem de onun düzenine fazla gelir, baskı yapar, karmaşa, altüst oluşlar, istikrarsızlık ve düzensizlik dayatır. Üretici güçlerin gelişmesi dolayısıyla sosyal formasyona bir yandan kan verir, öte

yandan da kapitalizmi ve onun üretim ilişkilerini, özel karakterini zorlar. Bugün de benzer bir durum var, üretici güçlerle ilgili olarak daha önce söylediklerimize ek olarak belirtilebilecek. Kapitalizm bugün bir yandan özellikle de bilim ve teknolojiyi doğrudan üretime uyarlıyarak üretici gücleri geliştiriken, bir yandan da en büyük üretici güç olan insanı çürütüyor. Daha da önemlisi, en temel üretici güç olan insan doğası ve genetiği üzerinden oynanıyor. Seninle bunu daha önce tartışmıştık bir seminerde. "Özel çıkarlar uğruna en büyük üretici güç insan genetiğinin manipülasyonuna sonunda insanlık karşı çıkar" demiştin. Gerçekten de böylesi bir karmaşa ve stres yaratıyor insanlık üzerinde burjuvazi. Yarın büyük insanlık manipülasyon ve çürütme/köleleştirme, hatta bildiğimiz anlamıyla insanlıktan çıkartma girişimlerine karşı çıkarken çareyi de kendi yazgısına kolektif sahip olmakta, ortaklaşa üretim araçları sahipliğinde bulmasını da düşünemez miyiz? Sosyalizmin böylesi bir ufku da beslediği açık gibi görünüyor bana. İnsanlık ile proletarya arasında bu süreçlerden geçen bir organik bütünlük, bir füzyon oluşuyor...Ya barbarlık, hatta yok oluş ya sosyalizm şiarı ne kadar da gerçekçi ve kaçınılmaz görünüyor bilimsel pencereden bakınca, Marksist tarih ve toplum bilimin ufkundan izleyince gelişmeleri...

Hocam, konuşmamız kesintili devam ederken 11 Eylül'de ABD'ye yapılan saldırı yaşandı. Bu saldırı YDD için yepyeni bir milat olarak ele alınıyor. 11 Eylül 2001 sonrası öncesi gibi olmayacak deniyor. Neler değişecek? Huntington'un "uygarlıklar arası savaş" tezi gerçeklik mi oluyor? Bu konuda yorumlar doğal olarak hızla çoğaldı.

Diğer bir konu bu saldırı sonrası ABD'nin Körfez Savaşı sırasında olduğu gibi bütün batıyı arkasına alarak kendi politikaları doğrultusunda güçlü bir cephe yaratacağı söyleniyor. Bu ne ölçüde mümkün?

Bu saldırı emperyalist merkezler arasındaki çıkar çatışmalarını ortadan ne ölçüde kaldırabilir?

Yeryüzünde bunca şiddet, bunca eşitsizlik, adaletsizlik varken elbette her zaman söylediğimiz gibi uyum, işbirliği, barış bekleyemeyiz. ABD'deki saldırılar bu söylediklerimizin acı bir kanıtı. Kuşkusuz biz saldırıların arkasındaki güç ya da güçlere ilişkin spekülasyon yapamayız ama onun anlamına ve sonuçlarına ilişkin kimi nesnel tespitler yapmaya çalışabiliriz.

Öncelikle belirtmeliyiz ki, bu tür saldırılar kuşkusuz sınıf savaşımının bir yöntemi olamaz. Bu açıdan, nesnel anlamı üzerine yapabileceğimiz ilk tespit, bunun ezilenlerin kör şiddetini simgelemesidir, yapanların amaçlarından, niyetlerinden bağımsız olarak. İkinci bir tespit ise şu olabilir: ABD'nin tarihsel olarak ve esasta da coğrafi konumundan kaynaklanan dokunulmazlık zırhı, giderek, örneğin füze kalkanı projesiyle de birlikte, bir tür mutlak güvenliğe dönüşüyordu. Bir ülkenin mutlak güvenliği ötekilerin tamamının mutlak güvensizliği anlamına gelir ki, bu çağımız uluslararası ilişkiler ve devlet yapısıyla, anlayışıyla asla bağdaşmayan bir durumu ifade eder. Şimdi nesnel olarak saldırı bunun da sonuna işaret ediyor. Üçüncü olarak, bu mutlak güvenlik-mutlak güvensizlik bir mutlak müdahale ile beraber gidiyordu ve ABD yeryüzündeki bütün eşitsizlikler, adaletsizlikler, haksızlıklar sürsün diye ekonomik, politik, askeri müdahalelerde bulunuyordu ve üstelik bir de tanrısal bir rol oynayarak, tanrının insanı kendi gül cemalinden yaratması misali, insanlığı kendi yaşam biçiminden yeniden yapılandırmaya oynuyordu. Bunun insanlık açısından ayrıca mutlak kölelik anlamına geldiği belliydi. Demek ki, insanlık bunu da reddetti, bir nesnel sonuç da böyle beliriyor.

Toz duman ortadan kalktıktan sonra Amerika'da bir iç tartışma süreci herhalde yaşanacak. Mutlak güvenlik ve mutlak müdahaleden yana olanlarla göreli güvenlik-göreli müdahaleye razı olanlar tartışacaklar ve buna Amerikan geleneğinin izolasyonist eğilimleri de eşlik edecekler. Batı içinde de çelişki ve çatışmalar su yüzüne çıkacak. Denklemin öteki tarafındakiler, Çin, Rusya, Ortadoğu güçleri de elbette bir biçimde müdahil olacak-

lar bu tartışmaya. ABD'nin ne yapacağı ve tabi ona karşı tepkiler, önümüzdeki dönemde uluslararası ilişkilerin seyrini ve yapısını belirleyecek büyük ölçüde. ABD ve onun oluşturduğu koalisyon içinde savaşı genişletmeyi öneren güçlü sesler, kışkırtıcılar var. Bunlar Irak'ın işgalinde, İran'ın, Suriye'nin, Sudan'ın, Mısır ve Lübnan'ın belli yerlerinin, hatta Filipinler ve Endonezya'nın vurulmasını öneriyorlar, dayatıyorlar. Bankerlerin gazetesi Wall Street Journal'de nükleer silahların kullanılması bile tartışılabiliyor. İnsanları öldürüp yapılara zarar vermeyen Geliştirilmiş Radyasyon (Enhanced Radiation) Nötron Bombasının mucidi Amerika'da kapalı kapılar ardında brifingler veriyor. Bu kışkırtmaların sonucunu bekleyip göreceğiz ama kesin olarak saptayabileceğimiz bir yönelim söz konusu ABD'de. Bu da önümüzdeki yıllarda eski Soğuk Savaş usulü kontrgerilla yıkıcılığının, sabotaj, suikast, cinayet, kışkırtma tekniklerinin istihbarat örgütlerinin liderliğinde uygulamaya konulacağı. Bu yeni, sinsi, son derece yıkıcı bir şiddet dalgası demek. Her yerde bütün demokratik, sol, etnik, dinsel ve sınıfsal muhalefetin hedef alınacağı ise ortada. Yeni bir saldırganlık karşısındayız hepimiz. İnsanlık, ezilenlerin kör şiddeti ile emperyalist terörün cenderesi içinde sıkışacak görünüyor...

Bu durumda, kendisini moral, politik, vs. açılardan her ikisinden ayırmış bulunan Marksist devrimcilerin, sadece bütün bunların ardındaki nedenleri ve insanlığın önündeki gerçekçi çareleri üretmede değil, aynı zamanda, insanı, vicdanı, kültürü de savunabilecek tek güç olarak yeniden ortaya çıkması söz konusu olabilir. Bugün gerçekten proletarya ve onun akli silahları, bu şiddet ve sömürü ile örülmüş kör gidişte aklı, vicdanı, giderek, insani uygarlık değerlerini temsil eder durumdadır.

Türkiye rejimi ise, pusuda bekleyen kışkırtıcılardan biri olarak öne çıktı. Onlar ekonomik olarak, savaşta, örneğin bir zamanlar Kore'de olduğu gibi, ön safta yer alarak IMF'den, Dünya Bankası'ndan kan parası peşinde koştular, daha önemli olarak öte yandan da, Kürtleri ve demokratik muhalefeti bastırmak iç-

savaşın kargaşasına, insanların yılgınlık, öfke ve şaşkınlığına ve terör bahanesine sarılmak istediler. Ne var ki, son zamanlarda hükümette bir geri çekilme gözleniyor. Bunun nedeni belli: Türkiye savaşın kendi bölgesini de kapsayacak biçimde genişlemesinden yararlanarak Güney Kürdistan'da bir Kürt oluşumunu sonsuza dek olanaksızlaştıracak türden katliam yapamayacağını, bunun izninin olmadığını gördü. Böyle bir durumda ABD'nin kendi çözümünü, yani Türkiye denetiminde bir Kürt oluşumu projesini dayatacağını gördü ve şimdi kuşku içinde geri çekilmiş bekliyor...

Çok teşekkürler hocam...

▶ *Hocam, önceki söyleşimizde Yeni Dünya Düzenini detaylı bir şekilde* açıklamıştınız. Bu söyleşimizde Yeni Dünya Düzeni içinde Türkiye'nin konumunu ve küreselleşme sürecinden nasıl etkilendiğini irdeleyelim. 1980 sonrası yılları ve özellikle '90' sonrasını kapsayan bu süreç gerçekten Cumhuriyetin ekonomi-politikalarından oldukça radikal değişimlere yol açtı. Bu değişimlerin özelliklerini daha iyi ortaya koyabilmek için, isterseniz biraz gerilere gidelim. 1950'ler sonrası Türkiye'nin NATO'ya girişiyle başlayan yolculuk bugün IMF direktiflerinin harfiyen uygulanma noktasına kadar gelmiştir. Bu gidişle sanki tek parti dönemi arasında bir zıtlık varmış gibi görünür. İki dünya savaşı arası süreçten başlasak... 1923'ler sonrası nasıl bir düzen kuruldu? Bugün terkedildiği iddia edilen şu ünlü "devletçilik" neydi? Devletçilik bir alın yazısı mıydı? Öte yandan devletçiliği nasıl yorumlamalıyız? Biliyorsunuz Devrimci Hareket içinde -1960'lardaki tartışmaları kastediyorum-tek parti dönemine neredeyse devrimci misyonlar yüklendi. Bu anlayışa bağlı olarak devletçilik de adeta "ilericilik" olarak görüldü. Cumhuriyetle birlikte uluslararası arenaya adım atıldığında Türkiye'deki düzenin temel özellikleri nelerdi?

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönem ekonomisini ve dolayısıyla da düzenini belirleyen temel kavram ve ilkeleri belirleyen,

Lozan Antlaşması'nın getirdiği kısıtlamalar/sınırlamalar çerçevesi içinde, 1923 İzmir İktisat Kongresi olmuştur. Bu dönemde egemen olan görüşler, yabancı sermayeye, kapitülasyon niteliği taşımamak kaydıyla, olabildiğine açıklık, tarımda pazar ekonomisinin geliştirilmesi, minimum korumacılıkla dış ticarette serbestlik gibi "liberal" ilkeler etrafında oluşmuş tezlerden ibarettir. Bu düzen, aslında, Osmanlı'nın Meşrutiyet döneminden, yani İttihatçıların "milli burjuvazi" yaratma stratejilerinden bir kopuş içermemektedir. "Milli" bir ekonominin yaratılması, iktidara yakın ve devlet içinde yuvalanmış odaklara, devlet tekeli çerçevesinde imtiyazlar tanınması, kapitalizmin ve yerli burjuvazinin geliştirilmesi biçiminde ortaya çıkmıştır. İktisat Kongresi'nde de görüldüğü gibi, esas olarak İstanbul'da yoğunlaşmış ticaret burjuvazisi ile piyasaya yönlendirilmek istenen toprak sahiplerinin egemen olduğu bir gelişme söz konusudur ve bunlara bürokrasiyi de eklemek gerekmektedir. Bürokratların burjuvalaşarak, devlet fideliğinde yetiştirilen burjuvazinin de bu niteliğiyle bürokratlaşarak doğduğu bir sınıfsal yapı oluşmaktadır ülkede. Bu dönem iktisadına özellikle İş Bankası'nın ve çeşitli anonim şirketlerin kurulması damgasını vurmuştur. Büyük Hissedarı Mustafa Kemal olan İş Bankası'nın fonları, yerli ve yabancı sermaye ile üst düzey bürokratların ilgi alanı olmuştu. Banka'nın kredilerinden yararlanmak isteyen yerli sermayedarlarla Türkiye'de yatırım planlayan yabancılar bürokratları da aralarına alarak tam bir çıkar ve yolsuzluk birliği kurdular bu dönemde.

1923 yılında kurulan Türkiye İthalat ve İhracat Anonim Şirketi'nin gazetelere verdiği bir ilan dönemin sömürü işbirliğinin ve iktidara yakın olanların burjuvalaşma sürecinin güzel bir örneğini göstermektedir: "Şirketimizin kurucuları içerisinde 115 değil, daha fazla mebus vardır... Hissedarlarımızın büyük bir kısmı kahraman ordumuzun binbaşı ya da daha yüksek rütbeli subaylarından ibarettir."

Biliyorsun "her mahallede bir milyoner yaratacağız" sözünü söyleyen Menderes ile başlatılır "Türk liberalizmi"nin tarihi

ama bu hiç de böyle değildir ve aslında Menderes, Mustafa Kemal'in izinden gitmektedir. Örneğin, yine 1923 yılında Mustafa Kemal bir sohbetinde şunları söylemektedir: "Kaç milyonerimiz var? Hiç. Binaenaleyh biraz şansı olanlara da düşman olacak değiliz. Bilakis memleketimizde birçok milyonerlerin hatta milyarderlerin yetişmesine çalışacağız." Paşa, aynı yıl, "Dış düşmana gösterdiğimiz birliği ve aldığımız tedbirleri iç düşmana karşı daha şiddetle ve daha dikkatle göstermeliyiz" diyecekti. Bir yıl sonra, politik ve sosyal tabloyu da, İkinci Meclis'in Anayasa Komisyonu'nun şu raporu tamamlamaktadır: "Devletimiz milli bir devlettir. Çok milletli bir devlet değildir. Devlet Türkten başka millet tanımaz... Ancak Türk camiasıdır ki bütün uruku (ırkları) bir arada toplamak kabiliyetine sahiptir." Tabi bunun doğal sunucu da çok geçmeden gelecektir ve 1930 yılında Adalet Bakanı Mahmut Esat, "öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır" diyecektir. Takrir-i Sükun ile de sadece Kürtlerin değil, sendikaların, komünistlerin, genel olarak da emeğin nasıl bir şiddetle bastırıldığını hepimiz biliyoruz.

1929 Büyük Bunalımından sonra ve liberal ekonominin dibe vurmasıyla, Türkiye'de, dönemin genel gidişatına uygun olarak, "devletçilik" diye adlandırılan uygulamalara geçildi. Bu da, hiç kuşkusuz, devlet eliyle burjuvazi yetiştirmenin ve kapitalizmi geliştirmenin "birikim modeli"ydi. Burada bir sanayileşme atılımı görülüyor ama bir başka temel de gözden kaçırılıyor. Tek parti diktatörlüğü ve faşizan uygulamalarla gelişen bu yeni "kapitalist birikim" sürecinde asıl yük tarım ile işçi sınıfına bindirilmiştir. Yeni dönemde en karlı çıkanlar ise, devlet ihalelerinden nemalananlar, müteahhitler, sanayiciler, içe dönük tüccarlar olmuştur. Bürokrasi de, görece ayrıcalıklı konumunu sürdürmüştür.

Burada "milli birlik ve beraberlik" ve "sınıfsız, imtiyazsız kaynaşmış millet" vardır artık. Örnek ise, Hitler Almanyası'dır. Dönemin ideologlarından Kadrocu Burhan Asaf bunu şöyle belirtiyor: "Sınıf tezadına en ziyade mevzu olan Almanya, memle-

ket olarak istiklalini ve şahsiyetini kaybedince ve memleket olarak milli kurtuluş görüşünün içine girince sınıf tezadını bir kalemde tasfiye etmiştir."

Sonuçta da, geç kalmış, gerici, birikimsiz burjuvazinin ve onun hamisi ve aygıtı devletin Türkiye kapitalizmi ortaya çıkmıştır bu süreç sonunda ideolojisiyle, devlet kurumlarıyla, ekonomisi, siyaseti, hukuku ve egemen/yönetici sınıflarıyla Türkiye Kapitalizmi. İşte kökenleri sözünü ettiğimiz dönemde bulunan, o dönemin iktidarınca emekçilerin kanı, canı, alınteri üzerinde zorla yaratılan bu düzeni ve burjuvazisini en güzel Hikmet Kıvılcımlı anlatıyor: "Sermaye...gerek kendi milletinin, gerekse başka milletlerin çalışanlarınca biriktirilmiş küçük ve dağınık mülkceğizleri sahiplerinden ekonomik veya politik zorla aşırarak gaspetmiştir. Yalnız bu gaspediş Batıda: Anayurdunu hızlı bir ilerlemeyle Büyük sanayileşme ve Bayındırlık yaratışına yüceltmiş, ve kendi milleti içinde hayat standartını nispi de olsa yükseltmiş olmak gibi tarihsel bir görev başarma haklılığı ile muazzeretlenebilmiştir. Türkiye özel sermayesinin: dışarda yabancı toplumları talan edip Anayurda başkalarının varlığını aktarıp yağma şansı, kökten yok olmak şöyle dursun, Batı etkisi altına düştüğü ölçüde, kendi varlarını ve zenginliklerini kendisinden çok usta ve üstün yabancı sermayeye kaptırdığı için tam tersine orantılıdır. İçerde kendi milletinin küçük üretmenlerince sahiden alınteriyle biriktirilmiş küçük mülkleri ekspropriye (mülksüzleştirme) etmeye gelince, iki ucu tutulmaz bir değnekle karşılaşılır: a) Batının 500 yılda yaptığı küçük mülk sahipleri katliamını 5 hatta 50 yılda yapmak kılıçtan geçirilecek halkı ayaklandırabilir, b) Bütün o kılıçtan geçen küçük üretmenlerin Sermayeci elinde biriken aşırılmış mülkceğizleri yığınından arslan payının, "yabancı sermaye" adlı kurt boğazına kaydığı düşünülürse, milletçe duyulacak öfke ve dayanç on kat, yüz katken, bin kata çıkar...İşte o tarihsel ve sosyal nedenlerle Özel Sermayemiz yahut kapitalizmirniz, cin olmadan insan çarpmaya kalkışmış bir mostr oldu. Modern olmadan (daha doğrusu: 19. Yüzyıl

Batı sanayiinin prosper (refah) kalkınmasını hiçbir zaman yaratamadan) ültramodern oldu (yani: tekelci finans-kapital emrine girdi). Böylece tarihsel görev yokluğu ve ulus önünde haklı çıkma yokluğu kapitalizmimizi yüzüktaşı gibi göze batar etmiş; kendi sosyal sınıfını bile inkar edip ezen ultramodern tekelci finans-kapitalistlerin sayıca ve kalitece düşüklükleri, aşağılık kompleksini andıran en ters tepkilere yönelmiş oldu: a) Bir yandan kendi milletine karşı insan hakkı tanımaz bir keskin yırtıcılık kazandı; b) öte yandan, ulus önündeki zaafını telafi etmek için, uluslararası yabancı finans-kapitale kul köle olmak zorunda kaldı."

Konuştuğumuz dönemin hal-i pür melali ve gelip geleceği yer budur işte...

Hocam, bu girişten sonra Türkiye'nin uluslararası konumundaki değişim açısından sanırım 1950'li yıllar ilk önemli dönüm noktasıdır. Artık dünya "iki kampa" ayrılmıştır. Türkiye Sovyetler'in "yumuşak karnındadır." Buradan NATO'ya giriş macerası başlıyor. Aynı zamanda iç politikada "çok partili" dönem diye adlandırılan sürece giriliyor. Bu gelişim o günlerde de sol içinde sanırım "demokrasi" illüzyonlarını oldukça canlandırmış. Ekonomik olarak "dış ticarette liberalleşme" ve devlet sektörünün daraltılması için ilk önemli özelleştirmelere başlanıyor. Veya DP'nin programında bunlar vardır. Bu oldukça köklü değişimlerin özelliklerini ve Cumhuriyet tarihinde ne anlama geldiklerini açıklar mısınız?

İkinci Dünya Savaşı yılları büyük bir yokluk, yoksulluk ve yolsuzluk dönemidir Türkiye'de. Tabi bu durumun faturasını yoksul yığınlar öderken, bir yandan rüşvetçi bürokrasi, öte yandan da karaborsacı işbirliğiyle savaşın kıtlık ve yoksunluklarından yararlanan bir işbirliği odağı ortaya çıkmıştır. Ekonomik açıdan iyice palazlanan burjuvazi, aynı zamanda, bürokrasinin tek parti rejiminin halkta yarattığı öfkeyi politik iktidarı ele ge-

çirmede kullanma yolunu seçmiştir. Savaş sonrasında kapitalist dünyanın yeni patronu ABD'nin bağımlı liberal ekonomiyi her yerde egemen kılma çabalarının rüzgarını da arkasına alan bu sınıf artık iktidara yürümenin koşullarına kavuşmuş oldu. CHP'nin tek parti iktidarı da, aslında, hem liberal ekonomiyi geliştirme, hem egemenler arası politik iktidarın paylaşılmasında sadece onlara açık çok partili düzeni yerleştirme, hem de ABD'ye bağlanma bakımlarından elinden gelen çabayı gösterdi ama o denli yıpranmıştı ki, iktidarı, burjuvazinin kendi içinden çıkma has örgütü Demokrat Parti'ye kaptırmaktan kurtulamadı.

Kapitalist dünyada yükselen güç ABD idi. ABD, Sovyetler Birliği somutunda komünizme ve mazlum uluslardaki ulusalcı sosyal devrimlere karşı büyük bir saldırı başlattı. Türkiye'de de artık politik iktidarı da ele geçirmiş yükselen burjuva sınıfı vardı ve o da kendisine bir hami arıyordu; hem çok yönlü birikimsizliğini kapatacak, hem de "uluslararası iç savaş" olarak algıladığı Soğuk Savaş'ta sığınılacak bir efendiye kapılanmak sevdasındaydı. İşte bu iki yükselen güç Soğuk Savaş'ın çatışma ortamında buluştular. ABD, kendisine genel olarak Soğuk Savaş'ta ve özel olarak da Ortadoğu'da jandarmalık yapacak bir güç arıyordu ve bunun karşılığında hem para, hem politik destek, hem de silahlı yardım vadediyordu. Sığınacak efendi arayan Türk burjuvası da, bu fırsattan istifade jeopolitiğini pazarlayarak kan parası karşılığında emperyalizme kapılanıyordu.

Bu dönemde, şiddet Türkiye'nin dış politkasının ve ekonomik kalkınma programının yapısal bir unsuruna dönüştü. Ortaya çıkan modele göre, Türkiye Amerikan emperyalizmine boğaz tokluğuna fedailik yapacaktı. Türkiye'nin sattığı meta, jeopolitiğiydi. Jeopolitik ise, stratejik öneme göre değerleniyordu. Çatışma, gerginlik, silahlanma gibi gelişmelerle stratejik konum önem kazanıyor, buna bağlı olarak da Türkiye'nin pazarladığı jeopolitiğin değeri alıcı ABD ve Batı nezdinde artıyordu. Böylece de Türkiye rejimi ABD'den daha çok "yardım," hibe, borç, kredi alabiliyordu. Barış, işbirliği, uyum dönemlerindeyse, stra-

tejik önem azalıyor, bu da jeopolitiğin getirisini düşürüyordu, kredilerde ve yardımlarda azalma oluyordu. Bu durumda Türk egemenleri şiddettten medet uman, bundan para kazanan duruma gelmişlerdi. Bunun için de tehditin abartılması, Doğu ile Batı arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi ve genel kriz ortamı onlar için bir kâr ve kazanç kapısı oluyordu. Model basitti: Dış düşman Sovyetler Birliği idi. Onun doğrudan uzantısı iç düşman olarak da komünistler vardı. Yoksa da, icat ediliyorlardı. Böylece iç düşman kavramı, hem bir yandan içerde bir "korku", disiplin, baskı, ideolojik saldırı manivelası olarak kullanılıyor, hem de ABD'den para sızdırmanın şantaj aracı oluyordu. Bu nedenle de arada iflas bayrağı çekilip de krediye ihtiyaç duyulunca içerde "komünist tevkifatları" tezgahlanıyor ya da Sovyet umacısı ve Ortadoğu'da komünist tehlikesi abartılıyordu. Bu açıdan Soğuk Savaş egemenler için bir tür "altın yumurtlayan tavuk" işlevi görüyordu. Tabi bu ideolojik saldırı ve ortaya çıkan ulusal savunma kültü ve bunun aygıtı ulusal güvenlik devleti, ülke içinde büyük yozlaşma, fikri yoksullaşma, demagojik siyaset ve ağır ideolojik saldırının çürümesini, baskı ve şiddet demokrasisini yaratıyordu. Tabi bu arada devletin bütün kurumları da bu Soğuk Savaş demokrasisinin gerekleri ve emperyalist jandarmalık uyarınca yeniden Amerikan modeline göre yapılandırılıyordu. Bu arada Türkiye daha 1946'da IMF'ye üye oluyor ve ilk kredi beklentisiyle de liranın değerini %116 düşürüyordu. Artık hikaye biliniyor: Truman Doktrini, ikili anlaşmalar, Kore'ye asker gönderilmesi, NATO'ya Ortadoğu'da da tetikçilik yapılacağı koşuluyla giriş, üsler, silahlar, Tan Matbaası'nın yakılması, 6-7 Eylül olayları...

DP'nin ilk yılları, ABD'nin önerileri ve Dünya Bankası'nın doğrudan denetimi altında liberalizm çılgınlığıyla geçti. Sonunda da büyük iflas geldi. Sonrası malum; gittikçe bataklığa saplanan DP'nin çöküşüne giden sarsıntılı yıllar, burjuvazi içindeki politik gerginliğin tırmanması ve askeri darbe...

Hocam, 27 Mayıs pek çok yanıyla tartışıldı. Ancak Menderes'in devletçiliğe oldukça hızlı ve belki de pervasızca saldırısının aynı zamanda bir rövanşı değil midir? 27 Mayıs sonrası dönemin hangi yönleri vurgulanmalıdır? Bu arada Türkiye siyasetine uzun yıllar damgasını vuran Demirel'in neyi temsil ettiğini de sanırım açıklamakta fayda var...

Devlet bürokrasisinin ağırlık taşıdığı eski burjuva koalisyonu, 1950 seçimlerinde doğrudan burjuvazinin yönetim hamlesi karşısında yenilgiye uğramıştı ama bu iktidarın 1957'den sonra yoksulluk, yokluk, karaborsa ve giderek de tam bir iflasla sonuçlanması ve artık ABD'nin de, Alman yardımıyla da olsa, "dipsiz kuyu"ya jandarmalık bahşişleri atmaktan yorulması ve desteğini çekmesiyle ona yeni bir hamle yapma fırsatı doğmuştu. Artan enflasyonun da altında ezilen bürokrasi, silahlı unsuru Ordu aracılığıyla kılıcını atmıştı 27 Mayıs'ta.

Bu dönemin birkaç özelliği var. Birincisi, liberalizmle flörtün acı sonuçları karşısında, hem ekonominin döviz sorununu aşmak, hem toplumsal baskıları ve bürokrasinin taleplerini karşılamak, hem de yerli girişimciyi ayağa kaldırmak üzere birikim modelinde değişiklik yapılıyordu. Bu "ithal ikameci" modele göre, piyasa planlamacılığı çerçevesinde ve korumacı duvarlar ardında kimi sanayiler geliştirilecek, böylece bu alanlardaki ithalat azaltılacak, biriktirilen dövizle de "kalkınma hamlesi" sürdürülecekti.

Tabi yerli malların tüketimi için tüketiciye ihtiyaç vardı. Bu arada siyaset sahnesine üstelik örgütlü bir biçimde çıkmış olan işçi sınıfının da, toplu sözleşme düzeniyle geliri arttırılacak, Türkiye'nin ürettiği buzdolapları, fırınlar, tüketim malları böylece iç pazarını yaratmış olacaktı. Sınıfın enerjisi de düzen tarafından emilebilecek, tehlikeli mecralara akması önlenebilecekti.

Bu arada, ülkede görece özgür bir ortam da ortaya çıkmıştı. 1961 Anayasası, gençlerin, aydınların, işçi sınıfı ile birlikte politik hayata katılmaları, sosyalist düşünce ile toplumun tanışması, TİP'in kurulması gibi iç gelişmelerle, ulusal kurtuluş savaşla-

rının başarıya ulaşıp mazlum dünyada yeni devletlerin kurulması, bağımsızlık ve ekonomik gelişme gibi olguların tüm dünyada tartışılıyor olması, içerde toplumsal muhalefeti doğuruyor ve biçimlendiriyordu.

Bu durumda, Amerikan emperyalizmine bağımlılık, NATO üyeliği, Ortadoğu sorunları da tartışma konusu oluyor, Soğuk Savaş'ın azgelişmiş burjuva demokrasisinin sınırları zorlanıyordu. Yeni birikim modeli, bir yandan örgütlü işçi sınıfını geliştiriyor, onun ideolojisini yayıyor, buna bağlı olarak toplumda yeni dinamik güçlerle birlikte yeni talep ve beklentiler ortaya çıkıyordu. Tabi buna egemenlerin kendi oyun arenası olarak gördükleri çok partili düzen de tepki veriyordu. Çelişkiler de böyle keskinleşiyordu. Örneğin, geri ve bağımlı burjuvazinin siyaset alanındaki temsilcisi Demirel, bir yandan toplumsal muhalefetin zorlamasıyla ABD bağımlılığını hiç olmazsa görünürde sınırlamak için ikili anlaşmaları gözden geçiriyor, üslerin kullanımına kısıtlamalar getirmek durumunda kalıyor ama aynı zamanda bunun sonucu olarak Amerikan yardımlarında da azalmayla karşılaşıyordu. Sanayileşmeye hız vermeye çalışıyor ama bu arada ara ve yatırım mallarının zorunlu ithalatının artmasıyla yine döviz darboğazıyla yüzyüze geliyordu. İhracatın durgunlaşması, dış borcu azdırıyordu. Bu arada, zaten korumacı düzenlere nüfuz etmek için geliştirilmiş çokuluslu şirketlerin tekeli ve kâr transferleri de ekonomiyi boğuyordu. Böyle olunca yönetimler bir yandan sendikalı işçilerin toplu sözleşmelerdeki baskısı ve iç tüketimin canlı tutulması zorunluluğu ile sermayenin tepkileri arasında kalıyordu. Sanayileşme siyasetinin doğal sonucu olan işçi sınıfının büyümesi, güçlenmesi ve örgütlenmesiyle kentleşmenin, modernitenin, toplumsal gelişmenin karşısında bütün bunların kaçınılmaz politik ve ideolojik etkileri de egemenleri zorluyordu. İşçi sınıfı onların politikalarının sonucu olarak gelişiyor ama bunun doğal politik sonucunun önüne engeller konuyordu. Örneğin, Türk Ceza Yasası'ndaki 141 ve 142. Maddelerle kapitalist gelişmenin getirdiği komünist örgütlenme talepleri

yasaklanıyordu. Bütün bu çelişkilerse, büyük toplumsal patlamalara neden oluyordu.

Bir yandan birikimsiz yerli sermayenin, bir yandan bağımlı devlet aygıtının, öte yandan da uluslararası sermayenin ve emperyalist devlet ve kurumların baskıları düzeni kendi cenderesi içinde tutarken, bağımlı ve çarpık kapitalizmin sınırlarını zorlayan toplumsal muhalefetin baskıları da egemenleri sıkıştırıyordu. Enflasyon, devalüasyon ve borç sarmalı ise, yapısal sorunlar olarak hükümlerini icra ediyordu elbette. Egemenler ve emperyalist müttefikleri, çareyi militarizmi iki düzlemde geliştirmede buldular. Bir yandan devlet aygıtı, öte yandan da sivil faşist örgütlenme, emeğin, demokratik muhalefetin ve genel olarak toplumsal özlem ve taleplerin üzerine bütün acımasızlıklarıyla salındılar. Amerikan destekli 12 Mart, iç savaşa düzenin ön militer tepkisi oldu...

12 Eylül hem devrimci hareket hem de Türk devletinin siyasal tarihinde çok önemli bir dönüm noktası... Bu süreci hazırlayan koşullara ve dönemsel anlamına bir kez daha değinmek gerekli sanırım...

1970'li yıllar hem dünyada, hem Türkiye'de, görüntüleri ve ardındaki sinsi, uğursuz gelişmelerle anımsanmalı. Batı-Doğu, ABD-Sovyet çatışmasında bu yıllarda sanki bir tür siper savaşları hakim olmaya başlamıştı. Genel görüntü, ABD'nin gerilemekte olduğu, Sovyetler'in de mevziler kazandığı yönündeydi ama bir bakıma iki taraf da siperlerde, nükleer silahların dehşet dengesi içinde çakılıp kalmış gibiydiler. Afrika'da örneğin Sovyetler mevziler kazanırken, Şili'de, Yunanistan'da ABD mevzilerininin restorasyonunu sağlıyordu fakat bunlar genel durumu etkilemiyordu. Bu görüntünün ardındaysa, Sovyetler'in statüko-ya mahkum bir biçimde iradesini yitirmesi söz konusuydu. Bir başka ifadeyle, yapay ilerleme görüntüsüne karşın Sovyetler Birliği, statüko siperlerinden çıkma niyet ve yeteneğini yitirmişti. 1960'larda Sovyetler'i pasifizm ve uzlaşma ile suçlayan Çin

de artık görüntüdeki Sovyet kazanımlarına karşı ABD ile birlikte mevzilenmişti. Buna karşılık, özel olarak ABD, genel olarak da Batı, yani beynelmilel sermaye ve emperyalizm, büyük bir saldırı öncesinin sessiz ve derinden hazırlığı içindeydi. İngiltere'de Thatcher, ABD'de de Reagan ile gelen ve Sovyetler'in ortadan kalkmasıyla sonuçlanan büyük saldırının hazırlıkları söz konusuydu '70'lerin perde arkasında. Hazırlık '70'lerde, ilk yıpratıcı salvolar '80'lerde, yıkıcı darbeler ise '90'larda gelecekti.

Benzer bir durum Türkiye'de de yaşanmaktaydı. 1970'ler rejimin iflas noktasına geldiği, burjuvazinin yükselen toplumsal muhalefet karşısında iç savaş mevzilerine çekildiği bir görüntü sergiliyordu. Türkiye bir uluslararası parya durumundaydı, müflis rejim için "yardım" şapkaları açılıyor, Batılı devletlerin her biri bu dilenci mendiline bir şeyler atarak rejimi ayakta tutuyorlardı. Enflasyon-devalüasyon-borç sarmalında tam bir kaos yaşanmaktaydı. Bu arada rejim sokaktaki faşist çeteler ve kitlesel kırımlarla sarsılan kargaşa ortamında değerler hegemonyasını yitirmiş, umarsızlığının korkularına yenilmiş ve bitkisel yaşama girmişti adeta. İktidarlar, koalisyonlar aynı zamanda sermayenin sivil temsilcilerinin iflasını getiriyor, devletin zor aygıtları ve elbette Silahlı Kuvvetler için geleceğin iktidar alanları görüntünün ardında açılıyordu. Emperyalizmin de bu arka planda baş aktör olduğu kuşkusuzdu. Bu arada "sol" da, iktidar yürüyüşünde değildi; bunun için gerekli araçlara hiç sahip olmadı. Burjuvazi, elindeki devlet gücünün zor aygıtlarını ve emperyalist efendilerinin uğursuz desteklerini büyük saldırısına hazırlarken, "sol" faşist çetelere karşı sokak savaşlarının siperlerinde çakılıp kalmıştı.

Burjuvazi ve emperyalizm, kılıçlarını 12 Eylül'de çektiler ve büyük saldırılarını başlattılar. Türkiye kapitalizmi, bir yandan dikensiz gül bahçesi yaratmak, bir yandan da dünya kapitalizmiyle farklı bir organik eklemlenme provasına acımasız bir şiddet dalgasıyla başladı. Bu kez, düzen, her on yılda bir askeri darbelerle etrafı temizleme ve meydanı yeniden sermayenin politik

temsilcilerine bırakmaktansa, artık, militarizmi kalıcı yapacak, darbe düzenini kurumlaştıracak bir yeniden yapılanmaya girişti.

Silah zoruyla girişilen yeni birikim sürecinin ardından, Türkiye kapitalizminin zora dayalı ve yoksullardan zenginlere muazzam bir servet transferiyle oluşan birikimini kalıcılaştırıp ekonomi mecrasına dökmeyi, dünya kapitalizmiyle eklemlenmeyi ve emperyalizmle zedelenmiş bağları onarmayı üstlenecek Özal iktidarı başlatıldı. Yeni çapulcu liberalizm, silahların gölgesinde, serbest ticaretten özelleştirmeye, 1950'lerde yarım kalmış rüyayı yeniden canlandırmaya soyundu. Bu arada dünya çapında da IMF'nin ve Dünya Bankası'nın "yeniden yapılandırma" programı ve Friedmancı politikalarla mazlum dünyadan emperyalist metropollere tarihin yazmadığı bir servet transferi gerçekleştiriliyordu. Türkiye'dekiyle eşzamanlı bu saldırının kökenleri işte '70'lerdeki görüntünün ardındaki özde gizliydi...

Hocam 12 Eylül'ün bir aktörü de Özal ve liberalizmiydi...

Özal liberalizmi de sonunda, Menderes'inki gibi iflas etti. Azgelişmiş bir kapitalizmin kendi ayakları üzerinde durabilmesinin koşullarının çoktan yitirildiği bir tarihsel zaman aralığında bir de korumacı duvarlarını yıkan, serbest ticaret, sermayenin denetimsiz dolaşımı, politik ve zihni bağımlılık zincirlerinin dayatılması ve siyasette faşizan ekonomide liberal stratejiler dolayımıyla emperyalizme eklemlenen, dolayısıyla da küresel finans-kapitalin spekülasyon dünyasında serseri mayın gibi dolaşan bir ülkenin bağımsız ve sürdürülebilir bir biçimde ayakta kalması elbette düşünülemezdi. Bir avuç işbirlikçi rantiyeci spekülatörle onların bürokraside, medyada, akademiyada ve siyasetteki tetikçilerinden oluşan bir çetenin milyonları kalıcı yoksulluğa, yoksunluğa, geriliğe, militarist-şovenist tutsaklığa, moral çöküntüye ve yozlaşmaya mahkum ettiği bir şiddet ve çürüme düzeni kuruldu sonunda. Milli Güvenlik Kurulu'nun denetiminde, IMF'nin güdümünde, vurguncuların emrinde kıyıcı bir çürümeydi söz konusu olan. Bütün bu süreçte, sermayenin siya-

setteki temsilcilerine, sivil politikacılara düşense, düzenin halkla ilişkilerini ve günlük işlerini yürütmekti.

Tabi böyle bir cendere içinde, yoksul milyonların bilinçsiz, edilgen, ruhsuz da olsa sınıfsal nefreti, spontan ve derinden muhalefeti, kabuğuna çekilmiş direnci, Türkiye kapitalizmini bütünüyle toplumsal dinamizmden yoksun, tabansız, ürkütücü bir yalnızlıkla malül çürümeye itti. Kürt Savaşı'yla birlikte, bu çürümeye, korku ve şiddet eklendi, çürümenin boyutları lime lime bir yitişe dönüştü. Egemenlik sistemi, emperyalist himayeye muhtaç bir müflislik içinde, zora, militarist-şovenist zehire, militer gücün ve güvenlik aygıtlarının bastırmasına, işkenceye, gözaltında kayıplara, faili meçhul cinayetlere, yargısız infazlara, zehirli medya yalanlarına, ideolojik saldırıya, kaba dönek ajitasyonuna, aydın ihanetine, resmi ideoloji propagandisti üniversite sistemine, borç batağına, spekülatif kumarhane ekonomisine, menfaat çetelerine dayalı şiddetle örülmüş bir girdaba teslim oldu. Bu arada, "sol" dahil, toplum, farklı yollardan giderek aynı yerde, düzenin yeniden üretilmesinde ve şiddettte buluşan iki ideolojik saldırı etkisinin cenderesi içinde sıkıştı. Bunlar, rüzgarını dışardan ve küreselleşmeden alan liberalizm ile kaynağını içerde, kozmopolitizme ve Kürt Savaşı'na tepkilerde bulan seçkinci-militarist-şoven-devletçi Kemalizm idi...

Hocam, günümüze gelirsek Derviş'in Özal'ın bıraktığı yerden üstelik çok daha köklü yönelişlerle devam ettiğini söyleyebilir miyiz? DSP-ANAP-MHP koalisyonu sırasında ekonomide pek çok "düzenleme" yapıldı. Bunların özü neydi?

Büyük iflas, siyaset alanında, Erbakan savrulması ve 28 Şubat istikrarsızlığı sonunda, düzenin büyük uzlaşmasını getirdi; rejim bütün yumurtalarını tek iktidar sepetine koymak zorunda kaldı. Bunun sonucu olarak da, "sol Kemalist" DSP, "Türkçü" MHP ve "liberal" ANAP iktidarda, eklektik DYP de ana muhalefette konumlandılar, Tabi yeni iktidar yapılanması da Genelkurmay ve Milli Güvenlik Kurulu şemsiyesi altında gerçekleşti.

Yeni iktidar, gece gündüz, IMF direktiflerini yerine getirmek için zorlu bir mesaiye girdi hatırlarsan, Meclis sabahlara kadar çalışıyor, mezarda emeklilik, özelleştirme, tahkim gibi konularda IMF programının gereklerini sadakatle yerine getirmeye çabalıyordu. Yine de rejimin iflası ve Kürt Sorunu'ndaki sıkışmışlığı o boyutlardaydı ki, sırf bu nedenle, '50'lerdeki gibi tetikçi roller biçtiği rejimi kurtarmak için ABD'nin doğrudan devreye girerek Öcalan'ı Kenya'dan kaçırıp Türkiye'ye teslim etmesinin getirdiği psikolojik üstünlük bile kısa sürdü. Şubat ve Kasım krizleri ise, bir kez daha, Türkiye kapitalizminin iflas etmesine ve yeni bir dış "yardım" batağında çırpınmasına yol açtı.

Bu kez ABD doğrudan duruma el koydu ve Derviş geldi. Derviş'in "sol" bir misyonla siyaset sahnesine çıkması ise, Türkiye'deki düzen solunun içine düştüğü çukurun, sağ'ın tükenişinin, emperyalizmin "üçüncü yol" umarsızlığının ve "devrimci sosyalizm"in önündeki ufkun genişliğinin görkemli göstergesiydi aslında...

Bu noktada Hocam, AB sürecine de değinsek... Bazı toplumsal kesimlerde oldukça büyük umutlar yaratan "AB reform yasaları"nın çıkması ile başlayan sürecin toz duman arasından gerçek yüzüne bakarsak neler görürüz? Görebildiğim kadarıyla AB süreci zaman zaman düş kırıklıkları yaratsa da genel olarak iki hayali körüklüyor. "Zenginleşme" ve "demokratikleşme"! Keşke bunlar olsa! Şu konuyu böyle olmadık noktalara savrulmadan yerli yerine koymaya çalışsak neler söylenebilir?

Yoksulluk ve antidemokratizm cenderesi Türkiye'de her kesimi etkiliyor kuşkusuz. Burjuvazi, elbette, kıramadığı yoksulluktan ürküyor, politik iktidardaki umarsızlıktan bunalıyor, dünya ekonomisine eklemlenme çabalarında bunların engelini hissediyor, hamisiz geleceğini karanlık görüyor, bir emperyalist bloka kapılanmanın kurtuluşunu arıyor. ABD de kendisine bunu öneriyor. Geniş emekçi kesimler, demokratik hakları ve ekono-

mik varoluşlarına karşı girişilen saldırı karşısında her çareye sığınmak zorunluluğunu duyuyorlar. Kürtler de kendi cephelerinden militarist cepheye karşı barış özlemiyle çare arıyorlar. İşte AB üyeliği bütün bu beklentilere yanıt veren bir maymuncuk olarak ortaya çıkıyor.

Tabi görünür gelecekte Türkiye'nin AB'ye üye olmasının söz konusu olmadığı gerçeğini bir yana bırakarak bir çözümleme yapmak belki de boşuna zaman harcamak olur ama bu tartışmayı yok saymak da mümkün değil. Bu arada, Türkiye'nin özünde Avrupalı olmadığı gerçeğini de bir yana bırakmak gerekiyor bir an için. Ayrıca burada bir moral tercih sorunu da söz konusu; Türkiye'nin AB'ye üye olmaya çalışması, yani bu eşitsizlikler dünyasında kapağı ayrıcalıklı sömürücü safına atıp kendini kurtarma çabaları, bir haliyle, bir işçinin, lotoda totoda vurgun vurup han hamam, fabrika sahipliğiyle yan yatıp beleş yaşama ham hayalinin manevi düşkünlüğünü çağrıştırıyor.

En iyi niyetlerle ve yukarıdaki itirazları bir yana bırakarak bakarsak, Türkiye'de üç beklenti söz konusu AB üyeliğinden. Ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve (Kürt Sorunu'nda) barış. Buna karşılıkAB, Türkiye'ye üç şey dayatıyor. Birincisi, yeniden yapılanma. Bu, esas olarak IMF programı. Bunun nasıl ekonomik kalkınma ve refah getireceği ve bir de bu refahtan yoksul emekçi yığınlara kırıntı düşüp düşmeyeceği, AB yanlılarınca yanıtlanmalı ama bu yapılamıyor. Üstelik, bu programın, toplumsal muhalefetin kaçınılmaz tepkilerinin bastırılmasında ve genel yoksullaşmanın çerçevesinde demokratikleşmeye engel olup olmayacağı da sorulmalı.

İkinci olarak, AB, Türkiye'ye yine aynen ABD gibi, Balkanlar'da, Kafkaslar'da, Ortadoğu'da militer görevler yüklüyor. Bunun getireceği silahlanma yükünün kalkınmaya, militarist örgütlenmenin daha da genişlemesi ve kültürünün daha da yaygınlaşmasıyla demokratikleşmeye nasıl ivme kazandıracağı sorgulanmamalı mı? Yoksa, bu durumda kalkınma ve demokratikleşme daha büyük yaralar almış olmaz mı?

Üçüncü olarak, AB ile Türkiye'nin ilişkilerinin, nesnel olarak, eşitsiz mübadeleden başlayarak binbir çeşit yapısal eşitsizliklerle örülmüş olduğu gerçeğinin üstü atlanabilir mi? Borç verenle alanın, sanayileşmiş olanla geridekinin, zenginle yoksulun, güçsüzle güçlünün ilişkilerinde sömürüden, ezmeden azade bir ilişki, karşılıklı eşitlik ve yarar olabilir mi? Tam da Marks'ı hatırlamanın zamanı. 1848 yılında yazdığı bir broşürde önce soruyor "Nedir serbest ticaret? Toplumun günümüzdeki koşullarında serbest ticaret nedir?" Ve yanıtlıyor Marks: " Sermayenin serbestliğidir, özgürlüğüdür." Ve şöyle devam ediyor: " Ücretli emeğin sermayeye olan ilişkisini sürdürdüğünüz sürece, metaların hangi avantajlı koşullarda değiştiriliyor olmasının bir önemi yoktur ve her zaman sömüren bir sınıfa sömürülen bir başka sınıf var olacaktır. Gerçekten de, sermayenin daha avantajlı işlemesinin sanayi kapitalistleriyle ücretli emek arasındaki çelişkileri ortadan kaldıracağını düşleyen serbest ticaret yanlılarının iddialarını anlamak çok güç. Tam tersine, tek sonuç, bu iki sınıf arasındaki çelişkinin daha da belirginleşmesi olacaktır. Baylar! Kendinizi soyut serbest sözcüğüyle aldatmayın. Kimin serbestliği [özgürlüğü]? Bu bir kişinin ötekine ilişkin özgürlüğü değildir, fakat sermayenin işçiyi ezme serbestliğidir... Serbest ticaret yanlıları bir halkın bir başkası aleyhine nasıl zenginleşebileceğini anlayamıyorlarsa, bunda şaşacak bir şey yok, çünkü aynı kişiler bir ülke içinde bir sınıfın bir başkası aleyhine kendisini nasıl zenginleştirebildiğini de anlamayı reddediyorlar."

Buradan bence şu sonuca ulaşabiliriz: AB üyeliği ya da AB ile bu uğurda girişilecek entegrasyon süreçleri, sonunda, Türkiye'nin kalkınmasında ve demokratikleşmesinde var olan iç dinamikleri de aşındıracak, hatta tahrip edecek sonuçlar yaratabilecek, dimyata giderken evdeki bulgurdan da olunabilecektir. Türkiye kapitalizminin ve onun ideologu fareli köyün kavalcılarının peşinde gidilebilecek hayırlı bir yol yoktur...

AB sürecine girmişken, Türkiye dış ve iç politikalarında AB ve ABD arasındaki çekişmelerin ne gibi bir rolü vardır? ABD'nin bölgede Türkiye'ye biçmeye çalıştığı rolle AB'nin Türkiye'yi görmek istediği zemin arasında oldukça önemli farklar var. Bu çelişki Türkiye'nin uluslararası ve bölgesel konumunda nasıl etkiler yaratıyor?

Aslında ikisi arasında, en azından olası sonuçları itibarıyla, çok fazla fark yok. Her ikisinin de temel aracı Türkiye'yi bütünüyle ötekine kaptırmamak, onun "militer" faydalarından maksimum yararlanmak. ABD, Türkiye'yi AB içinde bir "Truva Atı" olarak görmek istiyor. Şimdi yeni Doğu Avrupalı üyelere de aynısını yaptırmaya çalışıyor. Ayrıca ABD, tetikçisinin vitriniyle, iç manzarasıyla o kadar ilgili değil, hatta militarizmi asıl kendisine temel işbirlikçi seçmiş. AB, Türkiye'yi içine almak zorunda kalabileceği varsayımıyla ve aslında da süreci uzatıp tıkamak için iç manzara ve vitrin üzerinde daha çok duruyor ama onun da dayattıkları, demin söylemeye çalıştığım gibi zaten tam ters sonuçlar yaratacak potansiyeli içeriyor. Tabi iki tarafın artık iyice su yüzüne çıkmakta olan çelişkileri de Türkiye üzerinden hayata geçiyor ve bu ilerde daha da belirginleşecek belki Türkiye, o ilişkilerin gerginliğine bağlı olarak, daha sert, daha net tercihler yapma durumunda kalabilecek.

Hocam, seçimler sonrası politik tabloya baktığımızda neler söyleyebiliriz?

Türkiye seçmeni, son seçimlerde, düzenin politik yapısını tümüyle tasfiye etti. Sadece iktidar partileri değil, anamuhalefet de baraj altında kaldı, yani o politik yapının temel kurumu olarak ortaya çıkarılan TBMM toptan tasfiye edildi. Bu, önemli bir kopuşu gösteriyor ve tabi her ani ve kapsamlı sarsıntılı kopuşun olduğu gibi aynı zamanda bir savrulmayı da beraberinde getirdi. AKP işte o savrulmanın ulaştığı adres ve sadece bu kadar.

Şöyle bir benzetme yapabilir miyiz? Dünya güneşten koptu ve büyük kopuşla savruldu uzaya. O sırada hâlâ bir ateş topuy-

du. Ne var ki, sonunda, yine o savrulmuş ateş topu kabuk bağladı ve hayatta orada ortaya çıktı. Türkiye de koptu ve savruldu ve fakat hâlâ bir yangın yeri. Ama hayat da bu yangın yerinden çıkacak. Tabi bunun koşulları var, dünya örneğinde olduğu kendiliğinden olmuyor. Düzen, hep "yeni seçenekler" yaratmada esnek ve yetenekli. O anlamda deniz bitmiyor. Bir de AKP'yi deneyenler hep "yeni denenecekler" bulacaklar, daha doğrusu düzen onlara bunu hep sunacak. Üstelik biliyoruz zamanla "eskiler"in denenmişliği de unutulabiliyor ve onlar yeniden denenecek "taze seçenekler" olabiliyorlar. Dolayısıyla da, ancak örgütlü bir müdahaleyle düzenin bataklık denizi kurutulabilir, emeğin görkemli özgür denizlerine açılınabilir. AKP'nin çirkin ve fakat gerçek yüzü, foyası çabuk ortaya çıktı, boyaları çabuk döküldü. Ama bu çabukluk devrimcilere de zaman bırakmıyor, herkesin elini çabuk tutması gerekiyor.

Hocam isterseniz sohbetimizi son günlerin en önemli gelişmesi savaşla tamamlayalım. Türkiye'nin savaşa katılması konusunda ilginç bir gelişme ortaya çıktı. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

Türkiye'nin Savaş'a ilişkin tavrı konusunda önce şunu iyice belirlemek gerekir: Savaş'a katılmaktan kaçan ABD, kovalayan Türkiye. Türkiye, baştan bu savaşa asli bir unsur olarak katılmak istedi. ABD ne açıkça "senin kadar, hatta senin soktuğundan daha fazlasıyla biz de girmek istiyoruz savaşa, yani Kuzey Irak'a" dendi. ABD, pek çok nedenden dolayı bunu istemedi. Kendi lojistik destek cephe gerisinde "müttefikler"i arasında bir "savaş içinde savaş" istemedi ki, Türkiye'nin yapacağı buydu. Ayrıca, hem savaş sırasında, hem de sonrasındaki yapılanmada Kürtlere rol vermeyi planlarken, Türkiye katkısını da istemiyordu ABD. Ayrıca biliyorsun müflis tüccar işi, yani tetikçilik parasını yüz milyar dolardan açtı ve tabi "Şark kurnazlığı" ile "müflisin aç gözlü hırsı" da ters tepti. Ayrıca ABD bu işi çok kolay halledeceğine inanmış olduğu için kendisine pazarlanmak istenen "stra-

tejik önem"e de fazla prim vermedi. Onun istediği Türkiye'den "çok katkı, az katılım" idi. Aslında Türkiye'nin bütün güç odakları, TÜSİAD'ı, Genelkurmay'ı, hükümeti, medyası, entelektüel dünyası buna da çoktan razıydı. Tezkerenin oy çokluğuna karşın üç oy geride kalması bir sapma, bir kazaydı ve bazı milletvekilerinin ileriye dönük seçmeni kandırma kurnazlığının beklenmeyen, istenmeyen sonucuydu. Nitekim hemen arkadan gerekli iki oydan çok daha fazlası ikinci oylamada tercihlerini değiştireceklerini panik içinde ilan ettiler. Erdoğan çeşitli Amerikan gazete ve dergilerine verdiği demeçlerde açıkça şöylüyor "biz ABD'ye her şey taahhüt ettik ama onlar istemediler" diyor. Panik içinde Dışişleri Bakanlığı, yani Devlet de açıklama yaptı geçenlerde "bu durum bizim değil, ABD'nin tercihidir" diye. Sonuç şu: Türkiye şimdilik çok istediği savaşa (Güney Kürdistan'a karşı), tetikçiliğe (Irak'a karşı) ve üçüncü cepheye (içerde toplumsal mufalefete karşı) kavuşamadı...

Önümüzdeki günlerde, ABD Ortadoğu üzerine "ölü toprağı"nı serebilirse, bu dönem içinde, jeopolitiğinin getirisi de düşmüş olacak olan Türkiye Düzeni'nin, ciddi ekonomik-sosyal-politik krizlerle boğuşmak zorunda kalacağını, baskı ve şiddetin arttırılacağı bir gerileme dönemine gireceğini bekleyebiliriz. Daha güçlü bir ihtimal olaraksa, Ortadoğu'da ve genel olarak dünyada ABD saldırganlığı ve ona karşı ciddi karşı çıkışların ortaya çıktığı bir arka planda, Türkiye Rejimi, bir yanıyla, ABD'nin bölgedeki tetikçiliğini, sıçrama tahtası üs işlevlerini, öte yandan da Amerika'nın direnişler karşısındaki çırpınışına AB ile Rusya ve Çin'den gelecek tepkilere karşı ön savunma tampon mevzii olma görevlerini üstlenebilecek, bu kez de, yazgısını ABD ile birleştirmiş bir yitişe sürüklenebilecektir.

Tabi her iki durumda da, nihai sonucu ve kurtuluşu işçi sınıfı ile onun politik/ideolojik temsilcisi devrimci sosyalistler belirleyecektir...

Yeni bir yüzyılın eşiğinde dünya nereye gidiyor?

20. Yüzyıl, bir önceki yüzyılda atılan nihai kurtuluş düşlerini yeşerten büyük umutların meyve vermesiyle başladı. Onyıllar bu yöndeki iddia ve hülyaların zorlu kavgalarıyla, insanın yenilgi ve zaferlerinin kazanımlarıyla örülerek yaşandı. Ne var ki, bu yüzyılın sonu düş kırıklıklarını, hezimetleri, bunalımları getirdi ve sefil bir geri çekilmeyle de 21. Yüzyıla gelindi. Yüzyılın başlarında umutları gökyüzünde gezinen ve güneşi zaptetmeye çıkan insanoğlu, sonunda, her alanda ve en çok da kültürde, ahlakta, uygarlık değerlerinde dibe vurdu. Şimdi, yeni yüzyılın eşiğinde, kahrolası modern zamanların ve onun insanı alçaltan "yükselen değerler"inin girdabında barbarlığa, çürümeye, yok oluşa doğru dolu dizgin koşmakta dünya. Daha aşağılarda yer yok artık. Dibe vurduktan sonra yeni bir yükselişe geçilebilecek mi, yirminci yüzyılın yarım kalmış rüyasının gerçekleşmesi yönünde bir sıçrayış yaşanacak mı zaman gösterecek...

Dünyadaki güç dengeleri nasıl bir çatışma ve barış ortamı öngörüyor?

Dünyanın bugünkü hali, üç yaman çelişkinin yol açtığı çatışmalara gebe. Bunlardan birincisi ve şimdilik açık bir çatışmaya dönüşmesi en uzak olasılık olarak görüneni egemenler arasındaki çelişkiler. Ondokuzuncu yüzyılın başında, Metternich'in siya-

si mimarisince 1815 Viyana Kongresi ile kurulan "Avrupa Uyumu" süreci, sömürgecilik talanı temelinde yeryüzünün efendileri arasında yüzyıl sürecek bir "barışçıl ortaklık"ı simgelemekteydi. Yirminci yüzyılın başında bu egemenler arası "ortak sömürü ve yönetim" tarzı iki biçimde yorumlandı. Seçkin Marksist Kautsky, hayata Marksizm dışı uyum penceresinden bakarak bu durumu "ultra" ya da "süper" emperyalizm olarak değerlendirdi. Sömürgeci efendilerin artık aralarındaki çelişkileri çatışmaya dönüştürmeden, dünyayı "barışçıl" bir biçimde ortaklaşa yönetebileceklerini düşündü. Lenin ise, uyum görüntüsünün ardındaki çelişki ve ilişkilerin hasmane özünü keşfetti ve emperyalistlerarası savaş olgusunun dönemin temel gerçekliklerinden başlıcası olduğunu öne sürdü. Hayat, O'nu haklı çıkardı. Günümüz dünyası, o döneme benzer biçimde, hem uyum, hem de çelişki ve çatışma olgularını içerdi kuşkusuz. Görünür gelecekte, uyum'un ağır bastığı görülüyor ama bu bizi efendiler arasındaki çelişkileri görmekten uzaklaştırmamalı. Onlar arasındaki çelişkilerin, zamanı geldiğinde, nasıl hasmane rekabete ve acımasız çatışmalara dönüşebileceğini unutmamak gerekir.

İkinci çelişki ve çatışma setini ise, elbette, ezenlerle ezilenler arasındaki eşitsiz ilişkilerde bulmak mümkün. Biliyoruz ki, sömürü, şiddet, eşitsizlik, adaletsizlik, emperyalizm gibi efendilerin saldırıları, her zaman ve her yerde kendilerine karşı direniş tohumlarını da ekerler. Bugünkü dünya bu tür çatışmaları yeniden her an yeniden üretiyor kuşkusuz.

Üçüncü olaraksa, ezilenler arasındaki yıkıcı çatışmaları zikretmek gerekiyor. Bu da yaşamın bir yasası. Aziz Nesin'den dinlediğim bir anı bu noktada anlamlı. 1940'lı yıllarda İstanbul'da sokak kedilerini zabıta bir çuvala doldurup Saraybumu'ndan denize atarak itlaf edermiş. O çuvalın karanlığı içindeki kediler büyük bir korkunun, belirsizliğin ve umarsızlığın paniğiyle birbirlerini parçalarlarmış ve daha denize dökülmeden korkunç bir biçimde can verirlermiş. Ezilenler işte o kedilere benziyorlar; o çuval onların iç düzenlerini, çuvalların ağzını bağlayanlar da

emperyalistleri anımsatıyor.

Bu dünyanın örgütlemeye yöneldiği "barış" ise, bir tür Pax-Romana-Pax Amerikana; insanın ahmaklaştırılmasına ve kültürün yozlaştırılmasına dayanan bir sömürü-para-silah-yalan imparatorluğu. Mümkün müdür, hep birlikte göreceğiz...

Geçtiğimiz yüzyılda insanın insan olma sürecine hangi kilometre taşları eklendi?

20. Yüzyıl, daha önce de değindiğim gibi, insanlaşma serüvenine, her şeyden önce, "insan olma düşü"nün mümkün olabileceği inancıyla örülen bir önceki yüzyıl mirasına sadık mücadele ve örgütlenme modellerinin geliştirilmesine, ardından da, bunun toplumsal proje ve praksisinin yaşama geçirilmesine tanıklık etti. 19.Yüzyılda Marksizm ile mücehhez örgütlü Sınıf Hareketi, 20. Yüzyılın büyük bölümünde hem insanlığın bütün olumlu birikimlerinin vandal efendilere karşı korunmasına öncülük ve hamilik yaptı, hem yepyeni insanlık değerlerini yükseltti, hem de kanıyla canıyla yaşamın her alan ve boyutundaki (bugün kanıksamış ve önemsemez bir biçimde kullandığımız en banalları da dahil olmak üzere) bütün temel hakları ve insani ve sosyal mevzileri kazanıp insanlığa armağan etti. Hukuktan siyasete, ekonomiden kültüre, sosyal güvenlikten eğitime, bugün hiçbir demokratik hak yoktur ki, Sınıf Hareketi'nin önderliğinde "uygar efendiler"e karşı dişe diş mücadeleyle kazanılmış olmasın. İnsani her değerin, uygarlığın ulaştığı her kilometre taşının, sanat ve kültürdeki her ilerlemenin, moral normların ve demokratik kuralların temel ölçütleri bir koca yüz sene boyunca Sınıf Hareketi tarafından belirlendiği kesindir.

Aynı yüzyıl, insanın insanı sömürmesinin bilinçli toplumsal praksisin devrimi ve düzeniyle tarihte ilk kez yasaklanmasını yaşamıştır.

Aynı yüzyıl, özgürlükler dünyasına doğru yürüyüşün soylu serüvenine karşı egemenlerin faşist kalkışmasının, tarihte az görülmüş özveri ve kahramanlıklarla, bilinçlerde ve vicdanlarda

geri dönülmez biçimde lanetlenmesine ve savaş alanlarında bastırılmasına tanıklık etmiştir. 20. Yüzyılda Vietnam'ın yoksulları bunu büyük Amerika'yı yenilgiye uğratmışlardır.

20. Yüzyılda yapı emekçileri gökyüzüne uzanan dev binalar inşa ettiler. Bilim emekçileri bilgisayarlar yaptılar, uzaya insan gönderdiler. Fabrikalarda ürettiler, tarlalarda ilk kez bütün insanlığa yetecek gıdalar yetiştirdiler. 20. Yüzyıl, sınıfsız toplumun maddi altyapısının oluşmasında çok büyük aşamalar kaydetti...

Yüzyılın sonlarındaki utanç verici yenilgi ve bunalımlar, aynı yüzyılın kalıcı kazanımlarını elbette ortadan kaldıramıyor...

Yüzyıl başında kurulan büyük düşler ve yaşanan boğuşmada hangi kazanımlar elde edildi, hangileri elden kaçtı?

Hayat, yirminci yüzyıl boyunca iki tarihsel eğilimi içerdi. Bu eğilimlerden biri sınıfsal, öteki de milli bir nitelik taşıyorlardı.

Kökenleri belki de yirminci yüzyıl öncesine dayandırılabilecek birinci tarihsel trend, "emeğin sermaye karşısında hayatın kritik alanlarında ve geri çekilmeli de olsa, süreklilik ve kalıcılık (kurumsallaşmış) kazanmış biçimde mevziler elde etmesi" şeklinde özetlenebilir. Daha önce sözünü ettiğim mücadele kazanımları işte bu tarihsel eğilimi ortaya çıkarmışlardır. Bu eğilim, bir başka biçimde, insanlaşma serüveninde kilometre taşlarının örülmesi olarak da tanımlanabilir elbette.

İkinci tarihsel eğilim ise, yirminci yüzyılın ikinci yarısında başlayan ulusal kurtuluş savaşları, bunların sonunda ortaya çıkan bağımsız devletler ve politik bağımsızlığın başta ekonomik olmak üzere başka alanlardaki bağımsızlıklarla pekiştirilmesi iradesi ile ortaya çıkmıştır. Bu süreçle birlikte, mazlum milletler beynelmilel sermayeye ve onun örgütlü tetikçisi emperyalist devletlere karşı, her alanda, mevziler kazanmışlardır, beynelmilel sermayenin yağmasına karşı değerlerini, kaynaklarını ve zenginliklerini koruma mekanizmaları oluşturmuşlardır.

İşte iki tarihsel eğilim, bu sınıfsal ve ulusal kazanımlarla ortaya çıkmıştır.

Şimdi her iki düzlemde de, sınıfsal alanda da, ulusal alanda da, mazlumların kazanım ve mevzileri ellerinden alınmaktadır. Zamanımızın belirgin özelliği burada yatmaktadır. Aynı madalyonun iki yüzü olan küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni süreçleri ile, egemenler, önce, bu iki tarihsel eğilimi durdurmaya, sonra da tersine çevirmeye girişmişler, bunda da büyük ölçüde başarılı olmuşlardır.

İlk olarak, gelişmiş kapitalist ülkeler de dahil olmak üzere, emeğe karşı büyük bir saldırıya girişilmiş, tren durdurulmuş ve emekçilerin pek çok ekonomik, sosyal, politik, hukuki demokratiki kazanımı elinden alınmaya başlanmıştır.

Bugün beynelmilel sermaye yeryüzünün her yanına nüfuz edebilmekte, kendisine karşı oluşturulan bariyerleri parçalamakta, sömürgeci "açık kapı siyaseti"ni uygulamaya koyarak mazlum ulusların kazanımlarını yağmalamaktadır. Küreselleşme, beynelmilel sermayenin yeryüzünün her tarafına girerek tam bir serbestiyle yatırım-üretim-dağıtım-kâr transferi yoluyla neoyağma ağı kurmasını; Yeni Dünya Düzeni de, onun emperyalist devletlerinin yeryüzünün her köşesine, sermaye nüfuzunu korumak amacıyla, gerekirse askerisi de dahil olmak üzere, müdahale edebilmesini öngörmektedir. Üretimden kopmuş finans sermayesinin mutlak başatlığında kara para, mali spekülasyon, borsa oyunları, imaj, isim ve patent ticareti, sanal işlemler yıkıcı bir global talan ekonomisi yaratmıştır.

Egemen sosyal formasyon bu yeni biçimiyle insanlığı yıkım ve hiçliğe sürüklerken kendi yok oluşunun nesnel ve öznel koşullarını da yaratmaktadır. Lenin, kapitalizmin en yüksek aşaması olarak gördüğü emperyalizmin ilk döneminde, kapitalizmin rekabetten kaynaklanan üretici güçleri geliştirme yeteneğini tekelleşme ile yitirmekte olduğunu söylemiş, Marks'ın, sosyal güçleri geliştiremeyen bir sosyal formasyonun yıkılmaya mahkum olduğu tezine dikkat çekmişti. Lenin, ayrıca, bu nesnelliğin yanı sıra yoksulluğa mahkum edilen insanlığın da söz konusu gelişmeye razı olmayacağını belirterek direnişin öznel boyutuna

işaret etmişti. Bugün ise, emperyalizmin bu en yüksek aşamasında, üretici güçlerin insan boyutu tahrip edilmekte, gelişen bölümü ise gerektiği ölçüde mal ve hizmet üretmeye yönlendirilmemekte, reel ekonomiden koparılmakta, sosyal formasyona yeni kan verici bir işlevden uzaklaştırılmaktadır. Üretim ilişkilerinin bu yeni safhası, üretici güçlerin reel ekonomiyle olan yapıcı ilişkisini çarpıtmış durumdadır. Ayrıca, teknik alandaki devasa gelişmelerin, örneğin genetikte açığa çıkan potansiyelin, özel ellerde insana düşman alanlara kaydırılması olasılığı, insanoğlunun kapitalist üretim ilişkilerine isyanının öznel kaynaklarını olgunlaştırmaktadır. Zincirlerinden başka kaybedecek şeyi olmayanların insanlıklarını yitirme tehlikesi her geçen gün büyümektedir. Dolayısıyla, gerçekten de, sosyalizmle yok oluş arasındaki ilişki giderek belirginleşmektedir...

Bugün yeni bir yüzyılın eşiğinde ülkemizde aydınlar olarak hangi düşleri kurmalı ve hangi düşlerin gerçekleşebileceği umudunu taşımalıyız?

Türkiye'nin tepeden inme modernleşme mühendisliğinde, geleneksel aydınların tayin edici bir rolü olagelmiştir. Tarihi itmek ve halkın, Batı'daki ulusların yaşamak zorunda kaldıkları toplumsal altüst oluşların acılarını yaşamadan sosyal gelişme evrelerinin üzerinden atlamasını sağlamak, Türkiye'de aydın çabalarının bir temel itkisiydi. Çeşitli nedenlerle, "resmi" olanın halka iletilmesindeki aktarma kayışı olmak ve onun yeniden üretilmesi süreçlerinde rol almak ise, onun trajedisiydi belki de.

Burjuvazinin Batı Avrupa'da henüz ilerici bir sınıf olduğu dönemlerden kaynaklanan ve Aydınlanma sürecinin mirasçısı bir "aydın geleneği"ni sonraki yüzyıllara taşıyan Batılı entelektüellerin karşılıkları bir biçimde bizde de ortaya çıktı. Bize özgü olanla Batı etkisinin kaynaşmasının sonucu olan bir toplumsal kategoriydi bu. Hürriyet Kahramanı Namık Kemal'in Marks'tan haberi yoktu ve daha o zaman "Elimizden gelse, memleketimizde mevcut olan lisanların Türkçe'den maada kaffesini mahvet-

meye çalışmak iktiza ederken, Arnavutlara, Lazlara, Kürtlere birer elifba tayiniyle ellerine şikak için bir silah-ı manevi mi teslim edelim?.. Vakıa Rumlara, Bulgarlara bizim lisanı tamim etmek kabil değildir; fakat Arnavutlara, Lazlara, yani müslümanlara tamim etmek pek kabildir. Oralarda, münasip yolda idare olunur mektepler yapılır...ise, yirmi sene sonra Lazca, Arnavutça bütün bunlar unutulur..." diyebilmişti ve fakat aynı zamanda da rejimin hışmını üzerine çekmişti, sürgüne gönderilmişti ve fakat devletten maaşa da bağlanmıştı!

1900'lerden Cumhuriyet'e doğru yürüyüş çürümüş bir imparatorluğun yıkıntıları arasındaki zorlu bir yolculukla gerçekleşmişti. Toplamı halkın neredeyse tamamını teşkil eden muhafazakar (müslüman) halkın yaşam biçimini zorla değiştirmeye; Kürtleri inkar ve imhaya; emekçiyi, devlet eliyle burjuva yetiştirme yolunda kanıyla canıyla acımasız sömürüye ve angaryaya mahkum etmeye koyulan Cumhuriyet'in kurucuları, bu cerahatı resmi ideolojinin sımsıkı kabuğu içinde hapsedip kurutmayı, hiç değilse, iltihabın dışarı sızmasını olabildiğince engellemeyi denediler.

Onların yarattığı burjuvazi ise hem tarihsel nedenlerle, hem kendi birikimsizlik ve yeteneksizlikleriyle sürekli korkan, korktuğu ölçüde de, emperyalizme kul-köle, kendi halkına da kıyıcı olan bir seyir izledi. Güncel bunalımlarıyla da, yeni bir şiddet ve çürüme dalgasında boğulma noktasına geldi. Nihayet, yolsuzluk, yoksulluk, militarizm girdabında ve Kirli Savaş'ın sosyal hezeyanında Türkiye egemenleri, ot bitmez hale getirmeye çalıştıkları bir coğrafyada insanı yitirdiler. İnsanlık yitti Türkiye'de. Bugün Türkiye, iç ve dış düşmana muhtaç bir ulusal güvenlik kültünün ve onun aygıtının cenderesinde çırpınıyor...

Bu düzen çerçevesi içinde, elbette, bir aydın kategorisi de oluştu; burjuvazimiz gibi o da devlet fideliğinde yetişti.

Peki aydın, sınıf hareketi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Batı'da geleneksel aydınlar Sınıf Hareketi'nden, sınıf örgütlenmelerinden, sınıfın ideolojisinden etkilenmişler, onlardan beslenmişlerdi. Hatta onunla organik bağlar kuranlar da olmuştu. Benzer bir aydın kuşağı Cumhuriyet Türkiyesi'nin belli bir evresinde de oluştu. Ne var ki, rejimin acımasız yönelişine hedef olmakla, kendi kökensizliğiyle, belleksizlik ve birikimsizliğiyle, sınıf hareketinin güçsüzlüğüyle fazla gelişemedi.

Zor zamanlarında imdadına yetişen devletin kılıcı sayesinde, iç ve dış etkenlerle son otuz yılda palazlanan burjuvazi, her ne kadar hâlâ kendi aydınını yetiştirebilecek olgunluğa erişemediyse de, bu süre içinde, karşısında yetişmiş bir aydın taifesini satın alabilme gücüne ulaştı. Yitirdiği değerler hegemonyasını toplumda yeniden tesis etmek için ihtiyaç duyduğu aydınları artık eskisi gibi hapse atmaktansa korkuyla sindirmeyi ve parayla işe almayı yeğledi egemenler. İşte böylece de, Türkiye'nin aydın tarihinin en utanç verici evresi başladı; bu, dönekliğin özendirildiği, en hayasız bir biçimde yüceltildiği, yaygınlaştığı bir dönem oldu.

Bugün düzenin aydınlarını iki kategoride toplamak mümkün. Bunlardan birincisi, devletçi-şoven "nasyonal sol" sol Kemalistler. İkincilerse, küreselleşen dünyadan etkilenen, beslenen ve onu yansıtan liberal demokratlar. Bunlar sonunda farklı yollardan da olsa düzenle bütünleşiyorlar, onun savunucusu ve yeniden üretilmesinin tetikçileri oluyorlar.

Nasıl dünyada Pinter'den Chomsky'e geleneksel aydınların ilerici geleneğini sürdüren entelektüeller varsa, elbette, benzerleri daha az sayıda olmak üzere Türkiye'de de varlar. Ama kesin olan şu ki, geleneksel aydınlar bir sosyal kategori olarak dünyanın her yerinde ve belki de en çok Türkiye'de çürüyorlar, yok oluyorlar. Maddi temellerini yitirmiş, düşünsel kökleri kurumuş, mirasları hükmünü icra etmiş bir gelenek olarak artık sönümleniyorlar.

Görüntünün ardındaki gizi ve özü keşfetme serüveninin çilekeş militanları olması gereken aydınlar bugün Türkiye'de tam

bir "şizofrenik varoluş" koşulları altında sürünür hale getirilmişlerdir. Medyada ve üniversitelerde, günlük vülger (medya) biçimiyle ve sistematik (bilimsel) yöntemlerle gerçeğin arayışı/ifadesi süreç ve yapılarında yer alan "aydınlar" artık tam aksine gerçeği çarpıtma, saptırma ve onu yalanla ikame misyonuyla görevlendirilmişlerdir. Bu kişilik bölünmesi, döneklerin kişiliksizliğiyle birleşerek hasta bir toplumsal kategori yaratmıştır. Belki en çok, gerçeğin estetik arayış ve ifadesi sürecinde, yani sanat ve kültür alanlarında hâlâ direnenler vardır ama onlar da ahmaklaştırma/yozlaştırma saldırısının kurbanı olmuşlardır.

Hangi düşlerimizi nasıl gerçekleştirebileceğimizi sormuştuk?

Bugün aydınlar için tek yol kalmıştır. Aydın bizim coğrafyamızda ya sınıfın organik aydını olarak ya da Kürdün halk aydını olarak ortaya çıkacaktır. Geleneksel aydın ise, sosyal yeri ve politik duruşuyla (Kürt Sorunu'nda resmi ideoloji dışı bir konumlanış koşuluyla) Sınıf saflarında yer aldığı ölçüde kendini yeniden tanımlayabilir ve üretebilir.

O'nun bugün hangi düşleri kuracağını ve hangi düşlerin gerçekleşebileceğine dair umudunu da işte bu saf tutuş belirleyecek...

▶ *Dünyada özellikle de emperyalist ülkelerde diplomasi ya da uluslararası ilişkiler geleneğinin gelişimine ilişkin neler söylenebilir? Bu elbette çok kapsamlı değerlendirilmesi gereken bir başlık. Ama SSCB öncesi İngiliz diplomasisi, sosyalist bloğun varlığında ABD diplomasisi ve sosyalizmin çözülüşü sonrasında tatile çıkan diplomasi türü bir dönemlendirmeyle genel bir değerlendirme yapabilir misiniz?*

Sorunuzun yanıtına belki İngiliz İmparatorluğu'nun "Güç Dengesi" sistemiyle başlamak gerekir. Bu, hegemon gücün statükoyu koruma çabasının adıdır. İngiltere, bir yandan "üzerinde güneş batmayan" imparatorluğunun yayılma yollarının açık tutulmasını, öte yandan da, Avrupa'da herhangi bir sömürgeci ülke ya da ülkeler ittifakının üstünlüğünü önlemeyi sağlamayı dış politikasının temel ilkesi olarak belirlemişti. İşte o dönemde diplomasi, sömürgeci güçlerin kendi aralarındaki rekabet ve çatışmalarda hegemonun istekleri doğrultusunda bir dengenin korunması çabalarıyla durumdan müşteki rakiplerinin paylaşımda pay kapma uğraşlarından oluşmaktaydı.

Batı geleneğinde 19. Yüzyıl, diplomasinin "Altın Çağı" olarak anılır. Neydi bu "Altın Çağ"ın özellikleri? Gerici monarşilerin bir tür Kautskiyen "ultra emperyalizmi" diyebileceğimiz "Avrupa Uyumu" çerçevesinde dünyayı aralarında paylaşıp yönettikleri döneme ait bir kavram bu. Napolyon savaşlarından

sonraki restorasyon dönemini ifade ediyor. Kissinger bunu "Yeni Dünya Düzeni" diye adlandırıyor. Sömürgeciliğin resmi tarihinde bu dönemde kurulan "yüz yıllık barış" diplomasinin başarısı olarak anlatılır. Aslında barış söz konusu da değildir. Bütün radikal muhalefet kanla ezilmiş, Avrupa üzerine gericiliğin, mazlumların dünyasının üzerine de sömürgeciliğin "ölü toprağı" nın serildiği bir dönemdir bu, özünde şiddet yatar elbette. Aristokratik gelenek, o dönemde, burjuvaziye ve sömürgeciliğe hizmetlerini diplomasi alanında yürütmüş, kendi normlarının damgasını vurmuştur sürece. Dünyanın yağması üzerinde, güç ilişkileri temelinde ve monarkların akrabalık bağları çerçevesi içinde sömürgeciliğin diplomatları şatafatlı, ince nüanslarla örülmüş dilleri ve sembolleri ile sadece egemenlerin diplomasi geleneğini değil, aynı zamanda, sanatını ve biliminin verilerinin başlangıcını da oluşturdular. Napolyon'u yenilgiye uğratan muzaffer rejimler 1814 yılında topladıkları Viyana Kongresi ile kurdular sömürgecilerin "kutsal ittifak"ını. Ve, Avrupa'nın şiddetle bastırılması bu güç ve iş birliğiyle gerçekleştirildi. Savaşın ganimetlerinin paylaşılması, demokratik, devrimci, ulusal taleplerin bastırılması, gerici düzenlerin pekiştirilmesi ve aralarındaki işbirliği ile rekabetin belirli bir denge içinde korunması, hep bu profesyonel diplomatların göz kamaştıran debdebenin steril görüntüsü ardında gerçekleşti.

1848 devrimleriyse, bu "Avrupa Uyumu"nu altüst etti. Sanayi Devrimiyle birlikte burjuvazinin kesin hakimiyetini kurması, ulus-devletlerinin konsodilasyonu, Avrupa'da yeni savaşlar ve emperyalist rekabetin kızışması yeni bir dönemi başlattı. Artık modern proletarya, Marksist toplum bilim ve sosyalizm de tarih sahnesindeydi. "Emperyalizm Çağı" ve "Komünist hayalet"e karşı mücadele, ivme kazanan yeni saldırının adıydı. 1871 Paris Komünü, yeni burjuva diplomasisinin "kan pazarlığı"ndaki ustalığının da belki ilk denemesiydi. Bu dönemde diplomasi, emperyalist paylaşım mücadelesinin güç ve şiddet ilişkilerini örten "incir yaprağı"nı oluşturdu. Emperyalizmin militarizmine şove-

nizm, ırkçılık, milli husumetler, dünyanın talanı çerçevesinde oluşan "kupon kesiciler"in saldırgan asalaklığı eşlik etti ve diplomasi de büyük iflasını yaşadı. Kapalı kapılar ardında, savaşların vahşetinin arka planında ve sömürge halklarının kanı, canı üzerinden sinsi, kurnaz, dolandırmaya, kurumsallaşmış casusluğa yönelik bir faaliyet türüne dönüştü diplomasi. Sömürgelerdeyse, yerinde yönetimin bir unsuruydu diplomatik misyonlar.

Tekelci kapitalizmin, emperyalizminin doğası, barışa, işbirliğine, uyuma değil, hasmane rekabete, çatışmaya ve son tahlilde de sorunların çözümünde şiddete, askeri güce başvurmaya yatkındı, dolayısıyla da diplomasiye sadece kanlı özü gizleyen görüntü akrobatlığı kalmıştı.

Sonunda, önce birinci, ardından da onun doğrudan devamı ikinci paylaşım savaşları yaşandı.

Ekim Devrimi bir değişiklik yaratmadı mı?

Tabi bu arada da, "devrimci diplomasi" ya da "halkların diplomasisi" diyebileceğimiz bir başka gelişme yaşandı. Bolşevik Devrimi, açığa çıkardığı ve reddederek parçalayıp çöpe attığı emperyalistler arasındaki gizli anlaşmalara ilişkin tavrıyla devrimci diplomasinin özünü de ortaya çıkarmış oldu; bu, her şeyden önce, açıklık ilkesine dayanmak demekti. Tabi egemenlerin diplomasisinin gelenekselleşmiş gizli kapaklı dolaplar çevirme entrikacılığının reddi, doğası gereği, halkların aleyhine pratiklerin reddini içermekteydi. Bolşevik yaklaşımı, halkların gözü önünde ve emeğin, işçi sınıfının, mazlum halkların çıkarlarına, ulusal-demokratik taleplerin meşruluğuna dayalı bir diplomasi yöntemiydi.

Bunun karşısına da emperyalist dünyada Amerikan diplomasisi çıktı. Bu, bir yandan beynelmilel sermayenin çıkarları doğrultusunda açık kapı stratejisini, bir yandan uluslararası ilişkilerin militarizasyonunu ve Sovyetler Birliği'nin kuşatılmasını, bir yandan bağımlı ülkelerdeki denetim mekanizmalarını, öte yandan da sabotaj, kışkırtma, darbe örgütlenmesi, toplu kırımlar, ci-

nayet, işkence, suikast gibi yıkıcı istihbarat ve terör faaliyetlerinin düzenlenmesini içeriyordu. Tetikçi bir diplomasi geleneğiydi Soğuk Savaşçıların yarattığı.

Türkiye'de Hariciye geleneğini nasıl değerlendiriyorsunuz? Türkiye kapitalizminin dış politika pratiğinden bağımsız bir Dışişleri efsanesi var biliyorsunuz. Dışişleri bürokrasisinin Türkiye'nin en yetkin, en çaplı kadrolarını barındırdığına ve siyasi iradeden bağımsız bir devlet geleneğinin sürdürücüsü olduğuna dair bir efsane. Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

Türkiye hariciye geleneği, Osmanlı'nın Düvel-i Muazzama dediği Batı karşısında ezik, bağımlı, kişiliksiz memurlara dayanır. Aşağılık kompleksiyle, halktan kopuklukla, kapıkulu zihniyetiyle örülmüş kozmopolit bir işbirlikçiliktir bunun özü. Cumhuriyet'in kurucu kadrosu, bunu değiştirmek için çaba sarfetmiştir ama Türkiye kapitalizmi ve yarattıkları burjuvazinin yapısal özellikleri ağır basmıştır ve sonunda özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmelerle bu "tip" hortlamıştır. Genel olarak Batı, özel olarak da Amerikan hayranlığı, emek düşmanlığı, antikomünizm ve uluslararası iç savaş olarak algılanan Soğuk Savaşçılıkla birleşince ortaya 19. Yüzyılın süslü ve şekilci Batı diplomatlarının kötü karikatürleri ortaya çıkmıştır. Bu arada mutlaka eklemek gerekir ki, "sivil kışla" denebilecek bir hiyerarşik ve katı disiplinli örgütlenme oluşmuş, içe kapalı ve dışardaki küçük koloni halinde yaşamanın etkileriyle bu yapısal özellik boğucu bir hal de almıştır.

Belli ailelerden gelen diplomatlar geleneği, zamanla, seçkinciliğini başka biçimlerde, örneğin kurum içi ve dışı evliliklerle sürdürmüştür.

Hariciye, sol düşünceye tamamen kapalı olmuştur denebilir mi?

Türkiye'de toplumsal muhalefetin etkinleşmesi, örgütlü işçi

sınıfının ortaya çıkışı, Batı ile ilişkilerin sorgulanmaya başlanması, bağımsızlık düşüncesinin yaygınlaşması, hariciye bürokrasisinde de etkili olmuştur bir ara. Özellikle 1970'li yılların iflas ve bunalım döneminde Ecevit'in yükselişinden etkilenen ve bunda kendine kariyer olanakları gören Kemalist "orta sol"cu bir gençler kuşağı ortaya çıkmıştır ve yaşlılar egemenliğine karşı bir muhalefet filizlenmiştir. '70'lerin sonundaki Ecevit iktidarında ilk çıkışlarını yapan ve üst görevlere adımını atan bu kuşak 12 Eylül darbesiyle tam bir dönüş yapmıştır. "Solun dili"ni bir ölçüde kullanabilen bu diplomatların bir bölümü Batı ve Kuzey Avrupa'daki "demokratik itiraz"ın önünü kesmekle görevlendirilmişlerdir.

Daha sonraki gelişmelerle Kemalist çevrelerde ortaya çıkan genel reaksiyonla birlikte Hariciye'nin devletin şiddet aygıtları ve ABD kurumlarıyla gelişmiş bulunan geleneksel organik bağlarının bu kuşaklarda "derin devlet"le ilişkiler biçiminde bir sıçrayış gösterdiği görülmüştür. Televizyonlara ve gazete köşelerine taşan kimi görüntüler bunu açıkça göstermektedir. Bu dönemde "derin devlet"in kök saldığı bir temel kurumun Hariciye olduğu bence kuşkusuzdur.

Devlet'in ve özellilkle de Genelkurmay'ın etkisinin arttığı ölçüde Hariciye'nin de belirleyiciliğinin artması doğaldır. Ne var ki, burjuva devletin davranış kalıplarını belirleyen, zihniyetini ve dünya görüşünü biçimlendiren, çıkarları tanımlayan temel dinamik, Türkiye kapitalizminin, burjuvasının ve Batılı patronlarının ihtiyaçlarıdır. Zaten bunun aksi düşünülemez. "Borç bulma hariciyeciliği", yeni koşullarda, bugün de devam etmektedir. Türkiye kapitalizminin ihtiyaç duyduğu IMF kredilerinden şoven militarizme, iç baskılardan Avrupa Birliği ile ilişkileri geliştirmeye, küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni ile eklemlenmeye, bütün pratiklerin yürütücüsünden başka bir işlevi elbette olamaz Hariciye'nin. Sermayenin sivil politikacılarının çaresizliği ve yıpranmışlığı ölçüsünde Hariciye öne çıkmakta, sadece dış politikayı uygulamamakta, onu oluşturmakta da etkin bir rol üstlen-

mektedir ama bu sermaye ve müttefikleri adına boşluğu doldurmaktan başka bir şey değildir.

Yetkinlik konusuna gelince; bir Amerikalı yazar "onlar sınırlarını bilirler" diyor Türk dış politikasıyla ilgili bir kitabında. Bunu da onların "yetkinliği"ne bağlıyor. Ben tabi Hariciyemizin iç hususiyetlerini bu Amerikalı dost kadar bilemediğimden onun yargısına katılmak durumundayım...

"Her şey yapılabilir" inancı, "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" anlayışı, üzerinde yaşadığımız dünyayı esir almak üzere, sizce sanatçılar, aydınlar ve yazarlar neden sorumludur? Ya da bunlar bu sorumluluğa ne kadar sahip çıkıyorlar?

Aydını, gerçeği, görüntünün ardındaki özü, anlamaya-anlatmaya yönelmiş kişi olarak tanımlarsak, onun kaçınılmaz muhalif kimliğini de belirlemiş oluruz. Sosyalizm hariç, bütün sınıflı egemenlik sistemlerinde efendilerin çıkar ve ihtiyaçlarına göre uyarlanmış görüntü, yönetilen çoğunluğa gerçekmiş gibi gösterilir. Örneğin, kapitalizmde, üretici olmayan ve azınlık, üretici çoğunluğu ancak böyle yönetebilir. Bu manipülasyon, ikili bir özellik gösterir. Bir yanda, gerçek, yanılsama aracı olan görüntüyle gizlenir, çarpıtılır, saptırılır, yalanla ikame edilir. Örneğin, işçi, günlük üretimi, işgücü (emeği) karşılığını ücret olarak aldığına inandırılır. Onun sömürüsüne dayanan artık değer (kâr) gerçeği böylece gizlenmiş olur. Adil ücret görüntüsü altında, kapitalist üretim ilişkisinin temel özü saklanmış olur. İkinci olarak, büyük çoğunluk, örneğin milliyetçilik gibi, sömürücü azınlığın sözde "değer"lerinin, kendisine yabancı ve hatta düşman inançların peşinde tutsak alınır, onları kendi (toplumun) öz değerleriymişcesine benimsemeye yöneltilir.

Gerçeğin ardındaki özü araştırmaya ve giderek topluma an-

latmaya yönelik uğraş içinde olanlar, dolayısıyla, kaçınılmaz olarak, düzenin ve onun efendilerinin karşısında konumlanmış olurlar. Onların, yanıltıcı görüntünün ardında gizlemek istedikleri özü ortaya çıkartmaya çalışanlar efendilerin baskılarına da muhatap olurlar.

Görüntünün ardındaki özü, yani gerçeği aramanın ve yaymanın üç temel yolu, yöntemi var. Biri bilim. Marks'ın dediği gibi, "görüntü yetseydi, bilime gerek kalmazdı." Dolayısıyla, bilimsel uğraşın özü, gerçeği aramak. İkinci yöntem, sanat. Üçüncüsü, gündelik gerçeği arayıp yaymanın yolu olarak, gazetecilik. Yani, sistematik (bilim), estetik (sanat) ve gündelik (habercilik/yorumculuk), üç ana yöntem var. Genel olarak aydınların, bilimci, sanatçı ve yazarların yoğun olarak kümelendiği alanlar da bunlar.

Ne var ki, bu türden "kafa emekçileri" her zaman muhalif, dolayısıyla "aydın" konumunda olmayabiliyorlar. Sistem, pek çok aracı kullanarak, korkutarak, baskılayarak, çıkar karşılığı satın alarak, düzen içinde ayrıcalıklı bir konuma yerleştirerek, belirli koşullar içinde tutsak alarak, kafa emekçilerinin önemli bölümünü, "düzenin yeniden üretimi"ne koşabilmektedir. Bu durumda bunlar, özü, yani gerçeği gizleyecek, çarpıtacak, saptıracak, giderek, yalanla değiştirecek bir uğraşın içinde bulurlar kendilerini, görüntü uzmanlarına dönüşürler. Ya da, dar uzmanlık alanları içinde, etliye sütlüye karışmayan otlara, özde, tek boyutlu cahillere dönüşürler. Her iki halde de, artık onlar "aydın" olma-sayılma vasfını yitirirler. Çoğu şizofrenik bir varoluş içinde tükenirler. Gerçeği aramak, ortaya çıkarmak ve yaymak için eğitim görürler, ücret alırlar, ünvan sahibi olurlar, böyle bir görüntü oluştururlar ama tem tersi bir hayat yaşarlar. Parçalanmış kişilikleriyle, bir yanılsamaya, giderek, kocaman bir yalana indirgenmiş bir yaşamla çürürler. Artık, sözünü ettiğiniz anlayışın ilk tutsakları onlardır aslında.

Devlet, "İnsan haklarının doğal koruyucusudur." Sizce

bu ilke hâlâ geçerli mi? Özellikle de "Legal Terörizm" uygulayan ve bunu kendi kitle iletişim araçlarıyla meşrulaştıran devletler bunu daha da ileri boyutlarda sürdürebilirler mi?

Hayır; tam tersine. İnsan hakları kavramı, şiddet tekelini elinde bulunduran, örgütlü baskı aygıtına, yani devlete karşı bireyin ve giderek toplumun korunması anlayışına dayanır. Dolayısıyla da, insan hakları, doğası gereği, devlete karşı bir konumlanışla ancak anlamlandırılabilir, hayata geçirilebilir. Demokrasi, insan hakları gibi olguların hayat bulması için örgütlü bir yaşam, dolayısıyla devletin varlığı, en azından insanlığın/uygarlığın belli aşamalarında, gereklidir ama ancak sınırlandırılmaları, denetlenebildikleri ölçülerde. Belli bir aşamadan sonraysa, aslolan, sönümlenmeleridir demokrasiyle birlikte... O zaman başka bir özgürlükleşme ve insanlaşma süreci başlayacaktır zaten.

Son kitabınızın adı; "ABD Ortadoğu Türkiye" sizce buna göre Türkiye'nin haritadaki yeri nedir? Lozan'da çizilen sınırlar ABD'nin hareket alanını daralttığı için mi? ABD yeni haritaların peşine mi düştü? Yoksa Kitab-ı Mukaddes'te Yehova'nın vaad ettiği toprakları almak için yapılan Haçlı Savaşlarının devamı mı?

ABD, Ortadoğu'yu, kendi imparatorluk hayalleri ve Siyonizmin çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlemeye girişmiş durumda. Bu, öncelikle, rejim değişikliklerini de aşan bir düzen inşa girişimi. Bu süreç, siyasal coğrafyada değişikleri gerektirirse, elbette, ABD ona da girişir. Türkiye'nin bu genelleme dışında, özel olarak ABD'nin bir hedefi olduğunu sanmıyorum. Aksine, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Amerikan emperyalizminin bölgeye ilişkin saldırısında Türkiye hep onun bir tetikçisi rolünü oynamıştır. Bu anlamda, bölgedeki birinci İsrail Türkiye olmuştur. Daha da geri gidersek, emperyalizm Birinci Paylaşım Savaşı sonrasında bölge haritasını oluştururken Türkiye haritasının oluşmasına da göz yummuş, giderek, yardımcı olmuştur. Sovyetler Birliği sınırında ve petrol bölgesi Ortadoğu'da "işe yarar"

bir oluşum özelliği öne çıkmıştır bunda. Bu arada Suriye bölünmüş, Filistin, Lübnan, Ürdün yaratılmış, Kuveyt Irak'tan koparılmış ve Arap toprakları siyonistlere peşkeş çekilirken Kürtlere bir yurt çok görülmüştür. Bugün işine gelirse, emperyalizm, kendi siyasal haritasını yeniden değiştirmeye de yönelebilir elbette.

Daha önce "Tarihin Sonu" diye formüle edilen, "Yeni Dünya Düzeni" projesi ne kadar gerçekçiydi? Biliyorsunuz buna benzer bir şeyi Alman Filozof Friedrich Hegel'de Prusya Devleti'nin mutlak egemenliği için söylemişti; ama o zaman da tarihin sonu gelmedi, yalnız Büyük Prusya'nın sonu geldi ve yıkıldı, iki dünya savaşının tohumlarını da ekti ama. Sizce tarih, ABD için de aynı çanı mı çalıyor? Türk aydınlanmasında bu yeterince tartışıldı mı sizce?

Bu boş savın sahibi, Fukuyama da, biliyorsunuz, iddiasını geri aldı. Hayatın inatçı gerçekleri böyle boş masabaşı teorilere geçit vermiyor elbette. Tarihin sonu tezi, bildiğiniz gibi, liberal kapitalizmin nihai zaferi inanışına, onun insan karakterine en uygun, neredeyse doğal, düzen olduğu inacına dayanmaktaydı. Buna göre, tarih, insanoğlunun farklı birlikte yaşam projelerinin rekabetinden ibaretti. Bu çok yanlış değil aslında. Biz Marksistler de bunu biraz farklı biçimde söylüyoruz. Bize göre tarihin motoru, sınıf mücadelesi. Her sınıfın kendi "birlikte yaşam" projesi olduğuna göre, sınıflar çatışmasıyla "yaşam projeleri" mücadelesini eşanlamlı olarak kullanabiliriz. "Tarihin sonu" tezine göre, liberal kapitalizm, alternatif projeleri yenilgiye uğrattı, nihai zaferini kazandı. Artık projeler arası mücadele kalmadığına göre, bu anlama gelen tarih de bitti. Oysa, projeleri, doğrudan ete kemiğe büründürürseniz, yani herbirini sınıflarla rabıtalandırır, gerçek referanslarına bağlarsanız, görürsünüz ki, sınıfların varlığı sürüyor, sınıflar mücadelesi devam ediyor ve onların kendi düzenlerini kurma iradeleri de yerli yerinde duruyor. Yani, tarih devam ediyor. Sınıflar arasındaki, işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki uzlaşmaz çelişki varlığını sürdürüyor. Kapitalizmin, bı-

rakın insan doğasına en uygun sosyal formasyon olması, doğa ve insana düşman niteliği daha da belirginleşiyor, hayatın devamı için onun ortadan kaldırılması gereği her geçen gün, hayatın bir boyutunda yeniden kanıtlanıyor. Yani, "tarihin sonu" tezi, neresinden bakarsanız bakın, boş bir iddia, basit bir psikolojik savaş veya ucuz bir ajitasyon aracı olmaktan kurtulamıyor.

Buna bağlı olarak "Tarih ilerliyor" fikri yoksullar için ne anlam ifade ediyor?

"Tarih ilerliyor" düşüncesi, işçi sınıfının, emeğin, yoksullaştırılmışların zaferini ifade ediyor. Kapitalizmin, bütün kurumlarıyla, hayat tarzının bütün ifadeleriyle, yıkılıp yerini işçi sınıfının, sınıfsız toplumu (komünizm) öngören iktidarına (proletarya diktatörlüğü) geçilmesini anlatıyor. Bunun, elbette bilinçli insan müdahalesini gerektiren, kaçınılmazlığını ifade ediyor. Hayatın yasalarını ve yönünü gösteriyor.

12 Eylül darbesiyle YÖK'teki öğretim üyeliği görevinize son verildi. 2006 yılına geldiğimizde bakıyoruz ki 12 Eylül uygulamaları hâlâ devam ediyor, bunun nedenleri sizce nelerdir? 12 Eylül nasıl bir aydın ve nasıl bir düşünme disiplini yarattı?

12 Eylül, yapısal krizlerini göstermelik bir "burjuva demokrasisi" ile dahi aşma kapasitesi olmayan Türkiye kapitalizminde, "askeri oligarşik dikta" unsurlarını yapısal bir kalıcılığa kavuşturma, bunu kurumsallaştırma hamlesiydi. Devamı, başarısının bir göstergesi olarak kabul edilmeli. 12 Eylül, korku ve çıkarı kullanarak, bu üllede geleneksel aydını lime lime çürüttü. Aslında bu kategori bütün dünyada temellerini yitirmekte, dolayısıyla yok olmaktaydı; Türkiye'deki yok oluşu çürüme biçiminde tezahür etti. Türkiye'de asıl eksiklik, o sosyal kategorinin yok olması değil, yerine Sınıf'ın, Emek'in "organik aydını"nın ikame edilememesinde ortaya çıkıyor. Bir ölçüde Kürt Aydınlanması'nın "halk aydını" oluşumu olumlu bir girdiydi ama o da şimdi krizde.

Bir söyleşinizde "Demokrat olmak için güçlü olmak gerekir" diyorsunuz bunu açabilir misiniz?

Bunu hangi bağlamda, nerede ve ne zaman söylediğimi şimdi anımsamıyorum ama şunu söylemek istemiş oabilirim: En gelişmiş haliyle "burjuva demokrasisi", sanılanın aksine, kapitalizmin dinamiklerinden değil, işçi sınıfının yüzyıllık kanlı, özverili mücadelesinin bir sonucudur ve buradaki bütün politik, hukuki, ekonomik, kültürel, vb. haklar, burjuvaziye rağmen elde edilmiştir, burjuvazi de kerhen tanıdığı bu hakları geri almak için hep pusuda beklemiştir. Dolayısıyla demokrasi bir sınıflararası güç dengesinin ürünüdür. Burjuvazi yeterince güçlü olursa, demokrasisi anlamsız ölçüde güdük kalır. Emek, çok güçsüz olursa, demokrasi zaten anlamsızdır; burjuvazi, ya hakları kendiliğinden vermez ya da güçsüz emeğin zayıflığı nedeniyle kullanamayacaklarına göz yumar, yani göstermelik olur demokratik haklar. İşçi Sınıfı yeterince güçlüyse, o da demokrasiye aşar, özgür üreticilerin birlikteliğine dayalı bir özgürlüğü insanlığa armağan eder. Ancak taraflar arasında bir güç dengesi varsa, daha doğrusu, işçi sınıfı denge sağlayacak ölçüde güçlüyse ve ancak o oranda demokrasi olur.

Türkiye'de "Düşünce Özgürlüğü" ve "Sürekli Barış" deyince neler gelir Haluk Gerger'in aklına?

Gerçek "düşünce özgürlüğü" bakımından sosyalizm geliyor aklıma. "Sürekli barış", yani şiddetin bütün unsurlarının, görünen ve görünmeyen, açık ya da kapalı, sistemik (yapısal) türlerinin yaşamdan (yine yapısal olarak) silinmesi diye algılanırsa, bu, herkes bakımından, sınıfsız toplumu, yani komünizmi akla getirmeli bilimsel/felsefi olarak. Bunun dışında bir toplum, düşüncede bile artık yok. Hele, gerçek dayanaklarına sahip biçimde olması da zaten mümkün değil.

İnsan hakları kavramının içeriği boşaltılıyor mu? Sizce, Mutlak güç bu içeriği kendine göre mi dolduruyor yeniden

ve bundan "deli gömleği" yaratıp hepimize mi giydirmek istiyor?

Pek çok şey gibi "insan hakları" da onun düşmanı egemenlerce çeşitli araçlar kullanılarak ve yaygın bir manipülasyonla özünden boşaltılıp kendi zıddına dönüştürülüyor, en azından dar sınıfsal çıkarların aracına dönüştürülerek çürütülüyor.

12 Eylül yaklaşıyor, dergimiz de 1 Eylül'de çıkıyor, aydınlarımız 12 Eylül ile hesaplaştı mı?

12 Eylül'e yenildiler, kendi geçmişleriyle hesaplaştılar ve 12 Eylül'ün istediği biçimde o geçmişi reddettiler, egemenlerin hizmetine girdiler. Şimdi yitirilmiş gençliklerine yanıp, ihanetin utancı içinde, demokrasinin, emeğin, giderek, insanlığın değerlerine düşmanlaşıyorlar. Çoğu ruhunu yitirdi bu süreçte, özsaygısını kaybetti, insanlıktan çıktı.

Sizce kendi çağı ile hesaplaşmayan aydınlar geleceğe ilişkin öndeyilerde ne kadar gerçekçi olabilirler?

Bunlar artık "aydın" filan değiller, karanlığın tetikçileridirler. Yeni efendilerine de pek yararlarının dokunacağını sanmam. Türk burjuvası o denli birikimsiz ve vandal ki, kendi aydınını dahi yaratmaktan aciz, onu da "sol"un yetiştirdiği, işçi sınıfı biliminden beslenmiş küçük burjuvaziden devşirdi. Böyle bir süreçten bir şey çıkmaz. Aslında, Emek dünyası bunlardan kurtuldu iyi oldu. Burjuvazi hayrını görsün...

Bir özgürlük projesi olarak Paris Komünü'nün 136. yıldönümünde

özgürlük ve Paris Komünü ile başlayabilir miyiz?

Biz Marksistler için özgürlük, insanın insanlaşma sürecinin bir niceliksel aşamasını ifade eder. Bireyin yetkinleşmesiyle özgür üreticiler topluluğunun oluşturduğu "korkudan ve ihtiyaçların dayatmasından azade" bu projede, insan, "kendi doğası ve doğa üzerinde" denetim sahibidir. Bunun sınıfsız topluma doğru yürüyen bir örgütlenme biçimi olduğu, bu bakımdan politik bir öze sahip olduğu kuşkusuz. Bu anlamda, söz konusu özgürlük projesi, bir "rejim" sorunudur aynı zamanda. Bu anlamıyla özgürlük ile üretim/değişim ilişkileri arasında organik bağlar olduğu açıktır. Bir başka ifadeyle, sorunun sınıfsal bir özü vardır ve esas olarak işçi sınıfına, onun iktidarına ve toplum projesine ait bir kavramdır en geniş anlamıyla özgürlük.

İşte Paris Komünü, bu bağlamda düşünüldüğünde, özgürlüğe giden uzun yoldaki insanlık serüveninde üzerinden atlanamaz bir köşetaşını oluşturmaktadır. İki özelliği vurgulanmalı Komün'ün. Birincisi, bir sınıfsal zor ve baskı aygıtı olan "Devlet"e ilişkin verdiği derstir. Marks, Sınıf'ın, sömürücü sınıflara ait "cihaz"la özgürlük yürüyüşünü sürdüremeyeceğini gösterdi Komün örneğiyle. Onun en demokratik olanının da, "bir sınıfın ötekiler üzerindeki baskı aracı" olma özelliğini vurgulayan Marks, bu aygıtı, en fazla, proletarya bakımından miras alınan bir "kö-

tülük" olarak tanımladı, zorunluluktan tasfiyeye giden yola işaret etti. Komün, bu ara aşamada, devletin ve organlarının, toplumun efendisi olmaya dönüşmesine karşı yeniden toplumun hizmetkarına dönüştürülmesinin yöntemlerini de gösterdi. İkincisi, Komün, özgürlüğe giden yoldaki bir başka ara uğrağa, "gerçek demokrasi"ye, bir başka ifadeyle Sınıf İktidarı'na, Proletarya Diktatörlüğü'ne, tarihsel örnek oluşturdu. Komün, sınıfların varlığı ile sınıf tahakkümünün üzerinde yükseldiği temelleri yıkacak aracı gösterdi. Bundan sonrası, gerçeği de olsa demokrasinin de, devlet gibi, ortadan kalkması ve özgürlükler alemine, sınıfsız topluma geçiştir. Şimdiki kuşaklar bakımından, bu noktadan ötesi artık Ütopya'dır...

"Sınıf iktidarı," topu topu 70 gün sürdü. Ondan sonra, işçi sınıfı pek çok yerde yeniden iktidar oldu, bu rejimler "onyıllar boyu" sürdü ve hepsi de yenilgiyle sonlandı.

İşçi Sınıfı, "yönetemeye yönetemeye yönetmesini" de öğreniyor elbette...

1789 Fransız Devriminden sonra gündeme gelen, iki eğilimden bireyin özgürlüğü güdük kalırken, ulusların özgürlüğü bireyin özgürlüğünün aleyhine gelişmiştir. Özgürlüğün devletin yüksek koruyuculuğuna emanet edilerek, milliyetçiliğe kurban edilmesini nasıl değerlendirebiliriz?

Bireyin özgürlüğünün kısıtlanması/sınırlanması, toplumsal örgütlenmeyle doğrudan ilgili. Burjuvazinin sömürüye dayalı iktidarıyla kaim Kapitalizmde bu "kendiliğinden"dir, ekonomiye, politik örgütlenmeye, kültürel/ideolojik değerlere, hukuksal yapıya, yani bütün sisteme, onun doğal işleyişine içkindir. Sömürünün baskısız gerçekleşmesi, sürdürülmesi, kurumsallaşıp yapılanması olanaksızdır. Her sınıflı toplum, sömürüye ve baskıya dayanır, işleyiş mekanizmalarının temel ereği, sömürünün ve onu mümkün ve kalıcı kılan baskı mekanizmalarının, zorun etkinliğinin sürdürülmesidir. Kapitalizmde sömürü, dışsal bir baskıya, zora gerek duymaksızın ekonominin işleyişiyle gerçekleşir

ama baskı, "doğal sistemik zor," özgürlüklerin sınırlanması, hayata, gündelik yaşama yedirilir, düzenin bünyesel araçlarıyla yaşamın "doğal" unsurlarından birine dönüşür. Her şeyden önce, kapitalizmde, insanın yetilerini geliştirmesi mümkün değildir, insan, toplum, hayat ve doğa üzerindeki etkinliği sınırlanmıştır, kırılmıştır. "Burjuva diktatörlüğü"nün "demokratik" formları da, özünde, işçi sınıfı ve partisi önderliğindeki emekçi yığınların güçler dengesini tesis ettiği ölçüde dayattığı haklar ve özgürlüklerle oluşur. Tabi burada hemen eklemeliyiz ki, zoru içerse de, işçi sınıfı, kendi iktidarını, ayrıcalıklı konumunu, hatta varlığını sürdürmeyi amaçlamayan tek toplumsal kesimdir ve bu anlamda onun iktidarı öteki sınıflı toplum yönetimlerinden ayrılır.

Kendisi bir sınıf egemenliğini sağlama aracı ve zor aygıtı olan devlete özgürlüğün korunmasının devredilmesi elbette sakattır. Unutmayın ki, insan hakları kavramı, burjuva düşüncesi ve hukukunda bile, devlet gücüne karşı bireyi korumaya yönelik bir "devlet karşıtı" konumlanışı içerir. Devlet, sadece bir tarihsel kategori olarak belirli dönemde gereklidir ama ancak toplumca sınırlanabildiği ölçüde. Bunun da sınırları vardır tabi.

Çok boyutlu ideolojik zor aygıtlarının da gelişmesiyle birlikte, hukuktan eğitime, bütün kurumlar ve değerlerin, bir sınıfın ihtiyaç ve çıkarlarına göre uyarlanmış, çoğu zaman da çoğunluğa yabancı, mekanizmaların, süreçlerin, değerler sisteminin, bütün topluma aitmiş gibi sunulması/dayatılması, burjuva iktidarının ayırt edici özelliklerindendir. İşte "ulus sorunu" burada kilit rol oynar. Birincisi, kurgulanmış bir üst belirleyici kimlik olarak ulusun ideolojisi, yani milliyetçilik, sömürücü azınlığın kendi çıkar ve ihtiyaçları doğrultusunda çoğunluğu yönlendirmesinin bir aracı olur. İkincisi, egemenlik kavramının örtüsü altında, onun uluslararası ilişkilerinde güç kaynağı olur. Bu egemenlik, giderek, bir (uluslararası) yasa tanımazlığa dönüşür, içerde kendi yurttaşlarını bastırmanın, dışarda da saldırganlığın bahanesi, aracı olur. Elbette, emekçi yığınların devrime yatkın olması gibi, işbirlikçilerce yönetilmeyen devletler bağımsızlık isterler,

halklar refah, gelişme, eşitlik arzularlar ama bütün bunlar kapitalizmde ve emperyalizm çağında çarpıtılır, ana mecralarından uzaklaştırılır ve kendi zıtlarına dönüştürülürler.

Gerek refah toplumunda gerekse reel sosyalist sistemde Özgürlükler geri plana itilerek ekonomik açıdan güvenlik ön plana çıkarılmıştır. Bu süreç refah toplumunda bireyin sisteme entegrasyonuyla sonuçlanmış, reel sosyalist sistem de, ikisinin bir kombinezonunu gerçekleştirememiştir. Kişi özgürlüğü ile güvenliği neden bir arada yürütülemiyor. Özgürlüklerin feda edilmesinin getirdikleri ve sendikaların sadece ekonomik mücedele ile yetinmelerinin İnsan hakları açısından kaybettirdikleri nelerdir?

"Refah toplumu," üç olgunun etkileriyle oluştu. Birincisi, sınıf mücadelesi ve emekçilerin gücünün burjuvazi üzerinde yarattığı baskıydı. İkincisi, "reel sosyalizm"in yarattığı baskıydı. Üçüncüsü ise, emperyalist sömürünün burjuvaziye sunduğu imkanlardı. Elbette burjuvazi bir şeyler verirken, verme zorunda kalırken, aynı zamanda, bir bedel de elde etmeye baktı. Bu da zaten sistemin özünde mevcuttu. İşsizlik, emekçiler için tam bir güvenlik sorunudur. İşsizlik bir yanıyla ölümdür. Saf kapitalizmde, iş yoksa ekmek de yoktur. İşsizlik, öte yandan da, rezerv emekçi ordusunun varlığıyla, ölüm karşısında sıtmaya razı olmayı gerektirir, yani düşük ücrete mahkum olmayı getirir. Dolayısıyla, iş garantisi olmasa bile, işsizlik sigortası, sosyal yardımlar gibi araçlar, emekçiler açısından hayati önem arzederler. Burjuvazi, elbette emek dünyasındaki bu dayatılmış "yapısal zaaf"ın ayırdındadır ve gereğini yapar.

Ne yazık ki, "reel sosyalizm"de de, (nükleer çağda ulusal güvenlik de dahil olmak üzere) sizin sözünü ettiğiniz manada "güvenlik," yeni bir yaşam inşa etmenin motor gücü ve insani/toplumsal yetilerin geliştirilmesinde inisiyatif kaynağı olarak kullanılma yerine, tepkisizlik, apolitiklik ve karşılığında bürokrasiye tâbi olmanın aracı olarak kullanıldı. Bu, özünde ve esastan sos-

yalizme aykırı olduğundan, sonuç da ortada...

Bu noktada, bireysel özgürlükler emekçiler açısından tam tuzak işlevi görür çünkü aslında sadece bir yanılsamadırlar. Bireysel kurtuluş yolunu seçmek, yani kişisel özgürlük alanını kullanmaya kalkmak, önce, işçiler arasında kıyasıya rekabet anlamına gelir. Oysa, emekçilerin tek bir gücü vardır ve o da örgütlenmektir. Bu nedenle Marks, sendikacılığın ilk olarak Sınıf içindeki yıkıcı rekabete karşı bir önlem olarak ortaya çıktığını söyler haklı olarak. İkinci olarak, bu türden bir örgütlenme, emekçiler açısından güç demektir elbette. Sendikacılık, işçiler bakımından, kendi aralarındaki yıkıcı rekabetten dayanışma ve örgütlülüğe geçişin temel kurumsal sürecini oluşturmuştur.

Sendikal mücadele ile siyasal mücadale arasında kesin bir duvar örmek ve sendikaların rolünün sadece ekonomik mücadele olarak görmek bütünüyle yanlıştır. "Sosyal olanla siyasal olan" arasındaki bütünlüğü vurgulayan Marks ile Engels, Komünist Manifesto'da açıkça, sınıflar arasındaki bütün mücadelelerin "siyasal mücadele" olarak ele alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Salt "ekonomik" bir mücadelenin bile elbette siyasal bir özü vardır sınıf mücadelesi bağlamında. Örneğin, özel bir mücadele sonuçları, sonunda, genel bir nitelik, hatta yasal özellik kazanabilir. Ayrıca, sendikal mücadele, işçileri, düzeni değiştirmeye mecbur ve muktedir öznelere dönüştürmede, yani bu "kendisi için sınıf olma" bilincini oluşturmada stratejik rol oynar. Burada ince ayrım, Sınıf'ın iktidar mücadelesi başta olmak üzere bütünlüklü "siyasal savaşımı"nın esas olarak politik parti aracılığıyla yapılması gereğidir çünkü, doğası gereği, sendikal mücadele, temeldeki üretim ilişkilerini değiştirmede yetersizdir. Ama bu saptamadan sendikaların "siyaset dışı" olduğunu ya da kalması gerektiğini çıkarsamak saçmadır.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Özgürlük ve buna bağlı olarak toplumsal kurtuluş hareketi siyasal praksis gerektirir ve bireysel özgürlüklerle toplumsal kurtuluş arasında organik bir bütünlük vardır. Nazım Hikmet'in "bir ağaç gibi tek ve hür/ve bir orman

gibi kardeşcesine" dizeleri bu ilişkiyi çok iyi anlatıyor. Kapitalizmde, güvenliğin bedeli, prensip olarak, bireysel ve sınıfsal inisiyatif imkanlarının sınırlandırılmasıdır. Bu manada özgürlük, sınıfa ve mensuplarına yasaktır, sakıncalıdır, risk taşır. (Sosyal) Güvenlik amaç değil, boyun eğmeyi sağlamak için kullanılan araçtır, yani özgür iradeyi boğmanın vesilesidir. Bir kişi ya da grubun, kesimin, sınıfın potansiyelini geliştirmesi önündeki her engel, özünde, şiddettir; kapitalizm, doğası gereği, bir şiddet sistemidir. Lenin'in isabetle saptadığı gibi, gerçek/tam demokrasi kapitalizmle bağdaşmaz ya da, daha doğru bir ifadeyle, demokratik katılım yaygınlaşırsa, "kapitalizm dayanaklarını koruyamaz." Özgürlük sorunsalının tartışılabilmesi ancak sosyalizm bağlamında mümkün ve anlamlıdır.

11 Eylül sonrası durum ve 11 Eylül sonrası özgürlüklerin devletin güvenliği adına sınırlandırılmasının getirdikleri nelerdir? İnsan hakları açısından geriye gidişi yorumlayabilir miyiz?

Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra ABD yeni bir global hegemonya fırsatının önünün açıldığına hükmetti. Bu yeni bir global saldırı dalgasının başlatılması demekti ve Ortadoğu da başlangıç stratejik hedef olarak seçilmişti. ABD, ayrıca, "ortak düşman"ın ortadan kalktığı koşullarda, genel olarak kapitalist dünyadaki vasalları, özel olarak da emperyalist rakipleri üzerindeki hegemonik disiplini sürdürme ihtiyacındaydı ve elbette bu da yeni bir "ortak düşman" tehdidini gerekli kılıyordı. Son olarak, ABD'nin kendi çok boyutlu iç sorunları yeni emperyalist saldırganlığını zorunlu yapmaktaydı. İşte 11 Eylül saldırısı, bütün bu bakımlardan Amerikan yöneticileri için önemli bir fırsat olarak görüldü ve öyle de kullanıldı.

ABD'nin 11 Eylül sonrası saldırısı içe ve dışa yönüktü; her iki boyutta da dediğiniz gibi insan hakları çok ciddi biçimde hedef alındı. İşin dış boyutu, bütün zulmüyle, uluslararası yasa tanımazlığıyla biliniyor. İçerde de, insan haklarına ve Amerikan

anayasal sistemine karşı geniş çaplı bir saldırı başlatıldı. Bugün Amerika'da her gün iki milyon insan demir parmaklıklar altında tutuluyor. Devletin insanların özel sağlık bilgilerine ulaşması, evlerinin gizlice aranıp telefonlarının dinlenmesi, kütüphane yetkililerinin ziyaretçilerin okuduğu kitapları talep eden resmi kurumlara bildirmesi zorunluluğu gibi örnekler ortada. Başkan tarafından "düşman savaşçısı" olarak tanımlanan birinin ailesine, avukatına haber verilmeksizin sınırsız sürede bilinmeyen bir yerde tutulması, işkencenin neredeyse meşru bir sorgulama aracı olarak kullanılması ve benzeri hukuk dışı uygulamlar da biliniyor. Yöneticiler bütün bunları, halkı korkutarak yapmaktalar. Amerikan yönetimi, "korku"ya dayanarak, hem uluslararası saldırganlığına toplumsal destek sağlıyor, hem iç/dış meşruiyet tabanı oluşturmaya çalışıyor, hem de insanları, toplumları, devletleri ve hatta uluslararası kuruluşları baskı altında tutuyor.

Bu bakımdan, 11 Eylül tarihini, özellikle ABD'de ve "terörle mücadele" bahanesiyle insan haklarına, demokratik özgürlüklere, ulusal egemenlik hakkına tasalutta bulunan öteki pek çok ülkede, burjuva demokrasisinin "son kullanma tarihi" olarak düşünebiliriz. İşçi sınıfının, emekçilerin ve geniş yığınların büyük özveriler, kanlı mücadeleler sonunda kazandıkları sosyal, ekonomik, politik ve hukuki haklar ve özgürlükler, eline fırsat geçirmiş burjuvazi, egemenler ve emperyalistlerce "tarihi çöp sepeti"ne atılmak isteniyor. Dünyanın her yerinde, fırsattan istifade, "terör korkusu"na dayanılarak, sosyal ve demokratik kazanımlar gasp ediliyor.

İnsan hakları ve halkların hakları bağlamında Kürt halkı için, içinde bulunduğumuz ortamda neler söyleyebiliriz? (AB ile ilişkiler, BOP, Güney'deki oluşum ve Kürt Sorunu)

Kürt halkının çoğunluğunun yaşadığı Türkiye'deki durumun içler açısı olduğu açık. Türkiye'deki "Kürt Sorunu" egemenlik sistemi açısından silahla, inkar ve imhayla üstesinden gelinebilecek bir "tehdit"e indirgenmiş durumda. Burada hak ve özgür-

lükler, insani ve toplumsal gereksinimler, uygarlık ve kültürel hassasiyetler, barış, kardeşlik, özgürlük gibi değerler, hak, hukuk, siyaset yok, sadece şiddet söz konusu.

Buna karşılık, tarihin bir cilvesi olarak, Oradoğu'nun Kürtler dahil bütün halklarına karşı girişilmiş emperyalist köleleştirme operasyonu sonrasında, Irak'ta yaşayan Kürtler bakımından bir "milli imkan" ortaya çıkmış durumda. Kürtlerin ulusal çıkarlarıyla, gelecekelerini koruma ve güvenliklerini sağlama bakımından önemli mevziler elde ettikleri ortada. Elbette bunlar emperyalist saldırganlığın zulmüne, emperyalist siyasetlerin bencil çıkarları ve kaprislerine dayalı pamuk ipliğine, öteki halkların öfkesine ve bölgesel yönetimlerin sinsi, karanlık imha planlarına bağlı durumda. Yine de, Kürtlerle Amerika arasında, tarihin bu momentinde, çıkarların çakışması ve karşılıklı birbirine muhtaç durumda kalmaları gibi nesnel bir olgu söz konusu.

Elbette ABD, Kürtleri, kendilerini çevirmiş yerel yıkıcı düşman odakları göstererek kendine muhtaç durumda tutmaya çalışıyor, Kürt nüfus barındıran ülkeleri de kendi "Kürt Sorun"larıyla kışkırtıp korkutarak denetlemek istiyor. Bu arada, Irak Kürdistan'ında, bölge halklarına karşı bir askeri konumlanışın da hesabını yapıyor.

Bu durumun Kürt halkının da uzun vadeli çıkarları bakımından, aleyhinde olduğu açıktır. Her şeye karşın Kürtler bölgede ve bulundukları ülkelerde kesinlikle "demokratik" bir dinamik olarak tarihi itiyorlar. Onları emperyalizm karşısında yalnız, umarsız ve muhtaç durumda bırakmamak, önemli ölçüde, bölge halklarına düşen bir görev. Bu kardeş halka milli eşitlik prensibine ve kendi yazgısının sahibi olma hakkına dayalı bir özgürlük ve kardeşlik projesi sunulursa bölgenin öteki halklarınca, bu, hiç kuşkusuz, bütün Ortadoğu'nun esenliğine, refahına, özgürlüğüne büyük katkı yapar. "Kürt Sorunu" da böylece halklar arasında bir kardeşlik ve özgürlük köprüsüne dönüşerek adil biçimde çözülmüş olur.

İşçi sınıfının tarihsel rolü nereden kaynaklanıyordu ve bugün bu

temeller ortadan kalktı mı?

İçinde SSCB'nin de olduğu dünya antiemperyalist cephesi çöktükten sonra, "Tarihin Sonu", "ideolojilerin sonu" türü söylemler ortalığı sardı. Tabi en önemlisi proletaryanın artık ona atfedilen rolü oynayacak durumdan çıktığı iddiası, zaten geçmişte de yaygın olan proletaryayı halkın içinde herhangi bir "kesim" gibi gören anlayışla birleşince, sosyalistlerde de tüm halkı, tüm muhalefeti birlikte örgütleme, burjuva partilerinin yaptığı gibi, "tüm halka" birden seslenme anlayışı daha da yaygınlık kazandı. İşçi sınıfının tarihsel rolü nereden kaynaklanıyordu ve bugün bu temeller ortadan kalktı mı? Eğer öyle değilse işçi sınıfının siyasal mücadelede kendi bağımsız programıyla yer almasının anlamı ve bugünkü muhtemel yol veya yolları nedir?

"Tarihin Sonu" tezi, kısaca, liberal kapitalizmin insan doğasına en uygun ve elverişli örgütlenme projesi olarak, sosyalizm dahil öteki tüm ideoloji ve yaşam modellerini nihai yenilgiye uğrattığını, böylece de "sonsuzluk" kazandığını anlatıyor. Artık "bin yıllık yaşam alanı"yla liberal kapitalizm, ruhları ve geleceği tutsak almış oluyor. İnsan ve toplum yaşamından arayışı silen, farklılıkları örten, çelişkileri yok varsayan, hayatı standartlaştırdığını iddia eden, cehennemde sanal bir cennet pazarlayan,

politik/ideolojik mücadeleyi anakronik sapkınlık sayan bu doğası gereği totaliter safsataya inananlara bir sözümüz olamaz elbette. Hayat, her gün, çeşitli alan ve boyutlarda, bu boş inancı yalanlıyor. Tezin sahipleri bile bunu itiraf ediyorlar ama tabi bir ideolojik saldırı olarak söz konusu hurafe beyinlere akıtılmaya devam ediliyor. Pratikte de, bu dünyadan müşteki olanlar ve bunu mücadeleyle ifade edenler "terör" yaftasıyla damgalanıyorlar. Bu aslında bir tesadüf ya da icat edilmiş bir yöntem değil; "Tarihin Sonu" tezinin antidemokratik, hatta totaliter kavrayış ve saldırısının kaçınılmaz sonucu, doğal aracı. Bu totaliter kavrayış ideoloji alanında ajitatif ve kaba bir entelektüel şiddet, politik ve askeri alanlarda da "emperyalist terör" olarak karşımıza çıkıyor, ulusal, kültürel, sınıfsal içerikli sermaye saldırılarıyla kendini gösteriyor. Elbette bu saldırılardan yılanlar var, bu rüzgarı arkasına alarak ikbal arayanlar söz konusu, ayrıca, etkilenenler, teslim olanlar oluyor. Herbiri kendine göre tavrına kılıflar da bulabiliyor. Doğrusu artık bunları gerçeklerin devrimci inatçılığına ve hayatın yasalarının her zaman hükümlerini icra eden çelişki ve çatışmalarına, sosyal hareketliliğine, entelektüel dinamizmine havale etmek gerek. Onların hakkından geliyor bu süreçler. Hepsi kendi yollarından ya liberal kapitalizminin çarklarında hayat dışına düşüp uçuk bir biçimde çürüyorlar ya da kör tepkilerin girdabında egemenlerin bilinçli/bilinçsiz tetikçisi olup çıkıyorlar.

Türkiye'den iki örnek ne demek istediğimi iyi anlatıyor: Marjinalliğe karşı çıkmayı ideolojik saldırısının temeli yapan "liberal sol" ÖDP'nin kendi dışındaki "sol" olarak Sema Pişkinsüt'ü bulmasındaki ufuksuzluğu, acınası tecrit olmuşluğu düşünebiliyor musunuz? Ya da, Kemalist "sol"cuların "yeni Jakobenizm"inin "Genelkurmay devrimciliği"ne dönüşmesi rastlantı olarak kabul edilebilir mi? Aynı ÖDP'nin "liberalizm"inin yaldızını kazıyın, altında antikomünizmi, şovenizmi, otoriter saldırganlığı bulacaksınız. Yani ÖDP politik olarak liberal değildir; Turgut Özal gibi politik olarak otoriter, ekonomik/sosyal olarak

liberal diyebileceğimiz eski, gerici, saf liberalizmin bir tür temsilcisidir. Bu açıdan bakınca da, sonunda, bu iki ayrı kaynaktan beslenen ve farklı konumlarda görünen iki "sol" sonuçta gericilikte birleşirler...

İşçi Sınıfına gelince... Basit gerçekleri unutmuş olmayı yeğleyenler için sıralayalım:

Emek, "insani varoluşun en temel koşulu" değil midir? Ayrıca emek metanın da "ortak sosyal özü"nü ifade etmez mi? Ve nihayet emeğin son ve özel temsilcisi proletarya değil midir?

Proletarya, aynı zamanda, bir "yaşam durumu", "insanlık hali"dir de: Hani derler ya, insanlığın "hal-i pür mealli"nin özeti gibidir. O, üretim araçlarından, yani görece bağımsız olarak yaşamını idame ettirme imkanlarından koparılışı, metaya indirgenişi, pazara tutsaklığı, hayata yabancılaşmayı ifade eder ve dolayısıyla da hepimizin hayatından bir kesiti, insanoğlunun ve toplumun da bütününün özetini ifade eder. Tabi proletarya, sadece bunları ifade etmekle kalmaz, hayatı değiştirmenin zorunluluğunu, imkanlarını, araçlarını da ifade eder tüzel kişiliğinde. Yani müşteki olanlara, kurtuluşu da gösterir.

O'nun insanlık tarihindeki ve insanlığın gelişmesindeki yeri, "insan varoluşunun en temel koşul"ları olan "emek ve üretmek" kavramlarının da ötesinde bir stratejik konumlanışta ortaya çıkıyor. Marks'ın diliyle, "... özel bir haksızlığa değil, haksızlığın ta kendisine uğradığı için özel bir hakkın davasını gütmeyen, bundan böyle artık tarihi değil, yalnız insani bir haklılık gerekçesi ileri sürebilecek olan...nihayet, toplumun bütün diğer kesimleri karşısında kendini özgür kılmadıkça ve böylelikle toplumun bütün diğer kesimlerini de özgürleştirmedikçe özgürlüğünü kazanması mümkün olmayan, tek kelimeyle, insanın topyekun yitişi olduğu için ancak insanın topyekun kazanılmasıyla kendini kazanabilecek bir kesim" olduğu için özel bir tarihsel role sahip proletarya.

Garanti altına alacak hiçbir ayrıcalığı olamayan ve büyük çoğunluğun çıkarlarının gerçek savunucusu bir büyük çoğunluk

olarak durumunu muhafaza eden işçi sınıfının sözünü ettiğimiz tarihsel rolü, onun çeşitlenip zenginleşmesiyle bugün yok olmuyor, aksine, daha da belirginleşiyor. Bugün emeğini satarak yaşamını sürdüren "ücretli"lerin bütün kapitalist toplumlarda büyük çoğunluğu oluşturduğu ortada. Bilimsel/teorik/ideolojik araçlarıyla, teknolojiyi/bilimi üretimde doğrudan kullanma becerisiyle, saflarındaki mühendisler, bilimciler, aydınlarla Emeğin kudreti, yetileri, stratejik konumlanışı yadsınabilir mi? Belki görüntüye kapılıp gidenler, bilim ve hayat dışına düşenler, egemenlerin hurafelerine kananlar için bu mümkün. Ne var ki, görüntü yetseydi bilime gerek kalmazdı. Görüntünün ardındaki özü, yani gerçeği kaybetmeyenlerin bu konuda sorunları yok. Proletaryayı yeniden keşfetmiyorlar... Sorun, ücretli emeğin iş sürecinde rolünün azalması, üretici güç olarak insanın tahribatı, ideolojik bunalım ve sınıfın kitlesel muhalefet olanaklarını çeşitli nedenlerle yitiriyor olmasında yatmaktadır. Bir Sınıf Partisi'nin başlıca görevlerinden biri de, bunların bilimsel çözümlemelerinin yapılmasının altyapı ve çerçevesini yaratmak, çözümlerin de politik/kültürel taşıyıcısı olmaktır.

Sınıf Hareketi, örgütsel alanda ve dolayısıyla da siyasette, sosyal realitede, yığınsal sendikalar ve komünist partilerle kendini ifade etti. Bu mevziler bugün kaybedildi. Bunları yeniden kazanmaya koyulurken, özü yeniden inşa etmeye çalışırken, elbette, formlarda, hatta süreçlerde yapısal değişiklikler de dahil yaratıcı arayışlar gerekli olabilir. Bununla birlikte, "bağımsız program ve onun etrafındaki öz örgütsel yapılanma" kaçınılamaz, devredilemez, ödün verilemez bir gerekliliktir. Sınıfın iktidarı, kapitalizmin bütün kurumlarıyla bütünsel tasfiyesi ve sosyalizmin inşası, bağrında çok zengin taktik yaratıcılık barındıran vazgeçilmez stratejik hedeflerdir kuşkusuz. Yeni insan, yeni bir yaşam projesi ve dolayısıyla da Devrim, büyük sosyal denklemde bizim tarafı ifade eden formüldür. Barikatın bu tarafı böyledir...

İşçi sınıfına yaklaşımı, devlet karşısındaki tutumu, enternasyonalizm, demokrasi kavrayışı gibi temel kriterler açısından bakıldığında, Türkiye sosyalist hareketinin kabaca bir tablosunu çizmek gerekirse, neler söylersiniz?

Tek bir Türkiye Sosyalist Hareketi'nden söz etmek mümkün değil bana göre. Bundan kastım sadece klasik 1920'ler ve '68 ayrımı ya da legal-illegal, reformist-devrimci, Marksist-devrimci demokrat gibi yaftalarla anlamlandırılmaya çalışılan kategoriler değil. Toplumda, sosyal formasyon eklemlenmesinde maddi zemini olan reel farklılıkları ve bunların ürünlerini kastediyorum esas olarak. Bence Türkiye Sosyalist Hareketi'ni oluşturanların önemli bir bölümü, belki de çoğunluğu, burjuvaziden ve devletten köklü kopuşu önemli ölçüde gerçekleştirmiştir. Özellikle devletin bütünlüksel kavrayışında hâlâ eksikler vardır tabi. Tarihimiz, gelenekler, kültürel faktörler, ideolojik etkiler "devlet karşısındaki konumlanış"ta hâlâ zaaflar içermekte ne yazık ki. İçerden Kemalizmin, dışardan da liberalizmin etkileri de özellikle bunalım ve yenilgi dönemlerinde doğal olarak yeniden boy göstermektedir ama bu her seferinde belli bir süre sonra ayrışmayı da zorladığından sonuçta kopuşa da hizmet etmektedir. Bunun, daha da küçülme, bölünme, yıkıcı çekişmeler gibi bedelleri de olmuştur kuşkusuz ama bu tahribat aynı zamanda arınma, yetkinleşme, derlenme imkanları da yaratmıştır. Buna karşılık, "sınıfın ideolojik önderliği" ve buna bağlı "öncülük" kavramı aşırıya vardırılmış, kötüye kullanılmış ve sınıfla bağ kurmanın önünde bir engele dönüşmüştür. Sınıf'tan kopukluğun yerine ikame edilince, bu anlayış taktikleri bozmuş, stratejiyi kaybettirmiştir. Sınıftan kopukluk, küçük burjuva etkileri, aydın didişmelerini, kapalılığı, hayattan kopukluğu çok arttırıcı sonuçlar yaratmaktadır sürekli. Enternasyonalizm kavrayışı ise, ne yazık ki, Kürt Savaşı'nın ağır sonuçlarının kurbanlarından biri olmuş, gizli milliyetçiliğin yıkıcılığı kendini her alanda göstermiştir. Ne var ki, burada da son tahlilde sağlıklı bir ayrışma artık gerçekleşmiştir. Türkiye Sosyalizmi'nde, demokratizme karşı haklı

olarak verilen ödünsüz ideolojik mücadele, başka kültürel, tarihsel, sınıfsal nedenlerle de birleşerek, "demokrasi" konusunda geri anlayış ve pratiklerle sakatlanmıştır. Bunun da sancılı ve yavaş da olsa aşılmakta olduğu görülüyor. Artık bu aşamadan sonra, liberalizm ile Kemalizmden beslenen çürümüş burjuva "sol"larla devrimci sosyalizm birbirileriyle asla karşılaştırılmayacak ölçülerde yolarını ayırmışlardır, böylece de devrimci sosyalizm sırtındaki kamburlardan, burjuva ideolojisinin çeşitli kılıklarının yıkıcı tasalluttan da kurtulmuştur.

Gizli parti – açık parti ayrımı, devrimci-düzen içi veya reformist-devrimci ayrımına denk düşer mi?

Hayır. Unutmamak gerekir ki, Lenin'in Bolşevik Partisi, gerektiğinde Duma'ya temsilci göndermiş, yeri geldiğinde de yeraltına çekilebilmiştir. Lenin'in dünya devriminde öncü rol biçtiği Alman Partisi de legal bir partiydi. Hiçbir yöntem ve biçimi mutlaklaştırmamak, fetiş haline dönüştürmemek gerekir. Belirleyici olan koşullardır.

İllegalite her şeyden önce partiyi ve üyeleri, ilişki ve yapıları, olanakları egemenlerin şiddetinden korunmak içindir. Bunun da bedelleri vardır. En önemli bedel hayattan kopmaktır, politik/sosyal alanlarda burjuvazinin tekel kurma olanağına kavuşmasıdır. Zaten bu nedenledir ki, burjuvazi, devrimcilere yasal alanları kapatır, onları illegaliteye adeta zorla iter. Buna karşılık açık çalışmanın da avantajları kadar riskleri söz konusudur. Bunların başında da, egemenlerin şiddetine karşı kimi savunma mekanizmalarından yoksunluk ve uzlaşmacılık, reformizm, parlamentarizme sapma gelir. Bunlara karşı esaslı ve sürekli işleyecek, parti içi ideolojik çalışmalarla beslenecek önlemler alınmadan devrimci olma özelliği korunamaz.

Silahlı mücadele konusuna gelince; Her şeyden önce, işçi sınıfının iktidar olasılığına karşı burjuvazinin şiddet ve sabotaj silahına sarılacağını varsaymak gerçekçi bir bakış açısıdır. Sınıf'ın kendisini ve iktidarını onların anlayacağı dille savunması

kuşkusuz meşrudur, gereklidir, zaten kaçınılmazdır da. Yine, evrensel bir yasanın ifadesi olarak diyebiliriz ki, kendilerini, eleştirilerini, şikayetlerini, özlem ve taleplerini yasal, barışçıl, demokratik kanallardan ifade etmeleri kısıtlananlar, yani kendilerine karşı şiddet kullanılanlar, o kanalları açmak için şiddete başvurabilirler ve bu da son tahlilde demokratik bir yöntem olur. Ama işçi sınıfı, yani ezilen çoğunluğun devrimci temsilcisi çoğunluk, ilkesel olarak, şiddeti yeğlemez. Ayrıcalıklı azınlıklar şiddet temelinde örgütlenmek zorundadırlar ve haklarını gasp ettiklerine karşı şiddet uygulamaya muhtaçtırlar.

Unutmamak gerekir, "demokratik" burjuva yönetimi, doğası gereği eşitlikçi olamayan bir ekonomik altyapıya ve onun üzerinde de eşitlikçi bir politik yapıya sahiptir. Bu ikisi arasındaki kaçınılmaz çelişkiyi onlar çeşitli biçimlerde çözmeye çalışırlar ve bu yöntemler her zaman çıplak kaba kuvveti gerektirmeyebilir ama her zaman bir tür şiddeti gerekli kılar ve içerir. Örneğin, emperyalist metropoller, içerde kaba kuvvetin şiddetini gerektirmeyen bir sosyal kontrat ortamı yaratabilirler, biraz depolitizasyonla, biraz hile ve desiseyle, propagandayla ve belirli emekçi kesimleri, işçi önderleri ve sendikacıları "satın alarak" bunu gerçekleştirebilirler. Ama bu bile, önce, mazlum halklara emperyalist şiddet uygulanmasını gerektirir, sonra da, en azından potansiyel olarak, içerde şiddet aygıtlarının hazır bekletilmesini (böylece bir tehdit biçiminde somutlaşmasını) gerektirir.

Yine unutmamak gerekir ki, bugün üzerinde düşünmeyi bile gereksinmeden doğallıkla kullandıklarımız da dahil olmak üzere, istisnasız bütün sosyal, ekonomik, politik, yasal haklar, Sınıf Hareketi önderliğinde emekçilerin burjuvaziye karşı gerektiğinde kan dökerek binbir özveri ve zorlu mücadeleleriyle elde edilmişlerdir. Bu demokratik gelişmeyi kerhen kabul eden burjuvazi de her yerde, her zaman kaybettiği mevzileri geri almak için tetikte beklemektedir. Bugün, küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde bu haklara karşı her yerde girişilen saldırı söylediğimize kanıttır.

Şiddet ve barış sorunsalına biraz da böyle yaklaşılmalıdır...

Bir bireye, guruba, sınıf ya da halka, kendi potansiyelini tam olarak geliştirme imkanlarını tanımamak, ona karşı şiddet uygulamak anlamına gelir. Kişinin hareket potansiyelini kullanmasını engelleyen pranga ya da yaşama potansiyelini ortadan kaldıran kurşun şiddet kullanımına örnekse, aynı biçimde, örneğin bir halkın dilini yasaklamak, dolayısıyla da ulusal kültürünü geliştirme potansiyelini engellemek de bir şiddet türüdür. İşte barış da, potansiyelin gerçekleşmesi önündeki tüm engellerin, yani şiddetin, ortadan kaldırıldığı ortamı ifade eder. Proletarya, kendi potansiyelini, tam olarak, ancak, kendisiyle beraber öteki sınıfları ve kendisini de yaratan dahil önceki tüm artığa el koyma biçimlerini ortadan kaldırarak gerçekleştirebilir. Bu, sosyalizmin inşasıdır. Bu anlamda bakıldığında, proletarya ile burjuvazi arasında "barış" olmaz çünkü birinin varlığı ötekinin tam potansiyelinin gerçekleşmesinin engellenmesidir, dolayısıyla da ona karşı şiddettir. Proletaryanın nihai barış ortamı sosyalizmdir. Ama bu, Sınıf'ın barışçıl mücadele olanaklarını reddetmesi sonucunu doğurmaz, aksine, varlığıyla şiddet özdeşleşmiş sınıf, yani burjuvazidir şiddet yöntemlerini yeğleyen ve dayatan.

Demek ki, devrimciliği de belirleyen nihayet sosyalizmdir, ona ulaşmak için önceden belirlenmiş dogmalar değil, Marksist yaratıcılıkla örülmüş doğru yapılanmalar, yöntemler, taktik ve stratejilerdir.

Günümüz Türkiyesi'nde açık alanda mücadele edecek bir devrimci sosyalist partiye gerek var mıdır? Böyle bir parti nasıl ve kimlerce kurulabilir? Devrimci sosyalistlerin şu anda pek güçlü olmadığı da dikkate alındığında nasıl bir çalışma tarzıyla gelişme sağlamak mümkün olabilir? Yine bu bağlamda sizin sıkça sözünü ettiğiniz bir "Beyoğlu-Ortaköy", bir de "varoşlar" dinamiği var. Neyi kastediyorsunuz, biraz açar mısınız?

Bugün hayatın her alanında Leninist müdahaleciliği şiar

edinmiş bir devrimci varoluşa acil gereksinim vardır. En olgun ve emekçiler açısından yaşamsal varoluş formu kuşkusuz devrimci sosyalist partidir. Bunun açık olanının imkanlarını zorlamak, sisteme dayatmak ve dinamiklerini yaratmak zaten devrimcilerin görevidir. Böyle bir parti, tanım gereği, devrimci sosyalistlerce kurulabilir.

Çok boyutlu nedenlerine girmeksizin diyebiliriz ki, bugün Türkiye'nin devrimci potansiyeli ama daha da önemlisi devrimci sosyalizminin aklı, deneyimleri, birikimleri, teorik/pratik zenginlikleri, belleği parçalıdır. Bu nesnel durum, iki sonuç çıkarmaktadır. Birincisi, ortak aklı, belleği, birikimi, deneyimi oluşturma ve harekete geçirme zorunluluğudur. Yine açıktır ki, bugünün koşullarında ve görünür gelecekte bunu, özellikle de sınıfla kurulmuş bağlardan kaynaklanan bir hegemonyanın içinde eriterek gerçekleştirmek mümkün değildir. Bunu, varolan devrimci örgütlerin tasfiyesi üzerinden yapmaya kalkışmaksa, bir yanıyla zaten mümkün değildir, öteki ve daha önemli yanıyla da, burjuvaziye hizmet eden bir likidatörlük hizmeti olmaktan başka bir işe yaramaz.

O halde, devrimci partiyi kimlerin ve nasıl kurabileceği de ortaya çıkıyor. Bu partinin dayanacağı dinamik de zaten ancak böyle yaratılabilir. Bu arayış, ortak aklı, birikimi, belleği, parçalanmış devrimci gerçekliğimiz üzerinden ortaklaştırmayı; devrimci ortaklığı, yine varolan parçalanmışlık realitesi üzerinden devrimci bir tarzda ve bir başka düzlemde yeniden kurmayı; devrimci enerjiyi, aktığı farklı kanallardan ortak bir kavganın yatağına akıtmayı denemelidir. Bu, iç ideolojik mücadeleye, teorik tartışmalara, ikna çabalarına sınırsız özgürlük tanıyan bir sosyalist demokrasiyi ve düzene karşı kavgada da sınıf düşmanının acımasız şiddetine karşılık gelebilecek ölçüdeki yoldaşça disiplinin merkeziyetçiliğini içerebilmelidir. Bu deney, çok yönlü, ideolojik ve örgütsel ayrılık içinde, ortak mücadelenin pratiğinde ortak aklı, giderek de, ortak hegemon partiyi yaratmayı düşleyebilmelidir. Bugün, parçalı gerçekliğin yıkıcı bir zaaftan,

yaratıcı bir zenginliğe dönüşmesinin arayışı esas olmalıdır ve devrimci parti bu tür bir ortak arayışın başarısının ürünü olarak hedeflenmelidir. Her devrimci örgütün, zaaf ve güçsüzlükler yanında, hemen göze görünmeyen ve kolayca açığa çıkarılamayan üstünlükleri, kazanımları, olanakları vardır. Bunlara birikim ve deney çeşitliliğini, dünyaya örnek insan potansiyelini, zenginliği, direngenliği, yetileri, özverileri eklerseniz küçümsenemeyecek bir devrimci gücün her şeye karşın varlığını sürdürdüğü görülecektir. Dışarda ise, yeniden güven duymak isteyen, bir örgütsel aidiyet ve devrimci çatı arayan, bir umut ışığı bekleyen, örgütlü mücadele deneyimine sahip, devrimci mücadelenin eleğinden, işkencelerden, mapuslardan geçmiş, yüreğini yitirmemiş büyük bir deneyimli kitle vardır. Kurda kuşa yem durumuna düşen küçük burjuvazide, aydınlar arasında ve bugün binbir tuzak karşısında bunaltılan Kürt yığınlarında yeniden devrimci coşkunun, sosyalizm iradesinin, sosyal hareketliliğin dinamikleri, devrimcilerin göstereceği yaratıcılıkta yatmaktadır.

Şayet kurulabilirse, böyle bir parti hayatın her alan ve boyutunda egemenlerin karşısına dikilmeli, hiç yüksünmeden ve küçümsemeden emekçi yığınların en basit günlük ihtiyaçlarına ilişkin sokak sokak, mahalle mahalle, fabrika fabrika mücadelede yerini almalı, egemenlik sisteminin bütün baskı aygıt ve mekanizmalarına karşı çıkıp en geniş demokratik açılımları talep etmeli, politik alanı geniş yığınların ilgi alanına çekebilmeli ve nihayet güç odakları, alanları oluşturarak iktidar perspektifini yeniden canlandırmalıdır. Kısacası ve özetle devrimci bir tarzla örgütlenmeli, çalışmalı, kitlelerle ilişki kurmalıdır. Devrimci praksis dediğimiz de bu değil midir sonuçta? Türkiye sosyalizminin ortak aklı, ortak deneyimleri, ortak belleği de ancak böyle ortak bir praksis içinde açığa çıkartılabilir ve devrimci ortak mecraya akıtılabilir. Devrimci partinin devrimci çalışma tarzı, elbette, kapitalizmin ve emperyalizmin yeni birikim modelinin sınıfsal/sosyal yansımalarının ciddi bir çözümlemesine dayanmalı, sadece egemenler arasındaki çelişkileri değil, aynı zamanda, iş-

çi sınıfı, genel olarak emekçiler, işsizler, varoşların kendine özgü tabakaları bakımından da özgünlükleri değerlendirmeli, ona göre hem ilişkilerini, hem de çalışma tarzını, eylem biçimlerini oluşturabilmelidir. Nesnellikler kadar, öznelliklerin de karakteristik özellikleri devrimci bir eğitimle partide ve onun mücadele içinde yoğrulmuş hayat okulunda iyice kavranmalıdır. Doğası gereği "çoğulcu" bir yapıya sahip olacak böyle bir partide "demokratik merkeziyetçilik" de yaratıcı bir biçimde uygulanmalıdır elbette. Temelinde yoldaşça sevgi yatan bir demokratik yapı ile özünde sınıf düşmanıyla mücadelede yoldaşça dayanışma yatan bir disiplin kuşkusuz bağdaştırılabilir. Aynı biçimde, tasfiyeci, inkarcı, reformist, liberal/demokrat olmayan bir anlayışla sekterlik ve dogmatizm yenilebilir, Marksizm-Leninizm'in temel ilkelerine ödünsüz bağlılıkla somut durumun somut analizine bağlı devrimci yaratıcılık geliştirilebilir.

Sözünü ettiğim iki dinamik, toplumsal yaşamda maddi zemini olan, somut sınıfsal konum ve ilişkilere tekabül eden, buradan kalkarak da somut politik/ideolojik tavırlarda kendini gösteren reel kategorilerdir. "Beyoğlu-Ortaköy hattı," küresel liberalizmden gıdasını alan küçük burjuva solculuğun, sol liberal demokratik muhalefetin, Avrupacı dinamiğin reformist yoludur. Bu hat, emperyalist metropollerden başlar, Beyoğlu-Ortaköy'ün barlarından Ankara Çankaya'nın "solcu" aydınlarına uzanır. İzmir'in kozmopolit kuşağında yeniden Avrupa ile buluşur. Kuşkusuz, sınıfsal, ideolojik, örgütsel, politik karşılığı da hayatta var olmak durumundadır. O kadar ki, bu alanda bir rekabet bile söz konusudur. Bu hattın solcuları içinse, sosyalizm, Beymen'den giyinmek gibi, bir "farklı olma ve fark edilme" yoludur, bir sosyal ilişki aracı, hatta meyhane mezesidir. Bu hattın örgütsel karşılığı ÖDP'dir. "Varoşlar Dinamiği" ise, pek çok toplumsal süreci ifade eder.

Kırdaki yoksullaşma dinamiğinden Kirli Savaş'ın demografik sonuçlarına, Türkiye kapitalizminin istihdam yaratma darboğazından küreselleşme ile eklemlenmenin sonucu olan atıl kapa-

sitenin yoğunlaşmasına, işçi sınıfının kendi içindeki bölünmesinden esnaftan, memurdan o saflara kitlesel katılımların ivmesine kadar pek çok ögeyi barındırır bu sosyal kategori ve klasik işçi sınıfının dışında bir dünyayı simgeler. Elbette bu devrimci bir dinamiktir ve kendine özgü bir çalışma ve eylem tarzı da gerektirir. Bu alan devrimcilerin sahasıdır ve Beyoğlu-Ortaköy hattı buradan başlayarak yarılır, devrimci gidişatın anaforu içine alınır. Burası şimdi teorik olarak toy bir aceleciliğin, politik olarak acemi bir hareketliliğin, ideolojik olarak arayış içindeki bir yalnızlığı yaşamaktadır belki ama "yeni ekonomi"nin bu atıl kapasite çöplüğü, aynı zamanda, devrimci tarzın yeni insanı, yeni mevzisi, klasik işçi sınıfı hareketinin yeni ateşleyicisidir de. Burjuvazi de buradan başlayarak bunaltılacaktır kuşkusuz. Burası, hem cephe gerisi, hem cephenin ta kendisi, hem de mücadele akışının hinterlandı durumundadır.

Devrimci bir parti, kendisini elbette sadece sendikalı işçiye dayanan bir örgütlenme ve eylem anlayışı ile sınırlandıramaz. Artık sistem tarafından dışlanan, hayatın dışına itilmek istenen geniş kesimlerle, işsizlerle, köyden kopup gelen ve kentlerde amorf varıl gösteren köylülerle klasik işçi sınıfı arasındaki devrimci bağı kurmanın zamanı gelmiştir. Bugünün ekonomik/sosyal verileri dikkate alındığında, devrimci parti, insan malzemesini, alanlarını, hareketliliğini genişletirken en başta bu gizilgücü kavrama ve kapsama durumundadır. Sonuçta şu söylenmelidir: Şimdilik, Beyoğlu-Ortaköy Hattı liberal solun, varoşlarsa devrimcilerindir ve devrimciler kendi işlerine bakmalıdırlar...

Biliyorsunuz ÖDP'deki bölünmeden sonra, partiden ayrılan/atılan Sosyalist Eylem Platformu (şimdiki adıyla Sosyalist Demokrasi Hareketi), açık alanda devrimci sosyalist bir partinin gerekli olduğu saptamasıyla, böyle bir partileşme için bir Ön Girişim Grubu oluşturdu. Devrimci çevrelerle bir dizi görüşme ve tartışmalardan sonra Girişim Komitesi oluşturulacak. Aynı anda başta Kürt ulusal hareketi ol-

mak üzere tüm demokratik güçlerle bir cephe oluşturmanın biçimi olarak Çatı Partisi öneriyor. Yine aynı şekilde sözcüleri arasında Ertuğrul Kürkçü'nün bulunduğu Maçka İnisiyatifi diye bilinen grup da partileşmek için çalışıyor. Sanırım yayınladıkları metinleri de gördünüz. Siz bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

"Maçka Hareketi" hakkında bilgim yok. Bildirilerini gördüm ama içeriği aklımda kalmadı. Galiba özet olarak "biz parti kuruyoruz, isteyen sosyalistlere de açığız, onlar da gelip kurucu öge olabilirler" diyorlar.

Öteki girişim ise, "devrimcilerle görüşerek" bir hazırlık içine gireceğini söylüyor. Bu bence doğru bir yaklaşım. Ne var ki, bu girişimi ya da sizin deyiminizle "öngirişim"i teşkil eden ve esas olarak da ÖDP'den ayrılanların oluşturduğu kesimler bünyelerinde önemli farklılıkları barındırıyorlar. Bunlar, "devrimciler arası bir farklılık" içine oturtulabilseydi, "çoğulcu" bir partinin doğal özneleri olarak kabul edilebilirdi kuşkusuz. Böyle mi bilmiyorum. Nihayet beş yıl liberal sol demokratizmin üyeleri olarak çalışanlardan söz ediyoruz. Biz elbette bu ayrılığın ideolojik kökenlerini, nedenlerini iyice bilmek durumundayız. ÖDP'den ayrılanlar arasında "insan hakları, demokrasi, Avrupa Birliği dinamiği" gibi ögeleri öne çıkaranların olduğu belli.

Bunları ÖDP'den neyin ayırdığı izah edilmeli. Aynı biçimde bunlara "devrimci bir arayış"ın nereden zuhur ettiği de açıklanmalı. Biz bu yeni durumdan elbette memnun oluruz, kimsenin de sosyalistliğini sorgulamak haddimiz değildir ama meşru bir "anlamak/kavramak" ihtiyacımızın olduğu da kabul edilmelidir. Hamama giren terler; beş yıllık sol-liberal pratiğin bir muhasebesi çıkarılmalı diye düşünüyorum...

Ayrıca, TKP gibi, EMEP gibi partilerle olan (olduğu pek dillendirilmeden varsayılan) programatik ve öteki tüm ayrılıklar da iyi izah edilmeli ve tabi bu onlarla ilerde iş ve güç birliğini engellemeyecek bir biçimde yapılmalı...

Çatı Partisi konusuna gelince; demokratik görevler devrimci

öncünün müdahalesini ve önderliğini bekliyor. Bir demokratik cephenin inşasına kuşkusuz ihtiyaç var. Sosyalist bir parti bu konudaki sorumluluğunu ihmal edemez. Her şeyden önce, son krizle ve işsizliğin olağanüstü artması, yeni yoksullaşma süreci ve sendikasızlaştırmalarla birlikte, emekçilerin hak arama olanakları iyice ortadan kalktı. Bu alandaki demokratik çıkışı hemen yapmak gerek. Emperyalizmin dünya çapındaki saldırıları, emperyalizme karşı mücadeleye daha da acillik kazandırıyor. Emperyalizmin düzenle organik bir bütünlükle içselleşmiş olması nedeniyle Türkiye'de zaten hiçbir mücadele alanı yoktur ki emperyalizme karşı mücadeleden soyutlanabilsin. Dolayısıyla antiemperyalist direnişle demokratik haklar mücadelesi zaten iç içe geçmiş durumdadır ve bu noktada sosyalist partiye daha da büyük sorumluluklar düşmektedir. Ayrıca, antifaşist mücadele de yeni boyutlara yükseltilmeli, militarist kurumların yaygınlığı ve etkinliğine karşı verilmesi gereken kavgayla bütünleştirilmelidir. Burada da öncü rolü oynayabilecek temel güç devrimci sosyalist partidir. Nihayet Kürt Sorununun bugünkü durumu da devrimci partinin demokratik görevlerini yakıcı bir biçimde hissettirmektedir. Bütün bu demokratik görevlerin hakkıyla yerine getirilebilmesinin ve bir toplumsal duyarlılıkla hareketliliğin yaratılabilmesinin baş koşulu devrimci öncünün bilinçli, örgütlü müdahalesidir. Ayrıca elbette bu görevlerle sosyalist mücadele arasındaki organik bağları böyle bir parti yaşama geçirebilir.

İşte bunun biçimini düşünmek, tartışmak gerekir. Ben bir ara bir "konfederatif çatı platformu" önermiştim. Tabi başka formlar da akla geliyor. Elbette Çatı Partisi kavramı da bunlar arasında...

Ne var ki, "Çatı Partisi" kavramı, ne sosyalistlerin Kürt oylarına, ne de Kürtlerin demokratik ittifaklar kurmaya ilişkin ihtiyaçları üzerine inşa edilmemeli. Bunun için de bu konuda bence TKP, EMEP gibi bu bakımdan "özel" konumları olan odaklarla da görüşülmeli, oradaki "ihtiyaç ve itirazlar" da dikkate alınmalı. Yoksa, sizlerle HADEP arasındaki ortaklığa özel olarak uyar-

lanmış bir kavram olur ki, bu, ittifaklar ve demokratik genişlik açısından zararlı sonuçlar doğurur.

Bu arada demokrasi ile sosyalist görevler arasındaki ilişki iyi kurulmalı. Sınıf Partisi elbette demokratizmi, demokrasiyle sınırlanmış bir perspektifi reddeder. O, demokratik reform ve kazanımların özünde devrimci mücadelenin yan ürünleri olduğunu bilir ve bunların Sınıf'ın sosyalizm mücadelesini de kolaylaştırdığını kabul eder. Ayrıca, sosyalizmin, demokrasi açısından, onu da aşan bir özgürlük sıçraması olduğunun da bilincindedir. Bugün artık demokrasi mücadelesi ile sosyalizm kavgasının füzyonunu, iç içe geçmişliğini iyi kavramalıyız. Devrimci demokrasi, burjuvaziye ve onun aygıtlarına karşı kazanılan bir süreç ve yapıdır, Emeğin öncülüğündedir, proletarya devriminin bir organik parçasıdır. Hedefi, amacı, sonu, burjuva anlamda Demokratik Cumhuriyet değil, Sosyalist Cumhuriyettir. Bu demokratik mücadele süreci, kapitalizmin yeniden daha güçlü temeller üzerinde restorasyonunu değil, sosyalist devrimin kanalını oluşturur. Devrimcilerin bütün muhatapları ve müttefiklerine bu konu açıkça anlatılmalıdır. Komünistler, bu alandaki görüşlerini asla saklamazlar, içtenlikli bir dürüstlükle hareket ederler.

Kürt ulusal hareketindeki stratejik değişikliklerden sonra, geçmişte bu harekete zaten yakın durmamış olsalar bile, birçok Türk sosyalisti "Kürtlerden uzak durmak gerekir" eğilimini açıkça ifade ediyor. Örneğin ÖDP seçimlerde uğranılan başarısızlığı kendisini Kürtlerden iyi ayırt edememiş olmasında buldu. Bu tutum sosyal şovenizme indirgenebilecek olsa da, özgürlük hareketiyle sosyalistlerin ilişkileri açısından hangi sorunlar vardır?

Kürt halkının meşru taleplerinin ödünsüz ve koşulsuz desteklenmesi, bu mücadeleyi yürütenlerle tam bir dostluk içinde olunması, hatta bu mücadelenin doğrudan asli unsuru olunması, sosyalistler açısından tartışma konusu bile yapılamaz. Komünistler, kendi bağımsız örgütlenme haklarından asla vazgeçmeden, el-

bette ittifak ilişkilerine de girerler. "Koşulsuz dostluk, ikirciksiz dayanışma ve yapıcı eleştiri" bizim yaklaşımımızı belirler. Bunun şöyle ya da böyle ötesine geçecek, dışına düşecek bir ilişki biçimi iki taraf için de sağlıksız ve sonuçta mutlaka olumsuz sonuçlar doğurur. Sosyalistler, bir ulusal harekete, sınıf ideolojisinin, sosyalizmin kalıplarını dayatmaya kalkarlarsa bu yanlış olur, bu kalıp ulusal harekete dar gelir, bir anlamda tasfiyecilik olur. Aynı biçimde, bir ulusal hareket, sosyalistlere kendi normlarını dayatmaya kalkarsa, bu da bol gelir, sonuçta tasfiyecilik anlamına gelir ve devrimci Marksizme sadık kalınacaksa elbette kabul edilemez. Hiçbir destek ya da karşılık bu konuda bir gevşekliği kaldırmaz. Demokratik talepleri desteklemek başkadır, demokratizmin batağında saplanıp kalma riski başkadır. Sınıf Partisi, devrimci önder, demokratik görevleriyle sosyalist iktidar perspektifi arasında sağlıklı bir denge kurmayı mutlaka becermelidir. Kürtlerle ilişkilerde tarafların birbirinin "dümen suyunda" olması yanlıştır. "Kuyrukçuluk" izleniminin yaratılması yine iki taraf için de çok zararlıdır.

Bugün Kürt cenahında yaygın olarak bir sınıf partisi kurma eyleminin "dar pratikçilik" olarak algılanması söz konusudur. Bu bütünüyle yanlıştır. Aksine, demokratik haklar mücadelesinin her boyuttaki temel taşıyıcısı Sınıf Partisidir. Bugün onun eksikliğidir ki, demokratik mevzilerin yitirilmesine, bu konuda tıkanıklığa yol açmıştır. Görülüyor işte, reformist sol, en basit demokratik görevlerini yerine getirmiyor, aksine, pek çok alanda, örneğin Kürt Sorunu'nda, demokratik açılımların önünü tıkayan bir tavır sergiliyor. Bizim bu anlayışla uzlaşmamız söz konusu olamaz. Tabi, sınıf mücadelesi böyle sis perdeleri arasında da, ilgisiz gibi görünen alanlarda da sürer. Bunu bilerek ilişkilerimizi dengede tutmalıyız.

Bu arada bu ilişkileri düşünürken HADEP'in yönelimlerini de iyi saptamak gerekir. HADEP, ANAP'tan başlayan ve ÖDP'de son bulan bir ittifak arayışı içinde görünüyor. Bugünlerde Murat Karayalçın ekibiyle bir ortak parti kurulması da gün-

demde deniyor. Bu yönelimler elbette "İmralı Süreci"nin ideolojik yönelimlerinden soyutlanamaz. Devrimci sosyalistler bu konularda "dayanışma/dostluk ve yapıcı eleştiri" anlayışından ödün vermeden kendi bağımsız hatlarını çizmeli ve demokratik görevlerini bu çerçeve içine, sınıfsal görevlerini ve sosyalizm hedeflerini gözardı etmeden, oturtmalıdırlar. Kürt kitleleri içinde "başımıza ne geldiyse solculuktan, emperyalizm karşıtlığından geldi" düşüncesinin yaygınlaştırılmaya çalışıldığı bu dönemde, ilkesiz bir "dostluk" hiç anlamlı olmaz. Hele bu noktada desteği "sosyalizmi pek de ön plana çıkartmadan" verme aymazlığı asla kabul edilemez. Aynı biçimde, bu yönelimlerin ihtiyaçlarına yanıt verecek "oluşumlar" içinde ikinci sınıf rolleri kabullenmek tasfiyecilikten başka bir biçimde yorumlanamaz ve kimseye de yararı dokunmaz. Yanlış kavrayışlarla mücadele bazen en etkili dostluk olur ve değeri bir gün mutlaka anlaşılır. Devrimci sosyalistlerin Kürtlerle olan dostluğu "seçim hesapları"na indirgenemeyecek ölçüde ilkesel ögeler içerir ve kirletilmemelidir. Bizler, "sosyal şovenizm"in karşısına dikildiğimiz ölçüde faydacı boyun eğişlerin tasfiyeciliğine de karşı olmalıyız. Kürtler şimdiye dek bu tür sahte dostlardan çok çektiler. Devrimciler, sahte değil, gerçek dostlardır ve gerektiğinde acı da söylerler, araya mesafe de koyarlar. O mesafeyi koymak zorunda kaldıklarındaysa, Kürt hakları için mücadelenin en zorlu ödevlerini de doğrudan üstlenirler. Bu tür bir sağlıklı, dengeli ilişki olmazsa olmaz koşuldur halkların kardeşliğini, demokratik dayanışmayı ve devrimci ortaklığı pekiştirmek, en üst düzeylere çıkartmak için.

Özgür Gençlik, 17.01.2004

Özellikle son yıllarda "terör" kelimesini daha sık duymaya

başladık. Herkes birilerini terörist ilan ediyor. Sizce terör nedir, egemenlerin uyguladığı şiddeti nasıl değerlendirmek gerekir?

Terör, esas olarak, egemenlerin, özellikle de azınlıktaki yönetici sınıfların, yönetme, hakimiyet kurma aracı olarak anlaşılmalıdır. Terör, kısaca; şiddet yoluyla, halkın, yani yönetilenlerin korkutularak bastırılıp sindirilmesidir.

Kapitalizmde, egemenler, üç temel açıdan sorunludurlar: Birincisi, sayıca küçük bir azınlığı oluştururlar. İkinci olarak, sayıca çoğunlukta olan yönetilenler, ayrıca, insan hayatı ve toplum açısından stratejik ve yaşamsal önemde olan üretimi gerçekleştirenlerdir. Üçüncü olarak da, egemenler, büyük çoğunluğun emeğine el koyarak, onları sömürerek varlığını ve egemenliğini sürdürür.

Böyle olunca da, kapitalizmde egemenler, başka pek çok araçla birlikte, gerektiğinde terör ve şiddeti de kullanmak durumunda kalırlar. Kuşkusuz, şiddetin dozu, öteki araçların etkinliğine bağlıdır. Toplumsal beklentilere yanıt vermede zorlananlar, öteki görece "barışçıl" araçları kullanmakta zorlananlar, burjuva demokrasisini finanse edemeyenler daha fazla militarizmin sopasına sarılırlar, şiddet ve teröre başvururlar. Bir başka ifadeyle, "toplumsal rıza"yı burjuva hukuku içinde üreteme-

yen egemenler, toplumu bastırmak için şiddete yönelirler, yani terör yöntemlerini kullanırlar. Zaten doğası gereği egemen sınıfın baskı aracı olan devlet, bir terör aygıtına dönüşür. Toplumsal muhalefet, çoğunluğun, emekçilerin, yani üretenlerin itirazlarının, örgütlülüğü ve karşı çıkışları oranında egemenlerin terör tepkisi de artar, güç dengesi lehlerine olduğunda bu faşizm dediğimiz en üst düzeye çıkar.

Peki emekçi sınıfların şiddetini nasıl değerlendirmek gerekir, bunu "terör"den ayıran noktalar nelerdir?

Emekçi sınıflar ve temsilcileri, konumlarının doğası gereği, terör yöntemlerine ihtiyaç duymazlar.

Onlar muhalefetteyken, halkın bastırılmasını değil, tam aksine uyanışını gereksinirler, dolayısıyla da sindirme yöntemi olan terörden medet ummaları söz konusu olamaz; aksine onlar terörün hedefi olurlar. İktidardaysa, onlar zaten çoğunlukta olduklarından ve üretimi gerçekleştiren sınıflar olduklarından sağlam temeller üzerinde yükselir yönetimleri.

Tabi bu söylediklerimden, ezilenlerin hiç şiddet kullanmadıkları gibi bir anlam çıkmaz. Bazen onların temsilcileri de şiddet yöntemlerine başvururlar elbette. Ne var ki, analitik açıdan buna terör değil, şiddet yöntemi demek daha doğru olur ve bu da kendi içinde kategorilere ayrılır.

İntikam, çaresizliğin ya da sıkıntıların dışavurumu, bireysel tercihler gibi nedenlerden kaynaklanan ve çeşitli biçimler alabilen bu yöntemleri "kör şiddet" olarak adlandırmak gerekir. En azından Marksizmde bu böyledir, çünkü Marksizm sadece devirmek değil, yeniden inşa için bir yıkma praksisini öngörür, devrimci/yapıcı olmayan yıkıcı şiddeti olumlamaz. Ayrıca, yeni toplumun oluşturulması, yani devrim sürecini örgütlü toplumsal/nesnel devinimlerin bir sonucu olarak görür, tarihsel, sosyal, ekonomik süreçlerin kendi mecralarında ve fakat örgütlü sınıf eylemliliğiyle olgunlaşmasını esas alır.

İkinci olarak, meşru savunma olarak şiddete yönelinmesi

söz konusu olabilir. Örneğin, bir işgal durumunda müstevliye karşı silahlı direniş kuşkusuz terör ya da kör şiddet olarak kabul edilemez.

Silahlı mücadele sorunsalı da bu perspektifle ele alınabilir. Akıldan çıkarmamak gerekir ki, işçi sınıfının iktidar olasılığına karşı burjuvazi büyük olasılıkla terör silahına sarılacaktır. Bu gerçekçi bir varsayımdır kuşkusuz. Ya da ona ve politik temsilcilerine barışçıl mücadele, politik çalışma imkanları tanımayabilecektir. Böylesi durumlarda aslında meşru savunmadan sözetmiş oluyoruz. Bu sadece meşru değil, aynı zamanda gereklidir ve zaten kaçınılmazdır da. Öz savunma doğanın ilk yasasıdır.

Benzer bir biçimde, yine evrensel bir yasanın ifadesi olarak diyebiliriz ki, kendisini demokratik/barışçıl kanallardan ifade etme yolları kapatılanlar, yani kendilerine karşı özünde terör kullanılanlar, o kanalları açmak için şiddete başvurabilirler ve bu da son tahlilde, diktatörlüğe, teröre dayalı sınıf tahakkümüne karşı demokratik bir yöntem olur. Ama işçi sınıfı, yani ezilen çoğunluğun devrimci temsilcisi çoğunluk, ilkesel olarak, şiddeti yeğlemez. Ayrıcalıklı azınlıklardır şiddet ve terör temelinde örgütlenmek zorunda olanlar, haklarını gaspettiklerine karşı teröre muhtaç durumdakiler.

Bir gerçeğe daha dikkat çekmek gerekir. "Demokratik" burjuva yönetimi, özü itibarıyla eşitlikçi olmayan bir ekonomik altyapı üzerinde eşit oya dayalı bir politik yapı olarak kurulmuştur. Pek çok eşitsizlikle örülmüş bu yapı dahi kapitalist altyapıyla çelişki içindedir. Burjuvazi ikisi arasındaki çelişkiyi çeşitli yöntemlerle çözmeye çalışır. Bu çaba her zaman çıplak kaba kuvveti de gerektirmeyebilir ama her zaman bir tür şiddeti gerekli kılar ve içerir. Örneğin, emperyalist metropoller, içerde kaba kuvvetin şiddetini gerektirmeyen bir ortam yaratabilirler; depolitizasyonla, bilinç çarpıtmasıyla, hile ve desiseyle, propagandayla ve belirli emekçi kesimleri, işçi önderleri ve sendikacıları "satın alarak" bunu gerçekleştirebilirler. Ama bu bile mazlum halklara emperyalist şiddet uygulanmasına dayanır öncelikle, sonra da,

en azından potansiyel olarak, içerdeki şiddet aygıtlarının hazır bekletilmesini, böylece bir tehdit biçiminde somutlaşmasını gerektirir. Öteki kapitalist ülkelerdeyse, düzenin silahlı bürokrasisi zaten esas olarak kendi halklarına, emekçilerine karşı konumlandırılmışlardır.

Yine unutmamak gerekir ki, bugün üzerinde düşünmeyi bile gereksinmeden doğallıkla kullandıklarımız da dahil olmak üzere, istisnasız bütün sosyal, ekonomik, politik, yasal haklar, sınıf hareketi önderliğinde emekçilerin burjuvaziye karşı gerektiğinde kan dökerek binbir özveriyle verdikleri zorlu mücadeleleriyle elde edilmişlerdir. Bu demokratik gelişmeyi kerhen kabul eden burjuvazi de her yerde, her zaman kaybetmiş olduğu mevzileri geri almak için tetikte beklemektedir. Bugün, küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde bu haklara karşı her yerde girişilen saldırılar bu görüşü doğruluyor.

Bütün bunlar, ezilenlerin şiddetinin terör olarak değil de, özünde, meşru müdafaa olarak alınması gerektiğini gösteriyor.

İktidarda temsil edilmeyen emekçi sınıfların bu sömürücü sistemdeki mücadelesinin meşru olduğunu söylediniz. Peki işçi ve emekçilerin iktidardayken kullandıkları şiddeti nasıl değerlendirmek gerekir?

Elbette iktidarda da şiddet kullanımını gerektiren durumlar ortaya çıkabilir. Örneğin, emekçilerin barışçıl iktidar yürüyüşünü terörle önlemeye çalışan burjuvaziye ya da sosyalizmde sabotaja, yıkıcı şiddete ve teröre başvuran eski egemenlere de şiddetle karşılık verme zorunluluğu olabilir. Bunlar da elbette terör olarak tanımlanamaz.

Bugün hemen hemen her ilerici, demokratik hareket ve direniş "terörizm" olarak sunuluyor, direnenler ise "terörist" oluyor ve emperyalistler saldırılarını ise "teröre karşı mücadele" olarak sunuyorlar. Bu durumu nasıl değerlendirmek gerekir?

Burjuvazi her yerde ve emperyalizm dünya çapında, kendi baskı, şiddet ve terörünü meşrulaştırmak, gizlemek ve sömürüsünü dikkatlerden kaçırmak için düşmana ihtiyaç duyar. Aslında bu da bir tür terördür; insanları önce düşmanla korkutmak, sindirmek, sonra da düşmana karşı mücadele bahanesiyle kullanılan şiddetle yeniden bastırmak...

Bu yaratılan "düşman" ne kadar soyut olursa, ne kadar genellemelere uydurulabilir nitelik taşırsa o kadar iyi olur. Böylece, her muhalefet kolaylıkla suçlanabilir, ezilebilir, ona karşı kullanılan şiddet meşrulaştırılabilir. İşte "terör" ve "terörist" kavramları tam da böyledirler. Bugün dünyanın her yerinde, demokratik muhalefet bu yaftalarla tanımlanabiliyor, böylece de burjuvazinin terörüne ideolojik, moral, politik ve hukuki kılıflar uydurulmuş oluyor. O kadar ki, ülkesinin işgaline karşı çıkanlar bile "terörist" olarak nitelendirilebiliyor. Zaten Yeni Dünya Düzeninin en büyük saldırılarından biri de, özellikle mazlum halkların dünyasındaki bütün demokratik muhalefeti ve karşı çıkışları kriminalize etmeye yönelikti. İşte terör suçlaması buna hizmet ediyor. Vatanlarını savunanlar "terörist", işgalciler de "özgürlük getirenler" olarak tanımlanabiliyor. Bu da ideolojik/entelektüel terör olarak ortaya çıkıyor. Her türlü muhalefet bir biçimde o lastikli kavramla, yani "terör"le ilişkilendirilerek mahkum ediliyor, hedef yapılabiliyor; muhalefete mensup olanlar ya da onu destekleyenler, "terörist" ya da "terör savunucusu" olarak damgalanıyor. Tabi bu arada egemenlerin, emperyalizmin, burjuvazinin terörü de ya gizlenmiş oluyor ya da "teröre karşı meşru savunma" yutturmacasına dönüştürülüyor.

Bugün devrimci-sosyalist yayınlarda ve çevrelerde ideolojik-politik

tartışma ve üretim noktasında ciddi bir kısırlık hakim. Türkiye Devrimci Hareketinin bugün içerisinde bulunduğu durum ve bunun tarihsel gelişimi, altyapısı hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Türkiye devrimci hareketi çok çeşitli ve boyutlu iç ve dış nedenlerle bugün gerileme içinde. Her şeyden önce bunun bütün dünyada özellikle de Sınıf Hareketi'nin etkisizleşmesiyle birlikte ortaya çıkan durumla ilgisi var. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki çöküş bir ideolojik bunalımı da beraberinde getirdi. (Burada Çin'deki aşikar geri dönüşü de düşünmeli tabi). Buna elbette emperyalizmin saldırılarını da eklemek gerek. Sınıf Hareketi'ndeki evrensel geri çekiliş, işte bu etkenlerle, yani emperyalizmin yeni saldırıları, varolan sosyalist ülkelerdeki çöküş ve teorik/ideolojik bunalım ile birlikte ortaya çıktı. Sonuçta da, elbette istisnalarla, devrimci sosyalizmin evrensel düzeyde dibe vurması gerçekleşti. Bu durum Türkiye'yi de etkiledi.

Bu arada, özellikle, Türkiye kapitalizminin sosyalizme, hatta demokrasiye ve insan haklarına, temel emekçi haklarına, İşçi Sınıfı'na ve genel olarak da emeğe karşı hunharca saldırılarını da unutmamak gerekir. 12 Eylül'ün kurumsallaşmış bir şiddet yapısına dönüşmesi de saldırıyı süreklileştirdi. İşkencelerle, operasyonlarla, idamlar, gözlatında kayıplar, yargısız infazlar ve faili

meçhul cinayetlerle simgelenen bu saldırı, korunmayı, ortaya çıkan duruma örgütsel/düşünsel yanıtlar aramayı, yeniden inşayı önemli ölçülerde engelledi.

Kürt Savaşıyla ortaya çıkan gelişmelerin de bu açılardan olumsuz etkileri oldu. Rejimin sistematik bir biçimde yaygınlaştırdığı baskı ve şiddetin yanı sıra, emekçi yığınları da etkileyen, aydınları, üniversite, basın gibi kurumları çökerten ve onları burjuvazinin, devletin tetikçisine dönüştüren ideolojik saldırı büyük tahribat yaptı; şovenizmin zehiri bütün ülkeyi çoraklaştırdı. Kürt Hareketi'nin uluslararası bir komployla karşılaşması ve bunun etkileri de bu açıdan ek olumsuz sonuçlar doğurdu.

Dönekliğin yaygınlaşması, bu yolla gerçekleştirilen ideolojik manipülasyon, demokratizmin ikamesi gibi olgular da bilinçli kültürel yozlaştırma, bencil, köşe dönmeci, işbitirir bireyciliğin pompalanmasıyla, ahlaki/moral çöküntüyle birleşerek devrimci sosyalizmin önünde setlere dönüştürüldü. Kazanılan psikolojik üstünlüğün de kullanılmasıyla, burjuvazi bir zamanlar yitirmiş olduğu değerler hegemonyasını yendien kazanmayı başardı.

Devrimci sosyalizmin, bölünmüşlüğü, parçalanmaşlığı, dayanışmayı, iş ve güç birliğini örmedeki yetersizliği, teorik/ideolojik/örgütsel açılımlardaki eksiklikleri de kuşkusuz bu durumun gelişmesine katkıda bulundu.

Tabi unutmamak gerekir; zulüm, her zaman ve her yerde, kendine karşı çıkışın tohumlarını da eker. Gerek emperyalizmin küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde başlattığı evrensel yıkım ve yağma saldırısı, gerek yerli işbirlikçilerinin ülkedeki tahribatlar, gerekse kapitalizmin küresel bunalımı bir yeniden doğuşu da gündemde tuttu hep. Nepal'den Peru'ya, Kolombiya'dan Filistin'e, Batı metropllerindeki globalizm karşıtlığından savaş aleyhtarlığına, pek çok yerde ve pek çok sorunda yığınsal karşı çıkışlar, devrimci ve demokratik kabarışlar artık ortaya çıkıyor. Türkiye devrimci hareketinin direngenliği, teorik birikimi, mücadele geleneği yaşamdan, ortak bellekten silinemiyor ve kendi küllerinden yeniden doğuşun umudunu yaşatıyor.

Kızıl Bayrak, 18.02.2005

"Kan Tadı" adlı kitabınızı elimize alıp arka kapaktaki yazıyı

okuduğumuzda, "dünyanın imparatorluğuna soyunan bir devletin suç tarihiyle karşılaşacağımız" vaadi ile karşılaşıyoruz. Bugün rakipsizmiş gibi duran ve gittikçe saldırganlaşan bir güç ABD. Peki bu güç, bu kan imparatorluğu nasıl oluştu? Amerika nasıl Avrupa'nın yükselen sömürgecileri ile rekabet eder hale geldi? Amerikan İç Savaşı'nın özellikle kapitalist ilk birikim için önemli imkanlar sunduğunu düşünürsek, bu dönem Amerika içte ve dışta nasıl bir tavır sergiledi? Yine önsözünüzde dile getirdiğiniz "bugün tanık olduğumuz saldırganlığın kökenleri çok daha eskilerde ve çok daha derinlerde" tezini biraz açar mısınız?

ABD'nin daha baştan pek çok avantajı vardı bu anlamda. Uçsuz bucaksız topraklardan köle emeğine, daha kuruluşunda "şanslı" bir ülkeydi ABD. Daha sonra, özellikle "bedava toprak kapatma" olanağı ortadan kaldırıldığında, köle gibi çalışmak zorunda kalan çaresiz göçmen emeğini de unutmamak gerek. Tabi yarışa her yeni giren gibi ABD'nin yeni teknolojiye "eskimiş" rakiplerine göre hemen geçebilmesi de önemli bir etkendi. Ayrıca, Amerika'ya sömürgelerden gelen sermaye de birikim sorunu açısından bir avantajdı. Avrupa'nın gelişmiş ekonomileri, Amerika'nın pek çok ürettiği şey için hazır ve zengin bir alıcı pazarını da oluşturmaktaydı. Teknolojik gelişmelere, örneğin çırçırın

bulunmasına paralel konjonktürel imkanlar da (örneğin pamuk ihtiyacının artması, fiyatlarda göreli yükselmeler) sermaye birikimine önemli katkılarda bulunabiliyordu. Bu dönem ABD'nin hammadde satan, deniz ticareti yapan ve sermaye ithal eden bir dönemiydi.

İç Savaş'tan sonra önemli bir sıçrama gerçekleşti. Demiryollarının da gelişimine koşut olarak büyük tekeller ortaya çıktı, sanayinin dinamikleri kırsal Güneyi de massederek ekonomiye büyük bir ivme kazandırdı. Köle emeği gerçi ortadan kalkmıştı, ama siyahlar yine de neredeyse köle gibi ucuza çalışmaya mecbur bir emek ordusu oluşturmuştu hem Kuzey'de, hem de Güney'de. Zaten önemli ölçüde yoğunlaşmış, merkezileşmiş sermaye yapısı böylece dev tekellerin ortaya çıkmasına yol açtı. Daha başından özel girişime göre uyarlanmış politik/idari yapı, devlet, görülmemiş biçimde bu sermaye birkiminin önünü açtı. Zora dayalı ekonomi dışı birikimden vahşi birikime uzanan bu süreç, dünyanın kapitalist cangılında bu taze güce yeterince kanlı pençeler, dişler ve kurbanlar hazırlamış oldu. ABD artık sanayileşmiş ve sermaye ihraç eden bir ülkeydi ve emperyalist rekabette yerini almıştı. Bu noktada, Monroe Doktrini'yle birlikte Güney Yarımküresi'nin ABD sermayesi ve onun devletince kapatıldığına işaret etmek gerekir. Bu, Amerikan türü bir sömürgecilikle sonuçlandı ve elbette söz konusu yağmadan büyük birikim sağlandı. Yine de, birinci emperyalist kapışmaya giden yolda ABD en önde gelen emperyalist ülke değildi. Avrupalı emperyalistlerin dünyayı talan hırsıyla giriştikleri yıkıcı rekabet ve nihayet büyük savaşlardır ki, onların önemli ölçüde yıkımlarına ve ABD'nin yükselmesine yol açtı. Bu büyük emperyalist paylaşım savaşlarında Avrupalı güçlerin üretici güçlerinde büyük tahribatlar ortaya çıkarken, ABD palazlandı, onların ekonomik çöküntülerine paralel olarak borç veren, yani sermaye ihraç eden bir ülkeye dönüştü. Bu savaşlar her iki seferinde de hem ABD'nin ekonomik bunalımlarına çare oldu, hem de rakip ekonomilerin Amerikan sermayesine, devletlerin de Amerikan devletine ve si-

lahlı gücüne muhtaç hale gelmesine neden oldu. İki dünya savaşında, Avrupa yanıp yıkılır ve yüz milyona yakın insan kaybedip üretici güçlerinin tahribatını yaşarken, ABD topraklarında tek kurşun patlamadı, savaş sanayii ile birlikte ekonomi canlandı, üretim devasa boyutlara ulaştı, yeniden inşaya muhtaç müflis Avrupa'ya mal ve sermaye ihraç edildi. Verilen borçlar her seferinde Amerikan mallarına yatırılarak yeniden geri döndü. İkinci Savaş'tan sonraysa, Avrupa artık ABD'nin neredeyse bir sömürgesi olmuştu bile.

"Saldırganlığın kökenleri" konusunda şu söylenmeli: Amerikan kapitalizmi, önce Amerika kıtasında soykırımla birlikte büyük bir sömürgecilik türü yayılma gerçekleştirdi; sonra çevresini, giderek Güney Yarımküresini ağır sömürü ve baskı koşullarında kendi imparatorluğuna bağladı; ardından emperyalist savaşlarla rakiplerinin tasfiyesini sağladı, kesin hegemonyasını ilan etti ve kurumsallaştırılmış azgelişmişlikle de mazlum ulusları kendi çıkarlarına eklemleyen bir uluslararası yapı kurdu; Sovyetler'in ortadan kalkmasıyla da bugünkü rakipsiz görünen saldırganlığına ve cihan imparatorluğu sevdasına ulaştı. Bu uzun süreç birbirinden kopuk evreleri değil, aksine, birbirine sıkı sıkıya bağlı ve birbirinden beslenen aşamalardan oluşan tek bir süreci kapsamaktadır. Sömürgen, baskıcı ve yıkıcı güdülerin temelini de öncelikle kapitalizmin iç dinamikleri oluşturur. Sermayenin pazar arayışı ve dünyayı tek bir pazara dönüştürme güdüsüyle talan ve hakimiyet kurma yönelişi emperyalizmden önce de mevcuttu ve ABD'nin de yönünü belirlemekteydi. Emperyalizmle birlikte, yani tekelci kapitalizmin ve finans kapitalin egemenliğiyle bu dürtüler yeni mekanizma, aktör ve dinamiklerle devam etti, bugüne kadar geldi.

Kitabınızın ara başlıklarından birisi "Emperyalizm ve ideoloji." Biz emperyalizm-kapitalizm gibi terimleri iktisadi koşullar ve buna eşlik eden kültürel/sosyal yapılanma için kullanıyoruz. Amerika için ise ideolojik argümanların "ka-

pitalizm ve klasik sömürgecilik/emperyalizm" öncesine dayandığını söylüyor ve bu haliyle "ABD, ideolojik kökenlerin ortaya çıkış dinamikleri açısından, klasik örneklerden ayrılmaktadır" diyorsunuz. Neyi kastediyorsunuz?

ABD'de gördüğümüz kültürel/ideolojik "değerler", yapılar, süreçler, kalıplar da, bir hayat tarzı, meşrulaştırma ve saldırganlık araçları olarak Amerikan kapitalizminin oluşum/gelişim sürecine eşlik ediyor, o strüktürün yansımasına tekabül ediyor. ABD'yi ötekilerden ayıran iki temel özellik var bana göre. Birincisi, Amerikan resmi ideolojisinin, sermaye devletinin davranışlarına doğrudan etkileri ve kitlelere mal olmasıyla maddi güce dönüşmesi. Bu, her devirde ve global çapta, kurbanlar da dahil olmak üzere, ideolojik dürtülerin, görülmemiş ölçülerde meşrulaştırma işlevine sahip kılınabilmesi ve dayatılmasında büyük başarı olarak karşımıza çıkıyor. İkinci olarak, bu ideolojik saldırı ABD'yi "devrimci", yani dönüştürücü, statükoyu yıkan bir güç olarak yapılandırıyor. Hegemon ülke, doğası gereği, var olan düzenin, yani kendisine işleyen statükonun devamından yana olur ve klasik bir emperyalist ülke, elinde bulundurduğu ülke ya da toplumu, esas olarak, dönüştürmekten ziyade statik bir çerçevede tutarak sömürmek ister. Sömürgeci, sömürgede hayatı durdurur bir anlamda. Oysa, ABD, işgalci ile işgal eden arasındaki kaçınılmaz etkileşimden çok daha öte boyutlarda, etkisi altındakilere tam bir değerler hegemonyasını da uygulayan bir yapı olageldi hep. Yani, ABD, ideolojisini sadece bir meşrulaştırma/uyutma aracı olarak değil, aynı zamanda, bir dönüştürme, yeniden yaratma aracı olarak da kullanageldi. Klasik hegemonya araç ve yöntemlerine kültürel bir hegemonyayı da eklemeye çabaladı hep. Bir başka ifadeyle, ABD, kendi hayat tarzından insanlığı yeniden yaratmaya yönelik bir iç dinamiği içselleştirmiş bir güçtür ve bu da doğrudan ideolojik kökenlere dayalı ideolojik bir işlev olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, kapitalizmin ya da sermayenin girdiği yerlerdeki hayat tarzını, sosyal ve ekonomik yapıyı, giderek hayatı dönüştürmesine, yani var olan sosyal for-

masyonları hoyratça eriterek teslim alma, yok etme güdüsüne benziyor. Önceki emperyalist davranış kalıplarından burada ayrılıyor ABD.

ABD'nin gelişiminde diğer önemli uğraklar 1. ve 2. emperyalist paylaşım savaşları oluyor. Bir imparatorluğun savaşlara bağlı olarak yükselmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Günümüzde çokça tartışılan bir şeydir, ABD'nin sermaye gücünün asıl olarak silah sanayiinde olduğu. O dönem için de aynı şey söylenebilir mi? Dönemin Pax-Britanica olarak değerlendirilmesini sağlayan İngiltere, nasıl oldu da hegemonya mücadelesinde yerini Pax-Amerikana'ya, ABD'ye bıraktı?

Tekelci devlet kapitalizminde devletin en önemli ve hatta ayırdedici işlevi, toplumsal olanakları tekelci sermayenin emrine vererek onu palazlandırmak olarak ortaya çıkar. ABD'de de devletin bu işi en kapsamlı biçimde yerine getirdiği alan, silah sanayii sektörüdür. Bu alanın en kârlı sektör olduğu, toplumun imkanlarını sunmaya en kolay ikna edildiği, teknolojiyi geliştirmede ve sivil kullanıma aktarmada (elbette sermayenin çıkarları ve ihtiyaçları doğrultusunda) çok elverişli bulunduğu, istihdam gibi makro, kredi gibi mikro ekonomik alanlarda ekonomiye ve şirketlere büyük olanaklar sağladığı biliniyor. Doğası gereği krizlere (dönemsel bunalımlara) ve özellikle de durgunluğa, kâr oranının düşmesine eğilimli kapitalizmde, savaşlar ile silahlanma harcamalarını arttıran çatışmalara, gerginliklere büyük gereksinim vardır. Bütün bunlar, her iki dünya savaşında da ABD deneyimiyle doğrulanmış, kanıtlanmıştır. Kitapta ayrıntıları var. En güzel örnek de Roosevelt'in Keynesçi "New Deal" serüveninde görülür. Sanılır ki, Roosevelt'in reçeteleri ve uygulamaları, 1929 borsa çöküşüyle doruğa ulaşan "Büyük Bunalım"dan çıkartılmıştır. Oysa, veriler hiç de bunu doğrulamamaktadır. ABD o zaman yeni bir resesyon dalgasından İkinci Dünya Savaşı ile kurtulabilmiştir ve ardından da savaş sonrası yeniden

inşa ile, Soğuk Savaş'ın kurumsallaşmış çatışma ve silahlanma yarışı ile dinamizmini koruyabilmiştir. Sadece belki 1960'ların beyaz eşya ve otomotiv canlanması bir istisnadır ve özellikle de '70'lerin ikinci yarısından bu yana kurumsallaşmış bunalımında silah harcamaları Amerikan kapitalizminin can yeleğini oluşturagelmiştir. Elbette, son çözümlemede, bu harcamaların ve savaşların bir maliyeti vardır ve sistemik bedelleri de söz konusudur, o ayrı bir konu. İşte İngiltere gibi bir dünya hegemonyasını, "üzerinde güneş batmayan imparatorluk"u korumanın bedelini İngiltere'nin, paylaşım mücadelesinin getirdiği savaşların ölümcül maliyetlerini öteki emperyalist devletlerin nasıl ödediklerini biliyoruz. Aynı şey özellikle Vietnam savaşının etkileriyle ABD'nin de başına geldi '70'lerde.

Savaşlara bağlı olarak ekonomisinin büyümesi ABD'ye özgü bir gelişme çizgisi mi? Yoksa kapitalizm, yapısal olarak savaşlara gebe bir sistem mi?

Yukarıda da değindiğim gibi, savaşa ve silahlanma harcamalarına bağlı olarak ekonominin gelişmesi ya da bunalımların ötelenmesi kapitalizme özgü. Emperyalizm ise, kendi dinamikleriyle savaşı ve silahlanma harcamalarını kaçınılmaz kılıyor ve itici gücü tekellerle finans kurumlarına büyük kârlar sağlıyor. ABD'nin ayırt edici bir özelliği varsa, o da, bu çarkın en sistematik ve kapsamlı biçimde pratikleşmesidir.

Amerikan toplumunda soğuk savaş nasıl yaşandı? McCharty dönemi ile birlikte cadı avlarının vs. yaşandığını biliyoruz. Bu dönemde içerde ve dışarda neler yaşandı? Sıkça dile getirildiği gibi, Sovyetler Birliği'nin varlığı ABD saldırganlığını dengeleyici bir güç müydü?

Bu gözüdönmüş antikomünizmin pek çok kaynağı var, ama öncelikle belirtilmesi gereken iki şey var. Birincisi, bunun 1950'lere özgü bir sapma olmadığıdır. 1920-30'lardaki cadı avları çok da farklı değildir örneğin. İkincisi, '50'lerdeki süreç de

sadece bir kişiye özgü değildir, aksine, devlet kaynaklıdır, sistamatik ve topyekundur. Senatör McCarthy sadece kaba bir günah keçisi olmaya yatkın davranışlarıyla ön plana çıkmış bir şarlatandır.

1950'lere gelirsek, ABD'deki antikomünizmin iki kaynağı vardır esas olarak. Birincisi, ABD'deki büyük korkudur. Bu korku, "Sovyet saldırganlığı"ndan değildir, iki ayrı nedene bağlıdır. Bir tanesi içe yönelik korkudur. İçerdeki ekonomik sorunlardan ve yığınlardaki huzursuzluktan, sosyalizme duyulan ilgiden, 1930'ların deneyimlerinden duyulan korkudur. Kitapta var; 1931 yılında Sovyetler Birliği'nin Sibirya gibi geri kalmış bölgelerindeki sanayi atılımı dolayısıyla sadece vasıflı insanlara (mühendis, teknisyen, tekniker, ustabaşı gibi) açık olan 6 bin iş için New York'ta 100 bin Amerikalının başvuruda bulunması az gösterge değildir. Herhalde vasıfsız işçiler de aranıyor olsaydı, başvuru sayısının milyonu bulması şaşırtıcı olmazdı. Bu işin ekonomik yönü. Bir de elbette moral tarafı var. O dönemde sosyalizmin ABD'de de büyük saygınlığı söz konusuydu ve bu elbette egemenlerde korku yaratıyordu. Hele Amerikan işçi sınıfının militan gelenekleri düşünüldüğünde bu korkunun boyutları da daha iyi anlaşılabilir.

ABD, ayrıca, Avrupa halklarının kendi özgür iradelerine bırakıldığında sosyalizme yöneleceklerini çok iyi biliyordu. İkinci Savaş'tan sonra Avrupa'nın doğusunda ve batısında, Çekoslovakya, Fransa, Macaristan, İtalya, Polonya, Hollanda, Bulgaristan, Belçika ve daha pek çok ülkede komünist partileri koalisyon ortakları olarak iktidardaydılar. Kızılordu ise kurtarıcı bir güç olarak Avrupa'nın ortasında, Berlin'deydi.

O dönemde mazlum halklar da ayaktaydılar. Çin'de sosyalizme yürüyüş başlamışken sömürgeciliğin tasfiyesi ve ulusal kurtuluşcu bağımsız devletlerin ortaya çıkma süreci gündemdeydi. Bu devrim de Amerikalı egemenleri dehşetli ürkütmekteydi.

Bu tür korkuların yanı sıra, ABD önce kapitalizmin Avrupa'daki, en azından ordusunun işgali altındaki Batı Avrupa ülke-

lerindeki restorasyonunu sağlamayı, ardından da Sovyetler'i kuşatarak yeni gücünü dünyaya dayatmayı, sömürü ve yağmadan payını almayı hesaplıyordu. Gözü dönmüş antikomünizm ve antisovyetizm bu bakımdan da iyi bir saldırı bahanesi olarak kullanılıyordu. Soğuk savaş hazırlıkları ve buna bağlı yeni silahlanma harcamalarının Amerikan halkına ve Kongre'ye pazarlanması için bu bahaneye ihtiyaç vardı. Ünlü bir senatörün Truman'a bu konuda verdiği öğüt şuydu: "Önce Amerikan halkının ödünü patlatmalısın!"

Soğuk savaş yıllarında birçok oluşuma tanık oldu dünya (NATO, SEATO...). Soğuk savaşın varlığının ve demokrasinin tehlikede olduğunun bahane edildiği bu oluşumların varlığı hâlâ devam ediyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Bu oluşumların varlığını halihazırda bir tehlike olmasa da, halkların patlak verecek ayaklanmalarını her an bastırmaya hazır güçler olarak değerlendirebilir miyiz?

Hiç kuşku yok böyledir. Bu kurumlar zamanında Sovyetler Birliği'ni ve Ortadoğu'dan Uzakasya'ya olan stratejik bölgeyi kuşatmak için kurulmuşlardı, yani ikili işlevleri vardı. Birincisi, Sovyetler'i kuşatarak sosyalist devrimi, büyük Asya'yı kuşatarak da bağımsızlıkçı ulusal devrimleri yıkmak. Aynı hedef elbette bugün de devam ediyor. Zaten bu nedenledir ki, bu militer yapılanmalar varlıklarını sürdürüyorlar. Bunlar halkların düşmanı güçlerin kılıcı olarak hazır bekletiliyorlar. Bu gerçek teröristlerin sadece bahaneleri değişti, artık sözde "terör tehdidi"nden sözederek insanları korkutuyorlar ve bütün demokratik toplumsal muhalefetle bağımsızlıkçı güçleri "terörist" olarak nitelendiriyorlar.

'80'lere insanlık, gözü dönmüş bir Amerikan militarizmiyle, nükleer savaşta yok oluş riskiyle, emeğe ve yoksul uluslara karşı ekonomik liberalizmle, politik gericiliğin uğursuz ittifakının saldırısıyla girecekti" diyorsunuz. Ve

'90'lı yılların küreselleşme kavramına tanıklık ettiğini ifade ediyorsunuz. Nedir küreselleşme? Dünya siyasetinde yeni bir evreyi mi işaret ediyor, yoksa sadece halkların zihninde kirlenmiş olan emperyalizm/kapitalizm gibi terimlerin yerine mi kullanılıyor?

Küreselleşme, en fazla emperyalizmin bir yeni evresi ya da olgunlaşmış bir hali olarak tanımlanabilir. Elbette emperyalizmin yerine konulacak bir kavram olarak asla tanımlanamaz. Elbette bazı yenilikleri ifade etmesi açısından yararlı olarak kullanılabilir. Bugün tarihte ilk kez üretim-dağıtım-kâr transferi sürecinin tamamı bunu gerçekleştiren şirketlerin mensup oldukları politik sınırların dışında, küresel bir boyutta gerçekleştiriliyor. Bu önemli bir özellik, kapitalist üretim süreçlerinde ve sermayenin hareketi ve uluslararasılaşmasında. Ayrıca, Lenin'in sözünü ettiği "kupon kesme" ile ifade edilen rantiyeciliğin, finans kapitalizminin sıçrayışı ve devasa küresel spekülasyon, küreselleşme denilen yapının emperyalist gelişmenin organik, fakat bir üst düzeydeki görünümü olduğunu gösteriyor. Bugün devasa bir sermaye fazlası; emeğin sömürülmesi dolayımıyla insan ihtiyaçları için mal ve hizmet üretiminden bütünüyle kopuk biçimde, spekülasyon yolu ile paradan, imajdan ve sanal aktivitelerden yine devasa servetler kazanıyor, dünyayı talan ediyor. Bunun karşılığı olarak da, yeryüzünde yaşayan herkese aş, iş, barınak, insani sağlık ve eğitim hizmetlerinin verilmesi mümkünken; milyarlarca insan akıl almaz yoksulluk, yoksunluk ve sefalet koşullarında yaşamaya mecbur bırakılıyor, çok az sayıdaki ellerde de tarihin görmediği zenginlikler yoğunlaşıyor.

Bütün bunlar, Marks'ın sermaye analizi ve Lenin'in emperyalizm teorisi ile öngörülmüş, söylenmiş, işleyiş yasaları ortaya çıkarılmış gerçekler elbette. Bu anlamda yeni değil, ama hayatın değişimine uygun biçimde sermayenin uluslararası işleyişinde "yeni "bir aşamaya da tekabül ediyor. Aslolan, küreselleşme ya da yeni dünya düzeninden söz ederken emperyalizmden ve kapitalist hegemonya süreçlerinden bahsettiğimiz gerçeğini unutmamak.

Bugün ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik planları tartışılıyor. Karşısında Sovyetler gibi bir rakip de kalmayınca dilediği her şeyi yapabilen ABD'nin gözünü diktiği ilk yer Ortadoğu ve tabi ki Irak oldu. Aslında son 30-35 yıllık tablosu incelendiğinde, ufak tefek dalgalanmalar olsa bile, ABD ekonomisinin gerileme ve bunalım içerisinde olduğunu görüyoruz. Ortadoğu projesi onun içine girdiği durgunluğun sonu olur mu?

Ortadoğu, kısaca söylemek gerekirse, ABD açısından hem ekonomik, hem politik, hem de stratejik önemde bir bölge. Ortadoğu petrolüne Amerikan ekonomisinin gereksinimleri; pazarının ve petro-dolarlarının spekülatif küreselleşme süreçlerine eklemlenmesinin önemi; oradaki hakimiyetin emperyalistler arasındaki rekabetteki avantajları; halkların yeni sömürgeci yönelişlere muhalefetinin ezilmesinin ve emperyalist değerler hegemonyasının tesisinin önemi; Siyonist devletin, İsrail'in çıkarlarının derinleştirilerek korunmasının stratejik anlamı açılarından Ortadoğu'nun bastırılması ve bölgenin tam denetim altına alınması elbette hayati bir stratejik planın parçası. Ne var ki, hesaplar her zaman tutmuyor. Irak direnişi başta olmak üzere, bölgede ve dünyanın dört bir yanında ortaya çıkan aktif karşı duruş, askeri, ekonomik, politik ve moral açılardan ABD hesaplarının ve beklentilerinin tam tersi sonuçlar doğurdu. Vietnam batağı gibi, Irak batağı da artık bunalımdan çıkışın bir reçetesi değil, aksine, yeni bunalımların tetikçisi, başlangıcı olmakta. Doların devalüasyonu, ABD'de faizlerin artması ve enflasyon, Vietnam batağındaki Amerikan ekonomisinin halim görüntüsünü oluşturmaktaydı. Bugün de ayda 60 milyar dolara ulaşan cari açık, 500 milyar doları bulmuş bütçe açığı ve doların durumu, yeni ekonomik bunalımların habercisidir. Bunu, zaten başlamış bulunan politik ve sosyal yeni krizlerin takip edeceğini göreceğiz. Bir işgalci, kendi çıkışının imkanlarını berhava ederek bir ülkeyi işgal etmiş duruma düşerse işte batak budur ve tam da ABD'nin Irak'taki halini anlatmaktadır. ABD Irak'ta askeri, politik ve moral ba-

kımdan yenilmiştir. Gerisi artık gelecektir. Bu durum, insan iradesinin, insanın ve halkların adalet ve özgürlük taleplerinin, örgütlü direnişin; teknolojiden, kâr dürtüsünden, silahlardan ve para ile zalimin gücünden çok daha kuvvetli olduğunun hayattaki binlerce kanıtından bir tanesidir, görmek isteyen gözler, anlamak, kavramak isteyen akıllar için.

Dünyada yaşanan her türlü hak gaspının, gözyaşının, kanın ve vahşetin ardında bir şekilde ABD bulunuyor. Bu tabi ki dünya halklarının da tepkisini çekiyor. ABD'ye öfke dolan halklara alternatif olarak ya Japonya'nın güçlenmesi, ya AB'nin genişlemesi, ya da Şanghay Beşlisi sunuluyor yönetici sınıflar tarafından. Gerçekten bunlar ABD'nin dizginlenemeyen saldırganlığının önüne geçebilir mi? Şu ana dek "kan imparatorluğu"nun nasıl kurulduğunu konuştuk. Peki nasıl yokedilir ABD'nin bu hegemonyası? Bu noktada yine sizin kitabınızın önsözünde bulunan bir cümleyi alıntılamamıza izin verirseniz, "burjuva milliyetçiliğiyle değil, antikapitalist sosyalist yurtseverlikle emperyalizme gerçekten karşı çıkılabilir, bu da aynı zamanda Türkiye kapitalizmine, düzene bütünlüklü, topyekûn devrimci bir karşı çıkıştır elbette" diyorsunuz. ABD'nin saldırganlığından, Irak'ta veya dünyanın herhangi bir yerinde dökülen kanlardan ve gözyaşından şikayetçi insanlara; işçilere, emekçilere neyi gösterirsiniz kurtuluş olarak?

Sorunların kökeninde Bush, ABD ya da hatta emperyalizm yatmıyor. Sorunların temel kaynağı kapitalizmdir. İnsanın insanı sömürmesinin ve dolayısıyla da yıkıcı manevi, fiziki, politik, hukuki, ekonomik baskı altında tutmasının adı olan bu insana düşman ve yabancı sistemin ortadan kalkmasından başka gerçekçi, kalıcı bir insani kurtuluş söz konusu olamaz. Unutmamamız gereken şey, kapitalizmin sadece 600 yaşında olduğudur. Ne hep vardı, ne de hep varolacak. Bir geçici serüvendir insanlığın yaşamında. Kapitalizmi ortadan kaldırabilecek tek güç işçi sını-

fıdır. Bu bir yorum değil, nesnel bilimsel bir tespittir. Yol da, sosyalist devrimden geçer, sınıfsız topluma, özgürlükler dünyasına, insanlaşmaya uzanır gider. Her "antikapitalist" reçete değil sözünü ettiğim, daha doğrusu, kapitalizmin yıpranmışlığından kaynaklanan her sözde "antikapitalist" şarlatanlık değil, sosyalizm benim vurgulamak istediğim. Aslında, sosyalizmin insan belleği ve vicdanındaki saygınlıktan kaynaklanan her sözde "sosyalizm" şarlatanlığı da değil vurgulamak istediğim. Ben, devrimci sosyalizmden, gerçek Marksist-Leninist manadaki sosyalizmden söz ediyorum elbette.

Irak'a saldırıyı gündemine alan ABD, 11 Eylül baskınına değin

saldırı gerekçelerini BM kararlarının ardına sığınarak üretiyordu. Bugün ise, gerekirse BM'ye rağmen saldırırım diyor. Geriye dönüp baktığımızda, ABD'nin bu tavır değişikliğini nasıl tanımlayabiliriz?

1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin ortadan kalktığı bir dönemde ABD de dünya hegemonyası yolundaki stratejisini belirleme ve dünyaya kabul ettirme sancılarını yaşıyordu. Her şeyden önce, ortak düşmanın ortadan kalkmasıyla birlikte ABD'nin Batı Bloku içindeki liderliği de sorgulanmaya başlanmıştı. O kamptaki Almanya ve Japonya gibi ülkeler ya da bir bütün olarak Avrupa Birliği ve Pasifik Bölgesi güçleri, Blok içi hegemonyayı belirleyen pek çok alanda ya ABD'ye yetişmişler ya da onu geçmişlerdi. ABD'nin elindeki en önemli koz, nükleer şemsiye.de somutlaşan silah üstünlüğüydü; bu da ortak düşman tehdidinin ortadan kalkmasıyla önemini yitirmişti. Öteki ülkelere, özellikle de Amerikan hegemonyasına direnmeleri söz konusu olabilecek devletlere ise, yeni dönemin özelliklerinin ve ABD'nin yeni yönelimindeki kararlılığının bir biçimde öğretilmesi gerekiyordu.

İşte Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi Amerika'ya bu iki konuda da eşsiz olanaklar yarattı. Bu olayın üzerine büyük bir iştiyakla giden ABD, hem müttefiklerine, yani emperyalist rakiplerine,

hem de potansiyel düşmanlarına kendini dayatma ve gözdağı verme fırsatı yakalamıştı. Emperyalist rakiplere verilen mesaj açıktı: "Bu dünya biz emperyalistler ve beynelmilel sermaye açısından hâlâ tehlike ve risklerle doludur. Bunlara karşı sistemimizi koruyacak güç ABD'dedir. İstenilen yere, istenilen zamanda, istenilen güç yığınağını yapabilecek ve düzeni böylece koruyabilecek tek güç Amerika'dır ve dolayısıyla da askeri güç, sistem içi hegemonyayı belirleyen temel ölçüt olmayı sürdürmektedir."

Körfez Savaşı'ndaki Amerikan güç gösterisi, elbette, ABD'ye direnme konumunda olanlara da bir gözdağı niteliği taşımaktaydı.

Üçüncü olarak da, tabi, Amerikan ekonomisi bu silahlanma ve çatışma süreciyle taze kana kavuşuyordu.

Dördüncü olarak da, ABD, petrol kaynaklarının denetiminde özel bir avantaj kazanıyordu. Nihayet, Ortadoğu'nun kuşatılması ve işbirlikçi rejimlerin korunmasında da ABD oradaki yeni askeri varlığıyla daha güçlü bir konuma ulaşmış oluyordu. Yani, uluslararası ilişkilerin militarizasyonu (ya da bunun devamı) ABD açısından çeşitli bakımlardan çok elverişliydi. Şimdi yapılan da bu durumun sürdürülmesinden başka bir şey değil. Yukarıda saydığımız amaçlara ilişkin Amerikan saldırganlığı sürüyor.

ABD'nin bu sınır tanımaz haydutluğu, emperyalist devletlerin iç yapısı, bir başka ifadeyle aralarındaki çelişki ve çatışkılar bakımından neyi ifade eder?

Her şeyden önce bu durum bir iç çelişkiyi iyice açığa çıkarıyor. Batılı ülkeler içinde ABD, Ortadoğu petrolüne en az bağımlı ülke, ama buna karşılık oradaki denetimi askeri varlığıyla da perçinleşiyor. Amerikan dayatmasının böyle bir güç gösterisine dönüşmesi, fiili işgallerle desteklenmesi ve militarizasyonun kalıcılaşması elbette Avrupa ve Japonya'yı rahatsız ediyor. ABD, sistem içi hegemonyasını böylece dayatıyor ve o ülkeleri en zayıf yanlarından, petrol bağımlılığı ve askeri güç dengesizliği açı-

larından vuruyor. ABD saldırganlığının altında bunalım ve zaaflar yatıyor.

Peki, ABD haydutluğunun sınır tanımazlığı dünya halkları bakımından nasıl tanımlanabilir?

Ezilenler için durum apaçık ortada. ABD, sermayenin en azgın saldırganlığını, dünyayı talan etme ve büyük insanlığa yoksulluk, şiddet, sömürü ve köleliği dayatma kararlılığını doğrudan savaş ve işgalle uygulamaya koyuyor. ABD'nin militarizme her alanda daha çok dayanması kendi içinde savaş karşıtlığını vb. ortaya çıkarıyor.

▶ *Son çıkan kitabınız "ABD, Ortadoğu ve Türkiye" de, Ortadoğu'da ABD ve Türkiye'nin konumunu, ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik saldırılarının tarihsel arka planını ve bölgedeki diğer ülkelerin durumunu ayrıntılı bir şekilde ifade etmişsiniz. Büyük Ortadoğu projesini tarihsel olarak değerlendirirsek Irak işgali sonrası ortaya çıkan direniş ile ABD'nin Ortadoğu'da uzun yıllardır uyguladığı saldırıların köşeye sıkıştığını düşünüyor musunuz?*

Irak'ın işgali, ABD'nin bölgeye yönelik İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan saldırısının üçüncü aşamasını oluşturuyor.

İlk olarak, 1950'li yıllarda, bölgede bağımsızlık ve egemenlik talepleriyle ortaya çıkan duruma karşı emperyalist saldırganlık süreci başladı. O dönemde, (Türkiye hariç) bölge ülkeleri egemenlik hakkı yanında özerk kalkınma, modernleşme, demokratikleşme, doğal kaynaklara sahip olma, Filistin'de adalet ve Soğuk Savaş'ta tarafsızlık istiyorlardı. ABD ile İngiltere bu taleplere karşı savaş açtılar. Emperyalistler, özerk kalkınma ve milli burjuvazi yaratma çabalarıyla kalkınma özlemlerine karşı Dünya Bankası ve IMF merkezli bağımlı ekonomi dayatıyorlardı. Modernleşme ve demokratikleşme taleplerine karşı da, Suudi Arabistan ya da Ürdün benzeri feodal despotizmi destekliyorlardı. Filistin'de ise adaleti değil, Siyonist ırkçılığı ve yayılmacılığı teşvik etmekteydiler. Soğuk Savaş'ta ise, bölge ülkelerinin topraklarını NATO üslerine açmaları, Batı Bloku'na tetikçilik yapmaları talep edilmekteydi. Bu çatışmada, yine Türkiye hariç,

bölgedeki halklar, emperyalist dayatmalara ve işbirlikçi rejimlere karşı yığınsal olarak fiilen ayaklandılar. Mısır, Irak ve Suriye gibi üç kilit ülkede, emperyalist dayatmalara karşı çıkan iktidarlar kuruldu. Buna karşılık, Lübnan ABD, Ürdün de İngiliz askerlerince işgal edilerek Batı kampında tutulabildiler. İran'da, CIA ile İngiliz istihbaratı darbe yaparak direnişi ancak bastırabildiler. Kuveyt, İngiliz mandasıydı, Suudi Arabistan ise Dahran'daki Amerikan üssü ve işbirlikçi feodal hanedan ile kontrol altına alınmıştı. Böylece bir denge oluşmuştu ama ABD de sadece kendi askeri varlığıyla bölgeyi bütünüyle dize getiremeyeceğini, direnen ve Sovyetler'le ittifak ilişkisi kuran rejimleri ortadan kaldıramayacağını anlamıştı.

İkinci dönemde, ABD bölgede tetikçi kullanma yöntemine yöneldi. 1967 yılında İsrail ani bir saldırıyla Mısır silahlı kuvvetleri başta olmak üzere, Arap ordularını büyük bir yenilgiye uğrattı. Mısır'da Sina'yı, Suriye'de Golan Tepeleri'ni, Ürdün ve Filistin'de Batı Yakası'nı, Gazze'yi işgal etti. Şah'ın İranı'na da Basra Körfezi'nde jandarmalık görevi verildi. Sonuçlar hemen alındı. Mısır'da, Nasır'ın 1970'te ölmesiyle geri dönüş başladı, Sedat ABD'ye ve Siyonizme teslim oldu, Mısır devreden çıkmış, düşürülmüş oldu. Kuşatma ve tehdit altında yalnızlaştırılan Irak ve Suriye'de ise gerici ulusalcı sol BAAS milliyetçiliği, emperyalizm ve Siyonizmle anlaşma imkanları aradı, yıkıcı diktatörlükler kuruldu. İran'da Şah devrilince, ulusal solcu Saddam Hüseyin, ABD'nin teşviki ve yardımlarıyla İran'a savaş açtı, içerde ve dışarıda milyonların kanını döktü. Hafız Esad önderliğindeki Suriye ise Lübnan iç savaşında, İsrail ve ABD ile işbirliği içinde Filistinlilere ve Lübnanlı demokratlara karşı savaştı. Daha sonra, ABD Kuveyt'te Irak'la savaştığında da, Suriye "Koalisyon"a asker vererek katıldı. Yine de, Sovyetler Birliği'ne dayanan bu iki diktatörlük, İsrail ve ABD ile tam uzlaşma imkanlarını bulamadan varlıklarını sürdürebildiler. Bölgedeki milliyetçi direniş bayrağını artık Arafat önderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü devralmıştı. Bölgede, belirgin bir üstünlük kazanmasına

karşın, ABD tam hakimiyet sağlayamamıştı, Siyonist Devlet de FKÖ karşısında zorlanmaktaydı. Bu arada, İran da Humeyni Devrimi sonucu kaybedilmişti.

Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinden silinmesiyle birlikte, ABD, dünya hakimiyeti yolunda, yeniden bölgeye yöneldi. 1991 Körfez Savaşı'yla başlayan süreç, 11 Eylül'ün yarattığı ortamın da kullanılmasıyla yeni saldırı aşamasına geldi ve Afganistan ile Irak işgal edildi.

İçinde yaşadığımız bu üçüncü saldırı evresinin başında, ABD, çürümüş rejimleri, Irak'tan başlayarak devirmeyi ve bölgede doğrudan kendi askeri varlığına dayalı yeni bir düzen kurmayı, halkları köleleştirmeyi umut ediyordu. Ne var ki, Irak direnişi ve bölgede ortaya çıkan antiemperyalist kararlılık Amerika'yı gafil avladı. Bunun üzerine ikinci aşamaya geçildi ve Büyük Ortadoğu Projesi devreye sokulmak istendi. Buna göre, bölgede tam hakimiyet için, şiddetin, kaba kuvvetin yanında, "yumuşak güç"ü de kullanmak gerekmekteydi. Dolayısıyla da, değerler hegemonyası kurmak için kültürel ve ideolojik bir saldırı programı olan BOP'a umut bağlandı. Direniş karşısında ortaya çıkan paniğin bir ürünü olan bu girişim de işe yaramayınca, yeniden başa dönüldü, yani şiddete sarınıldı. Bu kez, ABD, yeniden devreye baş tetikçisi İsrail'i soktu, Lübnan'da Hizbullah'a, Filistin'de de Hamas'a savaş açıldı. Ardından, ABD Irak'a yeni asker gönderme kararı aldı ve bu arada İran'a karşı Basra Körfezi'nde yığınak yapılmaya başlandı.

Yine de, bugün, ABD'nin Irak'ta askeri ve politik bir fiyaskoyla kaşılaştığını artık bütün dünya görüyor. Anlaşılıyor ki, ABD'nin bölgede kesin hakimiyet kurmaya yönelik bu üçüncü macerası da başarısızlıkla sonuçlanıyor. ABD şimdi içine düştüğü bataklıktan nasıl çıkacağını tartışıyor.

Güney Kürdistan'da oluşan Kürt yönetiminin ABD ile olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? 2. İsrail benzetmesi sizce doğru mu?

Hayat, Irak'ta Kürtlerle Amerika'nın çıkarlarını çakıştırdı. Öyle ki, iki taraf da birbirine muhtaç hale geldi. Kürtler, Saddam ve benzeri inkarcı-imhacı yerel zorbalık rejimlerince hep ezildiler ve güvenlik ihtiyacı duydular. Milliyetçiliğin, bölücü ve yıkıcı etkisi bölgede hep böyle ortaya çıktı. Ezilenler, dış güçlere muhtaç hale getirildiler, ezenler ülkeyi ve halkları zayıflattılar. Ama bağımlılık tek yanlı değil. İçine düştüğü batakta, ABD de Kürtlere muhtaç. Güney Kürdistan, sığınabileceği tek güvenli yer. Bu durumda ABD, Kürt Realitesi'ni ve Kürtlerin onyılların mücadelesiyle elde etmiş olduğu kazanımları kabullenmek zorunda kaldı. Tabi bu gidişin, bağımlılık ve sömürgeleştirme türünden sonuçlar doğurma ihtimali güçlü. Her ülke bakımından olduğu gibi, Güney Kürdistan'ın da işbirlikçi ve hatta tetikçi olması mümkün. Bu ihtimal, elbette, Kürtlerin ulusal-demokratik haklarının inkarını getirmemeli. Ayrıca, unutmamak gerekir ki, bölgedeki birinci İsrail, Türkiye idi. 1950'li yıllardaki ilk saldırıda, emperyalistler, büyük tepki doğuracağı ve işbirlikçi Arap rejimlerini zora sokacağı korkusuyla, İsrail'den uzak durmaya çalışmışlardı. O zamanlar bölgedeki tetikçi "Truva atı" Türkiye idi. Dolayısıyla, Siyonist Devlet, aslında, ikinci İsrail idi. Güney Kürdistan, olsa olsa, üçüncü İsrail olur. İşbirlikçi, hatta tetikçi iktidarları var diye, halkların milli haklarına tecavüz etmek doğru olmaz tabi. Ayrıca, Kürtler, en gerici konumda bile, bölgede demokratik bir dinamiği temsil ediyorlar. Kürt halkının geçmiş deneyimlerini göz önüne alarak ve gelişmiş politik bilinçleriyle, ayrıca coğrafyalarının ve yazgılarının gerçekliği nedeniyle, acılı toplumsal bellekleriyle, halkların kardeşliğinden yana tavır alacaklarına, emperyalist köleleştirmeye karşı duracaklarına inanmak gerek. Tabi her toplumda olduğu gibi Kürtler arasında da sınıfsal konuma göre farklılıklar olacaktır. Bu da doğaldır. Direniş'in ve genel olarak bölgenin hakim halklarının Kürtlere milli eşitliğe dayalı bir kardeşlik ve özgürlük projesi sunmaları halinde elbette Kürt halkından da karşılık gelecektir. Aksi halde, Kürtleri emperyalizme sığınmaya mahkum etmenin sorumluluğu ortaya çıkar.

Türkiye'de sürekli sıcak tutulan Kerkük meselesinin ülkedeki statükonun devamını isteyen taraflarca ısıtıldığını söyleyebilir miyiz? Örneğin Barzani'nin açıklamalarına yönelik gösterilen tahammülsüz tepki ile asıl amaçlanan nedir?

Türkiye'nin derdi ne Kerkük ne Türkmenler ve hatta ne de Barzani veya PKK. Türkiye, doğrudan "Kürt varlığı"na ve onun doğal sonuçlarına katlanamıyor, hayatla inatlaşıyor, nesnel gerçeklikle savaşıyor. Türkiye egemenleri, ABD ile ittifaka "ortak" geldikleri için de Kürtlere ateş püskürüyor.

Ayrıca, Türkiye'de bir korku atmosferi ihtiyacı, Kürt fobisinin, yıkıcı şovenizmin canlı tutulması, militarist değerlerin ve kurumların güçlendirilmesi, düzenin doğasından da kaynaklanmaktadır. Yönetemeyen bir egemen sınıf toplumu ancak böyle kıskacı içinde tutabilir, kendi değerlerine mahkum edebilir, iktidarını sürdürebilir. Böylesi düzenler düşmansız yapamazlar, çok sıkıştıklarında iç savaş çıkartırlar ve nihayet çareyi dış maceralarda, saldırganlıkta ararlar. Bugün gördüğümüz manzara tam da budur.

Bugün Türkiye'de bir iktidar kavgası da söz konusu ve taraflar Amerikan icazetini elde etmek için kıyasıya vuruşuyorlar. İcazet vermek için ABD'nin dayattığı koşullar belli. ABD, Türkiye'den, özel olarak İran'a karşı, genel olarak da Ortadoğu'da tetikçilik yapmasını talep ediyor. Buna ülke içinde farklı ve çoğu kez çelişik nedenlere dayansa da yaygın bir toplumsal muhalefet var. Dolayısıyla, iktidar adayları, ABD'den, toplumsal muhalefeti pasifize etmek ve geri kalanını da şiddetle bastırmak için, göstermelik ödün istiyorlar. Bu pazarlık da, kuşkusuz, Kürtler üzerinden yürütülüyor.

Egemenler, Kürt varlığını -"oluşum"unu- Irak'ta da istemiyorlar çünkü oranın, bastırılmış kendi Kürtleri için bir cazibe/çekim merkezi olmasından korkuyorlar. ABD'nin "kırmızı çizgiler"nin Güney'de kabul edilme zorunluluğu ise, hiç olmazsa, içerdeki bir büyük bastırma/imha harekatıyla dengelensin istiyorlar. Pazarlıklar bu çizgide yürütülüyor.

Tarih içinde sosyalist hareketler ve islami hareketler arasında kan uyuşmazlığı yaşandı ve bu hareketler arasındaki açı giderek büyüdü. Önümüzdeki yıllarda bu acıyı kapatabilecek yeni düzlemler oluşturulabilir mi? Sosyalist hareketin böyle bir düzleme ihtiyacı var mı? Eğer böyle bir düzleme ihtiyaç olduğunu düşünüyorsanız, sizce böyle bir düzlem ittifaklar şeklinde mi olmalı yoksa yeni bir anlayışa mı ihtiyaç var?

Soğuk Savaş zamanında İslamcı güçler emperyalizmin müttefikiydiler. Yeşil Kuşak projesi onların işbirlikçiliğinin tesciliydi. İran'da mollalar, petrolü millileştiren Musaddık hükümetine karşı yapılan CIA darbesinde uğursuz roller oynamışlardı. İsrail Güney Lübnan'ı ilk işgal ettiğinde yerel Şiiler onları çiçeklerle karşılamışlardı. Şimdi, bu güçler emperyalizmle çelişkileri derinleşen yığınlara önderlik ediyorlar. İran'da İslamcı iktidar Amerika ile çatışma içinde. Hizbullah Lübnan'dan İsrail'i kovma başarısını gösterdi. Irak'ta yine İslamcı güçler direnişin başını çekiyorlar. Emperyalizmle mücadele saflarına geldikleri ölçüde sosyalistler elbette onlarla işbirliği yaparlar ama onların anti-emperyalistliklerinin sınırlarını, içinde nasıl uzlaşma tohumlarını taşıdığını, bunun sınıfsal kaynaklarını bilerek yaparlar bunu. Kapitalizmden kopmaya sınıfsal kökeni engel bir hareketin dar ufkunu bilerek, onun emek karşısındaki konumlanışını kavrayarak, dolayısıyla da kuyruğuna takılmadan, ideolojik-örgütsel bağımsızlıktan asla taviz vermeden ilkeli bir ilişki kurulmalıdır. Bunu onyıllardır Lübnan Komünist Partisi yapmaktadır örneğin ve bu nedenle de varlığını, desteğini hep koruyabilmiştir bu parti. İşçi ve emekçi yığınların örgütlü/bağımsız demokratik katılımına dayalı bir ilişki/güçbirliği yapısı kurulabilir elbette.

Din, Marks'ın sözleriyle ifade edersek, "ezilenlerin çığlığı, sığınağı ve gerçek koşullara gerçek protestosu"dur. Bu kavrayışı toplumsal ve ulusal kurtuluş projesiyle birleştiren bir praksisle ortaklaşa mücadele platformunu oluşturmalı sosyalistler.

Türkiye'nin tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Hükümet **bir yandan savaşa karşı olduğunu açıklarken, diğer yandan üs ve limanlarını ABD'ye açıyor, bir taraftan da Irak'a gezi düzenliyor...**

Türkiye'nin siyasi yapısı itibarıyla hükümet çok önemli değil. Hükümet de elbette siyasi iktidarın, iradenin unsurlarından biridir, ama çoğu zaman belirleyici unsur değildir. Dolayısıyla rejimin geneline bakarak analiz yapmak lazım. Tablo şöyle görünüyor: Türkiye savaş istemiyor, barış için bazı çabalarda bulunuyor. Ya da en azından Türkiye, çok zorda kalırsa savaşa katkısını, üs ve limanlarının kullanılmasıyla sınırlı tutmak istiyor. Zaten İncirlik kullanıldığına göre bunların açılması çok da önemli bir değişiklik anlamına gelmez deniyor. 80 bin kadar Amerikan askerinin Türkiye'de bulunmasına karşı çıkılıyor. Görüntü bu. Ne var ki, görüntünün ardından farklı bir resim sırıtıyor gibi. Bence Türkiye savaş istiyor. Fakat istediği, üslerini, limanlarını vererek, ABD'ye kolaylık sağlayarak savaşa müdahil olmak değil. O, savaşın büyüğünü istiyor. Savaşa ABD ve İngiltere'den daha büyük bir güçle Güney Kürdistan'da katılmak ve orada askeri kontrol kurmak istiyor, en azından bu denetimde etkin ortak olmayı amaçlıyor. Bunu da, Amerika ve İngiltere istemiyor. Amerika ve İngiltere, Türkiye'nin kendileriyle beraber bir üçüncü ülke olarak o büyüklükte ve o etkinlikte savaşa katılmasını istemiyorlar.

Yani Türkiye'nin savaş karşıtlığı sadece bir görüntü...

Tabi, bütün bu barış istemi, savaş karşıtlığı sadece bir görüntü. Amerika'yla pazarlığın, kendini dayatmanın bir vesilesi. Türkiye, "savaş karşıtlığı" sopası göstererek, aslında savaşa daha etkin müdahil olmak yolunda ABD ve İngiltere'yi ikna etmek istiyor. Bu kez katkıları için bedel, karşılık istiyor ve bunu da savaşa katılmak, kendi belirlediği biçimde katılmak olarak formüle ediyor.

ABD ve İngiltere de Türkiye'nin askeri anlamda savaşa katılmasına karşı çıkıyor...

Türkiye rejimin çok güçlü odakları, Güney Kürdistan'da bir Kürt oluşumu adına hiçbir şey istemiyorlar. Şimdi, hiçbir şey istemiyorsanız, ne kadar büyük askeri güçle oraya girerseniz, orada ne kadar bir şiddet denetimi kurabilirseniz, bölgenin doğasını, demografik yapısını, siyasetini değiştirebilecek bir etkinlik gösterebilirseniz, istememe sınırını da o kadar genişletebilirsiniz, hatta hiçbir şey mertebesine kadar da indirebilirsiniz. Bunun yaygın bir şiddet gerektireceği açıktır. Amerika ve İngiltere de bunu istemiyor. Çünkü onların o savaş sırasında başta Kürtler olmak üzere muhalefete önemli roller biçtikleri anlaşılıyor. Belki onlarla beraber gidip Bağdat'ı işgal etmeyecekler. Ama orası güvenceli cephe gerisi olacak. Bu durumda, o bölgede kendi arkalarında kendi müttefik güçlerinin de vurulacağı muharebe ve çatışmalar elbette istemezler. Şayet Türk Ordusu ile Kürt Peşmergeler arasında çatışma ortaya çıkarsa bu büyük kargaşa da yaratır, taktik ve stratejik kaos olabalir. İkincisi, bunun getireceği büyük şiddet ve kırımın vebali de moral açıdan ABD ve İngiltere'yi korkutuyor. Bu arada bu pazarlıkta KADEK güçleri de var. Türkiye bunu hem kendi güvenliği açısından hem terörle mücadele başlığında bir koz olarak Amerika'ya karşı kullanabiliyor. Daha alt düzeyde bir pazarlık ise hiç olmazsa bu güçlere karşı bir askeri operasyon yapabilme vizesi elde edebilmektir. ABD'nin özel olarak buna bir itirazı olduğunu sanmıyorum. Ak-

sine Türkiye ile aynı frekansta düşünüyor da olabilir. KADEK'i terörist listesine koyması elbette bir tesadüf değil, pazarlıktaki bir ikna hamlesi. Bunun nasıl yapılabileceği meselesinin tartışıldığını zannediyorum. Çünkü bunun için gerekli ordu gücü Türkiye'den girerse Güneyli güçlere ilişkin sorunlar ortaya çıkıyor. Daha az bir güç ise Türkiye açısında yeterli olmayabiliyor. Bunun sadece Amerikalılar tarafından üstlenilmesi, Türkiye açısından güven verici değil. Savaşın bu boyutu ABD için öncelikli olamaz. Burada bir pazarlık noktası olduğu kanaatindeyim. Bu pazarlıkları, "Türkiye savaş istemiyor" şeklinde yorumlamak bence yanlıştır. Mesele, savaş istememek değil, Türkiye'nin savaşa katılım ve katkılarının dozajında, ölçüsünde ABD, katkıyı çok, katılımı minimum düzeyde isterken; Türkiye, tam tersine, katılımı çok üst düzeyde istiyor, katkıyı da onunla ölçüp rabıtalandırıyor.

Kızıl Bayrak, 15.09.2006

Lübnan'a karşı yıkıcı bir savaş başlatan siyonist İsrail,

emperyalist güç odakları, bunların güdümündeki uluslararası kurumlar, medya tekelleri, gerici Amerikancı Müslüman-Arap rejimleri tarafından desteklendi. Bu geniş koalisyonun Lübnan halklarının direnme umudunu kırmak için gösterdiği pervasızlık nasıl değerlendirilmeli?

Saldırganlık, genellikle, çelişik görünen ama birbirini besleyen iki nedenden kaynaklanır. Bunlardan biri fırsat algılamasıdır. İkincisiyse korkudur. Sözünü ettiğiniz koalisyonun son saldırganlığında da bu iki unsuru birlikte bulmak mümkündür. Fırsat olarak gördükleri belli: Dünyayı, taşların bağlanıp köpeklerin salıverildiği bir "değneksiz köy"e dönüştürdüklerine inanan bu güçler, çürüttükleri ülkelerin, bölgelerin, giderek tüm yeryüzünün, dallarından kopan çürük meyveler gibi tuzaklarına düşürülebileceğini hesaplamaktalar. Ya da bunun ellerine geçmiş son fırsatın son anları olduğunu düşünüyorlar. Her seferinde, öndeki direnişin kırılmasıyla bütün mevzilerin art arda düşeceğine ilişkin kör umutların kumarını oynuyorlar. Korkularıysa, halkların, kendileri açısından en olumlu gördükleri anlarda bile bir türlü kıramadıkları bitmez-tükenmez, altedilemez direnişi. Hep gelen direniş dalgalarının altında kalma korkusu biçimlendiriyor davranışlarını.

ABD, 1991'den başlayarak, tek "süper güç" olmanın ve böl-

genin çürütülmüşlüğünün verdiği cüretle, salt kaba kuvvet kullanarak, şiddet yoluyla ve doğrudan kendi askeri varlığıyla bölgeyi yeniden düzenleyebileceğini ve köleleştirebileceğini düşündü. Ne var ki, Irak'taki yaygın ve etkin direniş ABD yöneticilerini sarstı, perspektiflerini, akıllarını karıştırdı, ortaya çıkan geniş muhalefetin itmesiyle de bir farklı model arayışına itti. Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) diye anılan çırpınış ve panik "proje"si böyle alelacele gündeme sokuldu. Buna göre, ABD, bir yandan dışladığı öteki ülke ve kurumları, Avrupalı müttefiklerini, NATO'yu, BM'yi devreye sokmaya çalıştı, bir yandan da kaba kuvvet yerine kendi "yumuşak gücü"nü, yani değerler hegemonyasını tesis etmenin yollarını aramaya başladı.

Böylece, beynelmilel sermaye tarafından belirlenmiş değerler bütününe ve Amerikan hayat tarzına, "Amerikan rüyası"na kölece bağlanmış seçkinler eliyle, toplumları ve kurumlarını, kültürünü, insanların gündelik yaşam dinamiklerini, hayata bakışlarını, yaşam biçimlerini, emperyalizme, küreselleşmeye, vahşi kapitalizme boyun eğmeye uyarlayacak bir düzen değişikliği sağlanacaktı. Bu düzenlerde, bağımlılık yerel hayatın kendi içsel dinamikleriyle yeniden üretilecek, halklar ayırdına dahi varmadan, hatta özgürleşme sanarak, kendiliklerinden kölelik zincirlerini kendi boyunlarına geçireceklerdi. Böylece, artık diplomasiye, politik tavizlere, hukuku göz önüne almaya, hatta şiddete başvurmaya dahi gerek kalmadan, zalimlerin "organik hakimiyeti", yapısal ve kalıcı kölelik sağlanmış olacaktı. Ne var ki, BOP ölü doğdu. İş yine başa düştü, her şey aslına rücu etti ve yeniden şiddet, kaba kuvvet devreye sokuldu. Yani bir bakıma, son saldırganlığın vahşeti, hakimiyet tesisi yolunda bir zorunluluk olarak ortaya çıktı.

Emperyalist güç odakları, -diğer sebeplerin yanısıra- Ortadoğu enerji kaynaklarının yağmalanmasından pay almak veya aldıkları payı büyütmek için sürekli rekabet/çatışma halindedir. Düzeyi farklı olmakla birlikte, çatışan bu güçle-

rin tümü nasıl oluyor da siyonist barbarlığa aynı cepheden destek verebiliyorlar?

Emperyalistler arasındaki ilişkiler ikili bir karakter taşırlar. Bir yandan, bu güçler arasında çelişki ve çatışkı söz konusudur, rekabetleri özünde hasmanedir. Ama aynı zamanda bunlar kırk haramiler misali bir ortaklığın da taraflarıdırlar; gerektiğinde kendi efendilik düzeninin sürmesi için işbirliği yaparlar. Özel olarak da, "ortak düşman"a karşı güç ve işbirliği içinde olurlar. Halkların direnişi her zaman için baş "ortak düşman"dır, onun bastırılmasında bunlar çoğu kez doğal müttefiktirler. Bu en tehlikeli düşmana karşı, "rakibimin düşmanı dostumdur" türünden riskli bir taktik esnekliği göstermezler. Bu tavrı ayrık duran, sorun çıkartan (İran gibi) bir devlete ilişkin olarak gösterebilirler, ama halklara ya da ortak çıkarlara tehdit oluşturabileceğine inandıkları bir farklı ülkeye (örneğin, bir zamanların Sovyetler Birliği) asla böyle yaklaşmazlar.

İkinci olarak, Ortadoğu'nun küreselleşmeye eklemlenmesi ve Yeni Dünya Düzeni'nin "ölü toprağı" altına gömülmesi, ortak bir stratejidir ve bunun engelleri de ortak düşmandır, bütün emperyalistlere göre. Sadece taktik mülahazalar değişebilir, yaklaşım farkları olabilir ama karar anlarında bunlar geriye itilir. Ayrıca unutmamak gerekir ki, Avrupa, saldırganlık treninin arka vagonlarına binerek, kapıdan kovulduğu bölgeye bacadan girme imkanı da yakaladı. ABD'nin iyice itibarsızlaştığı, siyonist devletin bünyeden reddedildiği bir ortamda, onu çaresiz yakalamış Avrupalıların sadece "işbirliği" için denklemde yer aldıklarını düşünmemek gerekir.

Üçüncü olarak, siyonizmin politik ve ekonomik gücü emperyalist dünyanın pek çok yerinde etkindir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, emperyalistler arasındaki ilişkilerde karşılıklı konumlanışları son kertede belirleyen ana unsur güçtür ve bugün ABD hâlâ çok güçlüdür. Bu gücü dayattığı özel anlarda akan sular hemen durulur.

Petrol konusundaki rekabete değinmekte haklısınız. Bugün,

bölge (ve dış dünya) petrolüne en az gereksinim duyan ABD, orada gerçek ve neredeyse tek hakim olmaya doğru yol almakta; buna karşılık bu petrole ondan fazla ihtiyacı olanlar dışlanmaktadırlar. ABD, bir yandan hegemon güç olarak, sistemin çıkarlarını bir bütün olarak gözetmek durumundadır ve bu da ortak çıkar birliğini oluşturmaktadır. Buna, kaynağı korumak da dahildir ki, bugün öne çıkan budur. Aynı zamanda, ABD bir "ulus-devlet"tir, "özel" emperyalist çıkarları ve kendi beynelmilel sermayesi vardır. Bu da ötekileri elbette tedirgin etmektedir. Yani bugün de sadece ortaklık söz konusu değildir, çelişki ve çatışma tohumları da ortadadır. Üstelik şimdi belki bunlar keskinleşebilecektir de, çünkü aynı ipte oynamaya başlamaktadırlar. Unutmayın, Osmanlı'da olduğu gibi, bütün zalimlerin dünyasında oyun çoktur.

Hizbullah, dinsel/mezhepsel kimliği ile öne çıkan bir hareket. Ancak siyonist barbarlık karşısındaki kararlı direnişi ve özellikle işgalci İsrail ordusunun "yenilmez güç" efsanesini yıkmasıyla, farklı ulus, din ve mezhepten bölge halklarının yaygın desteğini kazandı. Bu olgu, Ortadoğu gibi etnik/dinsel ayrımların sürekli körüklendiği bir bölgede bile, ezilen halkların, örgütlerin/partilerin dinsel/mezhepsel kimliğinden çok direnişteki tutum ve kararlılığına önem verdiklerini mi gösteriyor?

Hiç kuşkusuz. Ortadoğu tarihi bir yanıyla halkların direniş tarihidir, bir yandan da direniş geleneğinin somut hallerinin zamana göre çeşitli ideolojik kılıklarda ortaya çıkmasının serüvenidir. Ortadoğu'da ilk direniş "ulusalcı sol" ve komünist ideolojinin örgütlülüğünde ortaya çıktı. Çeşitli nedenlerle bu ikisi yenildi, itibarsızlaştı, direnişi götürebilecek gücü, önderlik konumunu yitirdi. Ne var ki, halklardaki direniş duygusu ve kararlılığı, iradesi, hareketliliği yitip gitmemişti. İslamcı yapılara verilen destek direnişe verilen destektir, özel olarak bugünkü ideolojik kılıfa değil. FKÖ (ve Arafat), "ulusalcı sol"un son temsilcisiydi, so-

nu biliniyor. Filistin halkı da direnişe oy verdi, özel olarak Hamas'a değil. Direnişin öncüsü bir zamanlar, ulusacı sol ile çeşitli komünist örgütlerdi ve onlara da büyük destekler verilmişti.

Bugün de, örneğin Lübnan'da, direnen komünistlere büyük bir toplumsal destek veriliyor. 1980-90'lardaki büyük direnişte Lübnan Komünist Partisi militanları önemli roller oynadılar. İntihar komandoları arasında çok sayıda bu Parti'nin üyesi vardı. Bugün de Lübnanlı komünistler etkinliklerini koruyorlar. Ne var ki, bir bütün olarak bölgede, milliyetçiliğin (ve küçük burjuvazinin, muhayyel milli burjuvazinin, devlet kapitalizminin) peşinde kendini tüketmiş komünistlerin güçleri kalmadı, direniş de İslamcı güçlerin eline geçti. Halklar kim direniyorsa, kendi direnişine önderlik etme becerisini gösteriyorsa onu destekliyorlar. Çaresiz kalmayı, yalnız bırakılmayı, giderek aldatılmayı, başarısızlığa mahkum edilmeyi, zalimle uzlaşmaya yönelmeyi kabul etmiyorlar.

Siyasal İslamcı akımlar, toplumsal muhalefete hangi düzeyde hâkimler? İlerici-devrimci akımların bu toplumsal hareket içinde ne oranda şekillenme şansları var ya da toparlanma sürecinde olduğuna dair belli veriler bulunan ilerici-devrimci akımların, verili koşullarda toplumsal harekete yeniden önderlik edebilmelerinin olanakları var mı?

Halklar daha önceki direnişlerin yenilgisiyle sonuçlanan filmi yeniden seyretmeyi elbette reddedecekler. Ortadoğu'da İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki direnişin önderliğini yapan küçük burjuvazinin antikomünist sol milliyetçi hareketi, sonunda, kendi dinamikleriyle ikiye evrildi. Bir kolu, Nasır'ın ölümü sonrasında, Sedat ve Mübarek liderliğinde siyonizmle uzlaştı, emperyalizme teslim oldu, vahşi kapitalizme yöneldi. Mısır köleleştirildi. İkinci kol, Saddam Hüseyin ve Hafız Esad gibileriyse, halklara karşı kıyıcı polis devletlerine, kişisel diktatörlüklere dönüştü, ülkelerini çürüttü. Onlar da emperyalizmle uzlaşmaya çalıştılar. Saddam İran'a karşı ABD'nin tetikçiliğini yaptı, Esad

Körfez Savaşı'nda ABD'nin emrine asker verdi ama ABD'ye yaranamadılar.

Komünist partiler ise, ulusalcı solun peşine takıldılar, onların suçlarına ortak oldular. Mısır Komünist Partisi, Nasır uğruna kendini feshetti. Suriye ve Irak'ta komünistler, BAAS hükümetlerine bakan verecek kadar kendilerini kaybettiler. Böyle bir süreç sonunda da, bir zamanlar milyonları etkileme gücüne sahip komünist hareket bölgede neredeyse buharlaştı. Tarih de, bir kez daha, antikapitalist olmadan, dolayısıyla da işçi sınıfının öncülüğünde toplumsal kurtuluşa yönelemeyen hareketlerin, önderliklerin antiemperyalist de olamayacakları gerçeğini bir kez daha kanla yazılmış sayfalarına yazdı.

Bugünün İslamcı önderlikli direnişini desteklerken de, bu perspektiften değerlendirmek ve izlemek, ittifak politikalarını bu derslerden hareketle düzenlemek gerekiyor.

Gelecek ve direnişin başarısı, işçi sınıfının ve onun politik önder ve örgütlenmelerinin bu dersleri, kendi tarihimizi iyi okumalarına bağlı.

Filistin, Irak ve Lübnan direnişleri, bu halleriyle bile, Washington-Tel Aviv merkezli "Büyük Ortadoğu/Büyük İsrail Projesi"ne belli ölçülerde köstek olabiliyor. Bu ise topyekûn saldırının askeri ayağında bazı gecikme ya da sapmalara yol açıyor. Saldırının püskürtülmesi ve emperyalist/siyonist güçlerle bölgedeki işbirlikçilerinin kovulabilmesi için gerekli olan bölgesel direnişin, mevcut veya potansiyel güçlerini birleştirmenin zemini var mı, eğer yoksa bu zemin nasıl yaratılabilir?

Burada bir temel sorun var. Saldırının hedefi olan devletler/rejimlerin kendileri de sizin sözünü ettiğiniz türden bir halk güçleri koalisyonunun topyekûn direnişinden korkmaktadırlar. Onların karakteri, böylesi bir bölgesel direnişi hazmetmeye yatkın değildir elbette. Bir ideolojik oydaşma beklemeksizin inşa edilecek antiemperyalist halk güçleri koalisyonu, bu açıdan ko-

lay değil. Direnişin başını çeken yapılanmaların bağnazlıkları da bir başka önemli engel tabi. Halk güçlerinin çeşitli etnik, mezhepsel parçalanmışlığını, antidemokratik, hoşgörüsüz, bağnazlıkla örülmüş, düşmanlıklarla kirletilmiş, kışkırtmalara açık kırılgan durumunu da tabloya eklemek gerek. Direnişi, öfkeyi, muhalefeti, sadece direnmeye değil de yeni bir hayat projesinin inşasına yöneltmek ve böylece gerçek sağlam temeller üzerine kurmak çok kolay görülmüyor. Bu, büyük oranda, işçi sınıfının, Sınıf Hareketi'nin, onun öncüsü komünistlerin yeniden derlenip toparlanmasına bağlı.

Emperyalizme ve siyonizme karşı kazanılacak zafer, hiç kuşkusuz İsrail'deki Yahudi işçi ve emekçilerin kurtuluşunu da kolaylaştıracaktır. Tersinden de İsrail'deki işçi ve emekçilerin antiemperyalist, antisiyonist mücadelede yer alması da, başarıyı önemli ölçüde kolaylaştıracaktır. Halihazırda, büyük çoğunluğu siyonist rejimin ve politikaların fiili destekçisi olan Yahudi işçi ve emekçileri, ilerici-devrimci güçlerle ezilen halkların direniş cephesine kazanmanın koşulları ve imkanları nelerdir?

İsrail'i bir bakıma bugünün Türkiyesine benzetmek mümkün. Sadece emperyalizmin planlarındaki tetikçilik rolleriyle değil, iç yapılarının kimi özellikleriyle de. İsrail toplumunu da pençesi içinde kahreden bir yaygın militarizm, şovenizm ve yabancı düşmanlığı söz konusu. Sivillere atılacak bombaların, füze başlıklarının ailelerce küçük çocuklara resmi törenlerle imzalatılması çok şey anlatıyor, beyinlerin ve vicdanların ne denli tutsak alındığını, kirletildiğini gösteriyor. Türkiye'nin "ordulaşmış millet"iyle İsrail'in sözde "yurttaş ordu" geleneğinin ortaya çıkardığı hazin toplumsal tablo büyük benzerlikler taşımaktadır. İsparta türü yapılanma, her iki ülkede de ideolojik yıkım, ahlaki kirlenme, kültürel çöküş yaratmaktadır. Toplumun bir bakıma en korumasız kesimleri olan geniş emekçi yığınların, bir de özellikle hedef seçildikleri göz önünde tutulursa, bu büyük saldırının

yıkıcı etkilerini, tahribatını yaşamamaları düşünülemez. Bazen ne yazık ki, savaş ve yenilgi halkların acımasız öğretmeni olabiliyor. Kuşkusuz, zalimin saldırganlığı mazlumun dünyasında direniş tohumları ekiyor ve aynı biçimde mazlumun direnişi zalimin evreninde, geç ve güç de olsa, aklın başa gelmesini, vicdanın insanlaşmasını getirebiliyor. Hayatın yasaları bazen böyle sert olabiliyor, bunalım dinamikleri, nesnel koşullarla öznel fikirlerin diyalektiğini dolambaçlı yollardan işletebiliyor. Aslında, ezilenin direnişi, son tahlilde, zalimin peşindeki mazluma da kurtuluş reçetesi oluyor.

İsrail kıyım makinesinin Amerikan bombalarıyla Lübnan'ı yakıp yıktığı günlerde, neo-faşist ekibin etkin isimlerinden ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, yeni bir Ortadoğu'nun şekillenmekte olduğunu ilan etti. Onların "köle sürülerinin yaşadığı bir Ortadoğu"yu hayal ettikleri bilinmektedir. Direnişin varlığı ve toplumlar nezdindeki saygınlığı ise bölge insanının emperyalist/siyonist saldırganlara teslim olmayı reddettiğinin göstergesidir. Artık bir ölüm-kalım meselesi haline gelen bu çatışmanın zaferle taçlanabilmesi için, bölgeye göre nicel ve nitel yönden ileri düzeyde olan Türkiye işçi sınıfına ve devrimci hareketine ne tür sorumluluklar düşüyor?

Bizim ilk sorumluluk alanımız ülke coğrafyası. Türkiye işçi sınıfının aklını ve vicdanını körleten, bilincini çarpıtan büyük ideolojik saldırı püskürtülmeksizin ondan hayırlı bir konumlanış beklenemez. Bu elbette sadece bir ideolojik karşı müdahaleyi içermiyor. Egemenlerin emperyalizme tetikçilik politikası karşısında milliyetçiliğin tuzağına düşmeden kararlı bir tutum alınması ilk koşul. Bu, sadece emperyalist saldırganlığa ve onun tetikçiliğine ilişkin olsaydı çok kolay olabilirdi. Ne var ki, böylesi bir tavrın öncelikle Kürt sorununda da yerini ikirciksiz belirlemesi gerekiyor. Bunun da toplumun güncel değer yargılarına, ideolojik yönelimine, politik tercihlerine ters düştüğü açık. Be-

ceri işte bu noktada gösterilebilmelidir. Bunun kolay olmadığı ortadadır ve Kürt hareketinin de yardımlarının, katkılarının sağlanmasını gerektiriyor. Türk emekçileriyle, sınıf hareketiyle Kürt direnişi arasındaki "stratejik ittifak"tan kastedilen de budur. Her iki tarafın da henüz bu konuda yeterli olgunluğa ulaştığı, geçerli projeler üretebildiği söylenemez. Türkiye emek hareketini siyaseten ve ideolojik olarak felç eden, gericiliğin destek kaynağına dönüştüren hastalık buradadır. Oysa, kimsenin kuşkusu olmasın, devrimci bir dönüşüm geçirme sürecine giren ya da hatta sadece devrimci toplumsal muhalefetin yükseldiği bir Türkiye, bölgedeki dengeleri altüst edecek, emperyalist-siyonist hesaplara nihai darbeyi vuracak potansiyeli taşımaktadır.

Bu zaman alacaktır elbette. Bu durumda, ideolojik müdahaleye ve öncü konumundaki unsurlara büyük iş düşmektedir. Bugünkü dağınıklığı ve etkisizliği ile, sınıfın bilinçli üyelerinin ve sınıf adına siyaset yapan komünistlerin, örgütlerin hayata gerekli ilk müdahaleleri yapmaları beklenemez. İlk büyük derleniş bu alanda gerçekleştirilebilirse, önümüz açılabilir. Ondan sonrası ise şimdiden kestirilemez. Kavga zorlu olur, görkemli olur ve pek güzel olur...

İsrail bundan birkaç hafta önce askerlerinin kaçırılmasını bahane

ederek önce Filistin'e, ardından ise Lübnan'a dönük kapsamlı bir saldırı başlattı. Bu saldırıların gerekçesi gerçekten kaçırılan askerler miydi, yoksa söz konusu plan önceden planlanmış saldırılar mı?

Elbette bu saldırıların kaçırılan askerlerle bir ilgisi yoktu. Bu türden olaylar geçmişte de olmuştu. İsrail cezaevlerinde aralarında çok sayıda kadın ve çocuğun da olduğu binlerce Filistinli tutsak var. Elbette Hizbullah'ın İsrailli askerlere çiçek vermesi beklenemezdi. Arap (ve bu arada Lübnan) topraklarını işgali altında tutan İsrail'in askerlerini üstelik öldürmemişler de. Eskiden pek çok kez yapıldığı gibi, askerler karşılığında, kadın ve çocukların serbest bırakılmasını talep etmişti Hizbullah.

Bu saldırının gerisinde, Siyonist Devletle ABD emperyalizminin ortak stratejik hedeflerinin çakıştığı bir moment söz konusu. Dolayısıyla elbette önceden ortaklaşa planlanmış bir saldırı söz konusu.

İsrail açısından, direnen Filistin halk muhalefetinin bastırılması ve uydu Filistin Devleti projesinin sonunu ilan eden Hamas iktidarının ve onu seçen halkın cezalandırılması hedeflerden başlıcası. Nitekim anımsanırsa ilk saldırıların hedefi Filistindi. İsrail, ayrıca, neredeyse kuruluşundan bu yana, Lübnan'ı uydu-

laştırmak, bu olmazsa, doğal müttefiki saydığı sağcı-faşist Hristiyanların belirli alanları denetim altına almasına olanak sağlayacak bir bölünmeyi, hiç değilse federatif bir yapıyı dayatmak hedefini gütmüştür. Lübnan'ın Arap dünyasından, Arap kimliğinden, Filistinle dayanışma bağlarından kopartmak, emperyalizmin ve Siyonizmin stratejik amacı olagelmiştir hep. Tabi İsrail'in Lübnan'ın su kaynakları üzerindeki emellerini de unutmamak gerekir.

Ayrıca, İsrail'in Hizbullah'a olan hıncının bir geçmişi de var. İsrail, işgal altında tuttuğu Güney Lübnan'dan 2000 yılında Hizbullah'ın silahlı direnişi sonunda çekilmek zorunda kalmıştı. Bu, Araplar üzerinde dehşete dayalı "yenilmez İsrail" imajının da büyük darbe yemesi, stratejik nitelikteki psikolojik dengenin bir ölçüde tesisi sonucunu doğurmuştu. İşte İsrail açısından Hizbullah'a ölümcül darbe vurma arzusunun böyle kökenleri mevcuttu.

İsrail'in bu son saldırılarının ardında (aslında hep olduğu gibi) ABD emperyalizminin olduğu iyice açığa çıktı. Bu saldırıların devamında uzun zamandır hedef gösterilen İran ve Suriye'ye...

Hiç kuşkusuz, Siyonist Devlet, bu saldırısıyla, aynı zamanda, Amerikan emperyalizminin tetikçiliğini de yaptı. ABD'nin, Suriye ve İran konusundaki hedefleri biliniyor.

İsrail son saldırısıyla Suriye'yi ABD adına köşeye sıkıştırmayı planlamaktaydı. Şayet savaş İsrail'in istediği biçimde gitseydi Suriye rejimi gerçekten de çok zorda kalacaktı. Saldırının daha başında İsrai ve ABD yetkilileri Suriye'yi Hizbullah'ın ardındaki güç, lojistik destek alanı olarak ilan ettiler ve Suriye'den Hizbullah (ve Hamas'la) ilişkilerini kesmeye çağırdılar, aksi halde "terör"den sorumlu tutacaklarını bildirdiler. Şayet Suriye rejimi, bu türden Arap direniş ve toplumsal muhalefet oluşumlarıyla bağlarını kesmek zorunda kalsaydı, o zaman, aslında kendi yaşam bağlarını da kesmiş, meşruiyet temelini ze-

delemiş, manevra yeteneğini yitirmiş, tecrit ve felç halinde kolay lokma olacaktı.

Hizbullah ve bölgedeki benzeri silahlı toplumsal muhalefet örgütleri, Amerikan savaş planlayıcıları açısından, İran'ın ileri savunma mevzileri olarak görülüyorlar. Ayrıca, İran'a yönelik bir saldırıda bunların savaş cephesini ABD aleyhine genişletip derinleştireceklerinden korkuyorlar. Bu durumda da, bu savunma hattının, büyük saldırı öncesinde vurulması, zayıflatılması, ABD'nin askeri planları açısından önem taşımaktadır. Bir başka ifadeyle, İsrail, İran'ın güvenlik/savunma hinterlandını, emperyalist saldırının cephe gerisi ve lojistik destek alanına dönüştürme saldırısını gerçekleştirdi.

Bu açıdan baktığımızda, saldırının ilk salvolarının başladığını bile söyleyebiliriz.

ABD Dışişleri Bakanı Rice bu süreçte Ortadoğu'ya yaptığı "ziyaret" sırasında, "Yeni bir Ortadoğu'nun vakti geldi" dedi. "Vakti gelen" nasıl bir Ortadoğu?

Kısacası ve kelimenin tam anlamıyla köleleştirilmiş Ortadoğu! Bir Amerikalı liberal yazar diyor ki, Küreselleşmeye eklemlenmiş ülkelerin tercihleri, ancak pepsi cola ile coca cola arasındaki fark kadar olabilir. Bir başkası da diyor ki, "küreselleşmeye eklemlenene kadar Ortadoğu'nun peşini asla bırakmayacağız." ABD bölgede öyle bir hakimiyet kurmak istiyor ki, Ortadoğu'nun düzeninin kendisi bağımlılık ilişkilerini otomatik olarak, herhangi bir dışsal etki ya da zorlamaya gerek kalmaksızın yeniden üretsin. Yani, kölelik öylesine içselleştirilsin ki, yeniden oluşturulmuş toplumsal yapısı, bireyi, dini, kültürü, kurumları ile Ortadoğu düzeninin kendisi ve sürüleştirilmiş, ahmaklaştırılmış, ruhları çalınmış köleler, gündelik yaşamın her alan ve boyutunda, yaşam tarzında, kurumlarında, siyasetinde, toplumsal ilişkiler ağında, düzenin çarklarında, esen yelde, içilen suda, bağımlılığı, tutsaklığı, boyun eğişi, giderek, toplu uşaklığı doğallaştıran, farkında olmaksızın sürdüren hale gelsin.

ABD, ilk önce, yeterince çürüdüğüne inandığı Ortadoğu'da bunu sadece kaba kuvvetle, şiddet yoluyla ve askeri varlığıyla gerçekleştirebileceğini düşündü. Irak direnişi, tek başına şiddetin böylesine bir "organik hakimiyet" için yeterli olmadığını gösterdi. Bunun üzerine, şiddetin yanına "değerler hegemonyası"nı da eklemek üzere Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) gündeme sokulmak istendi. O da olmadı, şimdi yeniden salt militarizmin ipine sarıldı Amerika.

İşte Rice'ın sözünü ettiği "yeni Ortadoğu" bu: Amerikan emperyalizminin, Amerikan hayat tarzının karikatüründen yeniden yaratmak istediği köleleştirilmiş Ortadoğu. Bunun mümkün olabileceğine inanmak için, insana değil de teknolojiye inanan putperest, para ile şiddetin gücüne tapınan bir ahmak, kâr ve egemenlik hırsından gözü dönmüş bir meczup olmak gerekir elbette.

Türkiye bu sürece başından beri şu veya bu biçimde destek sunuyor. Şimdi ise Lübnan'a asker gönderme gündeme getiriliyor. Türkiye'ye biçilen rol ve de Türkiye egemenlerinin bu süreçten beklentisi nedir?

Türkiye her zaman ABD'nin stratejik amaçlarının bölgedeki baş savunucusu ve tetikçisi olagelmiştir. Türkiye bu görevi, sadece, içerde toplumsal muhalefetin yükseldiği ve egemenlerin ekonomik/politik krize girdiği dönemlerde yerine getirmemiştir. Bugün de Türkiye, Amerikan emperyalizminin dünyaya ve bölgeye ilişkin bütün temel amaç ve hedeflerini benimsemektedir. Bunu bütün yetkililer her vesile ile söylemektedirler ve daha geçenlerde ABD ile imzaladıkları bir yazılı belgeyle de teyit etmişlerdir.

Bugünkü krize ilişkin olarak ABD-İsrail ikilisinin hesabı bellidir. Onlar, Güney Lübnan'dan başta Hizbullah olmak üzere bütün silahlı direniş örgütlenmelerinin çıkartılmasını talep ediyorlar. Hizbullah ya da öteki yapılanmalar, Güney Lübnan'da başka yerlerden gelmiş yabancılar, konuklar değiller.

Bunların Güney Lübnan'dan kovulması, bölge halkının, Güney Lübnanlıların kendi yurtlarından, topraklarından sökülüp atılmaları anlamına gelir. Bunun adı, etnik temizliktir, bölgenin insansızlaştırılmasıdır. Böylece Lübnan da Siyonist düşman ve emperyalizm karşısında bütünüyle savunmasız ve çaresiz kalacak, İsrail'in uydusuna, bölgenin bağrına saplanmış bir hançere dönüştürülebilecektir. BM'nin göndereceği gücün de görevi işte bunu sağlamak, yani, Hizbullah'ı ve öteki yurtseverleri silahsızlandırmak, bölgeden çıkartmak, insansızlaştırılmış, kendi öz halkının mezarlığına çevrilmiş Güney Lübnan'ın İsrail adına bekçiliğini yapmaktır. Bu gücün gerektiğinde Hizbullahla, Lübnan yurtseverleriyle çatışacağı, yani halka silah çekeceği de bellidir. Ayrıca, bu kirli işe Lübnan hükümeti ve ordusu da bulaştırılacak, böylece kırılgan yapısı belli olan Lübnan'ın yeni bir iç savaşa ve İsrail'le Falanjist-faşist yerel müttefiklerinin istediği biçimde bölünmeye itilmesi de olasıdır. BM'nin 1701 sayılı kararı, İsrail'i kollayan, onun saldırılarına cevaz veren, meşruiyet tanıyan, buna karşılık Lübnan yurtseverlerini ve Hizbullah gibi silahlı direniş örgütlerini düşman kabul eden tuzaklarla doludur, kötü niyetli bir karardır.

Türkiye'ye biçilen rol, işte bu uğursuz işte görev almaktır ama bu Türkiye'ye dayatılan bir misyon değil, tam aksine onun çok hevesli olduğu bir görevdir. Bağımlı egemenlerin fazla seçeneği pek yoktur ama bir beklentileri de söz konusudur. Onlar, zalimlerin ganimet sofrasında bir yer kaparlarsa, o masadan kendilerine de "Kürt lokması" düşeceği umudu içindedirler. Bütün hesaplar da Kürdün kellesi üzerinden yapılmaktadır.

Emperyalistlerin, halkları "terörist" ilan ederek başlattığı saldırılardan nihai olarak karlı çıkacak olanlar kimlerdir? Ezilen halklar mı, yoksa emperyalistler ve de onların her türden uzantıları mı?

Gözü dönmüş ihtiraslardan, obur kâr iştihasından, adaletsizlik, eşitsizlik, baskı ve sömürü güdülerinden hareketle yola çı-

kanların hayatı, tarihi doğru okumaları mümkün değildir. Onların perspektifleri bozulmuş, mantıkları çarpılmış, gerçekleri görme ve değerlendirme yetileri dumura uğramıştır. Onlar, kapitalizmin ve emperyalist dinamiklerin kaprislerine, istikrarsızlıklarına tutsaktırlar, akıl ve vicdandan yoksun yasalara ve kendilerinin yarattıkları ama artık kontrolden çıkmış olguların devinimlerinin denetimindedirler. Bu anlamda yabancılaşmanın doruğundadırlar ve fetiş peşinde tükenmekte, finans kapitalin kasırgalarına kapılmış çaresiz savrulmaktadırlar. Halkları hakir gören dar görüşlülükten insana karşı makineye tapınan, hayatlarının kaynağını oluşturan sömürü mekanizmalarının devamı için şiddete mahkum ve müptela oldukları için böyle bataklıklara saplanırlar hep ve oluk oluk kan döktükten sonra yenilir giderler. Sadece iki büyük paylaşım savaşının, iki dünya savaşının deneyleri onların kaçınılmaz aymazlıklarını kavramak için yeterlidir. Dünyayı yeniden paylaşmak için insanlığı ateşe atan emperyalistlerden, savaşlardan zaferle çıkan İngiltere ile Fransa da, yenilen Almanya, İtalya ve Japonya da, sonunda, kendi kendilerini tüketmiş oldular, üretici güçleri büyük ornada tahrip oldu, nüfuslarının en dinamik kesimlerini savaşa kurban verdiler, kentleri yanıp yıkıldı ve her biri ikinci sınıf güçler olarak tarih sahnesini taze ve geriden gelmekte olan bir güce, ABD'ye bırakmak zorunda kaldılar. Bu arada, büyük Sovyet Bolşevik Devrimi oldu, Doğu Avrupa'da, Çin'de, Kore'de, Vietnam'da sosyalist inşa rejimleri kuruldu, Asya'da, Afrika'da resmi sömürgecilik tasfiye oldu. Oysa o dönemin emperyalist efendileri bambaşka bir dünyayı dayatmak için o büyük savaşları başlatmışlardı. Şimdi ABD de, benzer dinamiklerin esiri olduğu için, aynı yolda yürüyor. O da döktüğü kanın batağında boğulup gidecek ama halklar, emek, onların daha iyi bir dünyaya olan inançları ve bilimsel hayat projeleri kendi yollarından yürüyecekler. Unutmayın, gerçekler sadece inatçı değildir, aynı zamanda, devrimcidir...

Peki bu savaşın (İsrail'in Lübnan'a saldırısı) derinliklerinde yatan nedir?

Bu savaşın tarihsel ve güncel bir arka planı var. Bu, sadece bölge meselesi de değil, uluslararası siyasetin ve ABD'nin stratejik yöneliminin bir parçasıdır.

Birincisi; İsrail'in bölgedeki varlığıdır. İsrail, vücuda yabancı bir organın yerleştirilmesi gibi, yabancılar tarafından bölgenin bağrına bir hançer gibi sokuluyor. Bünye bu yabancı maddeyi hiç kabul etmedi, bunu hep atmaya çalıştı. Yabancı güçler de İsrail'i, hep orada tutmaya çalıştı. Bir de İsrail'in, dinsel inançlarından kaynaklanan genişlemeci bir yapısı var. İsrail, daha kurulduğundan beri, Batının bölgedeki silahlı jandarması olma, orayı Batı çıkarları adına bastırmayla kendini yükümlü gören bir güç...

Ortadoğu'yla birlikte düşündüğünüzde, Türkiye'de topluma nasıl bakıyorsunuz?

Türkiye'ye çürümüş ve çürütülmüş bir toplum olarak bakıyorum. Bir taraftan emperyalizmin kültürel tasallutu, öte yandan işbirlikçilerin, resmi ideolojinin büyük saldırısı sonucu sistematik bir şekilde Türk toplumu çürütülmüştür.

Resmi ideoloji Türkiye'nin kurtuluş reçetesi olarak sunuluyor ama...

Bugün linçler var ya, bugün "vuralım, kıralım" diyenler var ya, bugün "İsrail gibi neden yapmıyoruz" diyenler var ya, bugün "bırak demokrasiyi, darbe olsun, asker gelsin" diyenler var ya, işte bunlar resmi ideolojinin bir sonucudur. Herkes Türk'tür diyen, şovenist, militarist, yıkıcı, Amerika'ya bağlı, televoleci kültür, yaşadığımız belirsiz bu karmaşa, bu resmi ideolojinin sonucudur. Yalanlar üzerine kurulmuş bir tarih, kendi toplumuna psikolojik savaş uygulayan, kendi halkını, kendisi bombalayan bir cihazın ürettiği bir toplum... İşte resmi ideoloji bu...

Bu kadar ümitsiz misiniz?

Ben ümitsiz değilim, sadece bu an'ın fotoğrafını çekiyorum. Ama zalimler, işbirlikçiler bu düzeni hep götürebilirler mi, artık götüremezler. İnsanın ölmediğini, artık öğrendik. Bak Irak'ta insan hâlâ yaşıyor. Irak kadar çürütülen bir toplum yoktu, ama bunca makine ve teknoloji karşısında hâlâ insanın varlığı ortaya çıktı. Bizim de içinde bulunduğumuz Ortadoğu'nun kadim topraklarında insanlığı öldüremezler.

Sizi umutlandıran ne?

Bu ülkenin ve Ortadoğu'nun kadim halklarının uygarlık birikimi, insan potansiyeli... Bu ülkeyi bu hale getiren bu egemenlik sistemi hiçbir sorunu çözemiyor. Emperyalizmin bu topluma verebileceği hiçbir şey yok. Yani, onlar için deniz bitti. Yeni bir hayat tarzı oluşturacak yetenekleri, halleri yok. Bu tıkanmıştır... Bunun sonucu acılı olabilir, ama bu toplum kurtuluş projesi çıkaracaktır. Yoksa insan ölür, insan ölürse biz de biteriz. İnsan kolay kolay ölmez. Emperyalistlerin herkesin içindeki insanı öldürmeleri lâzım, bu da kolay bir iş değil...

▶ *Türkiye'de muhalif aydın olmanın zorlukları hakkında neler* **söyleyebilirsiniz?**

Sistem dışı bir muhalifseniz (unutmayın, düzenin en keskininden sistem içi muhalife de ihtiyacı vardır), elbette ciddi sorunlar ve zorluklarla karşılaşırsınız. Aslında bu her yerde böyledir. Sınıflı toplumlarda, egemenler, çoğunluğun (ya da ezilenler ve yönetilenlerin) çıkarları bakımından "tatsız gerçekler"in üzerini örtmek durumundadırlar ve bu türden gerçekleri ya çarpıtırlar ya da yalanla ikame ederler.

Bunun güzel bir örneğini kapitalizmde "artı değer" yani kâr, yani sömürü (emeğin sömürüsü) oluşturur. İşçi, alınteri ya da işverene kiraladığı işgücünün, ürettiğinin tam karşılığını aldığına inandırılır ve patrona belirli bir süre karşılıksız çalıştığının ayırdına varamaz.

İkinci olarak, egemenler, kendi ihtiyaç ve çıkarlarından kaynaklanan (örneğin "ulusal çıkar" gibi) "değerler"i bütün topluma mal etmeye gereksinim duyarlar. Esas olarak da, eğitimden hukuka uzanan ve yaşamda çok geniş bir alanı kapsayan "ideolojik aygıtlar"la toplumun öteki kesimlerine, kendilerine yabancı ve öz çıkarlarına aykırı inanışları, "değerler"i, "bilgiler"i, dünya görüşünü dayatırlar, bilinçlerini çarpıtırlar.

İşte gerçek muhalif aydın, dayatılan görüntünün ardında gizlenmiş özü, gerçeği arayan ve bunun topluma iletilmesine uğraş veren ve dolayısıyla da egemenlerin hayati çıkarlarını tehdit

eden, düzenin bekası açısından tehlike yaratan riskli, sakıncalı biri konumdadır.

Tam bu noktada da, düzenin zor aygıtları devreye girebilir. Toplumsal dayanakları güçlü egemenlerin kendine özgüvenlerinin varlığı ve karşı tarafın gücü ölçüsünde, bu türden bir muhalefetin sınırları oldukça geniş olabilir. Örneğin, kapitalizmde "burjuva demokrasisi" buna örnektir. Burada, bir yandan, egemen düzen büyük bir tehdit altında değildir, egemenlerin ekonomik, sosyal vb. dayanakları güçlüdür, dolayısıyla özgüvenleri fazladır, belli bir olgunluk söz konusudur. Öte yandan da, emekçiler de güçlüdürler, belirli bir politik denge kurabilecek ve kendi çıkarlarını savunabilecek öznel ve nesnel dayanaklarına, özünde bir "sınıflararası denge" rejimi olan "burjuva demokrasisi"ni yaşatmak, korumak, derinleştirmek olanaklarına sahiptirler.

Türkiye gibi ülkelerdeyse, bunun tam tersi bir durum söz konusudur ve egemenler de sıkıştıklarında, ellerindeki öteki gelişmiş imkanlar yetmediğinde zora başvururlar, yani "zora başvurma eşiği" görece düşüktür. Buna koşut olarak, toplumsal muhalefet, özellikle de işçi sınıfı hareketi zayıftır, bu da egemenlerin militarizmin sopasına sarılmalarını kolaylaştırıcı bir etki yapar. Dolayısıyla da, muhaliflerin işi daha da zora girer, düzenin "doğal," gündelik yaşamda da karşılığını bulan baskılarına ek olarak, şiddetle, baskıyla, hatta devlet terörüyle karşılaşır. İşinizi kaybedebilir, hapse girebilir, hatta öldürülebilirsiniz. Ama unutmamak gerekir ki, doğrudan, haklıdan, ezilenden, Emek'ten yana olmanın verdikleri, insanlığın büyük insanlaşma serüveninde yer almanın kazandırdıkları, tarihin gittiği yolda yürüyor olmanın bilinci, bütün bu olumsuzlukları önemsizleştirir.

Bugün Irak'ta büyük bir direniş var ama öte yandan empeyalizm bu direnişi yarmak için büyük askeri hareketlerin yanında mesela Irak'ı üç parçaya ayırmak gibi politik olarak da saldırılar geliştiriyor. Ama bu politik açılımlar başka

yeni gerilimler yaratıyor. Genelkurmay ve Türkiye'nin merkezi politikası böyle bir şeyi istemiyor, öte yandan Irak'ın paylaşımında Musul-Kerkük'ü alarak yer almak istiyorlar ve tüm bunların ötesinde önemli bir özne olarak PKK halen Kandil Dağı'ndaki mevcudiyetini ve Kürt halkı arasındaki örgütlülüğünü korumaya çalışıyor. Buradan bakınca Irak direnişi, emperyalist işgal, Türkiye'nin işbirlikçiliği ve PKK ile birlikte Kürt halkı yeni dönemde nasıl şekillenir?

Bölgenin üç büyük halkı (Araplar, Türkler ve Farslar), onların egemen/yönetici sınıfları ve devletleri, ne yazık ki, Kürtlerin milli-demokratik haklarını reddeden kıyıcı bir yaklaşım sergilemişlerdir genellikle. Bu da Kürt halkının geniş kesimlerinde, özellikle de feodal-burjuva üst sınıflarında emperyalizme sığınmayı maşrulaştırıcı bir etki yapmıştır. Irak'ta ise, bunu da aşan bir durum vardır ve bütün bu karmaşık olaylar zinciri ve tarihsel gelişim içinde, Kürt halkının kimi ortak meşru çıkarlarıyla ABD'nin politikaları çakışmıştır. Bu, Kürtleri basit bir emperyalizm işbirlikçisi/tetikçisi olmaktan çıkartan dinamikler yaratmıştır. Bugün ABD de Kürtlere muhtaç hale gelmiştir örneğin. Emperyalizm yılanına sarılmak zorunda kalmaktan o yılanı sevdalı biçimde bağrına basmak arasında ikincisi lehine tercih yapanların varlığı da ortada elbette.

Bu durumda, aslında bölgede birinci İsrail olan Türkiye ve "ikinci İsrail" Siyonist Devlet gibi, bir Kürt Devleti de halklar karşısında benzer roller üstlenebilir. Böyle bir olasılık, yine de, devrimcilerin Kürt halkının meşru milli çıkarlarına karşı çıkmasını haklı yapmaz. Devrimciler bu tür bir yönelişi eleştirirler ama bunu bir halkın meşru haklarının reddiyesinin bahanesi yapmazlar. Ayrıca, Kürtlerin en geri duruşu dahi, genel olarak bölgede ve özel olarak da Kürt nüfus barındıran ülkelerde, doğası gereği, "demokratik" açılım sağlayan bir etki yapma gücüne sahiptir. Kürt milli varlığının ve Kürtlerin meşru ulusal-demokratik haklarının kabulü gerçekleştirilebilirse, bu, demokratikleşmeyi, milliyetçiliğin ve militarizmin kırılmasını, halkların inkar-

cı şoven ruh halinin değişmesini, hukuki/politik/ideolojik/kültürel ilerlemenin önünün açılmasını, giderek, barış ve halklar arasında dayanışmayı, karşılıklı saygıya dayanan kardeşliği yaratmak mümkün olabilir. Böyle bir durumda, Kürt halkının önemli bölümünün, Kürt emekçilerinin, yoksullarının ve işçilerinin emperyalizmin işbirlikçilerinin peşinden gitmesinin mantığı da kalmaz, bu yöndeki ajitasyonun ikna gücü zayıflar.

Egemen halkların devrimcileri, emperyalizmle birlikte kendi egemenlerinin şoven-militarist saldırganlıklarına da etkin biçimde karşı çıkar ve kendi halklarını Kürt halkına kardeşçe yaklaşmaya ikna edebilirlerse, Kürt halkının kendisine uzatılan bu devrimci kardeş elini tutacaklarına hiç kuşku duymuyorum. Buna karşın, sınıfsal konumları nedeniyle, aynen Arap ülkelerinde ya da Türkiye'de olduğu gibi, emperyalizmin işbirlikçileri elbette Kürdistan'da da olacaktır ve ötekilerle nasıl mücadele ediliyorsa, onlarla da aynı biçimde mücadele edilecektir elbette. Bizler, Türkiye'de ya da İran'da, Arap ülkelerinde, yönetici/egemen sınıfların emperyalizmle işbirliğine karşı çıkarken, İranlıların, Türklerin, Arapların milli haklarına karşı çıkmıyorsak, aynı biçimde, hakim sınıflarının işbirlikçiliğini bahane ederek Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkına karşı çıkmamalıyız.

Türk milliyetçilerinin kabaran antiamerikancılığını anti emperyalizm ve hatta gerçek Amerikan düşmanlığı olarak görebilir miyiz? Eğer öyle değilse, bu durumu nasıl değerlendirmeliyiz?

Onların politik konumunu belirleyen Kürt düşmanlığıdır. ABD, Kürtlere karşı Türkiye'nin yanında yer alırsa, hiç kuşkunuz olmasın, onların hepsi bir gecede dünyanın en Amerikancı odağına dönüşürler. Tarihlerine bakarsanız, bu iddianın kanıtlarını rahatlıkla görebilirsiniz. Şili'den Türkiye'ye en keskin milliyetçilerin, faşistlerin, ulusalcı solcuların Amerikan emperyalizmine ne denli hizmet ettikleri tarihin kara sayfalarında bütün kanıtlarıyla mevcuttur.

Yoğun programınız içinde bizimle röportaj yapmayı kabul ettiğiniz

için öncelikle teşekkür ediyoruz. SOL dergi formundayken, sizinle, açtığınız davada ABD'nin mahkum edilmesi üzerine sohbet etmiştik; ancak konuyu yeni öğrenen okurlarımız için sizden bir kez daha meseleyi ve davanın gelişim sürecini dinleyebilir miyiz?

2002 yılının Ekim ayında eşimle birlikte New York'a gittik. Havalanında bizi ayrı bir bölmeye aldılar ve bana Ankara'daki büyükelçiliklerinden almış olduğum 10 yıl süreli vizemin Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nca iptal edildiğini, dolayısıyla ülkeye giremeyeceğimi bildirdiler. Eşim için bir sorun olmadığını, benimse geldiğim uçakla geri gönderileceğimi söylediler. İptal kararının nedenini ise, bilmediklerini belirttiler. Bu arada, silahlı bir memurun bana ayrıca bazı sorular sorma talebi oduysa da bunu hemen reddettim ve hiçbir soruya yanıt vermeyeceğini söyledim. İki saatten fazla bir süre ben bu ayrı bölümde tutuldum, resimlerim çekildi, parmak izlerim alındı. Sonuçta, eşim gidip valizlerimizi aldı, geri dönüş işlemlerini yaptı. Beni de iki silahlı sınır polisi uçağa götürdü, uçak içinde pasaportumu geri verdiler ve Türkiye'ye döndük.

Ankara'ya dönünce de ABD aleyhine eşimle birlikte maddi ve manevi tazminat davası açtık. Mahkeme ilk ağızda eşimin açtığı davayı kabul etmedi. Benim maddi tazminat talebim de red-

dedildi; çünkü ABD adına davaya giren savunma avukatı, "maruf bir kişi olarak benim o gece bir otelde misafir edileceğimi, ertesi gün de elbette ülkeye sokulacağımı, benim bunu istemeyip geri döndüğümü" iddia etti! Oysa, beni o gece bir hücrede tutacaklarını ve ertesi gün geri göndereceklerini söylemişlerdi. Böyle olmaması ve eşimle uçakta buluşabilmem için giriş yapmaktan vazgeçtiğime dair bir matbu yazıyı imzalamam gerektiğini söylemişlerdi. Ben de bunu ancak, o metni "tehdit altında" imzaladığımı belirten el yazımla yazılmış bir not dosyaya konduğu taktirde kabul edeceğimi belirtmiştim ve bunu kabul etmişlerdi. Yine de hakim, maddi tazminat talebimizi reddetti. Bu talep, yol ve vize masraflarının ödenmesini içermekteydi. Ayrıca, manevi tazminat olarak da ilk başta 1 cent istedik ama mahkeme kaleminde hesap zorluğu nedeniyle 1 dolara çevrildi. Sonunda da, ABD'yi manevi tazminata mahkum ettirdik. Amerikan Büyükelçiliği, 1 doları bir yıl kadar ödemedi. Bunun üzerine bir ihtarname çektik ve suç işlediklerini, işin takipçisi olacağımızı anlattık, bir hafta süre verdik. Onlar da, o süre içinde, parayı, yasal faizi ile birlikte benim vermiş olduğum banka hesabına yatırdılar.

Davanın hukuki sonucunun bir siyasi sonucu da olacak mı? Daha açık biçimde soracak olursak; ABD'nin sınırlarında özellikle 11 Eylül sonrası başlatmış olduğu muamelelere karşı, kazanmış olduğunuz dava bir emsal teşkil edebilecek mi?

Bu hukuki sonucun ayrıca pek çok başka boyutu da var elbette. Birincisi, ABD'nin kendi ülkesi dışındaki yargıya bakışıyla ilgili. Biliyorsunuz, ABD, altında kendi imzası da olan, uluslararası sözleşmeleri bile tanımaz, uluslararası yargıyı dinlemez bir tavır içinde. Bu ülke bugün tam bir uluslararası kanun kaçağı konumunda. Örneğin, Guantanamo'da tuttuğu tutsakların Cenevre Sözleşmesi'nden yararlanabileceğini yönetim kabul etmemekte. Aynı biçimde, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne de ABD Hükümeti'nin, Amerikalıları yargılayamayacağı yönünde ihtirazi kay-

dı, şerhi var. ABD'nin BM'yi de dinlemediği herkesçe biliniyor. Bu durumda yerel bir yargı kararına uyması önemli.

İkinci olarak, ABD, özellikle 11 Eylül'den sonra pek çok vizeli ziyaretçiyi ülkesine sokmadı. Bu durumlarda, çoğu kez, bir gerekçe dahi ileri sürmediği biliniyor. Dolayısıyla, sizin de değindiğiniz gibi, bir emsal olma durumu söz konusu.

Bu durumda, Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi'nin kararına neden uydu diye de sormak gerekiyor. Bence, Amerikan Büyükelçiliği, bizim ihtarnamede işlenen suçu takip edeceğimize ilişkin tavrımızı değerlendirdi. Biliyorsunuz, bugün, dünyanın dört bir yanında olduğu gibi, Türkiye'de de ABD'nin kanun tanımaz, hukuk bilmez saldırgan tavrına büyük tepki var. Bu tepki yönünü bulamamış, farklı ve çelişik nedenlerden kaynaklanıyor, politik olgunluğu zayıf ve dolayısıyla antiemperyalist bir bilince henüz dönüşmemiş ama yine de yaygın bir muhalefete işaret ediyor. Bu ortamda, herhalde bizim ne yapabileceğimizi de az çok kestirdiler. Biz elbette ABD'nin peşini bırakmayacaktık ve işi bir Türkiye-Amerika ilişkileri boyutuna taşıyacaktık. Örneğin, icraya başvuracaktık, Ağır Ceza'ya gidecektik, suç duyurusunda bulunacaktık, sonunda da Türkiye Devletine ve Hükümetine "kendi yargı kararına uyulmasını sağla" diye başvuracaktık. Türkiye görevini yapmazsa, onu da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürecektik. Türkiye'nin bizim yanımızda bir karar alamayacağını biliyorduk; çünkü Amerika savunmanı avukat, Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan mütalaa istemiş ve Amerikan tezine dayanak oluşturabilecek bir "uzman" beyanı almıştı. Bakanlık, "bir devlet istediğini ülkesine sokar, istemediğini sokmaz, özgürdür" gibi sığ bir uzmanlık yardımı yapmıştı Amerika'ya. Bu durumda, iki şey olacaktı. Birincisi, Türk Devleti de zor durumda kalacaktı. İkincisi, ABD'nin bir müttefik ülke yargısını tanımaması, Türkiye'de yeni tepkilere yol açacaktı. İşte ABD bence bunu istemedi ve karara uydu. Bu, kamuoyunun ve iletişimin önemini göstermesi bakımından tabi çok önemli. Benim gibi, tek başına ve herhangi bir gücü olmayan bir bireyin da-

hi, toplumsal gerçeklikten, en büyük güçlere karşı bile, nasıl güç kazanabileceğini gösteriyor. Bu "felsefi/soyut/teorik" güç, kendi yasalarının dinamiğiyle maddi bir güce dolaylı yollardan dönüşebiliyor, "insani/toplumsal çerçeve" ezeni de ezileni de, aralarındaki ilişkiyi de etkileyebiliyor.

Tabi, ABD, sadece bir "hukuk tokadı" yemekle kalmıyor, aynı zamanda aşağılamaya, baskıya, hak ihlaline karşı, tek başına bir insanın dahi susmayabileceğini, direnebileceğini görüyor, ahlaki/moral bir darbe de yemiş oluyor.

ABD'nin uygulamalarının nedenine de değinmek gerekir sanıyoruz... Daha önce SOL'da konuyla ilgili röportajınızda ABD'nin söz konusu tutumunun arkasında emperyalist sistemin korku ve korkutma üzerine kurulu mantığının olduğunu belirtmiştiniz. Pek çok makale ve röportajınızda da benzer bir vurguya rastlıyoruz. Bu düşüncenizi açabilir misiniz?

ABD'nin genel saldırganlığında, ABD'nin gücü ve bunun algılanmasından kaynaklanan fırsat imkanları kadar zaafları ve onlardan kaynaklanan korkuları da rol oynuyor. Örneğin, ABD, dünya nüfusunun yüzde dördünü oluşturuyor ama buna karşılık dünya enerji pastasından yüzde 25 pay alıyor. Bu, onun gücünü gösteriyor ama aynı ABD'nin hapishane nüfusu da dünyadakinin yüzde 25'ine karşılık geliyor, bu da onun politik/sosyal zaaflarının boyutunu gösteriyor. ABD, kendi parasıyla borçlanıyor, bu onun gücü. Ama aynı zamanda dünyanın en borçlu ülkesi, en fazla ticaret ve bütçe açığı veren ülkesi de. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün ama ne söylemek istediğimi bu kadarı anlatıyor sanırım.

ABD, fırsatların peşinde gücünü ölçüsüzce kullandıkça, zaafları da büyüyor, korkuları da o ölçüde artıyor ve kısır bir döngü içine hapsoluyor. Örneğin, bütün Ortadoğu'yu köleleştirmek için Irak'a giriyor, oradaki direniş karşısında askeri yenilgiye uğrayıp batağa saplanıyor. Bu durumda, daha da saldırganlaşıyor, daha

fazla asker göndermede buluyor çareyi ama bu arada tek tek bireylerden bile korkar hale geliyor, onların ülkesini ziyaretlerinden bile çekiniyor, en temel haklarını ihlal ederek yeni türden bir saldırganlık sergiliyor. Zulmettikçe, kendisine karşı çıkışın tohumlarını da ektiğini biliyor, her şeyden, herkesten korkar duruma düşüyor... Ve böylece çırpınıp, debelenip duruyor...

"Türk Dış Politikasının Ekonomi Politiği" kitabınızda da sıkça tekrarladığınız nokta var: Türkiye'de egemen sınıf, emperyalizmle ilişkilerini emekçi halk nezdinde "meşru" gösterebilmek için tehdit yoluyla korkutmaya başvuruyor. Mesela "memleketin demir perdenin ortasında kalması"ndan bahsediyorlar. Tezkerenin reddinde başbakanın "maaşlar ödenmezse sonra bana gelmeyin" deyişi de benzer bir tehdit öğesi içeriyor. Bu durumu genelleştirebilir miyiz? Bölgemizdeki ve dünyamızdaki işbirlikçi düzenler, hem korkmaya mahkum hem de korkutmaya muhtaçlar mı?

Sadece işbirlikçiler değil, ABD gibi emperyalistler de, ezenler de. Tetikçiler, tehdit abartması yoluyla aslında Amerika'yı da yolmanın hesaplarını yapıyorlar. Türkiye'nin her daim müflis egemenleri, Soğuk Savaş yıllarında, komünizm ve Sovyet tehlikesinin abartılmasını, ABD'ye karşı bir şantaj gibi kullanmışlar, bunu "altın yumurtlayan tavuğa" dönüştürmüşlerdi. Yakın tarihlerde Çiller'in Batı'daki "İran ve İslam Devrimi, Şeriat" korkusunu, mali ve politik bakımlardan yararlanmak için nasıl abartarak kullandığını hatırlıyorsunuzdur. Daha sonra Erbakan'la koalisyona gidince Batı'daki aldatılmışlık duygusu da bir ölçüde dış desteğini çok olumsuz etkilemişti.

Kendi halklarını korkutmak ise, iki tarafın da ortak özelliği. Türkiye, NATO'nun vurucu gücü olabilmek için, olayları tahrif ederek Türk halkını Sovyet öcüsüyle korkuttu örneğin. İktidarlar, içerde sorun yaşadıkça, "dış tehlike/düşman" icat ederler, "dış çatışma"dan medet umarlar. Böylece, dış düşman karşısında, iç disiplin sağlanmış olur, çatışma döneminde içerdeki hak

aramalar ertelenir, korkan halk iktidar etrafında kenetlenir vs. Buna ek olarak, özellikle emperyalistler, saldırgan devletler, saldırganlıklarına içerde ve dünya kamuoyu nezdinde meşruiyet kazandırmak zorundadırlar. Örneğin, her emperyalist saldırganlık, bugün ABD'nin Irak savaşında da gördüğümüz gibi, o ülke halkının, emekçilerinin de ekonomik özverilerini gerektirir, savaş bütçesine kaynak aktarımını gerektirir ve kaynaklar en zengin ülkede dahi sınırsız olmadığına göre, bu aktarım, toplumsal ihtiyaçlardan, en fazla da en zayıf kesimlerden kesilerek, kısılarak yapılır. Ayrıca, insanların emperyalist maceralarda, sermayenin savaşlarında ölmeleri de istenir. Bütün bunlarda egemenlerin elindeki temel araç "korku"dur. Bir örnek çok anlamlıdır. Truman, İkinci Dünya Savaşı sonrasında komünizme ve Sovyetler Birliği'ne karşı büyük Soğuk Savaş ve global hegemonya saldırısını başlatmaya karar verince, silahlanma harcamalarını olağanüstü arttırma gereğiyle karşılaşır. Bunun ve içerdeki özgürlüklere, burjuva demokrasisinin temel kimi normlarına karşı genel politik/yasal saldırı için de yığınların desteğine ihtiyaç duyar. Bu "önlemleri" ve harcamaları Kongre'den geçirmek için desteğini talep ettiği etkin bir Senatör, ona öncelikle "Amerikan halkının ödünü kopartması"nı öğütler! Gerçekten de öyle yapılır, ilk önce Amerikan halkına korku salınır, örneğin "komünistlerin yeni doğmuş bebek yedikleri"ne inandırılır insanlar, vs.

Kitaplarınızdan devam edecek olursak, "Kan Tadı" kitabınızda ABD'nin kanlı sicilini veriyor ve bu korku düzenini nasıl inşa edip sürdürebildiğini gösteriyorsunuz. Emperyalist sisteme karşı da antikapitalizmi içeren antiemperyalist mücadeleden bahsediyorsunuz. Bu mücadele halklarımıza dayatılan korku ve teslimiyet sarmalından çıkışı sağlayabilir mi?

"Korku"nun iki temel dayanağı var egemenlerin sıkça kullandığı. Biri, insanları haber ve bilgi edinme hakkından mahrum ederek hurafelere, cehalete, geriliğe mahkum etmek, öteki de,

örgütlenme ve hak arama gibi imkanlarından zorla yoksun hale getirerek çaresizleştirmek. Bunlar yenilince, "korku" da yenilir. Demek ki, öncelikle, ideolojik müdahale/mücadele ve örgütlenme hayati önem taşımakta.

Kitaptaki özlü deyişinizde "burjuva milliyetçiliğiyle değil, antikapitalist sosyalist yurtseverlikle emperyalizme gerçekten karşı çıkılabilir; bu da aynı zamanda Türkiye kapitalizmine, düzene bütünlüklü, topyekun, devrimci bir karşı çıkıştır elbette" diyorsunuz. Sosyalist yurtseverliğin inşası konusunda neler düşünüyorsunuz? Sosyalistlerin acil görevleri neler?

Halkların tarihi bize hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gösteriyor ki, antikapitalist olmayan emperyalizm karşıtı mücadeleler sonunda mutlaka yenilgiyle sonuçlanmışlardır. Bu yenilgi, biçimde genel olarak, emperyalizmle uzlaşma, özde ise, emperyalizme açık iltihak biçiminde olmuştur. Ortadoğu'dan Afrika'ya, Güney Amerika'ya sonuç hep böyle olmuştur. Mesele basitçe şudur: Doğası gereği antikapitalist olmayan "antiemperyalist" mücadele, işçi sınıfının önderliğinde olmayan, yani başka bir sınıfın (küçük burjuvazi, milli burjuvazi, rekabetçi büyük burjuvazi, farklı toprak/kent/devlet burjuvazilerinin ortaklığı) çıkar ve gereksinimleri doğrultusunda yürütülen mücadele demektir ve ufku kaçınılmaz olarak beynelmilel sermaye ile, yani emperyalizmle uzlaşmadır, ona tâbi olmaktır. Bu, işçi sınıfının öteki sınıf ya da kesimlerle ittifakını yadsımaz ama önderlik sorununun hayati öneminin stratejik öneminin de gözardı edilemeyeceğini gösterir.

Bu sorun bizi "sosyalist karakterli yurtseverlik" sorunsalına götürmekte. Yurtseverlik kavramının önce bazı unsurlarını vurgulamak gerekir:

Birincisi, yurtseverliğin, milliyetçilikten ayrı olarak, kurgusal değil, "doğal" olması gerçeğidir. İnsanların, doğup büyüdükleri ortama olan çok yönlü bağlılığıdır bu.

İkincisi, yurtseverlik, yine milliyetçilikten ayrı olarak, yerleşik (emekçi) sınıflara aittir. Yerleşik olanlar, emeklerini harcadıkları yurtlarıyla, yani genel (fizik/moral-coğrafi/toplumsal-ekonomik/politik) yaşam koşullarıyla kendi gönençleri arasındaki bünyesel bağın ayırdındadırlar; çünkü bütünüyle buna bağımlıdırlar. Uluslararası ekonomik düzenle organik bağları olanların yerel bağları, uluslararası bağın gücü ölçüsünde ve onunla ters orantılı olarak, zayıftır. Beynelmilel sermaye ile kozmopolit açısındansa, neredeyse sıfırdır.

Üçüncüsü, yurtseverlik ile halk sevgisi iç içedir, halk sevgisi de emeğe verilen insanlık değeri ile ancak ölçülebilir ve anlamlandırılabilir.

Dördüncüsü, özellikle bize özgü, yani çeşitli halkların birlikte yaşadığı yerlere ilişkin yurtseverliğin ayırdedici özelliğidir ki, bu, ancak paylaşarak yeniden üretilebilecek olan bir yurtseverliktir. Bu da, halkların, "milli eşitlik" ve bunun getirdiği bütün haklarla birlikte ortaya çıkan ve gönüllü paylaşılan bir irade olabilir ancak. Bunu özellikle çağımızda ancak komünistler anlayabilir, formüle edebilir ve hayata geçirebilir.

Son olarak bu bağlamda Paul Robenson'un şu sözlerini de hiç unutmamak gerekir: "Yurtsever, kendi ülkesinden hiç memnun olmayan kişidir."

Son olarak davaya geri dönecek olursak, önceki söyleşimizde, davada esasen 1 centin kur karşılığını isteyeceğinizi ancak kolaylık olsun diye 1 dolar istediğinizi, 99 centi ne yapacağımızı sonra düşünürüz demiştiniz. 99 centi ne yapacağınızı düşündünüz mü?

Bu 99 cent manevi olarak "harca harca bitmez" türünden bir değerdir, üstelik ortak mirasa bile girer. Şimdi doya doya mücadelesini vererek ortaklaşa harcayacağız...

Teşekkür ediyoruz.

Üzerinden 10 yıl geçmesine rağmen üzerinde farklı değerlendirmeler yapılan 28 Şubat müdahalesini nasıl anlamak gerekir?

28 Şubat'ı, asıl anlamını kavrayabilmek için Türkiye'nin kronik iktidar-toplum-ordu ilişkileri bağlamında ele almak gerekir. Bu açıdan bakınca da görülecektir ki 28 Şubat devamlılığı simgelemekte; bir yandan aynı yapısal çizginin devamıdır, öte yandan da sapmayı önlemeye, yani sürekliliği sağlamaya yöneliktir. Kökleri çok daha eskiye dayanmakla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla başlayan süreçte, "kutsal devlet"in yoğunlaşmış halini ifade eden "kutsal ocak" silahlı bürokrasi, en hafif ifadeyle hep "özel" bir konumlanışta olmuştur topluma ve hükümetlere karşı.

Arada, "sivil" hükümetler/politikacılar hadlerini bilememişlerdir ve militarizmin sillesini yemişlerdir. Sık sık da burjuvazi, işleri berbat etmiştir ve silahlı bürokrasi devreye girmek zorunda hissetmiştir kendisini, işleri zorlaştırdığına inandığı toplumsal odaklara (işçiler, öğrenciler, aydınlar) yönelmiştir. Yapı nihayet, 12 Eylül'le kurumsallaşmış, gerçekten organik nitelik kazanmış; yani kalıcı, doğal olmuştur. İktidar-toplum-ordu ilişkisi, Nizam-ı Cedid'den beri nihayet rayına oturtulmuş, M. Kemal ya da İnönü gibi "asker kurucular" ya da Kenan Evren gibi fiili darbe liderlerine bağlı olmaksızın kurumsallaşmış, kendini yeniden üretebilir hale gelmiş; toplumun, siyasetçinin, giderek yapının genlerine kazınmış, daha doğrusu, çakılmıştır.

Bu bağlamda 28 Şubat gerçekten de sadece bir "balans ayarı"dır; hep var olanın doğal uzantısıydı, dolayısıyla da bugün el-

bette etkilerini sürdürmektedir ama sadece bu genel panoramanın bir parçası olarak...

Peki 28 Şubat bitti mi, sürüyor mu sizce?

Hayır, yapısal özellikler, genetik yasalar hükümlerini icra ediyorlar. Bugün Türkiye'de, Süleyman Demirel'in 6 Ağustos 2006 tarihinde Haber Türk televizyonunun "Basın Kulübü" programında dediği gibi "Başbakanlar asılmaktan korkuyorlar." Söz konusu programdaki altyazı ise şöyle geçti: "Başbakanlar asılma korkusu yaşıyor." Bu korkuyu kimin, neyin saldığı ortada. En azından bugün Türkiye'de, Genelkurmay'ın ve komuta heyetinin giderek silahlı bürokrasinin ve hatta emekli subayların, örneğin hükümet tarafından görevlendirilen Edip Başer'in, hükümet otoritesine tâbi olmanın, ast-üst ilişkisinin özsel sonuçlarını, çoğu zaman biçimsel gereklerini dahi bütünüyle yerine getirdiklerini iddia etmek kolay değildir.

Elbette bu, askere özgü değil sisteme içkin bir durumdur. "Bizi kurtar" diyen okumuşlar, "Ordu göreve" diyen yığınlar, Kenan Evren'in anlattığı "kışkırtıcı siyasetçiler", "doğal ayıklama"yla hakim konumdadırlar. Nihayet, en önemli baklayı çıkartan ağzı da 30 Aralık 2004 günkü Hürriyet gazetesi yazdı. Bakın Koç Holding Şeref Başkanı Rahmi Koç ne demiş: "En iyisi akıllı bir diktatör. Ama bu devirde mümkün değil. İkinci en iyi ise başkanlık sistemi." Bize "en iyisi" yakışmaz mı?

Genelkurmay Başkanı ise zaten kararını vermiş: Toplumsal muhalefeti "demokrasiye, çağdaş değerlere ve insan haklarına" dayanmak da kurtarmıyor; çünkü Genelkurmay Başkanı bunların "arkasına saklanarak" konumlananların rejimi hedef aldıklarına inandığını beyan etti bile.

28 Şubat'ı gerçekleştiren Genelkurmay ile günümüz Genelkurmayı'nın, uluslararası alandaki tercihlerinde bir fark var mı? Ya da daha açık bir ifadeyle, ABD ile girilen ilişkiler bakımından nasıl değerlendirilmeli?

Bakın bir Amerikalı yazar, Daniel Pipes, bir yazısında "28 Şubat" sonrasını nasıl değerlendirmekteydi: "Kudüs gününü kutladığı için fiilen işgal edilen bir kasaba... İsrail aleyhine konuştuğu için tutuklanıp görevden alınan bir belediye başkanı... Bir elçinin antisiyonist beyanları yüzünden patlak veren diplomatik kriz... 1997 yılında bütün bunlar ancak Türkiye'de, çok güçlü bir kurumun İsrail'in kötülenmesine tamamen karşı çıktığı ve kuvvetle İsrail'den yana tavır aldığı tek İslam ülkesinde yer alabilirdi. Sincan olayları, çok önemli bir stratejik gelişmenin işaretini de veriyordu; Ortadoğu'nun stratejik haritasını değiştirmeye, ABD'nin ittifaklarını yeniden biçimlendirmeye ve İsrail'in bölgedeki yalnızlığını azaltmaya aday, Türkiye-İsrail ittifakı..."

Bugün, "Kürt sorunu"ndan kaynaklanan nedenlerden dolayı iki güç arasında ciddi çelişkiler, yer yer "çuval hadisesi"nde olduğu gibi çatışmalar yaşanıyor. "Amerikan icazeti" hâlâ aslanın ağzında. Tabi bunlar, Pipes'in sözünü ettiği "stratejik ittifaklar" çerçevesi içinde yer alıyor, unutmamak gerek.

Demokrasiye ihtiyacı olan kesimler, 28 Şubat'la gerektiği gibi hesaplaşabildi mi?

28 Şubat bir sonuç, bir semptom. Bu nedenle hastalıkla hesaplaşmak gerek. Türk iktidar bloğunun "demokratik ufku" buraya kadardır. Bu, "demokratikleşme talebinde bulunan kesimler"in önemli bölümünün düşünemeyeceği bir başlangıç. İş bu noktaya geldiğinde, oradan militarizm saflarına uygun adım intikal beklemek daha gerçekçidir. Yani, iş başa düşmüştür; işçi sınıfı ve emekçi yığınlarla onların politik temsilcileridir demokratikleşme umudunun taşıyıcıları. Yalnız unutmayın; kendilerini sosyalist olarak tanımlayanlar arasından bile 28 Şubat için "Buna darbe diyenler darbe görmemişler" diyenler, Sincan'a yürümeye gidenler de vardı. Yani o "hesaplaşma" gerçekten yaman bir iştir.

Çankaya Köşküne kimin çıkacağı önemli bir kriz unsuru olarak çıktı. Abdullah Gül'ün aday gösterilmesinde hangi politik faktörler başat rol oynadı?

Bu (siyasal) iktidarın içerde güçlü odaklarla, esas olarak da, Devlet, onun yoğunlaşmış hali olan Silahlı Kuvvetlerle, yani düzenin en güçlü karar odağı Genelkurmayla ve onun çeperindeki milliyetçi (ulusalcı) güçlerle reel çelişkileri söz konusu. Bu durumda, iktidarın iki sığınağı söz konusu. Bunlardan biri, genel olarak mülk sahibi sınıflar, özel olarak da büyük burjuvazi (TÜSİAD); başlıcasıysa, AB'siyle, ABD'siyle emperyalizm. Abdullah Gül'ün, bu çevrelerin gülü olduğu biliniyor. Dolayısıyla, yapılan iç tercih, onlar bakımından doğal.

Erdoğan'ın adaylığına sert tepki gösteren Genelkurmay ve CHP gibi güçler açısından Gül'ün adaylığı ne ifade ediyor?

Türkiye'de toplumsal desteği büyük ölçüde yitirmiş ve halk oyundan umudunu neredeyse bütünüyle kesmiş güçlerin tek umarı, esas olarak silaha ve devlet aygıtına dayanarak bütüncül iktidarı sivil hükümete bırakmamak, ikili bir iktidar yapısıyla Çankaya gibi stratejik tepeleri ve YÖK benzeri mevzileri elde tutmaya çalışmak. Unutmamak gerekir ki, devlet gücünün asıl unsurları, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana güçlerinin ana pa-

yandası olan emperyalist destekten artık eskisi kadar emin değillerdir. Aksine, esas olarak Kürt Sorunu'ndan kaynaklanan nedenlerle, bunlarla ABD arasında çok ciddi çelişkiler, hatta çatışmalar ortaya çıkmıştır. Ünlü ve tarihsel "çuval hadisesi" bu yeni ilişki kalıbının temel simgesi olmuştur. İçerdeki kayıplar bu bakımdan artık kabul edilemez hale gelmiştir. Deniz Baykal bu durumu, "içerden de başa çuval geçirilmesi" olarak tanımlamıştı bir konuşmasında ki, bu çok doğru bir teşhistir. İşte bu yüzden, Çankaya savaşını kaybetme olasılığı, "içerde de çuvala girme" riski olarak algılanmıştır ve sonu açık darbeye kadar gidebilecek bir askeri müdahaleye neden olmuştur.

Gül'ün adaylığı ABD ve AB'den olumlu tepki aldı. Bu olumlu tepki, TC-ABD-AB ilişkileri acısından ne anlama geliyor?

AB, Türkiye'de normal yapının daha sivil bir özelliğe kavuşmasını istiyor. Aksi bir durumda, Türkiye'nin bütünüyle ABD'nin etki alanına gireceğini ve dolayısıyla da kendi denetim olanaklarıyla avantajlarını yitireceğini düşünüyor. Nitekim, son askeri müdahaleye karşı daha "sert" bir tavır takındı.

ABD ise, Türkiye'deki iktidar mücadelesinde kendi stratejik (belirleyici) icazetini henüz taraflardan birine vermiş değil. Onun, icazet vereceği odaktan talepleri var. Bunlar belli: Lübnan'dan İran'a, Ortadoğu'da tetikçilik istiyor. Ne var ki, ABD, Türkiye'de böyle bir role ilişkin yaygın muhalefetin de ayırdında olduğundan, taraflarda sadece niyet değil, yetenek (güç) de görmek istiyor. Bir tarafta silaha, ötekindeyse, toplumsal desteğe dayalı güç var. Dolayısıyla, ABD, tarafların vuruşmasını izliyor ve bekliyor. TÜSİAD gibi, o da biliyor ki, sonunda kazanan taraf kendisine çalışacak.

Gül'ün aday olması ve Erdoğan'ın Başbakan olarak kalması Türkiye'de de TÜSİAD ve TOBB gibi büyük sermaye çevrelerinde heyecanla karşılandı. Erdoğan'ın başbakan

olarak kalmasının tekelci sermaye acısından önemi nedir?

Sermaye, elbette, devletin zor aygıtlarını da, kendisine hizmetindeki sivil odakları ve politikadaki temsilcilerini de kollar, onlar arasında, kendisinin çıkar ve ihtiyaçları etrafında kenetlenme bekler. Normal olarak da, aradaki ilişkinin çelişkisiz, hiç olmazsa, çatışmasız olmasını ister. Bunun adına da istikrar derler. Uluslararası ilişkiler bakımından da, "sivil" bir görüntü tercih edilir. Dolayısıyla, Gül'ün adaylığı uygundur ama ancak dikensiz bir bahçede. İşin içine "diken" girince, o da, aynen ABD gibi, "iki arada bir derede" kalır, durumu ve tarafları idare etmeyi dener. Her iki odağa da ihtiyaç duyduğu için ve her ikisi de sonunda kendisine hizmet edeceği için, o da bekler. Tabi Gül gibi birinin etrafına öteki odağı da çekebilecek gücü olsa bunu tercih eder ama burası Türkiye ve onun ilkel/birikimsiz burjuvazisi, fideliğinde palazlandığı ve sopasına muhtaç olduğu "Devlet Zoru"na her zaman sözünü geçiremez.

Kısa Dizin

11 Eylül- 115, 165, 166, 204, 209, 238, 239
12 Eylül- 7, 18, 30, 37, 57, 65, 128,130, 151,157, 190, 215
12 Mart- 9, 128
27 Mayıs- 8, 126
28 Şubat- 54, 131, 245, 246, 247
AB- 62, 63, 98, 112, 132, 133, 134, 135, 137
Atılım Gazetesi- 204
Aydınlar- 7, 11, 16, 22, 25, 30, 50, 60, 70, 126, 145, 159, 178
Birgün Gazetesi- 40
BM- 103, 204
Burjuvazi- 9, 13, 20, 50, 73, 84, 87, 103, 110, 114, 115, 120
Bürokrasi- 9, 40, 61, 75, 120, 123, 126, 150, 163, 188, 245
Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)- 35, 166, 207, 209, 217, 228
CHP- 248
CIA- 37, 60, 79, 208, 212
Cumhuriyet Gazetesi- 10, 27, 29, 40, 57
Demokrasi- 14, 50, 65, 73, 88, 102, 110, 125, 155, 158, 180
Demokratik Dönüşüm Dergisi- 168
Deregülasyon- 59, 61, 97, 106, 112
Devrim- 12, 23, 54, 56, 69, 70, 72, 80, 92, 95, 186, 198
Devrimciler- 17, 22, 67, 81, 117, 136, 173, 176, 179, 235
Din- 31, 52, 53
Diplomasi (Ayrıca bkz. Hariciye)- 36, 147, 150, 151
Dönekler- 14, 56, 60, 131, 145, 191
Emek- 15, 20, 21, 43, 59, 63, 87, 103, 134, 150, 157, 193
Emperyalizm- 34, 52, 58, 95, 100, 108, 112, 129, 181, 235
Engels- 164

Evrensel Gazetesi- 245
Faşizm- 73, 76, 78, 87, 88, 103, 186
Filistin- 15, 156, 191, 207, 208, 220, 225, 226
FKÖ- 208, 219
Genelkurmay- 15, 131, 137, 151, 169, 246, 248
Gündem Gazetesi-29, 40, 213
Güney Kürdistan- 71, 118, 137, 209, 210, 213
Hamas- 209, 220, 225, 226
Hapishaneler (Ayrıca bkz. F Tipi)- 50, 51, 240
Hizbullah- 209, 212, 219, 225, 226, 228, 229
Humanite Dergisi- 160
ILPS- 225
IMF- 52, 63, 80, 112, 118, 119, 125, 130, 132, 151, 207
İdeoloji- 22, 53
İnsancıl Dergisi- 138
İslam- 54, 56, 62, 212
İşçi Sınıfı- 74, 87, 95, 127, 158, 161, 166, 168, 170, 172, 190
Kemalizm- 8, 25, 40, 54, 131, 172, 173
Kızıl Bayrak Gazetesi- 192, 216
Kızıl Ordu- 88, 90
Komünizm- 8, 26, 27, 30, 53, 74, 38, 89, 114, 121, 157, 241
Körfez Savaşı- 65, 83, 115, 205, 209
Kum Dergisi- 153
Kültür- 13, 14, 26, 28, 31, 34, 42, 44, 47, 86, 88, 96, 112, 140
Küreselleşme- 13, 36, 58, 100, 105, 108, 130, 142, 174, 227
Kürt Sorunu- 16, 24, 26, 30, 57, 66, 132, 146, 166, 181, 223
Lenin- 8, 93, 114, 139
Liberalizm- 9, 10, 23, 36, 40, 57, 120, 125, 130, 169, 178
Mustafa Kemal- 8, 25, 58, 78, 120, 121
Mao- 25, 76, 77, 78, 110
Marks- 10, 61, 134, 142, 143, 154, 160, 164, 170, 200, 212
Medya- 27, 40, 48, 57, 101, 146, 216
Merkantilizm- 85, 92
Militarizm- 36, 40, 45, 54, 61, 72, 90, 102, 112, 128, 135, 151

Musul-Kerkük- 211, 235
Mülksüzler Dergisi- 207
NATO- 15, 56, 91, 103, 112, 119, 123, 125, 127, 199, 241
Nazi (Ayrıca bkz. Faşizm)- 31, 43, 73, 76, 88, 103, 186
Ortadoğu- 35, 50, 52, 70, 93, 117, 125, 137, 155, 167, 201
ÖDP- 169, 178, 179, 180, 182, 183
Özgür Düşün Dergisi- 190
Özgür Gençlik Dergisi- 185
Paris Komünü- 148, 160
Pax Amerikana- 90, 140
PKK- 26, 70, 211, 235
Postmodernizm- 48
Proletarya- 13, 50, 115, 148, 157, 160, 161, 168, 170, 182
Radikal Gazetesi- 10, 40
Sanat- 11, 12, 28, 34, 42, 48, 140, 146, 148, 154
Sermaye-21, 33, 42, 58, 83, 92, 97, 101, 106, 120, 134, 243
Siyasi Gazete- 233
Siyonizm- 155, 208, 218, 220, 222, 226
Soğuk Savaş- 7, 13, 34, 75, 89, 91, 124, 127, 199, 212, 241
Sol Gazete- 237
Sosyalist Demokrasi Gazetesi- 248
Sosyalizm- 10, 20, 69, 73, 109, 115, 132, 143, 163, 175, 203
Sovyetler Birliği (Ayrıca bkz. SSCB)- 13, 73, 87, 197, 204
Sömürgecilik- 92, 109, 139, 193, 194, 195, 230
Stalin- 10, 60, 76, 77, 78, 79, 81
Şovenizm- 16, 36, 40, 54, 57, 148, 169, 182, 184, 191, 222
Tarihin Sonu- 60, 61, 101, 156, 157, 168, 169
TOBB- 249
Terörizm- 26, 155, 188
TÜSİAD- 137, 248, 249
Yeni Asya- 231
Yeni Dünya Düzeni (YDD)- 13, 83, 93, 119, 142, 148, 156
Yol Dergisi- 83, 119

Ceylan Yayınları: 180 / **Araştırma-İnceleme: 46**

SIK SORULAN SORULAR

Elinizdeki kitap, adı üzerinde Haluk Gerger'e sıkça sorulan sorulara verilen yanıtlardan oluşuyor. 2000'li yıllarda çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan söyleşilerde yanıtı aranan sorular, Emperyalizm, Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni, ABD, Ortadoğu, Avrupa Birliği, Kürt Sorunu, Aydın Sorunsalı, Sosyalizm ve Türk Dış Politikası gibi gündemdeki konuları içeriyor.

Atılım, Demokratik Dönüşüm, Evrensel, Gündem, Hümanite, ILPS Bülteni, İnsancıl, Kızıl Bayrak, Kum, Mülksüzler, Özgür Düşün, Özgür Gençlik, Siyasi, Sol, Sosyalist Demokrasi, Yeni Asya, Yol

Ceylan Yayınları

ISBN 978-975-6304-64-8